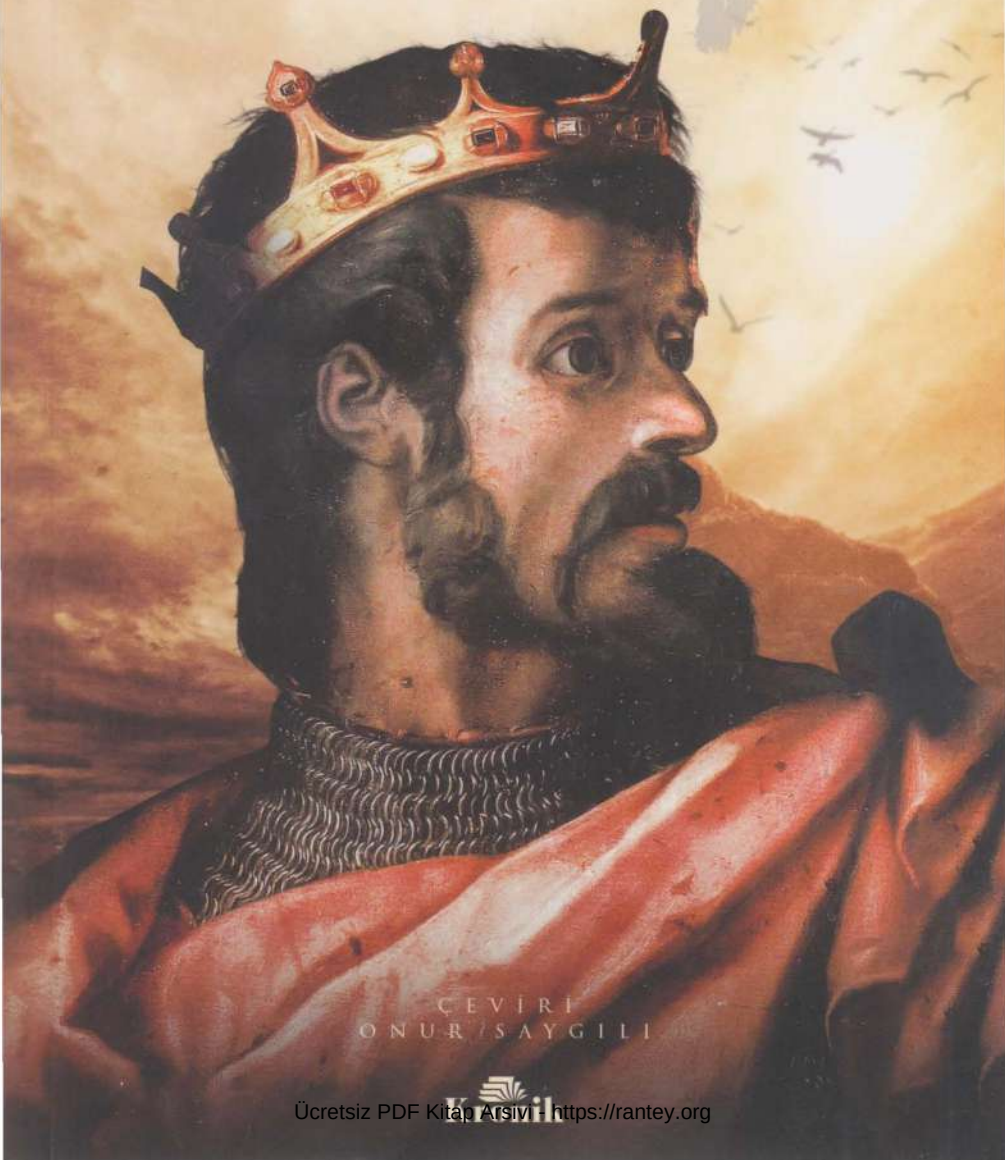

IAN HUGHES

ATTILA

HUN İMPARATORU

ÇEVİRİ
ONUR / SAYGILI

ATTILA
Hun İmparatoru
—
IAN HUGHES

KRONİK KİTAP: 291

Asya Tarihi: 27

YAYIN YÖNETMENİ

Adem Koçal

ÇEVİRİ

Onur Saygılı

EDİTÖR

M. Murtaza Özeren

KAPAK TASARIMI

Kutan Ural

MİZANPAJ

Kronik Kitap

1. Baskı, Nisan 2022, İstanbul

ISBN

978-625-8431-44-5

KRONİK KİTAP

Şakayıklı Sk. N°8, Levent
İstanbul - 34330 - Türkiye
Telefon: (0212) 243 13 23
Faks: (0212) 243 13 28
kronik@kronikkkitap.com

Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 49639

www.kronikkkitap.com

f t @ kronikkkitap

BASKI VE CİLT

Optimum Basım
Tevfikbey Mah. Dr. Ali Demir Cad. No: 51/1
34295 K. Çekmece / İstanbul
Telefon: (0212) 463 71 25
Matbaa Sertifika No: 41707

YAYIN HAKLARI

© Ian Hughes "Attila the Hun" özgün adıyla Pen and Sword tarafından yayımlanan, telif hakları Kalem Ajans aracılığıyla alınan bu kitabın Türkiye'deki tüm yayın hakları Kronik Yayıncılık A.Ş.'ye aittir. Tanıtım amacıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

I A N H U G H E S

ATTILA

HUN İMPARATORU

ÇEVİRİ
ONUR SAYGILI

Kronik

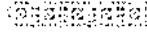
IAN HUGHES

Ian Hughes, Geç Roma tarihi uzmanıdır. *Belisarius, the Last Roman General* (2009); *Stilicho, the Vandal who Saved Rome* (2010); *Aetius: Attila's Nemesis* (2012); *Imperial Brothers: Valentinian, Valens and the Disaster at Adrianople* (2013); *Patricians and Emperors* (2015) ve *Gaiseric, the Vandal Who Destroyed Rome* (2017) kitaplarının yazarıdır. Emekli öğretmen olan Hughes, Güney Yorkshire'da Barnsley yakınlarında yaşamaktadır.

ONUR SAYGILI

26 Ağustos 1998'de Giresun'da doğdu. 2020 yılında Ege Üniversitesi İngilizce Mütercim Tercümanlık bölümünden mezun oldu. Aynı üniversitede, Türk Tarihi bölümünde yüksek lisans eğitimine devam etmektedir.

İÇİNDEKİLER

<i>Teşekkür</i>	7
<i>Giriş</i>	9
<i>Kısaltmalar Listesi</i>	29
1. Bölüm Hunların Kökeni	33
2. Bölüm Hunlar: Göçebe Toplum	63
3. Bölüm Temas	95
4. Bölüm Attila	117
5. Bölüm Ortak Yönetim	127
6. Bölüm Tek Hükümdar	149
7. Bölüm İhtilafsız Yönetim	167
8. Bölüm Galya İstilas	187
9. Bölüm Katalon Ovası Muharebesi	203
10. Bölüm Son Yıllar	219
11. Bölüm Attila'nın Ölümünden Sonrası ve Sonuç	233
<i>Bibliyografya</i>	243
<i>Notlar</i>	248
<i>İndeks</i>	265

TEŞEKKÜR

[Görsel]

Bir kez daha Philip Sidnell'a bana olan inancını sürdürdüğü için şükranlarımı sunuyorum. Bu benim yedinci kitabım olduğu için artık onu telefonla arayıp anlamsız sorular soran sesimi duymaktan bıktıysa şaşırmam!

Evan Schultheis'e kitabı okuduğu, önemli ve üzerinde konuşulacak ayrıntıları tartışmaya zaman ayırdığı için teşekkür ederim. Her zaman olduğu gibi, yorumlar, eleştiriler ve düzeltmeler yazma sürecinde değerli birer unsur olmuştur. Ancak, herhangi bir hata ve anlaşmazlıktan yalnızca ben sorumluyum.

Başka türlü edinilmesi imkânsız olan kitapları temin etme-me yardım ettikleri için, Thurnscoe Branch Kütüphanesi ekibine, Barnsley'e ve özellikle Barnsley Kütüphaneleri Kütüphanelerarası Ödünç Verme Departmanından Andrea World'e bir kez daha teşekkür etmek isterim. Yardımları olmasaydı bu kitap çok daha kısa olurdu ve bu kadar kapsamlı olamazdı.

Bahsi geçen kişilere, görsellerini kitapta kullanmama izin verdikleri için çok teşekkür ederim: Beast Coins (www.beastcoins.com), CNG coins (www.cngcoins.com) ve Wildwinds Coins (www.wildwinds.com/coins). Indian Coins'ten koleksiyonlarındaki sikke-lerin sayısız örneğinin kullanımına izin veren ve bu madeni para-ların üretimi ve bağlantısı ile ilgili bilgiler veren Pankaj Tandon'a (<http://www.coinindia.com>); coğrafi görsellerin kullanımına izin veren Helen Gooderham ve Paddy Shaw'a; ve Hun yaylarının

görsellerini kullanmama izin verdiği için www.bowshop.eu'dan Peter Molnar'a özellikle teşekkür etmek isterim. Cömertliklerine gerçekten çok minnetarım.

Sabırları ve kapsamlı ve değerli kütüphanelerinden görselleri kullanmama izin verdiği için ILS ve <http://www.manfredclauss.de>'den Profesör Manfred Clauss'a ve CIL'den Dr. Andreas Faßbender ve Profesör Manfred G. Schmidt'e teşekkür ederim.

Daha önceki kitaplarımdaki katkıları gibi, www.romanarmy-talk.com/rat ve www.unrv.com.forum üyelerinin katkısı olmasaydı bu kitap şu anki gibi olmazdı. Özellikle de görsellerin uygunluğuyla ilgili sorular konusunda yine son derece sabırlı oldular. Her geçen gün büyüyen kaynak materyal külliyatını internette kullanıma sunan kişi ve kurumlara son derece minnettar olduğumu söylemeden edemeyeceğim.

Bibliyografyaya bir göz atmak, ilgili tüm insanları listelemek için ayrı bir kitaba ihtiyaç duyulacağını göstermektedir; bu yüzden önceki kitaplarımda olduğu gibi kişileri tek tek isimleriyle anmaktan kaçınacağım çünkü hepsinin arasından özel övgüler için seçim yapmak haksızlık olacaktır. Tüm bu insanlara bir kez daha gönülden teşekkür ederim.

Yine de listemin başında, uzun bir kitabı daha yazma süreci boyunca beni destekleyen iki kişi var: Joanna ve Owen. Joanna, kitabı okurken gösterdiği tahammül ve sabrından ötürü övgüyü hak etmeye devam ediyor, ancak en azından bu sefer kitap, "antik Roma'dan başka bir adam" hakkında değil. Sonsuz sabrı ve anlayışı için sonsuz kadar ona borçlu kalacağım. Owen'a gelince, hiçbir şekilde ilgisi- ni çekmeyen kadim tarihin bir figürüne olan saplantım karşısındaki metanetinden dolayı ona bir çeşit ödül verilmeli. Şimdi değil ama belki de zamanla aynı saplantıyı paylaşmaya başlayacağız... Sonra yeniden, belki de değil. Sadece zaman gösterecek!

GİRİŞ

Batı'da 20 yaşın üzerinde kime “Attila” adından (veya dilbilimsel karşılığından) bahsetseniz akıllarına “Hun İmparatoru Attila” gelecektir. Aynı şeyi, Batı Roma İmparatorluğu'nun son yıllarında büyük öneme sahip olan yakın çağdaşları için söyleyemiyoruz. Vandal kralı Gaiseric, Vizigot kralı Euric ve diğer “barbar” ulusların liderlerinin yerini artık başka şeyler almış durumda, örneğin Burgundların kralı Gundobad, Tolkien'in *Yüzüklerin Efendisi*'nde bir dağ olarak artık daha ünlü.

Nitekim beşinci yüzyılda yaşamış Germen kabilelerinin isimleri bile evrimleşmiştir; “Got” artık “iç karartıcı müzik dinleyen ve siyah giyinen gençlere”; “Vandal”, umursamazca başkalarının mülkiyetini saldıranlara; “Frank” ise, giderek daha nadir konulan bir isim olmasının yanı sıra, görüşlerini başkalarının duygularını umursamadan söyleyen kişilere verilen isim haline gelmiştir. Dolayısıyla bu isimler artık antik dünyanın halkları için nadiren kullanılmaktadır.

Gariptir ki, Hun ifadesi, yirminci yüzyılda bile hâlâ birdenbire ortaya çıkıp yerleşik halkları yakıp yıkan, sonrasındaysa tıpkı ortaya çıkışları gibi bir anda yok olan göçebe kavmin ismi olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda “Hun” ifadesi Birinci Dünya Savaşı sırasında Alman ordusu için kullanılır hale gelmiştir. Ancak genel kanının aksine bu terim Almanların davranışları nedeniyle “Müttefikler” tarafından değil daha ziyade Kaiser II. Wilhelm'in sözleri sebebiyle yakıştırılmıştır. 27 Temmuz 1900'de Bremerhaven'de yapılan bir

konuşmada, Alman güçleri Çin'deki Boxer ayaklanmasını bastırmak için ayrılırken II. Wilhelm şunları söylemiştir:

Düşmanla karşılaşırsanız, yenilecekler! Aman verilmeyecek! Esir alınmayacak! Elinize geçen hak ettiğini bulacak. Tıpkı bin yıl önce, Kral Attila yönetimindeki Hunların, bugün bile onları tarihte ve efsanede güçlü kılan isimlerini duyurduğu gibi, Alman ismini de Çin'de öyle güçlü duyurun ki hiçbir Çinli birkez daha bir Alman'a kafa tutmaya cesaret edemesin.

Konuşmanın emperyalist ve ırkçı çağrışımları, Alman Dışişleri Bakanlığı'nın bu paragrafı diplomatik olarak utanç verici bulması ve yayınlanırsa, özellikle isyanın doğası göz önüne alındığında, düzeltilmesi gereken siyasi sorunlara neden olacağı için resmi transkripsiyondan çıkarmasıyla sonuçlandı.¹ Bununla birlikte, Kipling'in 1914'teki *For All We Have and Are* şiirinde kullanılmasından sonra, bu sıfat Alman kuvvetleri için yaygın bir şekilde kullanılmaya başlandı:

Her neye sahipsek ve neyse onun için
Tüm çocuklarımızın kaderi için
Ayağa kalk ve savaşı kazan
Hunlar kapıda!

Beşinci yüzyılın diğer “barbar” uluslarının isimleri uzun süredir daha az korkutucu şeyler için kullanılırken, akıllardaki Hun imgesinin nasıl olup da düşmanlarına korku salan açgözlü yağmacılar olarak kalmış olduğu hâlâ akıllarda soru işareti uyandırmaktadır. Bunun en açık nedeni, “Batı'nın yıkılmasında” bütün kavimlerin az çok rolü olmasına karşın, diğer barbar kavimlerin Hristiyan olması ve antik kaynaklarda düşmanca bahsedilseler de, bazı çağdaş yazarlara göre “Germen” kavimlerinin “düşkün ve yozlaşmış” Romalıların aksine “asil barbarlar” olmalarıdır. Dahası, Germen kabileleri MÖ birinci yüzyıldan beri İmparatorluk ile temas halinde olduklarından Roma geleneklerine ve ticaretine aşinaydılar, bu nedenle “barbar” (yani, “medeni” bir dil konuşmayan yabancılar)

da olsalar, Roma vatandaşlarında korku yaratmıyorlardı. Ek olarak, Hunlardan sonra, tarih boyunca Rus bozkırlarından ortaya çıkıp Batı Avrupa'yı dehşete düşüren bir doğu "göçebelere" döngüsü vardı; sonraki dönemde Avarlar, Macarlar ve özellikle Moğollar, dünyayı fethetmeye ve "Batı'nın Çöküşü'nü" tekrarlamaya oldukça kararlılardı.

Daha sonraki yıllarda Hunların küçük bir kısmı din değiştirmiş de olsa, dördüncü yüzyılda batıya hareket ettiklerinde Hristiyan değillerdi. Dördüncü yüzyılın sonlarında tarih sahnesine çıkışları da yeni bir olaydı ve temasa geçtikleri Alanları ve Gotları dehşete düşürmeleri, Romalı yazarların onları korkunç şekillerde betimlemesiyle sonuçlandı. Örneğin, Ammianus Marcellinus şöyle yazmıştır:

Antik kayıtlarda çok az anılan Maeotis Denizi'nin ötesinde, buzla kaplı okyanusun yakınında ikamet eden Hun halkı, görüp görebileceğiniz her şeyden daha vahşi. Çocuklar doğar doğmaz yüzlerine bıçakla, daha sonra buruşuk yaralar halini alacak derin çizikler atılır. Tıpkı hadımlar gibi sakalsız ve güzellikten yoksun büyürler. Sıkı, güçlü kolları ve kalın boyunları vardır ayrıca o kadar iğrenç ve şekilsizlerdir ki, onları iki bacaklı canavar veya köpürü kenarlarına koymak için kullanılan kaba yontulmuş kütüklerle karıştırabilirsiniz. Bu çirkin şekillerine rağmen, yaşam tarzlarında o kadar dayanıklıdır ki ne ateşe ne de lezzetli yiyeceklere ihtiyaç duyarlar. Yabani bitkilerin köklerini ve uylukları ve atlarının sırtına koydukları, burada az da olsa ısınan yarı çiğ etleri yerler. Barınacak binaları yoktur, bunlardan tıpkı mezarmışçasına kaçınırlar. Sazdan kulübe bile kullanmazlar... Keten kumaştan veya birbirine dikilmiş tarla fareleri derilerinden yapılmış giysiler giyerler ve içerde de dışarda da aynı giysiyle dururlar. Fakat soluk bir tuniği üzerlerine geçirdikleri andan itibaren, uzun süre giyilip aşınma ve yıpranmayla paçavra halinde üzerlerinden parça parça dökülene kadar çıkarmaz veya değiştirmezler. Başlarını yuvarlak şapkalarla örterler ve tüylü bacaklarını keçi derisi ile korurlar; Ayakkabıları sağlam değildir ve rahatça yürüyemezler. Bu nedenle

yaya olarak savaşa alışık değildirler ama dayanıklı olduğu kadar çirkin atlarına neredeyse yapışmış gibidirler, bazen ise bu atlara tıpkı kadınlar gibi biner ve günlük işlerini sürdürürler. Her biri atlarının üstündeyken ticaret yapan, yemek yiyip içen ve atlarının ince boyunları üzerinden ok atan bu halk, geceleri birçok rüya görecekleri derin uykuya dalarlar... Topraklarında yaşayanlar ne tarla sürmeyi bilir ne de saban sapına dokunur. Hiçbirinin sabit bir yeri, ocağı, kanunu veya yerleşik yaşam biçimi yoktur ve içinde yaşadıkları arabalarla tıpkı kaçaklar gibi bir yerden bir yere dolaşırlar; bu arabalarda eşleri onların iğrenç giysilerini dokur, onlarla birlikte yaşayıp çocuk verir ve çocuklara ergenlik çağına kadar bakarlar... Antlaşmalarına sadık kalmazlar ve güvenilmezdirler, anın getirdiği çılgınlık dürtüsüne kapılarak bütün duygularını terk edip ortaya çıkabilecek yeni umutlara sarılmaya oldukça yatkındırlar. Tıpkı hayvanlar gibi doğruyu yanlıştan ayıramazlar, sözleri yalan dolandan ibarettir, hiçbir dine veya itikata saygı duymazlar. Altına karşı sonsuz bir tutkuyla yanıp tutuşuyorlar, o kadar değişken ve öfkeye yatkınlar ki, aynı gün içinde birçok kez müttefikleriyle yok yere tartışır ve hiçbir şey olmamış gibi tekrar konuşmaya başlarlar.

Ammianus Marcellinus 31.2.1–11.

Bu metinle ilgili en büyük sorun, Ammianus'un muhtemelen Hunlarla hiç karşılaşmamış olması ve haklarında edindiği bilgilerin onlardan kaçan insanların abartılı betimlemelerine dayanmasıdır. Dahası, Ammianus kendini sınırlandırarak değil, seleflerinin geleneklerine uyarak yazıyordu. Tanımlarında *topoi*yi, yani Antik Çağ'da karakterler, insanlar ve olaylar için kullanılan ve bu nedenle gerçeğin peşinde koşmayan standart terminolojileri kullanıyordu. Ammianus'un Hun tanımları, Herodotos'un MÖ beşinci yüzyılda İskitler için yaptığı tanımlara benziyordu.² Nitekim antik tarih çalışmalarının *topoi* kullanımı yakın zamana kadar umursanmamış, Ammianus ve çağdaşlarının sözleri, tarihi gerçekler olarak görül-müştü. Bu ihlal göz önüne alındığında, Hunlar, vahşet konusunda

Roma İmparatorluğu'nun diğer işgalcilerinden çok daha büyük bir ün kazandılar. Ancak, Attila isminin yirmi birinci yüzyıla kadar gelebilmesi, aslen, Hristiyanlıktan kaynaklanıyor olabilir.

452 yılında Attila'nın İtalya'yı işgal etmesinden sonra imparator, Attila'ya aralarında Roma piskoposu Leo'nun da olduğu elçiler gönderdi. Bu görüşme hikâyesi zamanla değişime uğramıştır. Çağdaş tarihçi Priscus, Attila'nın 410 yılında şehri yağmaladıktan kısa bir süre sonra ölen Got lideri Alaric ile aynı kaderi paylaşacağından korkan adamlarının, onu Roma'ya saldırmaktan caydırdığını yazar. Öte yandan, Attila'nın papadan korktuğu için de geri çekildiği iddia edilmektedir. Sonraki dönem Hristiyan yazarlar papaya ilgili hikâyeyi genişletmiştir. Örneğin, sekizinci yüzyılda yaşamış Diyakoz Paul, görüşme sırasında Attila'nın yalnızca kendisinin görebileceği rahip kıyafetleri içinde ve kılıçlı bir adam tarafından tehdit edildiğini iddia etmiştir.³ Eklenen Hristiyan imgelerinin yanı sıra, zamanla Attila, Tanrı tarafından Hristiyanları günahları için cezalandırmak için gönderilen pagan barbar, "Tanrı'nın Kırbacı" haline gelmiştir. Attila'nın halk tarafından hâlâ biliniyor olması büyük ölçüde, eylemlerinin doğasının dini atıflarına yorulmalıdır.

Modern analitik teknikleri kullanmadan antik kaynaklardan faydalanarak, Papa Leo ile ilgili hikâyeleri ön plana alan ve Doğu'dan gelen yağmacıların tekrar eden istilalarına dikkat çeken on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıl Klasikçileri için "Roma'nın Çöküşü'nün" suçlusunun Hunlar ve liderleri Attila olduğu açıktı.

Attila gibi önemli bir tarihi figür hakkında bu kadar az şey bilinmesi şaşırtıcıdır. Antik yazar Priscus'un fragmanlarından, Attila'nın görünüşüne ve kişiliğine dair kısa bilgiler edinebilsek de eylemlerine dair detayların çok azına birincil kaynaklardan ulaşmaktayız. Ulaştığımız bu kaynaklardaki bilgilerin de nereden edinildiği belirsizdir, dahası antik yazarın önyargıları ve amaçları, Attila'nın günlük hayatından ve yaptıklarından daha önde tutulmuş olabilir. Bütün bu sıkıntılara rağmen, hâlâ tarihçilerin ilgisini çekmeye devam eden Attila hakkında birçok kitap ve makale yazılmıştır.

Aynı hikâyenin birçok farklı versiyonuna erişimi olan okuyucu için, başka bir kitabın diğerlerinden farklı olarak ne sunabileceği sorusu akıllara gelir. Hayat hikâyesinin çoğu yönü ayrıntılı olarak ele alındığı için buna kısaca çok az diyebiliriz. Fakat bu kitap, onun diğerleri tarafından nasıl görüldüğüne ve eylemlerinin özellikle Batı Roma'nın çöküşü olmak üzere Geç Roma İmparatorluğu'na ne gibi etkileri olduğu üzerine yazan diğerlerinin aksine, Attila'nın hikâyesine onun gözünden bakmaktadır. Yazarın bunu başarıp başaramadığının kararını vermek de okuyucuya düşer.

Kaynaklar

Attila'nın hayatıyla ilgili bilgilere ulaşmada en büyük sıkıntı, günümüze kadar gelebilen kaynakların yetersizliğidir. Bir diğer büyük sıkıntı ise “Hunların kendi tarihlerine dair tek bir kelime yazmamış” olmaları ya da yazdılsa bile elimize geçmemesidir.⁴ Sonuç olarak, tarihleri hakkında bilgi edinebilmek için düşmanları tarafından yazılan kaynaklara dayanmak zorundayız. Bu kaynaklar; Kilise Tarihi metinleri (Hagiografi, Azizlerin Yaşamı da dâhil olmak üzere), Seküler Tarih metinleri, Mektuplar ve Kronikler olmak üzere dört geniş kategoriye ayrılmaktadır. Ayrıca, bazı yerlerinde konuyla bağlantılı bilgiler veren diğer eserler için Giriş bölümünün sonundaki “Kısaltmalar Listesi” ne bakabilirsiniz. Ne yazık ki, Kilise Tarihçilerinin Hunlara aşırı derecede önyargılı yaklaşması ve diğer kaynakların da yapıları gereği fragmanlar halinde olması nedeniyle, elimizdeki metinlerin tek tek incelenmesi gerekmektedir. Aşağıda bazı Hunlar hakkında bilgilere ulaştığımız bazı ana kaynaklara dair kısa bilgiler verilmiştir. Gerekli yerlerde bu listeye dâhil olmayan kaynaklar da belirtilecektir.

Seküler Kaynaklar

TOURSLU GREGORY: bkz. Renatus Profuturus Frigeridus

JORDANES (etkin olduğu dönem 550'ler) *The Romana* (Roma Üzerine) ve *De origine actibusque Getarum* (kısaca *Getica*, Gotların kökenleri ve yaşamları) olmak üzere iki kitap yazmıştır. *The Romana*, Roma'nın kuruluşundan 552 yılına kadarki olayların kısa bir özeti ve çok kısa olduğundan, başka yerde bulunmayacak bir bilgi içermemektedir. *De origine actibusque Getarum* ise özellikle Gotların bakış açısını yansıtan kısımlar gibi, başka bir kaynakta bulunmayan birçok değerli bilgi içermektedir. Ne yazık ki, Jordanes Gotlara karşı son derece önyargılıdır, bu yüzden özellikle Attila'nın yönetimindeki olaylardan bahsederken Hunların eylemlerini Gotlarınkilerle olumsuz şekillerde karşılaştırdığı yerlere temkinli yaklaşılmalıdır.⁵

PANIUMLU PRISCUS (410/420–472 sonrası) Attila'yla ilgili en önemli eserleri vermiştir. Attila'nın tahta çıkışı ile Doğu Roma İmparatoru Zeno'nun tahta çıktığı dönemler olan 433 ile 475 yılları arasını kapsayan ve daha sonra “Bizans Tarihi” ismi verilen sekiz ciltlik bir eser yazmıştır. Ne yazık ki bu eserler günümüze fragmanlar halinde ulaşmıştır. Çalışmasında, Attila'nın sarayını ve 448–449'da şahsen katıldığı bir elçilik görevi sırasında gerçekleşen diplomatik alışverişleri anlatmaktadır. Günümüze ulaşan fragmanların sunduğu kısıtlı bilgilere rağmen, olayları bizzat görenek yazdığından, Priscus'un eserleri, Attila'yı ve Attila'nın kişiliğini anlamada tartışmasız en önemli kaynaktır.

PROCOPIUS (ykl. 500–ykl. 554) General Belisarius'un Doğu Roma imparatoru Justinian adına yaptığı savaşları anlatan *Justinian Savaşları*'nı yazmıştır. Spesifik olarak Attila ile ilgili pek bilgi bulunmasa da, Batı tarihindeki olaylara kısaca değinmiştir. Güvenilir bir kaynak olduğu varsayılrsa da, yaşadığı dönem öncesi hakkında yazdıklarına temkinli yaklaşılmalıdır.

RENATUS PROFUTURUS FRIGERIDUS (etkin olduğu yıllar beşinci yüzyıl) yazdıkları fragmanlar halinde günümüze ulaşmıştır. Neyse ki, TOURSLU GREGORY birçok önemli bilgiye ulaşabileceğimiz

Historia Francorum (Frankların Tarihi) adlı kitabı için onu kaynak olarak kullanmıştır. Çağdaş tarihçilerin durumu açıklığa kavuşturmaya yönelik birçok girişimine rağmen, bu fragmanların doğruluğu hâlâ tam olarak bilinmemektedir.

SALVIAN (etkin olduğu yıllar beşinci yüzyıl) beşinci yüzyıl Galyasında hayatı anlattığı ve Romalıların “günahkârlığını” barbarların “erdemleri” ile karşılaştırdığı *De gubernatione Dei* (Tanrının Devleti Üzerine, *De praesenti iudicio* olarak da bilinir) adlı eseri yazmıştır. Spesifik bir amaçla yazılmış olmasına rağmen, Galya’nın durumu ve Hunlar ile erken temasları hakkında bilgi edinilebilmektedir. Ancak 451’deki Hun istilasından önce yazıldığından, ne yazık ki Attila ile ilgili çok fazla bilgi bulunmamaktadır.

ZOSIMOS (ykl. 500) üçüncü yüzyılın ortasından 410 yılına kadar ki olayları kapsayan *Historia Nova’yı* (Yeni Tarih) yazmıştır. 404’e kadar olan olayları anlatmak için Eunapius ve 407–410 yılları arasındaki olaylar için Olympiodorus olmak üzere iki kaynaktan yararlanmıştı. Eserlerini Konstantinopolis’te yazan Zosimos, imparatorluğun uğradığı felaketlerin sebebinin Hıristiyanlık olduğunu göstermeye kararlı bir pagandı. Faydalandığı eserleri sorgulama gereği duymamıştır. Bu yüzden çalışmaları Hunların ortaya çıkışıyla ilgili önemli bilgiler verse de çok temkinli yaklaşımaları gerekmektedir. Ne yazık ki, ele aldığı yıllar nedeniyle eserlerinde Attila ile ilgili spesifik bir bilgi verilmemiştir.

Kilise Tarihi ve İlintili Kaynaklar

HAGIOGRAFİLER Possidius’un “Aziz Augustine’in ve Konstantius’un Hayatı” ve “Auxerreli Aziz Germanus’un Hayatı” gibi “Azizlerin Yaşamları” eserlerinin birçoğu, Attila’nın yaşadığı dönemle ilgili bilgiler içermektedir. Ancak bu eserler hayatı yazılan kişilerin kutsallığını yüceltmek amacıyla yazıldığından çok taraflıdırlar ve bu nedenle temkinli yaklaşılmalıdır.

SOKRATES SKOLASTİKOS (doğum ykl. 380) 305–439 arasındaki yılları kapsayan ve bu nedenle Attila'nın sadece hükümdarlık dönemine kadar olan birkaç yılını ve sonrasındaki kısa bir zamanı içeren *Historia Ecclesiastica*'yı (Kilise Tarihi) yazmıştır. Yalnızca kilise tarihi üzerine yazılmış olsa da, kilise tarihine etki eden dünyevi olaylarla ilgili pek çok bilgi de içermektedir. Bu öğeler başka bir yerde bulunmadığından benzersiz bilgiler sunmaktadır.

Mektuplar

O dönemden elimize birçok mektup ulaşmıştır. Çoğu kişisel nitelikte olsa da, seküler olaylarla ilgili bilgiler içerenler de bulunmaktadır. Bunlar bazı durumların aydınlatılmasında işe yarayabilir ancak tamamen doğru olup olmadıkları bilinmemektedir.

SIDONIUS APOLLINARIS Batı Roma'nın son yıllarında Galya'nın durumu hakkında en önemli kaynaktır. Birçok mektubu, Gotlar ve Roma seçkinleri arasındaki ilişkileri aydınlatmakta ve asillerin “barbar” derebeylerine karşı değişen tutumlarını göstermektedir. Asil bir Romalının mektubunda önyargıların yanı sıra alıcının konumuna da dikkat edilmelidir; örneğin, aristokrat bir dostuna yazdığı mektupta Gotlar hakkında aşağılayıcı sözler yazabilirken, Got birine yazdığı mektubun içeriği aynı olmayacaktır.

Kronikler⁶

Kronik tarih yazıcılığı “yeni Hristiyan kültürünün zevkine o kadar uygundu ki, Orta Çağ'ın en popüler tarih yazıcılığı türü haline gelmişti”.⁷ Bu popüleritenin olumlu yönü, birkaç kroniğin günümüze ulaşmasıyla, olumsuz yönü ise geçmiş hakkında bilgi aktarmanın aracı olarak geleneksel tarih yazıcılığının yerini almış olmaları ve bu nedenle Batı'da beşinci yüzyıl boyunca eksiksiz yazılan tarih kaynaklarının hiçbirinin elimize ulaşmamasıdır.

Kronikleri, özellikle fragmanlar halinde olanları incelerken bir zorlukla daha karşılaşmaktayız. Yirminci yüzyıldan önce bu kaynaklardan bazıları bir araya getirilmiştir ama bu kaynakların yazarları tam olarak bilinmemektedir. Örneğin, yirminci yüzyılın başlarında ve öncesinde ikincil kaynaklarda *Anonymus Cuspiniani* olarak atıfta bulunulan eserler, günümüzde Mommsen'in *Chronica Minora*, c. 1'de (bkz. Kaynakça) verdiği tanımlarla *Fasti Vindobonenses Priori*'ye ait sayılmaktadır. Bu nedenle okuyucular, bu kitaptaki referansların önceki çalışmalardakilerden farklı olabileceğini bilmelidir.

CHRONICA GALLICA 452 yılına ait *Chronica Gallica*, *Chronicle of Jerome*'un (Jerome Kroniği) 379–452 yıllarını kapsayan devamı niteliğindedir. 511 yılına ait *Chronica Gallica* da 379 ile 511 yılları arasını kapsamaktadır. İkisi arasındaki benzerlikten 511 yılındaki ile 452 yılındaki bu kronikleri birbirlerinin devamı olarak görebilmekteyiz. İki çalışmadan da çok fazla bilgi edinilebilmektedir, ancak verilen tarihler tam olarak doğru olmayabilir. 452 yılı *Chronica Gallica*'sındaki kronoloji 447 yılından sonraki Galya hakkında doğru bilgiler vermektedir, bundan öncesi ise epey yanlış bilgilerle doludur.⁸ 511'in *Chronica Gallica*'sında ise bazı olayların tarihi verilmemiştir örneğin İtalya'nın Radagaisus tarafından işgalinin tarihi yazılmamıştır, sadece numara 50 olarak belirtilmiştir.

CHRONICON PASCHALE (yazarın tarihleme sisteminin odak noktası olarak Paskalya'yı kullanması nedeniyle *Paskalya Kroniği*), Konstantinopoli'de derlenmiş, yedinci yüzyılın başlarından kalma anonim bir kroniktir.⁹ Olaylardan sonraki zamanlarda yazılmış olmasına ve bazı tarihlerin ve olayların yanlış aktarılmasına rağmen, *Chronicon Paschale* yoluyla diğer kaynaklar doğrulanabilmekte ve olaylara ayrıntı eklenebilmektedir. Derlenmesi ve beşinci yüzyılın başları arasındaki zaman farkı nedeniyle, daha önceki kaynaklardan faydalandığı bilgilerin karıştırılmış olması veya yanlış sunulmuş olmasına dikkat ederek okunulmalıdır.

HYDATIUS (ykl. 400–ykl. 469) Theodosius’un 379’da tahta geçmesiyle başlayıp 468 yılında biten Eusebius ve Jerome Kroniklerinin bir devamını yazmıştır, 469 yılında yazmayı bitirdiği düşünülmektedir. Eserlerindeki tarihlerde ciddi hatalar göze çarpmaktadır. Bu hatalar muhtemelen İspanya’ya geç tarihlerde gelen ve tarih bilgileri fazla güven vermeyen tüccarlar ve elçilikler tarafından sunulan bilgilerden kaynaklanmaktadır.¹⁰ Özellikle Vandallar hakkındaki kısımlar olmak üzere, İspanya tarihi hakkında verilen bilgiler önemli ve doğrudur.¹¹ Potansiyel olarak değerli de olsa, kronolojik hatalar Hydatius’u okurken dikkate alınmalıdır ve mümkünse başka kaynaklarca onaylanmalıdır.

JOHN MALALAS (etkin olduğu yıllar altıncı yüzyıl) hem kilise adamları hem de halk tarafından kullanılması amaçlanan bir kronik yazmıştır. Maalesef, eser İncil’in ortaya çıktığı dönemden Justinianus dönemine kadar olan dönemi tek bir kitapta ele aldığından pek çok olayı kısaca açıklamakta veya atlamaktadır. Sonuç olarak nadiren kullanılan bir kaynaktır.

MARCELLINUS COMES (etkin olduğu yıllar altıncı yüzyıl) 379’dan 534’e kadarki dönemi kapsayan bir kronik yazmıştır (bilinmeyen bir yazar, kroniği 566 yılına kadar devam ettirmiştir). Esas olarak Doğu Roma İmparatorluğu ile ilgilidir ve Attila saltanatının ilk yıllarında Doğu Roma’ya odaklandığından bu çalışma bizim için faydalıdır, bazı kısımlarında Batı Roma ile ilgili genellikle Orosius’tan alınmış bilgiler de içermektedir. Mümkün olduğunda, tarihlerin ve içerdiği bilgilerin doğruluğunu saptamak için bu bilgiler bağımsız kaynaklar tarafından da onaylanmalıdır.

OROSIUS (etkin olduğu yıllar dördüncü yüzyılın sonları – beşinci yüzyılın başları), Hristiyanlığın olumlu etkisini göstermeye çalıştığı *Historiarum Adversum Paganos Libri VII*’yi (Paganlara Karşı Yedi Tarih Kitabı) yazmıştır. “Barbarları” olumsuz bir şekilde tasvir etmese de eserlerinde Hristiyanlığının doğasından gelen bir önyargı görülmektedir.

PROSPER TIRO (Aquitaineli Prosper: ykl. 390– ykl. 455) Jerome Kroniği'nin bir devamını yazmıştır. Prosper'in Kroniği 455 yılında sonlanmaktadır fakat sonrasında orijinal kroniği yorumlayan ve genişleten iki *Additamenta altera* (eklemeler ve değişiklikler) eklenmiştir. İlk bölümler birçok hata içerse de, Prosper'in kişisel olarak olaylara dâhil olduğu 433 ile 455 yılları arasında “dikkatli ve doğru” tarihlendirme sağladığından kronikçilerin en güvenilirleri olarak kabul edilmiştir.¹² Prosper bir din adamı değildi, ancak özellikle Papa I. Leo ve Aziz Augustinus ile olmak üzere din adamlarıyla yakın ilişkisi, görüşlerinin Kilise'ye karşı aşırı derecede önyargılı olmasına neden oldu. Bu önyargı, kroniğini okurken dikkate alınmalıdır.¹³

Kroniklerle İlgili Güçlükler

Günümüz kronik kavramı, olayların doğru bir şekilde tarihlendirilmesi ve her bir olaya, ilgili tarihte ayrı bir kayıt tahsis edilmesi şeklindedir. Günümüzdeki kroniklerden farklı olan eski kroniklerdeki zaman hataları veya yanlışlıklar gibi durumlar olumsuz algılara neden olmuştur.

Bu algılar aslında kronik yazarlarına haksızlıktır. Dergilere, gazetelere ve internete erişimin yaygın olduğu günümüzde bile, en yaygın radyo yarışmalarından biri “Yılı Tahmin Et” tir. Gazete arşivleri gibi belirli tarihler belirleyen modern yöntemler olmadan, olayların bildirilmesinde insanların hatalı olması çok doğaldır. Dahası, eski tarihçiler günümüzdeki beklentilerle yazmıyorlardı. Olaylar kabaca doğru sırada olduğu sürece, kronik amacını yerine getiriyordu. Dolayısıyla tarihçinin bahsettiği dönemden daha sonra olmuş bir olayı kroniğin daha eski tarihi anlattığı bölümlerinde uygun bir yere dâhil etmesi de yaygın bir durumdur.

Olayları öngören tarihçiler de yaygındır. Örneğin, Hydatius'un 430 tarihli yazısında, Aetius'un yeteneklerini övmeden önce, “Juthungi ve Nori'nin onun tarafından aynı yöntemle yenilgiye uğratıldığını” belirterek Gotların Aetius tarafından yenilgiye

uğratıldığını kaydeder. İlk bakışta, bu seferlerin 430 yılında gerçekleşmiş olduğu düşünülse de 431 tarihli yazısı, “*Magister Militum* (Ordu Komutanı) unvanına sahip Aetius, isyan halindeki Nori’yi itaat altına aldı” cümlesini içermektedir. Buna göre, ikinci sefer 431 yılında yapılmış olmalıdır.

Chronicon Paschale’de, tarihçinin III. Valentinianus ile Eudoxia’nın evliliğini anlattığı 437 tarihli yazıda daha uç bir örnek yer almaktadır: “Ve o, evliliğini Theodosius ve Aelia Eudoxia Augusti’nin kızı Eudoxia’yı Hyperberetaeus ayında, Kasım’ın başından önceki dördüncü günde alarak taçlandırdı. Sonrasında ondan Eudocia ve Placidia isimli iki kızı oldu.” Eudoxia iki çocuğu hemen doğuramayacağına göre, bu örnek çoğu tarihçinin sonradan yaşanmış olayları eski tarihli girdilerdeki uygun yerlere dâhil ettiğini göstermektedir. Aynı durum, tersi için de geçerlidir, önceden yaşanmış olaylar ileri tarihli olaylardaki uygun yerlere de yerleştirilebilmektedir.

Tarihçilerle ilgili bir diğer sorun, tarihleri hesaplamak için farklı yöntemler kullanmalarıdır. Örneğin, Prosper ve Hydatius, İsa’nın çilesini tarihlendirirken farklı yöntemler kullanır; Prosper, bunu Tiberius’un on beşinci yılına tarihlendirirken, Hydatius bunu Tiberius’un tahttaki on beşinci yılının başlangıcına tarihlendirir. Bu tutarsızlık, iki kronikteki tarihler arasındaki küçük farkları açıklar.¹⁴ Prosper konsül tarihini kullandığından ve olaylara yakınlığından pek çok durumda onun tarihlendirme sistemi tercih edilmiştir.

Methiyeler

Methiyeleri okurken şu öğüt akılda tutulmalıdır: “Adı çıkmış biri olarak... methiyecinin amacı gerçeği söylemek değil de, özneyi yüceltmek, iyiyi abartmak, kötü, uygunsuz veya yersiz olanı bastırmak veya çarpıtmaktır.”¹⁵ Bunun ayırdında olarak, beşinci yüzyıldaki bu dönemden günümüze kalan iki methiye yazarına bakılabilir.

*Flavius Merobaudes*¹⁶

Merobaudes muhtemelen Frank kökenlidir çünkü I. Valentinianus (364–375) ve Gratian (375–383) dönemlerinde yaşamış ve Roma İmparatorluğu’na hizmet etmiş Romalılaştırmış Frank veya Frank soylusu olan ve onunla aynı ismi paylaştan Merobaudes’in soyundan geldiği düşünülmektedir.¹⁷

Aslen Galyalı olduğu düşünülen Merobaudes’un eski Hispanik aristokrasinin bir üyesi olan Astyrius’un kızıyla evlendiği Hispania bölgesine taşındığı bilinmektedir. Beşinci yüzyılın başlarında, çoğu soylu kamusal hayattan çekildiğinde, Merobaudes kayınpederini örnek almış ve imparatorluk kariyerine adım atmıştır.¹⁸ Hatiplik ve yazarlık yetenekleriyle bilinen Merobaudes, aynı zamanda başarılı bir komutan olarak da ünlenmiştir. *Comes rei militaris* (ordunun “kontu”) veya *dux* (dük) pozisyonuna yükselmiş, askeri ve edebi yetenekleri sayesinde senatoya girmiş ve ardından rütbesi hızlı bir şekilde yükselmiştir. 30 Temmuz 435’te Roma’daki Trajan Forumu’na bir heykeli diktilerle onurlandırılmıştır.

Bu başarılarından sonra edebi eserlerine odaklanmıştır. 437 yılında Aetius’a bir methiye ve II. Theodosius’un kızı Eudoxia ve III. Valentinianus’un düğününü onurlandıran bir şiir yazdığı ve yazarken Stilicho’nun (395–408) methiyecisi Claudian’dan (ö. 404) özendiği düşünülmektedir. Aetius ve Merobaudes’in Stilicho ve Claudian’la benzer bir ilişkisi olabilir, ancak kesin bir kanıt bulunmadığından sadece bir varsayım olarak kalmıştır.¹⁹ Valentinianus’un Konstantinopolis’teki düğününü kutlayan şiir, Merobaudes’in Doğu Roma imparatoru Theodosius’tan *patricius* unvanını almasına az da olsa katkı sağlamış olabilir. Ne yazık ki iki eser de kaybolmuştur.

438’de Merobaudes, Valentinianus ve Eudoxia’nın ilk çocuğu Eudocia’nın doğumunu kutlayan şiirler yazmıştır ve muhtemelen 441–442 kışında da, Aetius’un oğlu Gaudentius’un ilk doğum gününde bir *genthliakon* (“doğum günü şiiri”, “bir kişinin doğum günü için yazılmış şiir”) yazmıştır. Bu şiir günümüzde *Carmen IV* adıyla bilinmektedir.

Kesin tarih bilinmemekle birlikte 440'ların başlarında, arkadaşı Anicius Acilius Glabrio Faustus için, şu anda *Carmen III* olarak bilinen bir *ekphrasis* (görsel sanat eserlerini edebi formda tanımlama girişimi) yazmıştır. Muhtemelen 443'te, Valentinianus ve Eudoxia'nın kızı Placidia'nın vaftizini kutlamak için, muhtemelen *Carmen I* ve *Carmen II* adında, iki adet *ekphrasis* yazmıştır, ancak bu şiirlerin asıl amacı ve içeriği hâlâ tartışma konusudur.²⁰ Tüm bu çalışmalar önemli birer kaynaktır, ancak görüldüğü kadarıyla dikkatle incelenmeleri gerekmektedir.

Bu iki şiiri yazdıktan kısa bir süre sonra Merobaudes *magister utriusque militiae* (iki işin yöneticisi) olarak atanmıştır ve komutada kayınpederi Astyrius'un yerini alacağı Hispania'ya gönderilmiştir. 444 yılında geri çağırıldıktan sonra Aetius'a başka bir methiye daha bestelemiştir ve Roma'da senatoya sunmuştur. Bu methiye, günümüzde *Panegyric I* adıyla bilinmektedir.²¹ Bundan kısa bir süre sonra, 1 Ocak 446 yılında günümüzde *Panegyric II* adıyla bilinen başka bir methiye daha yazmıştır.

Ne yazık ki, Merobaudes'in sonraki uğraşları hakkında çok az şey bilinmektedir ve 460'tan önce öldüğü düşünülmektedir. Nüfuz ve güç sahibi olduğu ve edebi ve askeri alanda yetenekleri açıkça görülmektedir. Kendisinden önceki Claudian gibi, Merobaudes'in de yönetici *magister utriusque militiae* olduğu, yani bu durumda Aetius tarafından kurulan rejimde tam bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Aetius, Batı'nın Attila'ya karşı önde gelen Romalı komutanı olduğundan, Merobaudes'in çalışmaları Hunların Batı'da nasıl algılandığına ve Aetius ile arasındaki etkileşimlere dair fikir vermektedir.

Sidonius Apollinaris

Sidonius, birçok mektubunun yanı sıra, imparatorlar Avitus, Majorianus ve Anthemius'a yazdıkları da dâhil olmak üzere bir dizi methiye de yazmıştır. Ne yazık ki, daha sonraki dönemlerin imparatorları için yazıldıklarından, nadiren Hunlardan bahsedilmektedir.

Diğer Kaynaklar

Notitia Dignitatum

Yüzlerce makamın listelenmesinin yanı sıra, hem Doğu hem de Batı Roma İmparatorluğu'nun bürokratik ve askeri örgütlenmesini sunan bu belge oldukça önemlidir. Batı Roma'nın 420'li yılları ve Doğu Roma'nın 395'li yılları için tam bir istatistiksel ve hukuki bilgi madenidir. Maalesef belgenin yorumlanmasıyla ilgili birçok sorun vardır. Muhtemelen Doğu Roma İmparatoru Theodosius'tan başlayan bu liste, teoride makamların tam bir listesi olarak tasarlanmıştır. *Notitia*'nın Doğu Roma İmparatorluğu'ndan bahseden kısmının 395 civarında bir tarihe dayandığı görülmektedir. Sonuç olarak, günümüze ulaşan belgenin, Arcadius'tan (395–408) itibaren *Notitia*'nın Doğu Roma bölümlerindeki Batı Roma'yla alakalı kısımlarının muhafaza edilen bir kopyası olduğuna inanılmaktadır. *Notitia Dignitatum* ne yazık ki güncelliğini koruyamamıştır ve içerisinde birçok eksik ve tekrarlanan bilgi bulundurmaktadır. Dahası, 408 yılında Stilicho'nun ölümü sırasında ve hemen sonrasında İmparatorluğun parçalanması nedeniyle, listelenen ordu birimlerinin çoğunun gerçekte mi yoksa yalnızca kâğıt üzerinde mi var oldukları belirsizdir. Sonuç olarak, *Notitia*'dan alınan bilgiler doğrudan çok olası olarak kabul edilmelidir.

Belgenin Batı ile alakalı bölümlerini güncellemek için daha sonra girişimler olduğu görülmektedir ve bulgular en son girişimin 420'lerde bir tarihte, muhtemelen III. Constantius'un (411'den itibaren Batı Roma'da *magister militum* [ordu komutanı], 421 Şubat ayından Eylül ayına kadar imparator) emirleriyle yaptırıldığını göstermektedir.

Ne yazık ki, *Notitia*'nın içeriğinde gerçeği yansıtmadığını gösteren bazı sorunlar bulunmaktadır. Örneğin, Britanya eyaletleri 410'ların başlarında imparatorluğun etki alanından çıkmaya başladığı halde, adayla ilişkili liderler ve birlikler *Notitia*'da geçmektedir. Bilgiler seyrek ve yoruma açık da olsa aynı şey Belgica ve Germania

eyaletleri için de geçerli olabilir. Bunların “tartışmasız olarak kronolojik hatalar içeriyor” olması, belgenin mevcut askeri durumdan ziyade imparatorluğun bir zamanlar sahip olduğu gücü yansıtan materyali içerdiğini göstermektedir.²² 421’de III. Constantius’un emriyle derlendiğine göre, bu belgenin Batı Roma’nın ihtişamını geri kazanmak ve kaybedilen eyaletleri imparatorluğa geri kazandırmak niyetinde bir beyan olduğu da düşünülebilir.

Roma bürokrasisinin olması gerektiğine inandığı durumun ana hatlarını çizmede faydalı olmasının yanı sıra, ordunun durumu ve konuşlandırılmasıyla ilgili materyalleri derlemek amacıyla belgeyi analiz etmek de mümkündür. Bu, Altıncı Bölüm’de daha ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

Notitia’nın 420 yıllarından sonra güncellenmemiş olması genellikle unutulmakta veya göz ardı edilmektedir. 423 yılı ve sonrasında olayların karmaşık doğası nedeniyle ve Aëtius’un 433’te tek başına hâkimiyet kurmasıyla *Notitia* tamamen geçersiz kılınmıştır. Sonuç olarak, Aëtius’un egemenliği sırasında ve Attila’nın dönemindeki ordular hakkında araştırma yapılırken dikkatli olunmalıdır.

Codex Theodosianus

Codex Theodosianus (Theodosius kanunları) I. Konstantin döneminden (306–337) beri çıkarılan tüm kanunların Doğu Roma İmparatoru II. Theodosius döneminde tamamlanan bir tanzimidir. Bu kanunlara, 439’dan sonra II. Theodosius (*Nov. Th.*) ve Valentinianus (*Nov. Val.*) Tarafından kabul edilen yeni kanunlar (*novella*) eklenmiştir. Bunlar da bir araya getirilip *Codex*’e geçirilmiş ve ana metnin bir parçası olmuştur.

Roma kanunları (*Code, Novel*) dönem hakkında değerli bilgiler sunmaktadır. Bağlamlarını belirlemek için kanunları analiz etmek ve böylece çıkartılma nedenlerini belirlemek mümkündür. Ayrıca, bu kanunlara, çıkaran imparatorun ya da imparatorların adıyla birlikte, çoğu durumda çıkarıldıkları kesin tarih ve imparatorun kanunu çıkardığı şehrin adı da eşlik etmektedir. Bu belge, imparatorun bazı

hareketlerinin izini sürmekle birlikte Attila döneminde çıkartılan belirli kanunları bu dönemdeki belirli olaylarla ilişkilendirmemizi sağlamaktadır. Örneğin, vatandaşların silah taşımaya izin veren kanun (24 Haziran 440 tarihli *Nov. Val. 9.1 Kanunu*) 439 yılının Ekim ayında Vandallar tarafından Afrika'nın fethi ile ilişkilidir. Bu nedenle, *Codex*'in yakından incelenmesi, imparatorluğa ve başka türlü anlaşılmayacak olan politikaları aydınlatmamıza yardımcı olabilir.

Bazı kanunların, “yalnızca kendi zamanları için geçerli olan” kanunları ortadan kaldırdığı da bilinmelidir.²³ Bu, modern hukuk gibi, imparatorlar tarafından çıkarılan bazı kanunların belirli acil durumlar ve olaylarla başa çıkma amaçlı olduğu gerçeğini vurgulamaktadır. Bu belirli durumlar düzeldikten sonra, kanunlar da doğal olarak geçersiz kalmaktadır. Yakın zamandan örnek olarak, İkinci Dünya Savaşı'nda “acil durum” ile başa çıkmak için çıkarılan kanunların savaş sona erdiğinde yürürlükten kaldırılması ve “normalliğe” dönüşmesi gösterilebilir.

Sonuç

Kaynaklardaki bilgiler incelenirken hepsinin bir amaçla yazıldığı unutulmamalıdır. Bu amaç açıkça görüldüğünde bile kolayca gözden kaçabilmekte veya unutulabilmektedir. Yukarıda listelenen ana kaynaklarda durum böyleyken, listelenmemiş birçok ikincil kaynaktan durum daha da karışıktır. Kullanılan daha az öneme sahip kaynaklar, bazı noktalarda doğru ve faydalı bilgi vermektedir ve gerektiğinde bunların bir analizi kitap içerisinde ele alınacaktır. Bununla birlikte, ufak tefek bilgiler veren kaynaklar analiz edilmeyecektir.

Bütün kaynakların sıkıntısı okuyucuyu siyasi entrika konusunda bilgilendirdiği yerlerdir. Bu kısımlarda, en şüpheli olayların, “dünya üzerinde kimsenin bilmediği gizli entrikaların ve ihanet masallarının” ayrıntılarını bildiklerini iddia etmektedirler.²⁴ Bu tür bir bilgiyle rastlanıldığında, yazarın bu olayların ayrıntıları hakkında uygun şekilde bilgilendirilip bilgilendirilmediğine karar vermek için tam bir analiz yapılmaya çalışılacaktır.

Yazım ve Terminoloji

Kitap boyunca mümkün olduğunca en basit tanımlar ve yazımlar kullanılmıştır. Eski kaynaklarda Gaiseric'in "Zinzirich" olarak yazılması gibi, kişi adlarının yazımında birçok varyasyon bulunmaktadır.²⁵ Ayrıca, günümüzde yapılan çalışmaların çoğunda Roma yazımlarının sonundaki "us" kullanımı kaldırılmıştır ve modern bir varyantı getirilmiştir. Buna örnek olarak Bonifatius'un Boniface halini alması verilebilir. Karışıklığı önlemek amacıyla mümkün olan her yerde isimlerin en yaygın varyantı kullanılmıştır.*

Hem Ren Nehri kıyısındaki kavimleri hem de İmparatorluğu başarıyla işgal edenleri anlatırken, zaman zaman "Germen" yerine "barbar" ifadesi kullanılmıştır. "Barbar" kelimesi, Romalılarla arasındaki medeniyet seviyesinin olumsuz yönleriyle karşılaştırılması nedeniyle artık kullanılmamasına rağmen, başka türlü tarafsız bir terim olduğu için bu kitapta kullanılmıştır, "Germen" ise "paylaşılan dil temelinde topluluk ve etnik" anlamına geldiğinden metindeki bağlama uymamaktadır.²⁶

Daha önceki çalışmalarımın çoğunda Ostrogotlardan nadiren bahsedildiğinden "Vizigot/lar" yerine "Got/lar" terimi kullanılmıştı, fakat bu çalışmada, her iki grup da öne çıkan özellikleriyle bahsedildiğinden Vizigot ve Ostrogotlar ayrı olarak kullanılmıştır. Çağdaş kaynaklar "Vizigotlar", "Ostrogotlar" ve diğerlerini basitçe "Gotlar" olarak tanımlasa da, yeri geldiğinde bu iki gruba dâhil olmayan Got gruplarının isimleri de verilecektir.²⁷

* Çeviride özel isimlerin kullanımında akademik literatürde geçen kullanımlar benimsenmiştir.

KISALTMALAR LİSTESİ

Referansları daha ulaşılabilir kılmak üzere antik kaynaklar için aşağıdaki kısaltmalar kullanılmıştır.

*Additamenta Ad Chronicon
Prosperi Hauniensis*

Agathias

Ammianus Marcellinus

Annales Ravennae

Augustine

Aurelius Victor

Callisthenes

Cambridge Ancient History

Cassiodorus, Chronicle

Cassiodorus, Variae

Chronica Gallica of 452

Chronica Gallica of 511

Chronica Minora (Mommsen)

Chronicon Paschale

Claudian Claudianus (Claudian)

Claudius, *In Rufinum*

Addit. Ad Prosp. Haun.

Agath.

AM

Ann. Rav.

Aug.

Aur. Vict.

Call.

CAH

Cass. Chron.

Cass. Var.

Chron. Gall. 452

Chron. Gall. 511

Chron. Min.

Chron. Pasch.

Claud.

Claud. In Ruf.

<i>Codex Justinianus</i>	<i>Cod. Just.</i>
<i>Codex Theodosianus</i>	<i>Cod. Th.</i>
<i>Collectio Avellana</i>	<i>Collect. Avell.</i>
Constantius of Lyon	Const.
Eunapius of Sardis	Eun.
Eutropius	Eut.
Evagrius	Evag.
<i>Fasti vindobonenses posteriores</i>	<i>Fast. Vind. Post.</i>
<i>Fasti vindobonenses priores</i>	<i>Fast. Vind. Prior</i>
Gaudentius	Gaud.
Gildas	Gild.
Gregory of Tours	Greg. Tur.
Hydatius	Hyd.
John of Antioch	Joh. Ant.
John Malalas	Joh. Mal.
John of Nikiu	Joh. Nik.
Jordanes, <i>Getica</i>	Jord. <i>Get.</i>
Libanius	Lib.
Marcellinus Comes	Marc. com.
Maurice, Strategikon	Maur. Strat.
Merobaudes, Panegyric	Merob. Pan.
Minutes of the Senate	Min. Sen.
Nestorius	Nest.
Nicephorus Callistus	Nic. Call
<i>Notitia Dignitatum</i>	<i>Not. Dig.</i>
<i>Novellae Theodosianae</i>	<i>Nov. Theod.</i>
<i>Novellae Valentinianae</i>	<i>Nov. Val.</i>
Olympiodorus of Thebes	Olymp.
Orosius	Oros.

Paulinus of Nola	Paul.
Paulinus of Pella	Paul. Pell.
Paulus Diaconus	Paul. Diac.
Philostorgius	Philost.
Possidius	Poss.
Priscus, <i>Chronica</i>	Prisc. <i>Chron.</i>
Priscus, <i>Romana</i>	Prisc. <i>Rom.</i>
Procopius	Proc.
Prosopography of the Later Roman Empire	PLRE
Prosper Tiro	Prosp.
Pseudo-Augustine	Pseudo-Aug.
Renatus Profuturus Frigeridus	Ren. Prof.
Saint Jerome	Jer.
Salvian	Salv.
<i>Scriptores Historiae Augustae</i>	<i>Scrip. His.</i>
Sidonius Apollinaris	Sid. Ap.
<i>Sirmondian Constitutions</i>	<i>Sirm.</i>
Socrates Scholasticus	Soc.
Sozomen	Soz.
<i>Suidas</i>	<i>Suid.</i>
Theoderet	Theod.
Theophanes	Theoph.
Vegetius	Veg.
Victor of Vita	Vict. Vit.
Zosimos	Zos.

HUNLARIN KÖKENİ

MÖ dördüncü yüzyılın üçüncü çeyreğinde, Roma İmparatorluğu vatandaşları, doğuya kadar gelen yeni tehdi hissetmişlerdi. Düzinelerce Thervingi (Dinyester Nehri'nin batısında yaşayan Got halkı), Tuna Nehri'nin kıyılarına gelmiş ve imparatorlardan sığınma talebi ve yeni evler inşa edebilecekleri topraklar istemişti. Sonrasında, Greuthingiler, yine aynı şekilde sığınma talebinde bulundular. İki grup da daha önce Romalıların duymadığı bir halk tarafından, kendi topraklarından sürülmüştü:

Mars'ın öfkesiyle meydana gelen tüm yıkımların ve her çeşit felaketin tohumu ve kökeni... olduklarına inanıyoruz. Eski kaynaklardan haklarında çok az bilgi edinebildiğimiz Hun halkı, Maeotis Denizi'nin ötesinde, buzla kaplı okyanusa yakın bir yerde yaşamaktadır. Vahşilik seviyeleri sınırları aşmıştır.

Ammianus Marcellinus 31.2.1

Jordanes bu tanıımı daha da ileri götürmektedir:

Ancak kısa süre sonra, Orosius'un da belirttiği gibi, gaddarlığın kendisinden bile daha kötü olan Hun ırkı, Gotlara karşı hücumla geçti. Eski rivayetlerde, kökenlerinden şu şekilde bahsediliyor; Scandza Adası'ndan ayrıldıktan sonra Getae egemenliğini elinde tutan beşinci kişi, Büyük Gadaric'in oğlu Got kralı Filimer, kabilesiyle birlikte İskit topraklarına girdi. Bu halkın arasında, kendi dilinde Haliurunnae olarak adlandırdığı bazı cadılarla karşılaştı.

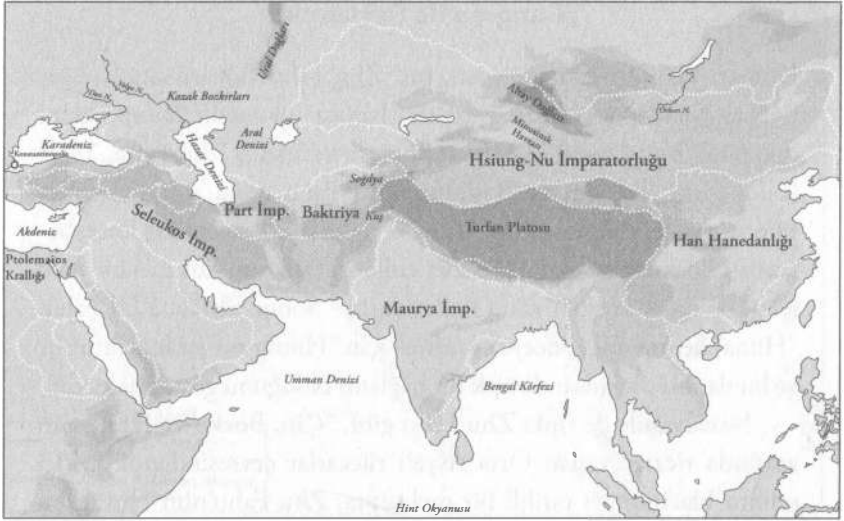
Bu kadınlara güvenmeyerek, onları kendi halkından uzaklaştırdı ve milletinden uzakta, yalnız başlarına sürgünde dolaşmaya zorladı. Orada, yabani bölgelerde dolaşırken bu kadınları gören kirli ruhlar, onlara kendi özlerinden bahsetti ve ilk başta bataklıklarda yaşayan, bodur, pis ve cılız ve dahası, insanların konuştuğu hiçbir dile benzemeyen bir dil konuşan bu vahşi ırkı yarattı. Gotların ülkesine gelen Hunların kökeni onlardı.

Jordanes, Getica, 24 (121-2)

Jordanes'in hikâyesinin sadece Hunları gözden düşürmek için kullanılan bir yöntem olduğu açıkça görülebilmektedir, ayrıca Ammianus da Hunlar hakkında “eski kaynaklardan haklarında çok az bilgi edinebildiklerimiz” diye bahsederken eksik beyanda bulunmuştur. Haklarında çağdaş dönemde yazılmış başka bir bilginin bulunmaması nedeniyle Hunlar, günümüzde bile hâlâ gizemlerini korumaktadırlar. Asıl soru, kökenlerinin ne olduğudur. Elimizdeki bazı bilgiler bir noktada Hunların MÖ üçüncü ve birinci yüzyıllar arasında, modern Çin'in kuzeyinde kurulan Hioug-nu İmparatorluğu'nun bir parçası olabileceğini göstermektedir.¹ Bu hipotez ilk olarak 1776'da de Guignes tarafından ortaya atıldı. Farklı yorumlara açık, dilbilimsel ve birincil kaynak analizlerine dayanan bu teori, o zamandan beri kabul edilmek veya reddedilmek arasında gidip gelmektedir.²

Hiung-nu'nun “etnik kökenine” ilişkin henüz bir fikir birliği olmaması da kafa karıştırıcıdır; örneğin bazı erken tarihçiler arasında Hunların “kuzey Slavların maiyeti” olduğunu öne sürenler bile bulunmaktaydı.³ Etnik kökenlerinin birincil göstergesi konuştukları dildir ve görüşler bu dilin Türkçenin bir çeşidi, Yenisey dilinin bir varyantı olan Ket dili veya “Moğol” olduğu ileri sürülen soylarına dayanan farklı bir dil olabileceği yönünde değişmektedir.⁴ Hunların, en azından yönetici sınıfı arasında, Hiung-nu mirasının bir parçası olmak adına orijinal Hiung-nu dilini kullandığı varsayım olarak ileri sürülmektedir.

Bu hipotez, “Hun” dilinin, proto-Türkçe ve Eski Moğolca / Ket-Yenisey dilinin, Türkçeye daha yakın olacak şekilde bir bileşimi

Harita 1: Hsiung-Nu İmparatorluğu'nun ulaştığı en geniş sınırlar ve o dönemdeki diğer büyük Krallıklar.

olduğunu öne süren daha modern analizlerle pekiştirilebilir.⁵ Bu modelde, batıya giden Hunlar tarafından “toplanan” gruplar Türkçe konuşan gruplarken, ana grup Yeniseyce konuşmaktadır, dolayısıyla dillerin sayıca daha fazla olan “Türk” nüfusla karışımı, Türkçenin baskın dil olmasını sağlamıştır. Dillerinde eski Moğolca / Ket-Yenisey unsurlarının olası varlığı, yönetici sınıfın Ket dili konuşmasından ve bu kelimelerin ortak dile yansımalarından çıkarılabilir.

Az önce analiz edilen örnek, hem köken hem de etnik yapıyı değerlendirmedeki temel zorluğun, Hiung-nu'nun “çok ırklı, çok kültürlü, çok dilli, çok çeşitli bir tarımsal-pastoral ekonomiye ve oldukça fazla katmanlı bir politik düzene sahip bir toplum” olmasından kaynaklandığını açıkça göstermektedir.⁶ Dolayısıyla, Hunlar ile ilgili herhangi bir teoriyi kanıtlamak imkânsızdır, çünkü Hiung-nu toplumunun karmaşık doğası gereği, eğer Hiung-nu'nun bir koluysalar, Hunların hepsinin, mevcut olan farklı etnik, sosyal ve yaşam tarzı geçmişlerine sahip halkların herhangi birinden gelmiş olabileceği anlamına gelmektedir.

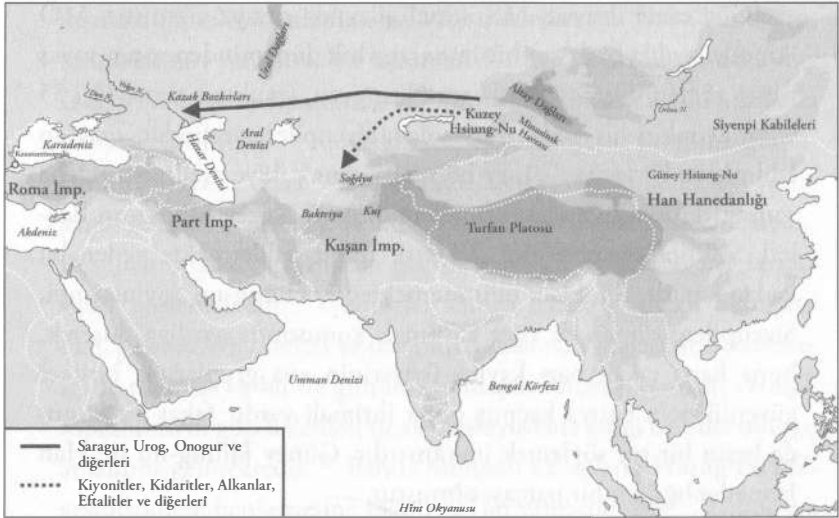
Hiung-nu ile Bağlantıları

Hunları Hiung-nu'ya bağlayan, biri Zhu Fahu (Dharmakṣa), diğeri Nanaivande tarafından yazılmış, başlıca iki metin bulunmaktadır. Ailesi birkaç nesil önce Dunhuang'a yerleşmiş Zhu Fahu, Yüeci (Hint-İskit) kökenli bir Budist'ti. Zhu Fahu adını aldıktan sonra Hint metinlerini Çinceye çevirmiş ve daha sonra yazıtlarda kuzeybatıdan Hindistan'a saldırdığı iddia edilen Hiung-nu kökenli bir halk için "Huna" ("Huni") adını kullanmıştır.⁷ Sonuç olarak, Zhu Fahu, "Huna" kelimesini Çinceye çevirmek için "Hiung-nu"yu kullanmıştır ve bu da iki isim arasında açık bir bağlantı olduğunu göstermektedir.⁸

Nanaivande de tıpkı Zhu Fahu gibi, "Çin, Bozkır ve Hindistan arasında ticaret yapan Orta Asyalı tüccarlar çevresindendi".⁹ 313 yılının Haziran ayı tarihli bir mektupta, Zhu Fahu'nun Hiung-nu ile bağlantısı olduğunu belirttiği "Huna"nın, "Hwn" şeklindeki Soğdca transkripsiyonunu kullanarak, bu halk tarafından yapılan baskınlardan bahsetmektedir.¹⁰ Sonuç olarak, eski kavim isimlerinin tercümesiyle ilgili bu hipotezler her ne kadar zayıf ve yoruma açık da olsa, Hunların kökenini belirlemek için en temel kaynak gibi görünmektedir. Dahası, bu teorileri reddetmek için girişimlerde bulunulmuş olmasına rağmen bu girişimlerde kullanılan argümanlar çürütülebilmektedir.¹¹

Hunlar batıya ilerlerken, geçtikleri bölgelerde başka yerlere göç etmek isteyen diğer kavimleri de bünyesinde topladı.¹² İç Asya bozkırlarındaki göçebelerin ortak noktalarından birinin, en azından yeterli iletişim kurabilecek kadar çok dilli bir toplum olmaları gerçeği de, göç etme kararlarını etkilemişti. İletişim bir engel teşkil etmeyeceği için, diğer kavimler Hunlara katılmakta çok fazla zorluk çekmediler.¹³ Yönettikleri kavimlerin, muhtemelen büyük kısmı çok dilli olduğundan, "etnik oluşumlarının karmaşıklığı ve değişken yapısının", yaptıkları uzun göçler sırasında Hunları, özellikle dil açısından değiştirmesi şaşırtıcı olmayacaktır.¹⁴

Gerçekleştiği varsayılan dil değişikliklerine rağmen Hunlar, "imparatorluk geçmişine güçlü atıfta bulunan bu saygın ismi, talih

Harita 2: Hsiung-Nu'nun Bölünmesi (ayrıca dönemin büyük krallıklarının bölünmesi) ve daha sonraki kabile dağılımları.

ve “tarih bakımından daha şanssız kavimler üstünde üstünlük sağlamak veya onları korkutmak” adına kullanabildikleri için, “siyasi bir referans olarak” tutmuş olabilirler.¹⁵ Şu anda “Bizans” olarak bilinen imparatorlukta yaşayan insanlar, zamanında kendilerine “Rhomaioi” (“Romalılar”) adını vermişti ve her ne kadar uç bir söylem gibi görünse de, Avrupa’nın olduğu gibi, “bozkır halklarının da, siyasi fikirlere ve tarihe sahip olma hakkı vardır”.¹⁶

Hunların kökenini belirlemedeki sorunlar bu kadarla kalmamaktadır. Hiung-nu'ya atıfta bulunan İç ve Doğu Asya kaynaklarının, “Çin Seddi'nin ötesinde yaşayan tüm göçebe halkları” Hiung-nu olarak adlandırmış olma ihtimali, meseleyi daha karmaşık hale getirmektedir.¹⁷ Bu nedenle eğer Hunlar, Hiung-nu İmparatorluğu'nun üyeleriyseler, Hiung-nu hanedanının “imparatorluk ailesi” ile mi yoksa imparatorluktaki kavimlerden biri ile mi akraba oldukları bilinmemektedir. Yukarıda belirtildiği gibi, saygınlıklarını muhafaza edebilmek için batıya göç etmek zorunda kalan yönetici klanlardan biri olmaları mümkündür.

Göç etme ihtiyacı MS ikinci yüzyılda ortaya çıkmıştır. MÖ ikinci yüzyılda başlayan bir imparatorluk döneminden sonra yavaş yavaş güçten düşmeye başlayan Hiung-nu, (muhtemelen MS 155 yılında) rakip bir göçebe güç olan Siyenpiler tarafından mağlup edilmiş ve Kuzey ve Güney bölgeleri olarak ikiye ayrılmıştı. Daha sonraki Hunların ataları olması muhtemel Kuzey Hiung-nu devleti, Siyenpi egemenliğini reddetti. Bunu reddetmekte neden bu kadar kararlı oldukları bilinmemektedir. Hiung-nu soylularının, Siyenpilere direnmek veya katılmak konusunda ayrılığa düşerek, buna karşı çıkan bazı kavim üyelerinin ana gruplarıyla birlikte güvenlik için batıya kaçmış olma ihtimali vardır fakat bu konuda kesin bir şey söylemek imkânsızdır. Güney Hiung-nu ise Han Hanedanlığı'nın bir parçası olmuştur.

Altay Dağları

Nedeni bilinmese de, Hiung-nu kabilelerinden en azından bir kısmının batıya göç ettiği ve Altay Dağları'nın kuzey ucundaki bölgelere yerleştiği görülmektedir.¹⁸ Hunların MS 155 yılından kısa bir süre sonra göç ettikleri varsayıldığında, sonraki iki yüzyıl boyunca Altay bölgesinde yaşadıkları, muhtemelen Kangju ve Kush'u fethettikleri ve böylece Alanliao'yu (Alanlar) Aral Denizi'nden Don'a doğru ilerlettikleri sonucuna varılmaktadır. Bu hipotez, günümüze ulaşan bir el yazması ile desteklenmektedir. Altıncı yüzyılın ortalarında Wei Shou tarafından yazılan Çince bir metin olan *Weishu*'da (Wei'nin Kitabı) geçen bir paragrafta, Hiung-nu'dan hayatta kalanların beşinci yüzyılın başında hâlâ Altay bölgesinde yaşadıklarından bahsedilmektedir.¹⁹ Bu metin, her ne kadar Attila'nın ölümünden çok sonra yazılmış olsa da elimizdeki kısıtlı sayıdaki arkeolojik ve metinsel kanıtlarla birleştirildiğinde, Hunların gerçekten Hiung-nu ile ilişkili olduğu düşüncesi “neredeyse kesin” hale gelmektedir.²⁰

Hunlar, yaşam tarzlarını veya ilerlemelerini anlamamızı kolaylaştıran, yaşadıkları bölgelere yayılmış olan “Hunik” kazanlar

dışında, arkeolojik anlamda fazla iz bırakmamıştır. Daha batıda bulunmalarının yanı sıra, bu kazanlar, Orhun Nehri üzerinde, Altay Dağları'nın kuzey kanadında ve Minusinsk Havzası'ndaki kazılarda ortaya çıkarılmıştır.²¹ Kaynakların veya nehirlerin yakınına gömülen bu kazanlar, Uzak Doğu ve daha sonra Avrupa'daki Hun yerleşimleri arasında gelenek ve kültürün devamlılığını göstermektedir. Bununla birlikte, kazanların göçün sembolü olduğunu her tarihçi kabul etmemektedir: "Göçebeler sürekli hareket halinde olduğundan, gelenekleri, eserleri ve ürettikleri dekoratif stilleri de beraberlerinde taşıdılar ve bu da günümüze ulaşan birçok nesnenin yerleşik toplulukların göçebelere ticaret yoluyla elde ettiği ürünler olduğu anlamına gelmektedir."²² Batıda bulunan kazanların Hiung-nu bölgesindekilere benzemesine rağmen, "bir tanesinin bile... Hiung-nu tasarımının özelliği olan güzelce biçimlendirilmiş hayvanlar ve efsanevi yaratıklarla süslenmemiş olduğu" bilinmelidir.²³ Buna göre bu kazanlar, Hunların veya en azından Hiung-nu soyundan gelen bazı grupların, batıya göç etmeden önce Altay Dağları'nın eteklerinde bir süre yaşadıklarını göstermektedir.

Bu gruplardan bazılarının Altay bölgesinde durmayıp, batıya devam etmiş olması da mümkündür. MS ikinci yüzyılda yazdığı *Geographia* adlı eserinde, Ptolemaios bu durumdan şöyle bahsetmektedir:

Peuciniler ve Bastarnilerin arasında yaşayanlar Carpianiler, onların üzerindeki Geviniler, sonra Budinler; Bastarniler ve Roksolanlar arasındaki Chuniler ve dağların altında yaşayanlar Amadoci ve Navarilerdir.

Ptolemaios, Geographia, 3.5.10.

Ptolemaios'un tanımına "Chuni"nin dâhil edilmesi, birkaç Hun grubunun batıya gitmeye devam ettiğinin kanıtı olarak yorumlanabilse de bunun kesinliği kanıtlanamamaktadır. Bu sadece bir isim benzerliği olup Chuni'nin, Hunlarla alakası olmayabilir.

İkinci Göç

Hunların neden Altay bölgesini terk edip daha batıya gittikleri hâlâ tartışmaya açıktır ancak kararlarında muhtemelen iki ana faktör hâkimdi. İlki bölgedeki iklimin değişimiydi: polen ve buzul çalışmaları, dördüncü yüzyılın ortalarından altıncı yüzyılın ortalarına kadar sıcaklıklarda ani bir düşüş ve nemde bir artış olduğunu göstermiştir. 340'lı yıllardan itibaren bölgedeki buzullar, Hunların bulundukları vadiler boyunca ilerlemeye başladı.²⁴ Çin kaynaklarında bahsedilen, ani sıcaklık düşüşünden kaynaklanan kıtlık sonucu dördüncü yüzyılın ortalarından itibaren Altay bölgesinden gelen istilalardan çıkarım yapılarak, Hunların bu iklim değişikliklere uyum sağlamakta zorlandığı düşünülebilir.²⁵

Sıcaklıktaki değişim, Hunların, hayatta kalabilmek için neden göç etmeye ihtiyaç duyduklarını açıklayabilmektedir. Yine de tek olası neden bu değildi. Dördüncü yüzyılda, Cücen Hanlığı'nın sürekli genişlemesi, Altay bölgesinde domino etkisi yaratmıştı. O dönemde, Çince karakterleri “Sarbi” olarak telaffuz edilen, Batı'daysa Sabiri olarak bilinen Siyenpiler, Cücenler tarafından Moğolistan'dan kovulduktan sonra Hunları Altay'dan çıkarmış olabilirler.

Daha öncesinde de asimile olmamak için Siyenpilerden uzaklaşmış olan Hunların büyük çoğunluğu, yabancılara boyun eğmenin kabul edilemez olduğuna karar vermişti. Yukarıda verilen Çin kaynağında bahsedilen, beşinci yüzyılda Altay'da kalan grupların kanıtladığı gibi nüfusun bir kısmı yurtlarını terk etmeyip oldukları yerde kalırken büyük kısmı yabancı hâkimiyetten bağımsız yurtlar aramak için daha batıya gitmeyi seçmişti. Hem Attila'nın hem Priscus'un bahsettiği sonraki dönemlerde yaşayan Saragurlar, Uroglar ve Onogurlarinkiler de dâhil olmak üzere, Hunlar, göçlerine devam etmeden önce dördüncü yüzyılın ortalarında Kazak Bozkırına ulaştıktan sonra durakladılar.²⁶

Bu noktada göçün ölçeği netleşmektedir. Saragur, Urog ve Onogur gibi “kabileler” batıya taşınmış ve Romalılar tarafından

tanınmaya başlamıştı. Kiyonitler, Kidaritler, Alkhanlar ve muhtemelen Eftalitler gibi diğer gruplar ise Soğdya ve Baktriya'da yerleşmiş, bu nedenle Sasani İmparatorluğu ve Avrupa'dan ziyade kuzeybatı Hindistan hükümdarları için büyük bir tehdit oluşturmuşlardı.²⁷ Genellikle bu kabilelerin bölgeye “dalgalar halinde” göç ettiği kabul edilse de, buna karşı ortaya çıkan yeni fikirde, kaynaklarda yer alan farklı “kabilelerin” yeni gelenlerden ziyade hanedandaki değişikliklere işaret ettiği öne sürülmektedir.²⁸ Eğer bu fikir doğruysa bu kabileler 350 ve 370 dolaylarında arasında “geniş çaplı tek bir göç” yaptılar.²⁹ *Weishu*, “Ak Hunların” 360 yılı civarında Altay bölgesinden Orta Asya'ya taşındığını doğrulamaktadır.³⁰ Bu kalabalık ve farklı grupların Doğu Avrupa'dan Hindistan'a kadar birçok bölge için tehdit oluşturması gerçeği, çok sayıda insanın Altay'dan göç etmiş olması gerektiğini, hatta diğer göçebelerin bu göçler sırasında onlara katılmış olabileceğini göstermektedir. Göç eden büyük bir kitle varsayımı, sıcaklıklardaki ve gıda üretimindeki düşüşün neden bu kitlelerin hareketlerinin sebebi olarak görüldüğünü açıklamaktadır.

Sebepler her ne ise pek çok grup göç etmeye başladı. Kiyonitler, Kidaritler, Eftalitler ve Alkhanlar güneye doğru ilerlerken, Saragurlar, Uroglar ve Onogurlar beraberlerindeki kabilelerle daha batıya ilerledi. Bu halkların neden birbirlerinden ayrıldığı bilinmemektedir. En mantıklı açıklama, kıtlık nedeniyle bulundukları bölgelerden ayrılmanın daha iyi olacağına inanmış olmalarıdır ancak göçlerin kesin nedenlerine dair herhangi bir kanıt yoktur, bu nedenle hepsi birer varsayımdır.

Batıya hareket eden kavimler muhtemelen ya Ural Dağları'nı geçmiş ya da büyük olasılıkla güneyde Volga Nehri'ni takip etmeden önce dağın güney ucunun çevresinden dolaşmıştır. Kuzey orman bölgelerindeki ormanlar çok sayıda göçebenin hareketine uygun olmayacağından, bu göçebe halkların güneye dönmeden önce daha kuzeydeki bölgelere gitmedikleri neredeyse kesin olarak söylenebilir.³¹

Harita 3: Kavimler Batı'ya göçerken meydana gelen savaşlar.

Bu göçmenler, Ural Dağları'nın eteklerine, Hazar Denizi'nin bozkırlarına ve bazıları Volga Nehri'nin çevresine yerleşecektir. Muhtemelen bu bölgelere gelene kadar, Hiung-nu İmparatorluğu'nun bir parçası olan atalarıyla aynı özellikleri koruyamamışlardı. Yönetici seçkinlerin kendi aralarında Yeniseyce konuşuyor olmaları mümkün olsa da muhtemelen hepsi karışık Türkçe ve/veya Ugor veya İran lehçelerini konuşuyordu. Doğu Avrupa halklarıyla temasa geçtiklerinde, en azından halk arasında Germen dilinin öğelerinin benimsenmesi, Hunların çok dilli yönünü ve diğer halkların dillerini benimseme isteklerini desteklemektedir. Muhtemelen yönetici seçkinler üstün soylarının göstergesi olarak Yenisey dilinin antik bir versiyonunu kullanmayı sürdürmüştü.

Bu göçebelerin karma etnikleri, karma dillerini de yansıtmaktadır. İkinci yüzyılda anavatanlarından ayrıldıkları uzun göç boyunca, "Orta Asya Türk, Moğol ve Ugor soyundan" olan halkların yanı sıra Alanlar ve Kuşanlar gibi birçok İrani halk da onlara katılmış ya da asimile edilmişti.³² Göç boyunca muhaliflerle karşılaşmış olsalar da Volga'ya geldiklerinde yeni toprakları için savaşmaları gerektiği kesin olarak bilinmektedir.

Alanlarla Savaş

Hunlar Volga bölgesine gelerek, ilk kez batı tarihine adım attılar. Mültecilerden toplanan bilgileri kullanan Ammianus Marcellinus, 376'dan önce bir noktada Hunların Don'un doğusundaki Alanlara saldırdığını belirtmiştir: "başkalarının mülkünü yağmalamak için insanlık dışı bir istekle yanıp tutuşan Hunlar, Alanlara kadar bütün komşu halklara yağma ve kırım yaptılar."³³

Priscus'tan alıntı yapan Jordanes, olayların daha ayrıntılı ama daha mitolojik bir versiyonunu aktarmıştır:

Tarihçi Priscus'un anlattığı gibi, bu zalim kabile, Maeotis bataklığının uzak kıyısına [Don Nehri'nin Azak Denizi'ne ulaştığı yerde] yerleşmişti. Avlanmayı severlerdi ve başka hiçbir şeyden

anlamıyorlardı. Bir ulus haline geldikten sonra, hırsızlık ve teca-vüzlerle komşu ırkların huzurunu bozdular. Bir zamanlar, kabile-lerindeki avcılar her zamanki gibi Maeotis'in en uzak ucunda avla-yacak hayvan ararlarken, birdenbire karşlarına dişi bir geyik çıktı, bataklıkta bir ilerleyip bir durarak yol boyunca onlara rehberlik etti. Avcılar deniz gibi geçilemez olarak gördükleri Maeotis bata-klığını yürüyerek geçtiler. İskitlerin ülkesine geldiler ve dişi geyik ortadan kayboldu. ... Maeotis'in ötesinde başka bir dünyanın var-lığından tamamen habersiz olan Hunlar, İskit topraklarına hayran kaldı. Cahil olduklarından, daha önce hiç bilmedikleri bu yolun ilahi olarak kendilerine vahyedildiğine inanıyorlardı. Kavimlerine dönüp, onlara gördüklerini anlattılar, İskitya'yı övdüler ve onla-rı dişi geyiğin rehberliğinde buldukları yoldan gitmeye ikna et-tiler. İskitya'ya girdiklerinde ele geçirdikleri herkesi Zaferleri için kurban ettiler. Kalan bölgeleri fethedip oradakileri kendilerine tabi kıldılar. Adeta fırtına gibi büyük bataklıktan geçtiler ve bir anda İskitya'nın geldikleri kısmına sınırı olan Alpidzur, Alcildzur, Itimar, Tuncars ve Boisklere saldırdılar. Savaş gücünde denkleri sayılan fakat medeniyet, tavır ve görünüşte onlardan farklı olan Alanlar da aralıksız saldırılardan yorulup, onlara tabi kıldılar.

Jordanes, Getica, 24 [123–6] = Priscus, fragman 10.

Daha önce de belirtildiği gibi, dişi geyik hikâyesi olayların mitolojik bir versiyonudur, Hunların Maeotis'in ötesinde bir toprak oldu-ğunu bilmiyor olmaları inandırıcı değildir. Bununla birlikte hikâye, Hunların “ilahi vahiy” iddiasını ve dolayısıyla Maeotis ve Don'un ötesinde buldukları toprakları yönetme “haklarının” olduğunu dü-şünmelerini doğru şekilde vermiş olabilir.³⁴

Ammianus, Hunların Alanların direnişiyile karşılaştığını ancak karşı konulamaz olduklarını yazmıştır:

Hunlar, Alanların topraklarını istila ederek... onlara Tanaïtes adı-nı verdiler, birçoğunu öldürüp yağmaladılar, hayatta kalanları bir ittifak antlaşmasıyla kendilerine bağladılar.

Ammianus Marcellinus, 31.3.1.

Bu, önceden olayların en doğru açıklaması sayılmaktaydı ve uzun yıllar bu şekilde kabul edildi. Ama yakın zamanda gerçekleştirilen, kaynakların ve kaydedilen olayların ayrıntılı analizi bunun öyle olmadığını göstermektedir. Ammianus savaflara ve savafların uzunluğuna dair hiçbir detay yazmamıştır. Yine de Alanlar “savaşçılıklarıyla ünlüydü” ve on üçüncü yüzyılda Moğollar tarafından yenilinceye kadar bölgede siyasi bir güç olarak kalmışlardı. Priscus ve Jordanes tarafından kullanılan, Alanların “aralıksız saldırılardan yorulduğu” ifadesiyle Alanların kolay kolay yenilmedikleri ve Hunların onları alt etmelerinin uzun sürmüş olduğu gerçeği pekiştirilmiştir.³⁵

Bir başka karmafla da Alanlar arasındaki siyasi durumun belirsiz olmasıdır. Daha sonra Thervingi’nin Hun baskısı altında siyasi hatlara bölündüğü bilinse de diğerk kavimler için aynı bilgi verilmemiştir. Bazı Alan liderlerinin Hun desteğıyle rakiplerinin mevkilerine gelebilmek için Hunlarla müttefik olması, diğerklerinin ise bir süre direnirp zayıf düştüklerinde gidebildikleri kadar batıya gitmesi gibi Alanlar arasındaki bölünmelerin, Hunlara faydasının dokunmuş olabileceğı söylenebilmektedir.

Kronolojik olarak sorun şu ki, Alanlar arasındaki siyasi durum ve savaşın süresi bilinmediğinden, Hunların bölgeye ne zaman geldiğı belirsizdir. Bu nedenle, tarihler bilinene kadar “sonraki olaylara bakmak” ve ardından geçerli bir kronoloji oluşturmak için o tarihten geriye doğru gitmek gerekmektedir.

Hunların karşısına çıkan tek kavim Alanlar değildi. Ayrıca Volga’nın batısında Apilzur/Alcidzur, Itimar, Tuncass ve Boisk gibi hepsi Türk kökenli olduğı düşünölen ve “İskit kıyısında bulunan” kavimler de yaşıyordu. Bu kavimler de Hunlar tarafından istilaya uğradı.³⁶ Ya saldırı sırasında ya da sonrasında Apilzur ve Alcidzur kavimleri birleşti ve daha sonra Amilzurlar olarak anılmaya başladı.³⁷ Bu kavimler beşinci yüzyılda Tuna Nehri boyunca Roma İmparatorluğu’nun sınırında bulunuyordu, ancak bölgeye isteyerek mi geldikleri yoksa Hunlar tarafından orada yaşamaya mı zorlandıkları bilinmemektedir.³⁸ Bu kavimlerin etnik olarak aynı olması ve

Hunlar ile aynı dili konuşuyor olması mümkündür. Ammianus'un ve diğer kaynakların da bahsettiği, MS 400'den önce Romalılar ve Gotlar için savaşan "Hunlar", aslen bu kavimler olabilir.³⁹

Gotlarla Savaş: Greuthingi ve Thervingi

Yenilgiden sonra bazı Alan grupları batıya kaçarken, diğerleri Hunlara katıldı. Hun-Alan ittifakı, "yiğitlikleriyle komşu uluslar tarafından korkulan, en güçlü hükümdar Ermenrichus'un (Ermanaric) geniş ve zengin kantonlarına cesurca ve ani bir baskın yaptı".⁴⁰

Genellikle Hunların bu saldırılarının, topraklarını daha batıda Greuthingi topraklarına doğru genişletmeye yönelik ilk girişimleri olduğu kabul edilmektedir ancak bu yalnızca bir varsayımdır. İlk saldırıların, yeni kurulan Hun yerleşimlerine Gotlardan gelebilecek saldırıları önlemeye ve bölgede Hun hâkimiyeti kurmaya ya da sadece ganimet ele geçirmeye yönelik olması çok daha muhtemeldir. Eğer ki Alanlar işgallerine karşı gerçekten sağlam bir direniş göstermişse bu durum daha olasıdır. Uzun ve zorlu bir savaştan sonra, Hunların ve yeni müttefikleri Alanların daha büyük seferlerden önce dinlenmek ve yeniden bir araya gelmek için zamana ihtiyacı olacaktı. Bu bağlamda büyük baskınlar Ermanaric'e göre doğuda yeni bir düşmanın devreye girdiğinin ilk göstergesi olabilir.

Önceki paragraftaki alıntıda "en savaşçı hükümdar" olduğunu söylediği Ermanaric hakkında Ammianus şöyle devam etmektedir:

Ermanaric aniden gelen fırtınanın şiddeti karşısında şaşkına döndü; uzun bir süre sağlam şekilde direnmek için elinden gelenin en iyisini yaptı ancak yaklaşmakta olan tehlikeler abartılan söylentilerle yayıldığından bu büyük dehşetlere olan korkusunu hayatına son vererek yendi.⁴¹

Ammianus'un yazdıklarından Ermanaric'in cesareti ve askeri becerileriyle ün salmış olduğu açıkça görülmektedir. Çaresizlik içinde intihar etmesi ise Hunlar ve Alanlara karşı savaşmanın, diğer

savaşlardan daha uzun ve daha dehşet verici bir şekilde olmasındandır. Savaşın ne kadar sürdüğü ise bilinmemektedir.

Ammianus şunu da eklemektedir:

[Ermanaric'in] ölümünden sonra Vithimiris [Vithimer] kral ilan edildi ve parayla yanına çektiği diğer Hunlara güvenerek bir süre Alanlara karşı direndi. Ancak birçok kez yenilgiye uğratıldı ve savaş sırasında öldü.

Ammianus Marcellinus 31.3.3.

Vithimer'in Alanlarla savaşmak üzere Hun askerleri tutmuş olmasından bahsedilmesi ilginçtir.⁴² Yerlerinden edilen Alanların Hunlardan kaçarken Greuthungi bölgesini işgal ettiği düşünülse de bununla ilgili kesin bir kanıt yoktur. Hunların Alanları mağlup ettiği bilindiğinden, onlara karşı savaşmak için Hun paralı askerleri tutmak mantıklı bir hareket olacaktır; bunların daha sonra Attila tarafından yönetilen Hunlar arasından olmayıp yine Hun kökenli olan Alpidzur veya bahsedilen diğer kavimlerden de olabileceği tahmin edilmektedir.⁴³ Diğer kanıtların yanı sıra bu bölümde Alanların fethinden sonra Hunların büyük, tek bir “halk” olarak değil, ihtiyaç sırasında odaklanabilecekleri tek bir merkez etrafında “az çok bireysel temelde işleyen, dağınık, küçük ölçekli savaş grupları” olarak ilerledikleri öne sürülmektedir.⁴⁴ Gotların mücadele gücü, asıl Got ordusunun defalarca çatışmaya girdiği muazzam bir kuvvet tarafından değil, Ermanaric'in karşı koyamadığı çok sayıda ki daha küçük ölçekli saldırılar tarafından kırılmıştır. Alanları da aynı şekilde yenmiş oldukları düşünülebilir ancak Hunların yaptıkları varsayılan göçlerinin yapısı göz önüne alındığında, Alanların çok sayıda Hun ve bunlarla ilişkili halklar tarafından kolayca bastırılmış olması daha mümkündür.

Ammianus, Ermanaric'in oğlu Vithimer'i babasıyla aynı askeri rütbede ele almamıştır ancak birkaç yıl süren savaşlarda “birçok kez yenilgiye” uğradığını söylemektedir. Buradan hareketle, Hunların Ermanaric topraklarındaki baskınlarının başlangıcından Vithimer'in

yenilgisine ve ölümüne kadar dört ila on yıl, belki de daha uzun bir süredir Alanlarla savaşta olduklarını söylenebilir. Vithimer'ın ölümü ile hâkimiyet oğlu Viderichus'a geçti ancak Viderichus yaşça küçük olduğu için Alatheus ve Saphrax adlı iki deneyimli general savunmanın komutasını aldı. "İster (Tuna) ile Borysthenes (Dinyeper) arasındaki geniş düzlükten akan" Danastius (Dinyester) Nehri'nin arkasına çekilmeye karar verdiler.⁴⁵

Bu noktada Thervingi'den yardım aldılar. Thervingi kralı Athanaric savaşının haberini aldı ve

Greuthungi kampından biraz ötede, Danastius (Dinyester) kıyılarının yakınına kamp kurdu. Munderichus, Lagarimanus ve diğer bazı yüksek rütbeli adamlarını düşmanın ilerleyişini gözlemlemeye gönderdi, bu arada kendisi de, kimse tarafından rahatsız edilmeden, ordusunu savaşa hazırlıyordu.⁴⁶

Detaylı incelenmemiş olsa da Thervingilerin Greuthungi civarına ilerlemesi ilginçtir. Hunların saldırıları sırasında Greuthungilerin elçiler gönderip Thervingiler ile anlaşmaya vardığı konusunda şüphe yoktur. Ancak bu ittifak hızlıca bastırıldı:

Bir şeyleri fark etmekte güçlük çekmeyen ve daha uzakta büyük bir kuvvet olduğundan şüphelenen Hunlar, sanki hiç tehlike yokmuş gibi öylece dinlenen birlikleri görmezden geldiler. Daha sonra, ay gecenin karanlığını aydınlattığında, en doğru görünen yolu seçtiler; nehrin sığ yerinden geçtiler ve bir muhbirin önlerine geçip uzaktaki düşmana haber salmasından endişe ederek, Athanaricus'a ani bir baskın yaptılar. Şaşkınlığa uğrayan Athanaricus, birkaç adamını kaybettikten sonra sarp dağlara sığınmak zorunda kaldı.

Ammianus Marcellinus, 31.3.6-7.

Athanaric geri çekildiğinden, yakın bir bölgede kamp kuran Greuthungilerin de Hunlar karşısında geri çekildikleri söylenebilir. Ammianus Athanaric'in bir sonraki hareketini şöyle anlatmaktadır:

Bu beklenmedik saldırıdan ürken Athanaricus, daha da korkarak, Gerasus Nehri [Prut] kıyılarından Tuna Nehri'ne kadar Taifali topraklarını çevreleyen duvarlar inşa ettirdi. Bu aceleyle fakat özenle inşa edilmiş bariyerle, emniyet ve güven sağlanacaktı [ve bu inşa çalışmaları] hızla devam ediyordu.

Ammianus Marcellinus, 31.3.7–8.

Uzunluğu fark etmeksizin, herhangi bir duvarın planlanması, organize edilmesi ve inşasına başlanması en azından birkaç hafta sürecektir.⁴⁷ Ammianus, Hunların Thervingileri hızla takip ettiğini ima etse de, Dinyester Nehri'ndeki yenilginin sefer sezonundaki son savaş olması ve Hunların ertesi yıl, Athanaric duvarların inşa emrini verdiği sırada tekrar saldırıya geçmiş olması daha olasıdır. Bahsi geçen bu duvarların, sıfırdan bir inşa olmayıp Daçya *limesi* (sınırı) boyunca Roma tahkimatlarının onarımı olabileceği de düşünülmektedir.⁴⁸ Her iki durumda da bu süre planlarını tamamlamaya yetmemiştir:

Gotlar planlarını sürdürürken Hunlar aniden Athanaric güçlerinin üzerine çöktü şayet ganimetleri az olsaydı onu bir görüşte öldürmüşlerdi.

Ammianus Marcellinus, 31.3.8

Athanaric'in yenilgisi, “Hun-Alan ittifakı” ile iki ana Got konfederasyonu arasındaki savaşta kaydedilen son eylemdi.⁴⁹ Bu, büyük oranda Got birliğinin çökmesi ve çeşitli kantonların sonraki eylemlerini bireysel olarak veya küçük gruplar halinde planlayarak sürdürmelerinden kaynaklanmaktadır. Greuthungiler en az iki gruba ayrıldı. Ammianus bir grubun seçimlerini şöyle anlatmaktadır:

Bununla beraber, şimdiye kadar bilinmeyen bir insan ırkının dünyanın bilinmeyen köşelerinden çıkıp tıpkı yüksek dağlardan gelen bir kar fırtınası gibi yoluna çıkan her şeyi ele geçirdiği ya da yok ettiği haberi diğer Got halkları arasında geniş çapta yayıldığında, yaşamın gerekliliklerinden yoksun bırakılan halkın

büyük bir kısmı Athanaric'i terk etti. Hiçbir vahşinin bilmediği uzak bir yuva arayışına girdiler. Uzun süre düşündükten sonra, hem toprağının çok verimli olması hem de üzerinde akan kudretli İster [Tuna Nehri] sularının savaşın sürdüğü bölgeyi onlardan uzak tutmasından dolayı Trakya'nın sığınmak için uygun bir yer olduğunu düşündüler. Ulusun geri kalanı da sanki tek bir aklmış gibi bu planı kabul etti.

Ammianus Marcellinus 31.3.8.

Athanaric, Karpat Dağları'na çekilerek "Banat bölgesine" ("Caucalanda") gerileyen diğer topluluğa önderlik etti. Geldiklerinde bu bölgedeki Sarmatları Roma bölgelerine sürüp burada dört yıl tutunduktan sonra kendileri de İmparatorluğa sığınmaya çalıştılar.⁵⁰

Verilen bu bilgiler, Hunlar, Alanlar, Greuthungiler ve Thervingiler arasındaki savaşların muhtemelen on yıl veya daha fazla sürdüğünü göstermektedir. Bazı tarihçiler bunun yirmi yıl olduğunu öne sürmektedir.⁵¹ Direnişin şiddeti, Hunların büyük çoğunluğunun neden bir nesil boyunca Volga ve Don Nehirleri arasında yaşadıklarını açıklamaktadır.⁵²

"Bağımsız Hunlar"

Daha önce de belirtildiği gibi Hunlar, Volga ve Don arasına yerleşmeden önce Alanları yalnızca bir dizi savaşta ezip geçerek fethetmiş olabilirler. Öte yandan, Greuthungi ve Thervingi'ye yönelik saldırılar küçük çapta, muhtemelen gezici Hun savaş gruplarının üstün binicilik, okçuluk ve vur-kaç taktikleriyle baş edemeyen düşmanlarını morallerini bozacak yenilgilere uğratarak gerçekleştirilmiştir.⁵³ Hunların iki Got halkını hızlıca fethettiğine ve harekât merkezlerini Karpatlar üzerinden Macar Ovası'na taşıdığına dair çok az kanıt bulunmaktadır. Bu hareket çok sonra gerçekleşmiştir.

Hunların ana idare merkezi, yaklaşık 400 yılına kadar Kuban Bozkırları bölgesindeydi. Kanıtlar bu tarihten önce batıdaki Hunların az sayıda olduğunu göstermektedir. Buna göre, Hunların

ana gövdesinin doğuda kaldığı ve 370'lerden itibaren yalnızca “ileri muhafız” birliklerinin Tuna Nehri üzerinde aktif şekilde bulunduğu ve muhtemelen Greuthungi ve Thervingi tarafından boşaltılan topraklara yerleştikleri söylenebilir.⁵⁴ Bununla birlikte, bu gruplar bazen Romalılar ile hareket ederek bazen ise Roma topraklarına saldırarak sınır boyunca aktif rol aldılar.

Bilindiği gibi, iki Got konfederasyonunun büyük bir kısmı Roma İmparatorluğu'na sığınmıştı. Romalılar tarafından kötü muamele gördükten sonra, Fritigern yönetimindeki Thervingiler isyan etti ve Alatheus ve Saphrax komutasındaki Greuthungiler de onlara katıldı.⁵⁵ Bir araya gelen Gotlar, “muazzam miktarda ganimet elde etmek için Hunların ve Halanilerin (Alanların) bir kısmı ile ittifak yaptılar”.⁵⁶ 378'de Hadrianapolis (Edirne) Savaşı'nda kazandıkları zaferden sonra müttefikler Konstantinopolis'e yürüdü ancak duvarları saldırı için çok geniş bulduklarından, bunun yerine yolları üzerindeki bölgeleri yağmalayarak şehirden uzaklaştılar.⁵⁷ Ne yazık ki, Ammianus'un tarihi burada bittiği için bu Hunlara ne olduğu bilinmemektedir. Bununla birlikte Gotlar 380'de, durdurularak Doğu Roma ile anlaşma yapmak zorunda kaldıkları 382'den iki yıl önce, yeni Doğu Roma İmparatoru Theodosius'a karşı bir zafer daha kazanmıştır.

Hunların tarihi ise farklı ilerlemiştir. Ammianus, 378'in sonlarında veya 379'un başlarında ittifak güçlerinin Julian Alpleri'ne kadar Balkanları tahrip ettiğini ve bu ittifakın *comes rei militaris* (ordu “kontu”) Vitalianus'u yenilgiye uğratmış olabileceğini yazmıştır.⁵⁸ Marcellinus Comes ise 427 tarihli yazısında, bazı Hunların yıllar önce Pannonia'ya yerleştiğini iddia etmektedir.⁵⁹ Kaynağın transkripsiyonlarında olası iki farklı tarih vardır. Biri “quingaginta” (elli) şeklinde okunur ve 427'den çıkarıldığında 377 tarihini verir. İkincisi “sexaginta” (altmış) olarak okunur ancak bu tarih 378'deki Hadrianapolis Savaşı'ndan önceye geldiği için pek olası değildir. İlk tarih de 378'den öncesini belirtse de muhtemelen Marcellinus kesin bir tarih vermeyip yaklaşık elli yıl demek istemiştir.

Bu kısa ve doğruluğu kanıtlanmamış kayıttan çıkarılabilecek tek şey, Theodosius'un hükümdarlığının başlarında bir grup Hun'un Pannonia'ya yerleşmesine izin vermiş olabileceğidir. Hatta bizzat Theodosius tarafından yerleştirildikleri de iddia edilmektedir ancak 379'da Pannonia hâlâ Batı Roma İmparatorluğu'nun bir parçası olduğundan bu pek mümkün değildir.⁶⁰ Bunların, Hadrianapolis'de savaşı, ana Got grubundan ayrıldıktan sonra Batı Roma İmparatoru Gratian'ın sunduğu avantajlı şartlarda anlaşılan Hunlar olması daha olasıdır. Gratian'ın 378'de Karpatların batısındaki Castra Martis'te Alanlar ile savaştığı yazılmıştır.⁶¹ Gratian'ın hedefinde Alanları ordusuna katmak vardır ancak savaştığı Alanların ordusuna katmak istediği grup olup olmadığı bilinmemektedir.⁶² Muhtemelen bu Alanlar, Hadrianapolis'de savaşı ve Hunların ana gövdesinden ayrı olan, Alpidzurlar olduğu düşünülen, Hun gruplarıyla birliktelerdir.⁶³ Eğer öyle ise tam olarak nereye yerleştirildikleri bilinmemekle beraber büyük olasılıkla Pannonia II'de bir yerde oldukları düşünülmektedir. Burada onları Hristiyanlığa geçirmeye çalışılmışsa da bu girişim başarısız olmuştur.⁶⁴

381–2'de, Gotlar ve Romalılar arasında 382'de imzalanan antlaşmadan önce, bir grup Hun, Balkanların Doğu Roma'nın elindeki bölgelerine yapılan bir saldırıya katıldı. Zosimos bu konu hakkında, "Theodosius aralarında Hunların da bulunduğu Skir ve Carpodaceleri (Daçya bölgesi dışındaki Daçyalılar) yendi ve onları Tuna'yı geçip bölgelerine dönmeye zorladı," demiştir.⁶⁵ Bunların Trakya'yı tahrip eden gruptan mı yoksa yeni gelen bir grup mu oldukları bilinmemektedir. Bu, o sıralarda Theodosius'un Pannonia'ya yerleştirdiği Hun grubu olabilir ancak Zosimos tarafından kullanılan ifadede Hunların bu saldırıda kışkırtıcılar olmadığı, Skir ve Carpodacelerin baskınlarına katıldıkları görülmektedir.⁶⁶

Hunların "güvenilmez göçebeler" oldukları gerçeği Batı Roma'nın kargaşa içerisinde olduğu 384'teki olaylarla Romalıların zihnine damgalandı. Çocuk imparator II. Valentinianus (d. 371), 383'te isyan edip kendisini imparator ilan eden Britanya ordularının

komutanı Magnus Maximus ile çatışma halindeydi. Karışıklıktan istifade eden Juthungiler 384'te Raetia'yı ve Bauto'yu işgal etti. Batı Roma *magistri militum*larından biri ("askerlerin komutanları"), muhtemelen Pannonia'ya yerleşmiş olan fakat tam olarak bilinmeyen bir Hun ve Alan grubunun işgalcilere saldırmasını istedi. İşgalcilere saldırmasına saldırdılar fakat daha sonra imparatorluk güçlerinin müdahalesiyle durdurulana kadar Roma topraklarını tahrip etmeye devam ettiler.⁶⁷ İlginçtir ki sonrasında Sarmatların işgaline karşı Batı Roma'ya tekrar yardım etmişlerdir. Fakat bu durumda yurtları da risk altında olduğundan bu sefere neden katıldıkları anlaşılabilmektedir.⁶⁸

Tüm kanıtlar bir araya getirildiğinde Tuna bölgesine yerleşen Hunların, çağdaş kaynaklarda da bazen belirtildiği gibi, büyük bir devlet olmadığı görülmektedir. "Hun" kavimlerinin bir merkezi olmasına rağmen çoğunluk muhtemelen bir veya iki lider altında birleşmemiş, bunun yerine hem Romalılar hem de aralarında yaşadıkları kavimler ile bireysel politikalarını yürütmüştür. Bu hipotez, Ammianus'un "Hunların bir krala tabi olmadıklarını ancak liderlerinin emri altında yolları üzerindeki herhangi bir engeli aştıklarını" belirtmesiyle bir ölçüde güçlenmektedir.⁶⁹

Son Göç

Özellikle Roma sınırlarından uzak mesafelerdeki olaylar söz konusu olduğunda, Hunların faaliyetlerine ilişkin kaynakların seyrek olduğunu tekrarlamak gereklidir. Bu nedenle ana Hun güçleri hakkında konuşurken, kılavuz olarak var olan birkaç kaynağa başvurulabilmekte, hatta bunlar aracılığıyla burada ulaşılanlardan farklı sonuçlara varılabilmektedir.

Hunların 380'lerin başlarında kaydedilen faaliyetleri, bunların bölgede yerleşmeye niyetlenen ve ellerinden geldiğince yeni komşularından –özellikle Roma'dan– toprak alma eylemleri olan daha küçük, farklı bir grubun veya grupların eylemleri olduğunu

göstermektedir. Bu duruma bölgedeki diğer “barbar” grupların da benzer bir tepki gösterdiği, bu nedenle 376 ve 385 yılı dolayları arasında sınırlardaki olayların yatıştığı ve bir tür istikrar ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte, 386’da, büyük bir grup Odotheus’un liderliğinde Roma topraklarına yeni bir saldırı yaptı. Saldırı *magister militum per Thracias* (Trakya’daki Birliklerin Efendisi) Promotus tarafından bastırıldı ve Odotheus öldürüldü.⁷⁰ Hayatta kalanlar ya Theodosius tarafından Magnus Maximus’a karşı sefer için orduya alındı ya da Doğu Roma’ya, özellikle Frigya bölgesine yerleştirildi.⁷¹

Greuthungilerin krallarından biri olduğu düşünülen Odotheus’un grubunun da Tuna’nın kuzeyindeki bölgeleri terk etmeye çalışması birçok anlama gelebilmektedir. Bu göçün Hunların kontrollerini batıya doğru genişletmeye başlamasından kaynaklanması mümkündür fakat kesin bir şey söylenememektedir. En azından büyük saldırılara başladıklarının göstergesi olabilir ancak bu saldırıları güç merkezlerini Don Nehri’nden Macar Ovası’na taşıyarak mı yaptıkları bilinmemektedir.⁷²

Dördüncü yüzyılın sonundaki olaylar, ikinci bilginin yalnızca bir olasılık olduğunu göstermektedir. 388’de bazı Hunlar, Batı’da gasıp Maximus’a saldırısı sırasında Doğu Roma imparatoru I. Theodosius’un emrinde görev almıştır. Bahsi geçen Hunlar muhtemelen Macar Bozkırlarına yeni gelen bir grup değil, 377–8’de Gotlarla birlikte savaşan ve 382 Gotik Antlaşması’ndan sonra Pannonia’ya yerleşenlerdir.⁷³ Daha sonra büyük bir Got kuvvetiyle birlikte Roma ordusunu terk eden ve sonraki dört yıl boyunca Makedonya’da terör estiren grubun da bunlar olduğu düşünülmektedir.⁷⁴ 391’de durum o kadar kötüye gitmiştir ki, Theodosius etkilenen vatandaşlara silah taşıma hakkı vermiştir ancak kısa bir süre sonra savaş alanında yenilmiş ve ölmekten zor kurtulmuştur.⁷⁵

İşler nihayet kontrol altına alındı ancak 394’te Doğu İmparatoru Theodosius ile Batı Roma’daki gasıp Eugenius arasında savaş çıktı. Bu savaştaki olayların Balkanlar üzerinde büyük etkisi olacaktı.

Theodosius, zafer kazandıktan kısa bir süre sonra Ocak 395'te öldü. Vefatından sonra, 395 yılının sefer mevsiminde Balkanlarda büyük bir istila olduğu öne sürülmektedir. Bu varsayıma göre, yeni bir Hun hanlığı tarafından Macar Bozkırlarına bir kısaç hareketi düzenlenirken, aynı zamanda yine Hunlar tarafından Kafkaslardan Anadolu'ya hem Sasanilere hem de Doğu Romalılara karşı "doğu kıskaçı hareketi" düzenlendi. Bu eşzamanlı iki saldırı, Hun toplumunun doğasına dair büyük anlamlar ifade etmektedir.

Bu varsayımı savunanlar, Hunların, ataları olduğu düşünülen Hiung-nuların yönetim sistemlerini dirilttiklerini öne sürmektedirler. Bu modelde, "Doğu" Hunları ve "Batı" Hunları, yarısı "Sol" yarısı "Sağ" kralı tarafından tek bir imparatorun idaresi altında yönetilen aynı imparatorluğun parçalarıdır. Bu iki kral genellikle imparatorun oğulları veya kardeşleridir.⁷⁶ Tek bir büyük Hun İmparatorluğu'nun iki taraflı bir seferin insan gücünü ve lojistiğini organize etmede yeterli olabileceği gerçeği bu iki saldırının eşzamanlı doğasını açıklamaktadır.⁷⁷

Ne yazık ki, tüm bu teorik yapının Philostorgius, Orosius ve Claudian'ın yazdıklarına dayandığı görülmektedir. Philostorgius bu konudan şu şekilde bahsetmektedir:

İskitya'nın İster [Tuna] boyunca uzanan bölümünü ele geçiren ve tahrip eden Hunlar, daha sonra nehir donduğunda nehri geçtiler ve Roma topraklarına bir akın yaptılar, sonrasında Trakya boyunca yayılarak tüm Avrupa'yı yerle bir ettiler.

Philostorgius 11.8.

"Avrupa" ("Europa") o dönemde günümüz Avrupa kıtasının tamamı değil, Trakya Piskoposluğu'ndaki Konstantinopolis'i de içeren "Europa" vilayeti için kullanılmaktadır.⁷⁸

Claudian *In Rufinum* (Rufinus'a Saldırı) adlı kitabında şunları öne sürmektedir:

Bazıları hızlı akan Tuna Nehri'nin donmuş yüzeyine doğru akın etti ve eskilerin yalnızca kürek çekerek geçtiği yeri savaş arabalarıyla

geçti; diğerleri zengin Doğu'yu istila etti, Hazar Kapılarından geçerek ve yeni keşfedilen bir geçitle Ermeni bölgelerinin karlarını aşarak fırtınalı Euxine [Karadeniz] ile Adriyatik arasında uzanan tüm bu toprakları [tahrip ettiler].

Claudian, In Rufinus, 2. 2736–8.

İlk bakışta Claudian'ın Hunlardan söz ettiği anlaşılabilir, çünkü “diğerleri ... Hazar Kapılarından geçerek” şeklinde bahsedilen saldırının doğudaki Hunlar tarafından gerçekleştirildiği aşîkârdır. Bununla birlikte, Claudian'ın metnindeki bağlam ve diğer referanslar, Doğu Roma Hunlar tarafından istila edilirken, Trakya'daki tehdidin, İmparator I. Theodosius'un (379–395) ölümünü fırsat bilen ve daha sonra Roma'yı yağmalamaya devam edecek olan Got lideri Alaric'in “isyanı” olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Ek olarak, Sokrates ve Sozomen tarafından tanımlanan (aşağıya bakınız) ve 395'te Hunların Trakya istilasını desteklediği şeklinde yorumlanan olaylar aslında 404–405'teki olaylara atıfta bulunmaktadır.⁷⁹

Hunların bir kısmı isyanı sırasında Alaric'e katılmış olsa da, kaynaklarda çok sayıda olduklarına veya kendi başlarına saldırdıklarına dair bir kanıt yoktur. Batı Roma *magister militum* Stilicho'nun Alaric ve Gotlara karşı sefer düzenlediği yazılmış olmasına rağmen, bu kaynaklarda aynı bölgede herhangi bir büyük Hun tehdidinden söz edilmemektedir.⁸⁰ Alaric'in isyanı büyük olasılıkla adamlarına Romalı komutanlar tarafından yapılan muameleden kaynaklanmaktadır çünkü 394'te Eugenius'a karşı kazanılan Frigidus Nehri Muharebesi zaferinde mücadelenin tüm yükünü Gotlar üstlenmiştir. Antakyalı John, merak uyandırır şekilde, Theodosius'un bu sefer için Gotik *foederatinin* yanı sıra bazı Hunları da kullandığını yazmıştır.⁸¹ En olası senaryo, Gotlar “isyan” ettiğinde, Roma ordusundaki Doğu Hunlarının da isyana katılmış olmasıdır.

Ne Theodosius'un ölümünden ne de Alaric isyanından yararlanarak çok sayıda kişiyle Trakya'yı işgal etmeye yönelik bir Hun istilasının olmaması, Tuna üzerinde henüz güçlü bir varlıklarının

bulunmadığını göstermektedir. Beşinci yüzyılın sonlarında benzer sorunlar, Hunların hem Doğu hem de Batı Roma'yı istila etmesine neden olacaktır.⁸² Hunların bölgedeki büyük imparatorluğun her iki yarısına da saldırabilecek bir güce sahip olduğunu öne sürmek yerine, yukarıda analiz edilen hipotezde görüldüğü gibi Hunlardan gelen büyük çaplı tek istilanın Kafkaslardan yapılmış olmasından hareketle, birleştilerse bile, Doğu Roma'yı hedef aldıklarını kabul etmek daha tutarlıdır.

Yukarıdaki hipotezi desteklemek için, Doğu Roma *Praetorian Prefecti* Rufinus'un 395'te Gotlar ve Hunlar ile ayrı ayrı barış müzakerelerinde bulunması öne sürülebilir. Gotlar ve Hunların hem ayrı hem de eşit olarak görülmesi, Hun saldırılarının Doğu Roma'dakine benzer büyük çaplı bir işgalden ziyade Roma ordusunun eski askerlerinin baskınları olduğu fikrini güçlendirmektedir.⁸³ Hunların işgal ve etkileri ile ilgili hipotez böylece reddedilmiştir. Öte yandan, Hunların Hiung-nu atalarıyla aynı siyasi uygulamaları kullandıkları görüşünün doğru olabileceğine daha sonra değinilecektir.

İran'a Saldırı

Balkanlardaki "işyanın" aksine, Kafkasya'daki saldırılar Doğu Roma ve Sasani hükümdarlarını dehşete düşürmüştür. Suriyeli Efraim bu konuda şöyle yazmıştır: "Hunlar çocukları yedi, kadınların kanını içti, bunlar şeytanın reenkarnasyonu Yecüc ve Mecüc'ten başka bir şey değil."⁸⁴ Hem Doğu'da hem de Batı'da Hunların yarattığı korku, halefleri Avarlar ve Moğollarla yüzyıllar boyunca yankılanacaktır.

Doğu'ya yapılan saldırı başlangıçta başarılıdır. İkiye bölünen gruplardan biri Sasanilere saldırırken, diğeri Roma İmparatorluğu'na saldırmıştır. İki grubun liderlerinin isimleri Basık ve Kursık olarak verilmiştir:

Daha sonra bir ittifak kurmak için Roma'ya gelen, İskit kraliyetine mensup kişiler olan ve geniş ordanın idarecileri Basık ve Kursık, Medlerin topraklarına doğru ilerledi ... Araziyi yağma ve

talan ederlerken Pers ordusu saldırıya geldi ve onlardan daha yüksek bir bölgede durarak havayı ok yağmuruna tuttu, etrafları kuşatılan Hunlar az bir ganimetle dağlardan geri çekilmek zorunda kaldı, ganimetlerinin büyük kısmı Medlerin eline geçti.

Priscus, fragman 8

Basık ve Kursık, kaynaklarda kesin olarak isimlendirilen ilk Hunlardır. Her ikisinin de kral olarak sınıflandırılması, Hunların bu erken aşamada bile selefleri Hiung-nu tarafından kullanılan “iki-li monarşi” anlayışını uyguladıkları varsayımına yol açmıştır. Bu teori, Priscus’un, daha sonraki yıllarda muhtemelen 404 veya 407’de, iki adamın birlikte Roma ile ittifak kurduklarını belirttiği gerçeğiyle desteklenebilmektedir.⁸⁵ Bununla birlikte, bu adamların Roma ile eşzamanlı anlaşmaya varmadan önce Doğu Roma ve Sasani İmparatorluğu’na eşzamanlı bir saldırı yapmak için birleşen iki ayrı kavmin veya kavim gruplarının liderleri olmaları da mümkündür.

Ayrıca, bunların Avrupa’da bulunan bir siyasi varlığın liderleri olduğu da öne sürülmüştür. Kanıt yetersizliğinden dolayı bu teori ispatlanamamaktadır. Elimizdeki bazı bilgiler bu teoriyi desteklemek için kullanılabilir:

Romulus, Medlerin diyarının İskitya’dan çok da uzakta olmadığını ve Hunların bu yoldan habersiz olmadığını söyledi. Uzun zaman önce ülkelerinde bir kıtlık varken bu yolu bulmuşlardı... Karşıya geçenler Romulus’un Maeotis olduğunu düşündüğü bir bataklığı ve sonrasında bir çöl ülkesini geçtiklerini, on beş günde dağları aşarak Medlerin ülkesine indiklerini söylüyorlar.

Priscus, fragman 11.2.595f

Genellikle bu kısa alıntı, Hunların Macar Bozkırlarını Don’un ağzları yoluyla geçerek Kafkas Dağları’nın üstündeki geçitlere ulaştığının kesin kanıtı olarak sunulsa da, bu bilginin doğruluğu şüphelidir. Priscus’un Romulus hakkındaki bilgilerle ilgilendiğine dair ifadesi, verdiği bilgilerin Romulus’u etkilemek üzere yanlış veya abartılı olabileceğini göstermektedir. Öyle değil ise, “İskitya’dan çok uzakta”

olmadıklarına dair ifadenin de gösterdiği gibi istila sırasında Hunlar hâlâ “İskitya”da olabilir. Bu durumda Don Nehri’ni geçtikleri yer alıntıdaki bataklık olmak üzere, Karadeniz’in kuzeyine ve Azak Denizi’ne yerleşmişlerdir.

Saldırı Doğu Roma’da kargaşaya yol açtı;

Geçtiğimiz yılda kurtlar (artık Arabistan’ın değil, tüm Kuzey’in) Kafkasya’nın en ücra açlıklarından üzerimize salıverildiler ve kısa sürede bu büyük vilayetleri aştılar. Kaç manastır ele geçirdiler! Kaç nehir insan kanıyla kırmızıya boyandı! Antakya’yı ve Halys [Kızılırmak], Cydnus [Berdan Irmağı], Orontes [Asi Nehri] ve Euphrates’in [Fırat Nehri] etrafındaki şehirleri kuşattılar. Beraberlerinde birçok esir götürdüler. Arabistan, Finike, Filistin ve Mısır ülkeleri dehşete düştü, çoktan kendilerini köle saymaya başlamışlardı.

Jerome, Epistle, 60. 16.

Edessa Kroniği Jerome’u desteklemektedir; “706 yılının, Tammuz ayında [395 Temmuz], Hunlar kuzey Mezopotamya’daki Osroene’ye ulaştı”.⁸⁶

Chronicon miscellaneum ad annum Domini 724’de “Esir birlikleri” bir dereceye kadar teyit edilmiştir:

Ve bu yıl, lanetlenmiş Hun halkı Romalıların topraklarına gelerek Sophene, Ermenistan, Mezopotamya, Suriye, Kapadokya üzerinden Galatya’ya kadar ilerlediler; çok sayıda esir aldılar ve (kendi) ülkelerine dönebilmek için geri döndüler. Ancak Perslerin vilayetindeki Fırat ve Dicle kıyılarına indiler ve Perslerin kraliyet şehrine ulaştılar; oraya hiçbir zarar vermediler ama Fırat ve Dicle nehirleri boyunca birçok köyü yerle bir ettiler ve birçok kişiyi öldürüp, çok sayıda esir aldılar. Fakat Hunlar, Perslerin kendilerine karşı yürüdüğünü duyunca kaçmaya hazırlandılar ve (Persler) onları takip edip müfrezelerinden birini öldürdü ve ele geçirdikleri tüm ganimetleri onlardan geri aldı. Ayrıca 18.000 erkek tutsağı kurtaran Persler, onları bugün Erdeşir ve Tizpon denen ve yıllardır

bulundukları Selok ve Kevkebe şehirlerine götürdüler. Pers kralı onlara ekmek, şarap, hurma şarabı ve yağ gibi yiyecekler verdi. Bu 18.000 kişiden çok orada azı kaldı... ilk bin kişi; Persler, (kendi) topraklarına dönebilmeleri için gitmelerine izin verdi.

Chronicon miscellaneum ad annum Domini

724, 3.136–137 = 4.106–7

Sasanilerin aksine, Konstantinopolis'teki hükümetin odak noktası o sırada Batı Roma *magister militum*u ve genç Batı Roma İmparatoru Honorius'un koruyucusu Stilicho'nun faaliyetleri ve Stilicho ile Doğu Roma *Praetorian Prefecti* Rufinus arasındaki artan gerilim olduğundan, Doğu Roma bu sefere karşılık veremedi.

Hunlar Kafkaslar üzerinden geri çekildi. Doğu Roma İmparatorluğu'nun geri çekilen Hun akıncılarına karşı zafer iddiaları en azından bir tane ve muhtemelen başarılı bir saldırı yapıldığını göstermektedir; böyle bir saldırı olduysa, Rufinus 395 yılında öldükten sonra genç Doğu İmparatoru Arcadius'un baş danışmanı olan hadım Eutropius'un komutası altında gerçekleşmiş olabilir.⁸⁷ O halde Roma muhtemelen 395'te değil, 397'de ortaya çıkan küçük bir baskına karşı zafer kazanmıştır: Sahte Dionysus her ne kadar bu zaferin 395'te olduğunu iddia etse de, bu konuda kesin bir kanıt bulunmamaktadır.⁸⁸ Ne yazık ki kaynaklar savaşın süresiyle ilgili kesin tarihler vermemektedir.

Doğudaki Hunlar

Saldırıları ve diğer olayları bağlama oturtarak, Hunların 360'ların ortaları ile 400'lerin başları arasındaki hareketine ilişkin bir hipoteze ulaşılabilmektedir. İmparatorluğa yapılan çeşitli saldırıların rotasını ve sonuçlarını inceledikten sonra, Hunların 370'lerden önce ve belki de üçüncü yüzyılın sonlarında yollarına çıkan kavimleri ya yerlerinden ederek ya da kendilerine katarak Altay Dağları'ndan Don Nehri'ne göç ettikleri söylenebilir. Yeni bölgelerine yerleştikten sonra, Greuthungi'yi neredeyse yok eden ve Thervingi'yi dehşete

düşüren akınlar yapmışlar; bu saldırılar sonucunda her iki halkın da büyük kısmı imparatorluk içinde sığınma talebinde bulunacak noktaya gelmiştir. Bu noktada Batı'daki Hunlar, 378'de Hadrianapolis Savaşı ve ardından Konstantinopolis'e yapılan akın için Thervingi'ye katılanlar gibi kendilerine ödül verebilecek olanlar için savaşı küçük gruplardan ibarettir.⁸⁹

Bazı durumlarda Hunların Macar Bozkırlarına göçünün MS 400'e kadar sürdüğü varsayılsa da, kanıtlar bu konuda bizi kuşkuya düşürmektedir. Roma İmparatorluğu'nun kuzeyinde yaşayan barbarlar arasında, biri 376–86 yılları dolaylarında, ikincisi ise çok daha geç bir tarihte, 405 ve 408 yılları arasında olmak üzere “nüfus hareketinin iki ana evresi” olduğu ve bu iki akının da doğrudan Hunların Avrupa sınırlarına girmesinden kaynaklandığına hükmedilebilir.⁹⁰ Buradan hareketle Hunların ancak daha sonraki saldırılarda tekrar hareket haline geçtikleri görülebilmektedir.

Sonuç olarak, birleşik Hun kabilelerinin çoğunun, neredeyse bir nesil boyunca çevredeki halkları dehşete düşürerek ve güçlerini yeniden toplayarak Don ve Volga çevresinde kaldığını varsaymak en doğrusudur. Bu dönemde, Tuna'nın kuzeyindeki yurtlarında yaşayan Greuthungi ve/veya Thervingi'ye büyük bir saldırı başlatmışlar ve bunun sonucunda Odotheus, Hun egemenliğine boyun eğmek yerine imparatorluğu işgal etmeye çalışmıştır.

Bu dönemdeki Hunların “bölünmüşlüğü” kanıtlarından biri, 395 ile 400 yılları arasında Tuna'nın kuzeyinde, kaynaklarda adı geçen Tuna sınırındaki ilk Hun tarafından yönetilen yeni bir Hun siyasi varlığının ortaya çıkmasıdır. Yazılı kayıtların yetersizliğinden, Hun toplumunun hem göçleri hem de son yerleşim yerlerindeki durumları hâlâ gizemini korumaktadır. Bu nedenle analiz yapmak için tutarlı kaynaklara ve varsayımına başvurmak gerekmektedir.

HUNLAR: GÖÇEBE TOPLUM

Eldeki çok az sayıda kanıt, yeni yerleşimcilerin en azından ana grubunun göçebe olduğunu göstermektedir. Göçebeliliğin doğasını çeşitli biçimleriyle ve özellikle de antik kaynaklar söz konusu olduğunda değerlendirmedeki en büyük zorluk, en eski göçebelerden beri, göçebelerin temasa geçtikleri tarımcı toplumlar tarafından “Öteki” olarak görülmeleridir. Onlar hakkında yazılı kaynaklar da bu tarımcı toplumlar tarafından kaleme alınmıştır. Dahası, batılıların gözünde bu tanım, zamanla göçebelerin “aşırı derecede yabani ve vahşi” olduğu görüşüne dönüşmüştür. Bu dönüşüm, büyük oranda Hunların etkisiyle ve göçebelerin İncil’de Tanrı’nın farklı halkları cezalandırmak üzere gönderdiği bir aracı olarak temsiliyle gerçekleşmiştir.¹

Ammianus’un göçebe Hunları “keten kumaşla veya birbirine dikilmiş tarla farelerinin derilerinden yapılmış giysiler giyinen” medeniyetsiz adamlar olarak tanımladığı andan itibaren, göçebelerin “medeni” şehir sakinleriyle çok az ortak noktası olan kaba insanlar olduğu görüşü herkesin aklına yerleşmiştir. Son yıllarda göçebe yaşam tarzı üzerine yapılan araştırmalar, eski algıların yanlış olduğunu ve göçebe toplumun karmaşık sosyal ve politik yapısına haksızlık yapıldığını göstermektedir. Kültürsüz olmaktan ve yalnızca ilkel politik ve sosyal kurumlara sahip olmak bir yana, son araştırmalar göçebelerin “kendi iç ve dış işleyişleri olan siyasi bir oluşum olduğunu, dışarıyla etkileşimi olmayan izole bir oluşum olmadığını” ortaya koymaktadır.²

Göçebeliliğin sanılandan çok daha karmaşık olduğu açıktır. Örneğin, Avrasya bozkırlarında yarı göçebelik (hareketli göçebelikle ve yerleşik tarımcılığın karışımı) daha yaygındı, hatta zaman içinde saf göçebelikten saf tarımcılığa veya tam tersi bir geçiş yapılabilirdi.³ İç Asya genelde kilometreler boyunca uzanan otlaklardan ibaret sanılsa da, aslında hepsi iklimdeki ufak değişimlere farklı şekillerde etkilenen dağlar, çöller, arktik tundra ve ormanlarla dip dibedir ve bu yüzden göçebeler esnek bir yaşama mecbur kalmıştır. Bölgenin çok çeşitli “çobanlara, çiftçilere, avcı toplayıcılara ve şehir sakinlerine” ev sahipliği yaptığı anlaşılmaktadır.⁴ Geniş bir yelpazeye yayılan göçebelerin çeşitli yaşam tarzları ve farklı kültürlerle etkileşime girdiği göz önüne alındığında, göçebeliliğe alternatif olabilecek yaşam tarzları hakkında bilgi sahibi olmaları işten bile değildir ve Hun toplumunun doğası tartışılırken bu değişim yeteneği unutulmamalıdır.

Saf göçebelik, temelde çiftlik hayvanlarının ve sahiplerinin (portatif evlerde yaşayan) yıl içinde bahsi geçen otlaklarda mevsimsel olarak hareketine dayanmaktaydı (hâlâ dayanmaktadır).⁵ Ancak bunun yanında hayatta kalmak için temel ürünleri tedarik etmek üzere az da olsa tarım yapılmaktaydı. Buradan hareketle yaşam şekillerindeki bazı değişimlerin olası olduğu fikri pekişmektedir.

Göçebe yaşam tarzını belirgin şekilde sürdürmelerinin yanı sıra, yapmaları gereken karmaşık başka etkileşimler de vardı. Muhtemelen her grup kendi başlarına siyasi bir etki oluşturamayacak kadar küçük olan sekiz ila on kişilik aile birimlerinden oluşmaktaydı.⁶ Sonuç olarak seçkin atlı savaşçıların meseleleri ayrıntılı bir şekilde otorite ve bağımlı olduğu birimlere bildirmesi gerekmektedir. Bu çeşitli göçebe grupları, her ne kadar hayvan otlatma, ticaret ve savaşta ortak özellikler taşısa da, yerel tarım ve ticaret toplulukları ile karmaşık ilişkiler kurmuşlardır. Böylece üretmedikleri mallar edinip, uzun mesafeli ticaretten faydalanmışlardır.⁷

Bu temel grupların küçük ölçeklerde olması, grup dışındaki aileler arasındaki sıkıntıların iç çatışmalara neden olabileceği anlamına gelmekteydi, ancak bu durum göçebelerin karşılıklı ortak

bir cephe oluşturdıkları dış dünya ile etkileşimlerini nadiren etkilemekteydi.⁸ Bununla birlikte, bu durumun her zaman böyle olduğu söylenememektedir: Hun hükümeti büyüdükçe, siyasi bağlar ve davalar muhtemelen daha da gerginleşmiştir. Bu da dördüncü yüzyılın sonları ve beşinci yüzyılın başlarında ana yönetimle ya çok az ya da hiç bağlantısı bulunmayan başıboş Hun gruplarını açıklamaktadır.

Buna ek olarak, Hunlar siyasi ve sosyal karmaşıklığın normalden daha belirgin olduğu Asya'daki batı bozkırlarına taşınmıştı. Burada dört bölge birbirine bağlanmaktadır: Avrasya Bozkırları (Macar Ovası'ndan Gobi Çölü'ne kadar); Sasani İmparatorluğu bölgesi (Kafkas Dağları boyunca Avrasya Bozkırlarının kenarlarına kadar uzanan İran Platosu); Tuna Nehri ötesi Avrupası; ve Roma Avrupası.⁹ Göçebe olmayan ya da yarı göçebe olan Hunların takipçileri, ekinlerin yerleşeceği ve yetiştirileceği topraklar bulacaklardı. Saf göçebe kesimler, diğer tarımsal yerleşimcilerle birlikte yaşayacaklardı, ancak aynı zamanda büyük ölçüde tarım toplumu olan ve göçebelerin kendi mallarını satabilecekleri önemli yerleşim yerlerine sahip olan Sasaniler ve Romalılarla da etkileşime girebileceklerdi. Buralarda onlara yalnızca bozkırlarda edinilebilen hayvanlar, tahıl ve diğer kaynaklar satarken, başka türlü ulaşamayacakları, özellikle Roma ve İran'daki büyük kasabalarda daha kolay bulunabilecek, uzak diyarlardan gelen nadir ürünler satın alacaklardı. Dahası, bozkırlarda bulunmayan mallara erişimi olan Avrupa ormanlarının sakinleriyle ticaret yapabileceklerdi, bu da Roma ve Sasani imparatorluklarının istediği başka malları ulaşmalarını sağlayacak ve böylece Hunların ticari yetenekleri gelişecekti.

Göçebelerin bu pazarlarda sattığı malların çoğu muhtemelen avcılık ve gütmeye dayanmaktaydı. Avcılık, diğer şeylerin yanı sıra kürk ve köleleri de beraberinde getirecektir. Söz konusu dönemde göçebelerin sığırlara değil koyunlara, keçilere, develere ve atlara bel bağladıklarını hatırlatmak gereklidir.¹⁰ Buna göre, et, deri ve yünün yanı sıra, tarım toplumlarının kendi küçük sürülerini yetiştirebilmeleri için hayvan da satabileceklerdi. Kabileler ayrıca, güneylerindeki

iki büyük imparatorluk ile kuzeydeki komşuları arasında ticaret bağlantıları da sağlayabilecek; böylece topraklarından geçenlere vergi uygulayarak bundan yararlanabileceklerdi.

Romalıların veya Sasanilerin ticaret yapmayı reddetmeleri veya ticaret merkezlerindeki fiyatlarda bir eşitsizlik, hatta malların fiyatlarında beklenmedik bir artış, örneğin, Roma vergi reformlarının bir sonucu olarak fiyatların artması ciddi sonuçlar doğurmuştur. Bu düzensiz ticari koşullara boyun eğmek yerine, göçebeler ya istedikleri malları elde etmek için baskın yapmaya geri dönmüş ya da diğer tarafı mallarının fiyatını düşürmeye zorlamıştır, hatta her ikisini birden yapmış olabilirler.¹¹ “Göçebe akınlarının” en büyük nedeninin yerleşik toplumlarla ekonomik olarak etkileşime girme ihtiyacı olduğunu söylemek muhtemelen doğru olacaktır.¹²

Hunları incelerken daha da temel bir mesele göze çarpmaktadır. “Göçebe” oldukları bilinmesine rağmen, hangi özel “göçebelik” biçimini kullandıkları hâlâ kafalarda soru işareti oluşturmaktadır. Sorun, zamanla “saf” göçebeliliğe uygun bölgelerden yerel topografyanın buna daha az uygun olduğu bölgelere taşınmaları gerçeğinde yatmaktadır. Öyleyse soru şu, Hunları oluşturan göçebe gruplar göçebeliliği sürdürdü mü, yoksa yarı göçebeliliğe mi, hatta yerleşik hayata mı geçtiler?

Aşağıda, geçmişte göçebe hallerini koruduklarının kabul edildiği görülmektedir:

Hunların at sırtında yaşadıkları ve binicilikte en iyi Roma ve Got süvarilerini aştıkları noktasında lafı uzatmaya gerek yok.

*E.A. Thompson, A History of Attila and the Huns
(Oxford, 1948), s. 51.*

Yağmacıların Roma sınır birlikleriyle ilk çatışması ile Mauriacus mevkiindeki savaş arasındaki yetmiş yıl içinde, Hunların savaş tarzı esasen aynı kaldı. Attila'nın atlıları hâlâ 380'lerde Vardar vadisinden aşağı inen ve Theodosius'un sancağını takip eden atlı okçulardı.

*O. Maenchen-Helfen, The World of the Huns
(Berkeley, 1973), s. 201*

Bu yorumlar, özellikle, seyahatlerinde göçebe olmayan veya yarı göçebe olan kabileleri kendi kitlesine kattığı bilinen Hun toplumunun karmaşıklığını yansıtmamaktadır. Dahası, hareketlerinin yapısı, kendi toplumlarının yapısını da etkilemiştir:

Karışıklık zamanlarında, bu bozkırların kabile ve etnik kompozisyonu, görünüş ve yapıları kaynaklarımıza kısmen yansıtılan, zengin tonlu bir mozaik haline gelmiştir. İkincisi büyük ölçüde çevredeki yerleşik toplumların dillerinden kaynaklanmaktadır ve bu yerleşik toplulukların dillerinde yazılmıştır. Çoğu zaman eksiktirler, bazen yanlış bilgilendirilmişlerdir ve hepsi göçebeliği kendi kültürleriyle karşılaştırarak görme eğilimindedir. Hunların Avrupa'ya doğru hareketi şüphesiz yeni etnik unsurları da Karadeniz-Hazar bozkırlarına soktu. Bunlar arasında, daha sonra bu bölgede etnik olarak ve dil bağlamında baskın grup haline gelen Türkçe konuşan halklar da vardır. Bununla birlikte, Türk göçebelerinin Hunlar Volga'yı geçmeden önce de burada bulunduğunu gösteren kanıtlar da bulunmaktadır.

Golden, The Peoples of the South Russian Steppes, 1990

Antik kaynaklardan bazıları bu farklı göçebe Hun kabilelerini bir dereceye kadar birbirinden ayırmıştır:

Eftalitler (Ak Hunlar), isimlerinden de görüldüğü gibi Hunların soyundandır; ancak, bizim bildiğimiz Hunların hiçbirisiyle karışmazlar çünkü ne bitişik ne de onlara yakın bir ülkededirler. Toprakları İran'ın hemen kuzeyinde yer alır, hatta Gorgo adındaki şehirleri İran sınırının hemen karşısındadır. Burası bulunduğu konum nedeniyle iki halk arasında sık sık gerçekleşen sınır çizgileri çekişmelerinin merkezidir. Diğer Hun halkları gibi göçebe değillerdir ve uzun bir süredir güzel topraklarda yaşamaktadırlar. Dolayısıyla, Med ordusuna katıldıkları seferler dışında, Roma bölgesine herhangi bir akında bulunmamışlardır. Hunlar arasında çirkin olmayan beyaz bir vücuda ve yüze sahip tek kavimdirler. Yaşam tarzları akrabalarınıninkine benzememektedir, onlar gibi

vahşi bir yaşam sürmezler. Tek bir kral tarafından yönetilirler ve yasaları olan bir yapıda olduklarından, hem birbirleriyle hem de komşularıyla ilişkilerinde en az Romalılar ve Persler kadar hak ve adaleti gözetirler.

Procopius, Wars, 1.3.2-8.

Son olarak, hareketli göçebelerin yerleşik halkları fethinin dön-
güsel bir model izlemiş olabileceği de bilinmelidir. Ancak bu
durumda genelde yönetici klan ve göçebe elitler yerleşik hayata
geçmiştir. Sonuçta yeni imparatorluklarını yönetmek üzere bir
başkente ihtiyaç duyacaklardır.¹³ Fakat bu şekilde en az iki açıdan
savunmasız kalmaktadırlar; artık saldırıya açık bir başkentleri var-
dır, ayrıca göçebe yaşam tarzlarını kaybetmeleri, imparatorlukları-
nı kurmalarını sağlayan savaş yeteneklerini kaybetmelerine neden
olabilmektedir.

Öte yandan, Hunların ana bölümü, muhtemelen göçten sonra
göçebeliği sürdürmüştür. Antik miraslarına duydukları gurur gö-
çebe dövüş tekniklerini korumalarını sağlamış olabilir, ancak kay-
naklarda “Hunlar” olarak adlandırılan birçok kabile muhtemelen
ya yarı göçebe ya da tarım toplumdur veya daha sonra olmuştur.
Hunların sonraki çağları incelenirken bu faktör unutulmamalıdır.

Savaş

Hunların, karşılaştıkları halklar tarafından asimile edilmeden, bü-
tünlüklerini ya da en azından kabile çekirdeğinin bütünlüğünü, bu
kadar geniş mesafeleri kat ederken nasıl koruduklarının cevabı bi-
linmemektedir. Kendini beğenmişlikleri neredeyse kesin bir ifadeyle
bu durumda etkili bir faktördür. Atalarıyla gurur duyan Hunlar,
kimliklerini hiçbir Hiung-nu İmparatorluğu’ndan daha görkemli
bir soy sergileyemeyen halklara karşı koruyabilmişlerdir.

İkinci sebepse muhtemelen savaş alanındaki uzmanlıklarıdır.
Hunların esas grubu, savaşmak ve at sırtında savaş kazanmak için
gerekli becerilere sahip göçebelere oluşmaktadır. Ana “silahları”,

mükemmel binicilikleri, asimetrik kompozit yayları ve urganları, diğer silahlarıysa kılıç ve muhtemelen cirrit veya mızrak olarak kabul edilmektedir. Ancak en iyi savaşçılar oldukları iddiası abartı gibi durmaktadır.¹⁴

Hun Ordusu

Biniciliklerinden bahsetmek gerekirse, çok yetenekli süvariler olduklarına dair çok da şüphe bulunmamaktadır. Küçük yaşlardan itibaren ata biniyor olmaları ve bu nedenle atlarıyla yakın bir bağlarının olması, Romalı süvari birliklerinin verimli çalışabilmeleri için gereken uzun ve yoğun eğitimle çelişmektedir. Üstün yetenekleri, Hunlara çok sayıda süvari kullanırken avantaj sağlamıştır. Aralarında büyük bir taktiksel ve stratejik esneklik vardır; Hun süvarileri, savaşta bir düşmanın kanatlarını taciz etmek, düşman mevzilerini gözlemek veya ana gövdeden uzakta yiyecek aramak için bağımsız hareket edebilmektedir.

Çok fazla üzerinde durulmayan bir özellikleriyse, savaşta bozguna uğratılan düşmanın üzerine yıkıcı bir takipte bulunmalarıdır. Böylece düşman en çok kaybı savaş düzeni parçalanmaya başladığında vermektedir. Ayrıca çok sayıda olan ve hızlı hareket eden Hun atlıları, düşmanın geri çekilen Hunları takip etmesini engelleyerek kayıplarını en aza indirmektedir.

Okçuluk söz konusu olduğunda hem Hun yaylarının gücü, hem de, özellikle fethedilen kabilelerden çok sayıda müttefiki “özellikle Attila döneminde” ordusuna katan ve uzun yıllar Roma ve Sasani askeri yöntemlerini gören Hunların esas kitlesinin Hun atlı okçularından oluşup oluşmadığı sorgulanmaktadır.¹⁵

İmparator Mauricius’a atfedilen, geç Roma döneminde yazılan *Strategikon* adlı askeri el kitabı, Romalı süvariler içinde her bir askerin kendi güçlerine uygun yaylar taşıdığını öne sürmektedir. Ek olarak, acemilere, daha kolay çekilebilecekleri hafif yaylar kullanmaları talimatı verilmiştir. Ayrıca en acemilerin bile yay atmayı öğrenmesinin çok önemli olduğu söylenmektedir. Hatta *Strategikon*’da bir

bölüm tamamen okçuluk eğitimine ayrılmıştır. Askerler, “Roma veya Pers tarzında” hızlı ateş etmek üzere eğitilmiştir.¹⁶ Mauricius, yay kirişini başparmağı ve işaret parmağıyla çeken, yani Hunları örnek alan bir “Roma” yöntemi izliyor gibi görünse de –“Pers” yönteminde alttaki üç parmak kullanılmaktadır– iki modelin de okçuluk için farklı taktiksel yaklaşımlar kullanmış olması mümkündür.

Roma’nın atlı okçular kullanan eski ve çağdaş düşmanlarıyla Hunlar arasındaki fark muhtemelen bu yöntemdir. Sasaniler, muhtemelen aynı şekilde Sarmatlar ve Alanlar, atlı okçulukta hedef almaksızın hızlı atışlar yapılan eski yöntemi kullanmışlardır. Muhtemelen hem düzenleri esnek olmadığından hem de özellikle Sasanilerde olmak üzere, askeri eğitimlerin geç yaşta başlamasından bu taktiği kullanmak zorunda kalmışlardır. Bu taktiğin kötü yanı çok sayıda ok gerektirmesidir.

Öte yandan, çocukluktan itibaren eğitime başlayan Hunlar, daha ağır yaylar ve oklar kullanmış ve küçük hacimli oklarla belirli hedeflere odaklanmışlardır. Bu konuda, bozkırda yetiştirilmiş atlarının hareketliliği ve çevikliği ayrıca belli bir savaş düzeni almamaları Hunların düşmanlarına yaklaşarak hedef alabilmelerini sağlamıştır. Dolayısıyla Hunlar, Sasaniler kadar çok sayıda ok kullanmamıştır. Atılan ok sayısının az olması, Hunların diğer orduların okçuları kadar yorulmayacağı anlamına gelmektedir. Yorulmayan okçular tarafından kullanılan güçlü yaylar ve ağır okların birleşimi, Ammianus’un Hunların üstün yaylarla savaştığı iddiasının dayanağı durumundadır.¹⁷

Yukarıda ana hatları verilen faktörler Hunların itibarının temelini oluşturmuştur. Öyle ki, başarıları, Belisarius zamanında Hunların atlı okçu taktiklerini benimseyen Doğu-Roma ordusunun yeniden örgütlenmesinde büyük bir etken haline gelmiştir. En azından MÖ birinci yüzyıldan itibaren Partlar ve Sasaniler ile savaşırken büyük sayılarda atlı okçu akınlarına uğrayan imparatorluğun, atlı okçu temelli bir orduya ancak Hun saldırı metotlarına maruz kaldıktan sonra geçmesi kayda değerdir.

Hunların sahip oldukları yayları ve kılıçları üretirken hem ahşap hem de metal işçiliğinde uzmanlığa ihtiyaç duymaları, bu ürünleri ticaret ve baskın yoluyla “yerleşik topluluklardan” elde ettiklerinin kanıtı olduğu ileri sürülmektedir.¹⁸ Fakat bu hipotez bazı sorunlar barındırmaktadır. Birincisi, bu silahları üreten topluluklar onları neden daha sonra silahları üreticilerine karşı kullanabilecek göçebe bir halka satmıştır? İkincisi, yerleşik halkların kendilerini savunmak için bozkırdakilerle aynı silahları kullandıklarına dair neden hiçbir kayıt yoktur? Kuşkusuz, bu silahları üretmiş olsalardı ve bu silahlara erişimleri olsaydı, Hunların üstünlüğü bu kadar belirgin olmazdı. Bu varsayımın doğru olabilmesi için, üçüncüsü ve muhtemelen en önemlisi, özellikle en başta yayları olmak üzere savaş aletleri, Altay Dağları’ndan batıya uzanan yolculuklarında ya yolculuk esnasında ya da yılmak bilmeyen düşmanlarıyla karşılaştıklarında hasar göreceğinden, Hunlara sahip olduklarıyla aynı aletleri tedarik edebilecek yerleşimlerin olması gerektirir.

Hunlar tarafından yönetilen ve dönemlerine tarihlenen bu bölgelerdeki döküm veya demircilik alanlarının keşfi gibi bu teoriyi destekleyecek ya da çürütecek arkeolojik kanıtlar bulunmamaktadır. Ancak Hunların kendi saflarında, ticarete başvurmada her iki faaliyeti de kolayca gerçekleştirebilecek kılıç ve yay üretmeyi bilen uzmanlara sahip olması mantığa daha yatkındır. Örneğin Altaylardaki Aşina halkları demirci olarak ünlenmişlerdi. Hatta bir teoriye göre “Türk” kelimesi, miğfer için kullanılan kelimeden türemiştir.

Öte yandan, silah, kazan ve diğer ürünlerin üretimi için gerekli olan temel metallerin satın alınması, belki de bozkırlardaki ticaret anlaşmalarının odak noktasını oluşturmaktadır. Belki de tarih boyunca göçebeler tarafından yapılan bazı akınlar, ulaşamadıkları metali elde etme amacına dayanmaktadır. Hunları veya genel anlamda göçebeleri, bazı yiyecek, giyecek ve içecek türleri haricinde tüm ihtiyaçları için yerleşik topluluklara bel bağlayan “asalaklar” olarak düşünmek yersizdir.

Priscus'un Kayıtlarında Hun Toplumu

Antik yazarların *topoi* (tekil hali *topos*; yeni bir durumu geleneksel tanımlarla ifade etme) kullanımı, Hun toplumunun incelenmesinde büyük sorun teşkil etmektedir. Bu teknik, duruma daha fazla hâkim olan kişiler tarafından görülebilecek tüm farklılıkların üstünü örtebilmektedir. Örneğin, MÖ beşinci yüzyılda Herodotos'un antik İskitler tanımlaması, Yunanlar arasında göçebeliği tasvir etmek için bir model olarak kalmıştır ve Roma eğitimi "Klasikler"i okumaya odaklandığından, Herodotos'un kayıtları daha sonraki dönemlerde Romalı yazarlar arasında model olarak kullanılmıştır.

Bununla birlikte, yüzyıllardır tarihçilerin ilgisini çeken Hun sarayı ve toplumunun birinci elden bir açıklaması bulunmaktadır. Bu açıklama tarihçi Priscus'a aittir ve Attila'ya elçi olarak gittiği dönemde yazılmasına rağmen, Attila'nın tek yönetici olduğu dönemde Hun toplumu alanında büyük bir değişiklik yapmadığı varsayılmaktadır. Aşağıdaki alıntılar J.B. Bury tarafından yapılan çeviriden (Priscus, fragman 8, *Fragmenta Historicorum Graecorum*) alınmıştır:

Yola koyulduk ... ve sonunda Sardica'ya vardık. Orada duraklayıp Edecon ve beraberindeki barbarları akşam yemeğine davet etmenin uygun olduğunu düşündük. Bölgenin yerlileri bize kesip yemek hazırlayabileceğimiz koyun ve sığırlar sattılar ve bir yemek hazırladık. Ziyafet sırasında, barbarlar Attila'ya övgüde bulunurken biz de imparatoru övdük. Bunun üstüne Bigilas, Attila insan, Theodosios bir tanrı olmak üzere, bir adamla bir tanrıyı karşılaştırmanın adil olmadığını söyledi. Hunlar bu sözlerimize sinirlendi. Ama sohbeti başka bir yöne çevirdik ve kırıgınlıklarını giderdik. Yemek bitip dağıldığımızda, Maximinus, Edecon ve Orestes'e ipek giysiler ve Hint mücevherleri sundu.

Bu alıntı, Hunların Attila'ya yönelik saygısızlığa karşı son derece hassas olduklarının ve Attila'ya gösterdikleri itibarın kanıtıdır. Daha da ilginç, imparatorluğun Hunlara gönderdiği elçilerin, bu tür sözlerin onları gücendireceğini anlamamaları onların bu konuda

yetersiz olduğunu göstermektedir; oysaki çağdaş tarihçiler Hun İmparatorluğu ile olan ilişkilerin, usulün inceliklerine uygun şekilde gerçekleştiğini yazmıştır.¹⁹ Hun hükümdarıyla yakın temas halindeyken usulün inceliklerine uyulmuşsa da, asılları ile uğraşırken, Roma'nın küstahlığı sabit kalmıştır:

Tuna Nehri'ni geçtikten ve barbarlarla birlikte yaklaşık yetmiş *stadia* [tekil hali *stadiον*: mekana göre değişen ancak ortalamaları yaklaşık 160 metre olan bir mesafe birimi] ilerledikten sonra, bir düzlükte bekledik, böylece Edecon ve ekibi önden gidip Attila'ya geldiğimizi bildirebilirdi ... ve iki İskit, Attila'nın yanına nasıl gideceğimizi göstermek üzere yanımıza geldi ... Ertesi gün saat üç civarında, onların rehberliğinde, Attila'nın sayısız çadırının olduğu yere vardık. Bir tepede çadır kuracakken, bizi karşılayan barbarlar Attila'nın çadırlarının alçak zeminde olduğunu söyleyerek bize engel oldu, bu yüzden İskitlerin istediği yerde durduk.

İkincil kişilerin bahsi geçen tepe gibi daha yüksek bir yerde oturmasına, Hun liderine karşı bir üstünlük anlamına geleceğinden izin verilmemektedir. Buradan Hun toplumundaki sıkı hiyerarşi sistemi açıkça görülmektedir.

[Attila gitmemizi söyledikten sonra] ... Gün geldiğinde barbarlardan daha nazik ve kibar bir mesaj almayı umduk, ama bildiklerinin ötesinde bir yetkimiz yoksa gitmemizi istedi. Yanıt vermedik ve yola çıkmaya hazırlandık, ancak Bigilas söyleyecek başka şeylerimizin de olduğunda ısrar ediyordu. Maximinus'un çok üzgün olduğunu görünce, Hun dilini anlayan Rusticius'u yanıma alarak Scottas'ın (Hun asillerinden biri, Onegesius'un kardeşi) yanına gittim. ... Rusticius'un tercümanlığı vasıtasıyla Scottas'a, Attila'nın huzuruna çıkmamızı sağlarsa Maximinus'un ona birçok hediye vereceğini söyledim. Dahası, elçilik bu iki gücün çıkarlarını korurken, aynı zamanda Onegesius'u da ödüllendirecekti. İmparatorluk ve Hunlar arasındaki anlaşmazlıkları gidermek için, imparatorun Bizans'a elçi olarak seçtiği Onegesius'a muhteşem

hediyeler verilecekti. Onegesius orada olmadığından, Scottas'ın bize ya da daha doğrusu kardeşine yardım etmesi gerektiğini aynı zamanda Attila karşısında kardeşiyile aynı nüfuza sahip olduğunu kanıtlamasını söyledim. Scottas atına bindi ve Attila'nın çadırına gitti... Scottas bizi almaya geldi ve Attila'nın barbarlarla çevrili çadırına girdik. Attila'yı ahşap bir sandalyede otururken bulduk. Biraz mesafeli durduk, Maximinus ilerleyip barbarı selamladı ve İmparatorun gönderdiği mektubu verip iyi dileklerini ilettiler. Kral, "Romalılar benim nasıl olmamı istiyorsa kendileri de öyle olsun" yanıtını verdi ve hemen Bigilas'a, ona utanmaz bir canavar diye hitap ederek bütün kaçakları iade etmeden görüşmeye gelmeye nasıl cesaret ettiğini sordu ... [önceki görüşmelere bir atıf].

Bu alıntı en az iki farklı şekilde yorumlanabilmektedir: İlki, Hun toplumu içindeki önemli kişilere kral üzerindeki nüfuzlarını kullanmaları rica edilebilmektedir. Belirtilen olayda, Scottas olaya müdahil olup, kendisi ve erkek kardeşinin çıkarları için elçilerin Attila'ya ulaşmasını sağlamıştır. Öte yandan, Attila'nın en başından beri "fikrini değiştireceğini" bildiğini varsayarsak, her şeyin farkında olan kralın astlarını ödül kazanabilecekleri pozisyonlara yerleştirip, sonraki görüşmelerde aralarından birinin bir şeyler kazanmasını beklediği de düşünülebilir. Bu görüşmenin ardından:

Bigilas imparatorluğa dönmek üzere ayrıldıktan sonra (sözde Attila'nın geri getirilmesini talep ettiği kaçakları bulmak, gerçek-teyse yoldaşı olan suikastçı Edecon'a para getirmek için²⁰), bir gün daha orada kaldık ve sonra Attila ile ülkenin kuzey bölgelerine doğru yola çıktık. Yanlarında yürüdüğümüz İskit rehberlerimiz bizi farklı bir yere yönlendirene kadar, barbar liderle birlikte yürüdük. Attila ise Eskam'ın kızıyla evlenmek üzere bir köye girdi; malum İskitler çok eşlilerdi.

Hunların çok eşliliği üzerinde durmamız gerekmektedir. Hristiyan Romalılar çok eşliliği kabul edilemez görse de, sürekli hareket halindeki Hunlar için bu, siyasi ve şahsi faydalar getiren doğal bir

evlilik biçimidir. Alıntıda bahsedilen evlilik de bu amaçlara yöneliktir. Eskam'ın adı başka bir yerde geçmese de, büyük olasılıkla evliliğin amacı Eskam'ı kraliyet hanesine bağlamak dolayısıyla sadakatini güvence altına almaktır. Hunlar bu amaçlarla birçok kez evlenebilirken, Yunan ve Roma dünyasında diplomatik nedenlerle evlenmek için önce diğer eşten boşanmak gerekmektedir; sonrasındaysa genellikle eski koca boşandığı eşinin akrabalarının düşmanlığını kazanmaktaydı.

[Attila'ya doğru farklı bir yolda ilerlerken] ... üzerinde taşımacılık yapılabilen nehirlerle karşılaştık. Bu nehirlerin Tuna'dan sonra en büyükleri Drecon, Tigas ve Tiphesas [Tisa Nehri] idi. Buralardan Monoxyles adı verilen ve nehir kenarlarında yaşayanların kullandığı tek bir ağaç gövdesinden yapılmış kanolarla, daha küçük nehirlerdense barbarların bataklıklardan geçmek için katarlarında taşıdıkları sallarla geçtik.

Görünüşe göre Hunlar (veya astları) nehirleri ve bataklıkları yük arabalarında taşıdıkları sallarla geçmeyi düşünmüşlerdir. Peki, karşıya geçtiklerinde, geride kalan yük arabaları ne olacaktı? Bu durum, Hunların sık kullandıkları rotalarda nehirleri ve bataklıkları geçmeye hazır sal yüklü ve sürekli el değiştiren bir yük arabası sistemi olduğunu dolayısıyla genellikle “göçebe atlıların” kapasitesinin üstünde görülen bir organizasyon düzeyine sahip olduklarını işaret etmektedir:

Köylerde bize mısır yerine akdarı ve şarap yerine yerli halkın bal likörü adını verdiği içki verildi. Bizi takip eden görevlilere akdarı ve barbarların *kam* dediği arpadan bir içecek ikram edildi. Uzun bir yolculuktan sonra, akşam geç saatlerde komşu köy sakinlerine su sağlayan gölün kıyısına çadırlarımızı kurduk. Aniden gök gürültüsü, şimşek ve şiddetli yağmurla birlikte bir rüzgâr ve fırtına yükseldi ... tüm eşyalarımız gölün sularına karıştı. Havanın durumu ve olup bitenler bizi dehşete düşürdü ve oradan ayrıldık. Karanlığın ve yağmurun ortasında birbirimizi kaybettik, her birimiz en kolay görünen yolu takip ettik. Hepimiz köye farklı

yollardan ulaştık ve ihtiyacımız olan şeyleri haykırmaya başladık. Köyün İskitleri bağırışlarımızı duyunca kulübelerinden fırladılar ve ateş için kullandıkları sazlıkları yakarak ne istediğimizi sordular. Beraberimizdeki barbarlar fırtına yüzünden paniğe kapıldığımızı söylediler; sonrasında bizi kulübelerine davet ettiler ve büyük sazlık ateşleri yakarak ısınmamızı sağladılar.

Muhtemelen kayıtlara renk katmak için eklenen bir hikâye olması na rağmen, ilginçtir ki, elçiler çok fazla eşya kaybetmiş ve perişan haldeyken, köylüler onları kulübelerine almış fırtına boyunca onları korumuşlardır. İşler bundan sonra daha da ileri gitmektedir:

Köyü yöneten kadın –Bleda’nın eşlerinden biriydi)– bizi rahatlatması için erzak ve güzel kızlar gönderdi (İskitler arasında bu bir iltifattır). Genç kadınlarla yiyeceklerimizi paylaştık ancak daha da ileri gitmedik.

Bu kısa alıntıda ilgi çekici birkaç nokta göze çarpmaktadır. Birincisi, yerleşim yeri yalnızca bir “köy” olmasına rağmen, Attila’nın yengesi tarafından yönetilmektedir. Hunların çok eşli olması çok sayıda imparatorluk prensesinin ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır ve hepsinin önemli pozisyonlara getirilmesi icap etmektedir. Kocasını öldüren kişi Attila olmasına rağmen, yengesinin imparatorluk ailesinin bir üyesi olarak saygınlık kazanabileceği bir pozisyona sahip olması gerekmektedir. Öte yandan, bahsedilen kadının Bleda’nın karılarından yalnızca “biri” olduğu da unutulmamalıdır. Hun topraklarında küçük yerleşim yerlerini yöneten kaç “imparatorluk prensesi” olduğunu tahmin etmek bile imkânsızdır.

Bir de cinsel ahlak sorusu söz konusudur. Hunlar ve Romalılar arasındaki cinsel uygulamalardaki farklılıktan ötürü, çok eşlilik uygulaması da düşünüldüğünde, Priscus’un “güzel kızların” teklifini nahoş olarak gördüğüne şüphe yoktur. Genel olarak, seks söz konusu olduğunda Hunlar komşularına kıyasla daha serbest bir tutuma sahip oldukları izlenimini vermektedir. Priscus sabah uyandıktan sonrasını şöyle anlatmaktadır:

Atlarımızı ve sığırlarımızı kontrol ettikten sonra adımlarımızı prensese yönlendirdik, nezaketi karşılığında saygılarımızı sunup hediyeler verdik. Bu hediyeler, üç gümüş şişe, kırmızı deriler, Hint biberi, hurma ve bazı başka yiyecekler olmak üzere barbarların ülkesinde üretilmediği için değer verilen şeylerden oluşuyordu.

Hizmet karşılığında hediyeler sunmak Romalılarda ve Germen kabilelerinde sürdürülen bir gelenektir ve Priscus burada Hunların ve asatlarının çoğunluğunun elinde bulunmayan eşyalarla ilgili ufak bilgiler sunmuştur:

Yedi günlük mesafe gittikten sonra bir köyde durduk; Attila da bizimle aynı yoldan gideceğinden biz onu geriden takip etmek zorundaydık.

Bu cümleden birçok şey çıkarılabilse de, geleneğe göre bir hükümdarın önünde ilerlemesine açıkça izin verilen kişiler dışında, çoğu durumda bir hükümdarın herhangi bir tören alayında en önde gitmesi beklenmektedir, o yüzden Attila'nın (ve muhtemelen seleflerinin) önde gitmesinin beklenmesi ilginç karşılanacak bir durum değildir.

Attila'nın önümüze geçmesi için bir süre bekledikten sonra ilerledik ve birkaç nehir geçtikten sonra Attila'nın buradaki evinin diğer yerlerdeki evlerinden daha görkemli olduğu söylenen büyük bir köye vardık. Ev cilalanmış tahtalardan inşa edilmişti ve etrafı korumasından çok güzel görünmesi için tasarlanmış ahşap bir duvar ile çevriliydi.

Attila'nın evinin tasviri, yirminci yüzyılın ortalarında “barbarların” binalarının tarihi rekreasyonları arasında baskın olan “yuvarlak evleri” ve “dikdörtgen kulübeleri” akla getirmektedir. Aynı zamanda bunlar, devasa taş yapılarla inşa edilmiş Roma İmparatorluğu şehirlerine tam bir tezatlık oluşturmaktadır. Yine de bu, Hun toplumunun Romalılara göre daha az sofistike ve hünerli olduğu anlamına gelmemektedir. Son araştırmalar, barbar krallar için inşa edilen ahşap konakların ihtişamını ve işçiliğini vurgulayarak, “ilkel barbar”

deyiminin ortadan kaldırılmasına katkı sağlamıştır. Attila'nın "evinin" büyüklüğünün tasviri dikkat çekicidir:

Onegesius'un evinin ihtişamı, kralinkinden sonra ikinci sıradaydı ve aynı zamanda o da ahşap bir duvar ile çevriliydi ancak kralinki gibi kulelerle süslenmemişti. Duvarın yakınında, İskitler arasında ikinci güç olan Onegesius'un, taşlarını Pannonia'dan getirttiği büyük bir hamam vardı. Bu bölgedeki barbarların taşı veya ağacı olmadığından, ithal malzeme kullanıyorlardı.

Attila'nın asıl evinin etrafında kuleler inşa edilmiş olması, yakın geçmişte antik kaynaklardaki asil barbar geleneğinden etkilenerek araştırma yapan tarihçilerin düşündüğünden çok daha büyük bir yapıya işaret etmektedir.

Bu kısa paragraftan daha çok şey çıkarılabilmektedir: Görünüşe göre, Onegesius, esir alınan bir Romalı uzman rehberliğinde, duvarlarının dışına bir hamam yaptırarak Roma uygulamalarını taklit etmeye çalışmıştır. Hamamın duvarların dışında yer alıyor olması, Onegesius'un ortak banyolar inşa ederek yerel halkın yaşamını güzelleştirdiğini ve bunun hem yurttaşları arasındaki konumunu yükseltmede hem de kralını memnun etmede etkili olduğunu göstermektedir. Taşların Pannonia'dan taşınması gerektiğinden, inşaat çok maliyetli olmuş olmalıdır. Aynı zamanda Hunların kendi taşlarını üretebilecek vasıflı işçilere sahip olmamaları da dikkate alınmalıdır.

Hamamı inşa eden Sirmiumlu esir, bunun karşılığında özgür bırakılmayı bekliyordu. Ama Onegesius'un onu hamam çalışanı olarak atamasıyla hayal kırıklığına uğradı ve İskitler arasında tutsak olmaktan daha kötü bir duruma geldi, artık yıkandıklarında Onegesius ve ailesine hizmet edecekti.

Bu paragraftan Onegesius'un esire özgürlük vaat ettiği çıkarımı yapılabilir de, yapının işlenmesi, bakımının yapılması ve onarımı için birine ihtiyacı olacağından bu durum pek de mümkün görünmemektedir.

Attila köye girdiğinde, kadınların tuttuğu ince beyaz keten kumaşların altında sıralar halinde ilerleyen genç kızlar tarafından karşılandı. Kumaşlar o kadar genişti ki altında yedi veya daha fazla kız yürüyebiliyordu. Dizi dizi kumaşların altında yürüyen pek çok genç kız İskit şarkıları söylüyorlardı.

Roma ya da Sasani hükümdarlarının tören alaylarından daha az gösterişli olmasına rağmen, Hun halkının, hükümdarlarının gelişi için özel törenler düzenlediği görülebilmektedir. Hun egemenliği altındaki her köy veya kasabanın, Attila bir yerleşime her girdiğinde bu töreni düzenlemek için büyük miktarlarda, keten kumaş başta olmak üzere, gerekli teçhizata sahip olması mümkün değildir, bu nedenle bu törenlerin, yalnızca Attila'nın kalıcı konutlarının olduğu yerlerde yapılmış olabildiği söylenebilir.

Attila yolunun üzerindeki Onegesius'un evine yaklaştığında, Onegesius'un karısı ellerinde et ve şarap taşıyan birkaç hizmetçiyle birlikte evden çıkıp onu selamladı ve evinde misafir olarak kalması için yalvardı. Bu, İskitler arasında en büyük onurdu. Arkadaşının karısını sevindirmek için, atının üstünde oturduğu halde, maiyetindekilerin yukarı kaldırdığı tepside yemek yedi. Şarabı da tattıktan sonra, diğer evlerden daha büyük olan ve daha yüksek bir alana inşa edilmiş olan sarayına gitti.

Yine, bu bölüm, hükümdarın halk arasında en önde gelen kimse olduğunun gösterildiği ve aynı zamanda en güçlü yandaşlarından birinin itibarını güçlendirmek için konumunu kullandığı birçok geleneği ortaya koymaktadır. Özellikle at sırtından yiyecek ve içecek almak gibi, kuşkusuz, bazı gelenekler çeşitlilik gösterse de bu geleneklerin bir şekilde Roma hudutlarındaki diğer "barbar" toplumlarda görülmüş olması muhtemeldir.

Daveti üzerine Attila'nın oğluyla yaptığı keşif gezisinden dönen Onegesius'un evinde kaldık. Eşi ve akrabaları bizi akşam yemeğinde ağırladı. Ancak onun pek keyfi yoktu. Çünkü genç prens keşif gezisini ve bu sırada kayarak kolunu nasıl kırdığını anlatmak üzere Attila'nın yanına gitmişti.

Bu alıntıdan, “keşif gezisinin” komutanının Attila’nın oğlu değil de Onegesius olduğu anlaşılmaktadır. Ne yazık ki, bahsi geçen oğlun ismi verilmediği için yaşına dair bir bilgi yoktur, bu yüzden Onegesius muhtemelen ya onu Attila’nın oğlunun üstü yapan siyasi konumu nedeniyle komutadaydı ya da prens orduyu komuta etmek için daha çok gençti ve askeri tecrübe kazanmak için bu keşifte bulunuyordu.

Akşam yemeğinden sonra Onegesius’un evinden ayrıldık ve Attila’nın sarayına yakın bir yere geçtik. Böylece Maximinus Attila’yı ziyaret etmek veya maiyetindekilerle görüşmek için uygun bir mesafede olacaktı. Ertesi günün şafağında Maximinus hem kendisinin hem de İmparatorun gönderdiği hediyelerle beni Onegesius’a gönderdi ve Maximinus ile görüşüp görüşmeyeceğini ve görüşecekse ne zaman olacağını öğrenmemi istedi. Hediyeleri taşıyan uşaklarla birlikte evine vardığımda kapılar kapalıydı ve birisinin çıkıp geldiğimizi bildirmesini beklemek zorunda kaldım.

Priscus’un anlatısında sürekli bahsedilen “hediye verme” ifadesinin de gösterdiği gibi, Hunlarda yüksek mevkidekileri ziyaret ederken uyulması gereken bir hiyerarşi ve sistem bulunmaktadır ancak bu işlemlerin Romalılarda olan tören yapma gibi engelleri yoktur. Bu sistemin Hunların mı yoksa Romalıların mı çıkarına olduğu ise tartışma konusudur.

Evin etrafını çevreleyen duvarın önünde bekleyip bir sağa bir sola yürürken, üzerindeki İskit elbisesinden barbar olduğunu düşündüğüm bir adam yanıma geldi ve bana Grekçe *Xaire*, “Selam!” dedi. Bir İskit’in Grekçe konuşması beni çok şaşırttı. Hunların tabileri çeşitli topraklardan geldiğinden, kendi barbar dillerinin yanı sıra Hunca, Gotça ve Batı Romalılarla ticari ilişkileri dolayısıyla Latince konuşuyordu. Ancak Trakya veya İliRYa bölgelerinin deniz kıyılarında ele geçirilen tutsaklar dışında hiçbirisi kolay kolay Grekçe konuşamıyordu. Bunlar yırtık giysileri ve kirli saçlarıyla herhangi bir yabancı tarafından kolayca anlaşılabilirdi.

Burada Hun toplumunun çok dilli yapısı açık ve kesin bir şekilde görülmektedir. Grekçenin Hunlar arasında ortak kullanılan bir dil olmadığının vurgulanması ticaret işlemlerinde Doğu'dan gelen tüccarların bile Latince konuştuğunu ima etmektedir.

Bu adam, tam tersine, hali vakti yerinde bir İskit'i andırıyordu, iyi giyiniyordu ve saçlarını İskit tarzında yuvarlak bir şekilde kestirmişti.

Priscus'un bu adamla karşılaşmasının analizine bir sonraki bölümde odaklanılmış olsa da, burada Hunlar ile ilgili dikkate değer bir bilgi bulunmaktadır: Ammianus'un "fare derisi" giyen Hunlara ilişkin tanımının aksine, daha iyi durumda olan Hunlar iyi giyimlidir, kendilerine göre saç ve kıyafet modaları vardır.

Selamına karşılık verdikten sonra, kim olduğunu, nereden bu yabancı ülkeye geldiğini ve neden İskit hayatını benimsediğini sordum. Bana neden bilmek istediğimi sorduğunda, Grekçe konuşmasının bende merak uyandırdığını söyledim. Sonra gülümsedi ve bir Grek olarak doğduğunu, uzun süredir kaldığı Tuna Nehri kıyısındaki Viminacium'a tüccar olarak gittiğini ve çok zengin bir kadınla evlendiğini söyledi. Ancak şehir barbarların eline geçmiş, bu yüzden mülkünden mahrum edilmişti ve İskitler arasında zengin tutsakları reislerinin sahiplenmesi bir gelenek olduğundan, yağmaların taksiminde Onegesius'a verilmişti.

Tahmin edilebileceği gibi, Hun soyluları zengin mahkûmları kendilerine alma hakkına sahiptir. Bu şekilde, yeni efendilerinin hangi hizmetlerle hoşnut edilebileceğini bilen, daha iyi terbiyeye sahip kölelere sahip olmayı beklemişlerdir. Aynı zamanda bu şekilde, yeni kölelerden herhangi birinin Roma'ya fidye karşılığında iade edilmesi durumunda, fidye parasından en büyük payı alacaklar soylular olacaktır.

Romalılara ve Acatirilere karşı cesurca savaşarak kazandığı ganimetleri efendisine ödemiş ve böylece özgürlüğüne kavuşmuştu. Daha sonra barbar bir kadınla evlenmiş ve çocukları olmuş, Onegesius'un sofrasında yemek yeme ayrıcalığına erişmişti.

Bu kısa alıntıda dikkat çeken üç nokta vardır: Birincisi, esir alınmış adam, Hunlarla birlikte “kendi halkı” olan Romalılara karşı savaştığı için vicdan azabı çekiyor veya bundan utanç duyuyor gibi görünmemektedir. İkincisi, Hunların köleleri, doğru koşullarda, özgürlüklerini yeni efendilerinden satın alabilmektedir; ancak bunu daha alt kastledeki kişilerin de yapıp yapmadığı kesin olarak söylenememektedir. Son olarak, serbest bırakılan adam hem “barbar bir eş” ile evlenmiş hem de Onegesius’un masasında yemek yiyebilecek duruma gelmiştir. Bu, Hun toplumunda yetenek ve sadakatin köken veya kölelik statüsünden daha önemli olduğunu göstermektedir:

İskitler arasındaki yeni hayatının Romalılar arasındaki eski hayatından daha iyi olduğunu düşünüyordu ve bunun için gerekçeleri şunlardı: “İskitler savaştan sonra ellerindeki ürünlerin keyfini çıkararak sakin bir hayat sürdürür, nadiren rahatsız edilirler. Öte yandan Romalılar, güvenliklerini sağlamak için başkalarına bel bağlamalarından ve başlarındaki tiranın vatandaşların silah kulanmasına izin vermemesinden dolayı daha en başta savaşta mahvolmaya oldukça meyilliler.”

Adam, Hun toplumundakinin aksine, Roma yasaları gereğince Romalı vatandaşların silah taşımalarına ve dolayısıyla kendilerini savunmalarına izin verilmediğinden şikâyet etmeye devam etmektedir: Romalıların silah taşımaya karşı yasa 440 yılında Kartaca’yı ele geçiren Vandallara karşı Valentinianus tarafından yürürlükten kaldırılmıştır. Fakat bu kanun yalnızca Batı Roma için geçerli olduğundan Doğu’ya pek bir etkisi yoktur. Dahası, adam Romalı generalleri, yetenekleri bariz olan Hun komutanlarının aksine, savaş yönetemeyen korkaklar olarak eleştirmektedir.

Çoğu tarihinin analizinde son derece büyük bir çaba ortaya koyduğu Roma vergilendirme sistemi ve hukuk mahkemelerinin yoksul insanlara olan yaklaşımı konuları da adamın şikâyet ettiği şeyler arasındadır. Bununla birlikte, bu noktada söylenmesi gereken tek şey, bunun Hunlar arasındaki hukuki meselelerin “daha adil” bir

temelde çözüldüğü izlenimini ortaya koymuş olmasıdır. Fakat en yüksek mertebedeki soyluların, özellikle en alt sınıflardaki insanlara kötü muamelede bulunmak gibi suçlarda, bunu sorumlu tutulmayacakları şekilde düzenleyemiyor olmaları kulağa tuhaf gelmektedir. Ne yazık ki, Priscus –Hun vatandaşlarına uygulanıp uygulanmadığı bilinmeyen– Hun vergilendirme sisteminin nasıl işlediğinden spesifik olarak bahsetmemektedir.

Priscus, önceki yüzyılların paradigmalarını Roma hukukunun Hunlarınkinden daha iyi olduğuna kanıt olarak sunarak imparatorluğa savunmaya devam etmektedir. Savunmasında, Hunların adli meseleleriyle ilgili küçük bir bilgi sunmaktadır:

“[Romalıların] İskitlerde olduğu gibi onları [köleleri] ölüm cezasına çarptırmalarına izin verilmemektedir. Onlarda [Romalılarda] kölelere özgürlüklerini vermenin çeşitli yolları vardır. Köleleri kendi iradeleriyle yaşamları boyunca azat edebilirler ve bir Romalının mülkiyeti ile ilgili vasiyetinde istediği şeyler kanun olarak görülmektedir.” Muhatabım gözyaşı dökerek Roma yasalarının ve anayasasının adil olduğunu itiraf etti, ancak eski kuşakların ruhuna sahip olmayan yöneticilerin devleti mahvetmesinden acı duyduğunu belirtti.

Bu bölümün, üzerinde fazla durulmasına rağmen, gerçeği yansıtmıyor olabileceği unutulmamalıdır. Priscus’un bu sohbeti özünde Roma ve Hun toplumunu karşılaştırmamanın bir yolu olarak kaleme aldığı veya abartmış olabileceği söylenebilir.²¹

Kölelerin özgürlüklerini satın almaları, Hunlar arasındaki köleleri azat etme yöntemlerinden biri olarak görülebilir ancak bu Hunların yanında savaşmasına izin verilen ve savaşlardan büyük miktarlarda ganimet elde edebilen daha zengin ailelerin köleleri yerine, sıradan işleri yapan köleler için daha zordur. Priscus, Hunların yaygın olarak uyguladığı ölüm cezasını da kınamaktadır. Herhangi bir bağlam verilmemesine rağmen, kralların ve soyluların ölüm cezasını Roma’dakilerden (muhtemelen imparator hariç) daha düzenli

bir şekilde uygulamış olmaları ve zaman zaman bu cezaların adletsiz olarak nitelendirilebilmesi muhtemeldir. İsimsiz adam bunun doğru olduğunu kabul etse de, rüşvet ve yolsuzluğa olan eğilimleri ve bunlara tepkileri nedeniyle Romalı “yargıçlarla” alay etmektedir. Bu noktada Priscus’un halihazırdaki Romalılar ve Hunlar arasındaki barışı ayarlama görevine geri döndüğü iddia edilmektedir:

Ben... ona [Onegesius] hitap ederek, “Roma elçisi sizi selamlıyor, ondan size hediyeler ve imparatorun gönderdiği altınla geldim. Elçi sizinle tanışmak için can atıyor ve bir zaman ve yer belirlemeniz için yalvarıyor.” Onegesius, hizmetkârlarından altın ve hediyeleri almalarını istedi ve yanına gideceğini derhal Maximinus’a iletmemi söyledi. Mesajı ilettim ve Onegesius çok geçmeden çadırda belirdi. Maximinus’a ve İmparator’a hediyeler için teşekkür etti ve bunların neden kendisine gönderildiğini sordu. Maximinus, Onegesius’un insanlar arasında daha büyük bir şöhrete sahip olmasının zamanının geldiğini, İmparator’a gidip bilgeliğiyle Romalılar ve Hunlar arasındaki anlaşmazlık meselelerini düzeltmesi ve aralarında bir barış ortamı kurması durumunda tüm çocuklarının her zaman İmparator’un ve İmparatorluk ailesinin dostu olacağını ve kendi ailesi için birçok avantaj elde edeceğini söyledi. Onegesius İmparator’u hangi önlemlerin memnun edeceğini ve anlaşmazlıkları nasıl giderebileceğini sordu. Maximinus şöyle cevap verdi: “Roma İmparatorluğu topraklarına geçerseniz İmparator’un minnetini kazanırsınız ve sorunların nedenlerini araştırıp barış temelinde karar vererek söz konusu konuları düzenlersiniz.” Onegesius, İmparator’a ve yetkililere Attila’nın arzuларını bildireceğini söyledi. Ayrıca Romalıların, efendisine ihanet etmeyeceğini, İskitler arasındaki yaşam tarzını ve eşleriyle çocuklarını bırakmayacağını, ya da Attila’ya köle olmayı onlar arasında zenginliğe tercih etmeyeceğini belirtti. Onların yanına giderek Attila’nın çıkarlarına aykırı hareket ettiği gerekçesiyle suçlanmaktansa, kendi topraklarında kalıp efendisinin öfkesini yatıştırdığı takdirde Romalılara daha büyük hizmette bulunmuş olacağını da söyleyerek konuşmayı sonlandırdı. Daha sonra Maximinus gibi

bir büyükelçinin onu sürekli ziyaret etmesinin uygun olmayacağını bildiğinden, gelen mesajların iletilmesinde bir aracı olarak hareket etmem gerektiğini kabul ederek yanımızdan ayrıldı.

Bu paragrafta, Hun toplumunda, özellikle büyük güçlerden gelen büyükelçilerle görüşme yaparken, uyulması gereken katı protokoller olduğu izlenimi verilmektedir. Onegesius da Maximinus de konularının farkında olduğundan, işi kendi sistemleri içinde yürütmekten başka seçenekleri yoktur:

Ertesi gün Kreka adlı karısına vereceğim hediyelerle Attila'nın sarayına girdim. Kreka'nın üç oğlu arasından en büyüğü Akatirleri ve İskitya'nın Karadeniz'e yakın kısmında yaşayan diğer kavimleri yönetiyordu.

Daha sonraki bilgilerden, en azından Gotların ve Gepidlerin kendi kralları tarafından yönetildiği bilinmektedir. Attila'nın oğullarından birinin Akatirlerin hükümdarı olması, bağlı kabilelerin Hunların talimatlarına uydukları sürece kendi hükümdarlarını ve kurumlarını korumalarına izin verildiğini göstermektedir. Bu görevde başarısız olurlarsa, hükümdar görevden alınır ve yerini Attila'nın pek çok oğlundan biri veya güvenilir bir astı alırdı. Ancak, bu kuralın Hun hükümdarlığının bütün dönemlerinde mi yoksa sadece Attila'nın hükümdarlığı döneminde mi izlendiği bilinmemektedir.

Duvarların içinde bazıları oyulmuş ve güzelce döşenmiş, bazılarıysa yerden belli bir yüksekliğe ulaşan ve yuvarlak ahşap bloklara tutturulmuş çok sayıda bina vardı. Attila'nın karısı burada yaşıyordu ve kapıdaki barbarlardan içeri girme izni aldıktan sonra onu yumuşak bir divanda uzanmış halde buldum. Odanın zemini üzerinde yürümek için yünlü keçe kilimlerle kaplıydı.

Bu binalar her ne kadar Romalıların taş yapılarından daha aşağı görünse de, Priscus'un bazı binalardaki bu güzelce döşenmiş oyma tahtaları bahsetmeye değer görmesi, Hunların ve tabi kavimlerin yaşadıkları bölgenin yapısına göre göçebe, yarı göçebe ve zirai yaşam

tarzları arasında geçiş yapabildikleri fikrine kanıt sunmaktadır. Aynı zamanda iç politikayı kontrol etmek ve yabancı liderleri kabul etmek için kalıcı yönetim merkezlerine ihtiyaçları olduğu da hesaba katılmalıdır.

Bir grup uşak etrafında dururken, önünde yere oturmuş hizmetkârlar İskitlerin elbiselerine süs olarak yerleştirilmesi için ketenlere renkli nakışlar işliyorlardı.

Daha önce bahsedilen iyi giyimli eski kölenin yanı sıra, ketenlere nakış işleyen hizmetkârlar ifadesi, Ammianus'un göçebe tabirinde görülen kötü giyinen barbarlar klişesinin aldatıcı ve bozkır göçebelere yönelik sürekli kullanılan tanımlardan (*topoi*) biri olduğunu göstermektedir.

Yaklaşp selamladıktan ve hediyeleri sunduktan sonra dışarı çıkıp Attila'nın olduğu başka bir eve yürüdüm. Burada, Attila ile birlikte olduğunu bildiğim Onegesius'u beklemeye koyuldum. Büyük bir kalabalığın ortasında durdum, Attila'nın muhafızları ve görevlileri beni tanıdıklarından müdahale etmediler. Bir dizi insan heyecan ve gürültü içerisinde ilerliyor, Attila'nın çıkmasını bekliyordu. Attila asil bir şekilde evden çıktı ve gözleriyle etrafı taradı. Ona eşlik eden Onegesius evin önünde durdu; birbirleriyle sorunları olan birçok kişi gelip Attila'nın fikrini aldı. Attila daha sonra eve döndü ve kendisine gelen barbar elçileri kabul etti.

Bu bölüm, Attila'nın –ve şüphesiz selefleri ve haleflerinin– zamanlarının en azından bir kısmını kendi bölgeleri içindeki anlaşmazlıklarda yargıç olarak ve yabancı elçilerle uğraşarak geçirdiklerini göstermektedir:

Vakit geldiğinde Batı Romalılardan gelen elçilik görevlileriyle birlikte saraya gittik ve Attila'nın huzurunda salon kapısının eşliğinde dikeldik. Sakiler, geleneklere uymamız için oturmadan önce ritüeli uygulamak üzere bize birer kadeh verdi. Kadehin tadına baktıktan sonra koltuklarımıza geçtik, bütün sandalyeler odanın her

iki yanında duvarlar boyunca sıralanmıştı. Attila ortada bir kanepede oturdu; arkasına ikinci bir kanepa yerleştirilmişti ve oradaki merdivenler, Greklerin ve Romalıların gelin yataklarını döşemede kullandıkları süs amaçlı işlenmiş örtüler ve keten çarşaflarla kaplı yatağına çıkıyordu.

Bu bölüm, Hun toplumunun kralı tören içeceği ile selamlama geleneğini düzenli olarak uyguladıkları izlenimini pekiştirmektedir. Yatağın Roma'dakilerle karşılaştırılması, Ammianus'un Hunlar hakkındaki tanımlarının kesinlikle yanlış olduğunu göstermektedir. Priscus'un Attila'nın yatağının gelin yatakları gibi süslendiğini söylemesi, Attila'nın bazı açılardan erkeksi olmadığını ima ediyor gibi görünse de, yatağın bu şekilde süslenmiş olması, büyük ihtimalle son eşini ana konutuna yakın bir zamanda getirmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Attila'nın sağ tarafında oturanlar üst seviyedeki saygın kişiler, sol tarafta yani bizim oturduğumuz yerdekiler ise daha alt seviyedekilerdi. İskitler arasında bir soylu olan Berichus bizim yanıma oturdu fakat bizden daha üstün olarak değerlendiriliyordu. Onegesius, Attila'nın sağındaki sandalyeye oturuyor, karşıdaki sandalyelere ise Attila'nın iki oğlu oturuyordu. En büyük oğlu yanındaki değil, en uçtaki sedire oturuyor, babasına duyduğu büyük saygıdan ona bakmıyor, gözlerini yere dikiyordu.

Kaydedilen toplumların çoğunda olduğu gibi, Hunlarda da üstün kişiler hükümdarın sağ tarafındaydı. Elçilerin yerinin, Roma İmparatorluğu'ndan geliyor olsalar bile Attila'nın sarayındaki soylulardan daha aşağı seviyede olduğunun Priscus tarafından kabul edilmesi, üstünlüğün ve gücün, sarayın ve dış politika meselelerinin sorunsuz işlenmesini sağlamak için Hun kralları tarafından sıkı bir şekilde düzenlendiğini göstermektedir.

Her şey ayarlandığında, bir saki geldi ve Attila'ya ahşap bir kadehte şarap sundu. Kadehi aldı ve sıradaki ilk kişiyi selamladı. Selam

verilerek onurlandırılan kişi, kral şarabı tadarak ya da bitirerek sakiye geri verinceye kadar oturmamak üzere ayağa kalktı. Daha sonra tüm konuklar onu selamlayarak ve şaraplarından bir yudum alarak Attila'yı aynı şekilde onurlandırdı, fakat o ayağa kalkmadı. Her birimizin Attila'nın sakisi geri çekildiğinde, bize şarap sunmak üzere öne çıkacak sakileri vardı. Öncelik sırasına göre ikinci kişi ve yanındakiler de aynı şekilde onurlandırıldığında, Attila oturma düzenimize göre bize aynı şekilde kadeh kaldırdı.

Daha önce olduğu gibi burada da bağları güçlendirme, Attila'ya saygıyı gösterme ve güçlendirme yolu olarak törensel şekilde şarap içilmektedir.

Tören bittiğinde sakiler yanımızdan çekildi ve herkesin koltuklarından kalkmadan masadaki yemeğe ulaşabilmesi için, Attila'nın masasının yanına üç dört ya da daha fazla kişinin oturulabileceği büyüklükte masalar yerleştirildi. Attila'nın görevlisi önce etle dolu bir tabakla içeri girdi ve arkasından gelenler masaların üzerine ekmek ve çörek koydular. Biz ve barbar misafirler için gümüş tabakta güzel bir yemek hazırlanmıştı ama Attila ahşap bir tabaktaki etten başka bir şey yemedi. Kullandığı diğer nesneler de mütevazıydı; kendi kadehi ahşap iken, konuklara altın ve gümüş kadehler verilmişti. Elbisesi de oldukça basitti, temiz olması dışında diğerlerinden farkı yoktu. Yanında taşıdığı kılıç, İskit ayakkabılarının mandalları, atının dizgini, diğer İskitlerinki gibi altın veya değerli taşlarla süslenmemişti. Sunulan ilk yiyecekleri bitirdiğimizde hepimiz ayağa kalktık ve her birimiz daha önceki sırayla ona sunulan kadehten şarap içene kadar oturmadık. Yerimize oturduğumuzda her masaya başka türden yiyeceklerle birlikte ikinci bir tabak koyuldu. Herkes yemeğini bitirdikten sonra tekrar aynı şekilde şarap içtik ve oturduk.

Şimdiye kadar olduğu gibi, gelenekler ve politikalar gereği misafirler belirli bir sırada oturarak yiyip içmiş ve yemek sırasında Attila övülmüştür:

Akşam çökünce meşaleler yakıldı ve iki barbar Attila'nın önüne gelerek savaşta zaferlerini ve yiğitliklerini kutlamak için besteledikleri şarkıları söylemeye başladılar. Davetlilerin bir kısmı şarkıları zevkle dinlerken, bazıları savaşların ruhlarında uyandırdığı heyecanı anımsıyor, bedenleri yaşla zayıflayan ve ruhları dinlenmeye mecbur kalan diğerleri gözyaşı döküyordu. Şarkılardan sonra akli yerinde olmayan bir İskit ortaya çıktı, tuhaf ve anlamsız sözler söyleyerek herkesi gülme krizine soktu. Ondan sonra Kuzey Afrikalı cüce Zerkon içeri girdi. Cüce, Attila tarafından hediye olarak Aetius'a gönderilmişti ve efendisi Bleda'nın desteğiyle evlendiği İskitli karısını geride bırakmıştı. Edecon ise cüceyi karısını geri alması için Attila'ya gelmeye ikna etmişti. Attila, döndüğü için ona sinirli olduğundan karısını geri alamadı. Zerkon, ziyafet esnasında öne çıktı, görünüşüyle, elbisesiyle, sesiyle ve Latince, Hunca ve Gotça'dan oluşan karmaşık sözleriyle Attila dışındaki herkese bastırılmaz kahkahalar attırdı. Attila ne kıpırdadı ne de yüz ifadesi değişti. Fakat en küçük oğlu İrnek yakınına geldiğinde onu yanaklarından yanına çekti ve huzurlu bakışlarla seyretti. Bu oğluyla ilgilenip diğer çocuklarını ihmal etmesine şaşırdım, yanımda oturan ve Latince bilen bir barbar, bana anlatacaklarını kimseye söylemememi söyledi. Anlattığına göre, kâhinler Attila'ya soyunun dağılacığını, fakat bu oğlan tarafından yeniden bir araya getirileceklerini söylemiş. Gece ilerlediğinde, daha fazla içki içmek istemediğimizden ziyafetten ayrıldık.

Bu uzun alıntılar, antik yazarların kullandığı *topos*larda bulunmayacak bilgiler sunmaktadır. Hunlar şarkılara ve ziyafetlerde eğlence düzenlemeye bayılıyordu ve bekleneceği gibi Attila'nın da bulunduğu ziyafette eğlence de şarkılar da doruktaydı.

Burada kayda değer nokta Attila'nın kâhinlerin sözlerinden etkilenmesidir. Kullanılan yöntem tam olarak bilinmemekle birlikte, Attila'nın kurban edilen koyun veya sığırın kürekkemiğinin ısıtılmasıyla gelecekte haber alınan bir kehanet yöntemine inandığı düşünülmektedir.²²

Hunları Hıristiyanlığa geçirmek için en azından bir defa uğraşan Romalılar, muhtemelen bu girişimlerinde başarısız olmuşlardır. Ermeni kaynakları, Haylandur adlı Hun kabilesinin bazı üyelerinin Hıristiyanlığa doğru çekildiğini, ancak Hunların çoğunluğunun Pagan inançlarına sadık kaldığını söylemektedir. Hunların, her şeyin ruhu olduğuna inanılan animist bir inanca sahip oldukları ve bir tür şamanizm geleneği uyguladıkları düşünülmektedir.²³ Örneğin Eskam (Attila'nın eşlerinden birinin babası²⁴) isminde son ek olan "kam"ın, Türkçede şaman anlamına gelen "kam" kelimesinden gelmesi bu düşünceyi desteklemektedir. Kaynaklarda geçen diğer isimlerin çoğunun yüksek rütbeli Hunlara ait olması, Hunlar arasındaki ruhani (şamanist) liderlerin Hun toplumunda soylular arasında yer aldığını göstermektedir.²⁵

Genel olarak bakıldığında, yukarıda verilen uzun alıntılar diğer kaynaklardan edinilemeyecek çok fazla bilgi sunmamaktadır. Hunlar yöneticiye yakın olmanın bir güç ve nüfuz göstergesi olduğu sıkı bir hiyerarşik sisteme sahiptir; kral görevleri gereği halkın günlük meseleleriyle uğraşmak zorundadır; yabancı elçiler Hun kralıyla görüşürken sıkı bir protokole uymak zorundadır ve ziyafetler sırasında ziyaretçilerin krala saygılarını sunmaları için bazı geleneklere uymaları gerekmektedir.

Priscus'un, Hunların giyimi ve barınması, Attila'nın lüks yaşamın sunduklarından kaçınması, göçebe kökenlerine sadık kalması gibi konularda sunduğu bilgiler, kendinden önceki yazarların sunduğu klişe bilgilerle çelişmektedir ve okuyucularının beklentilerine zıt fikirler vermektedir. Attila'nın lüks yaşamdan kaçındığına dair bilgiler gerçek olabileceği gibi, Attila tarafından yabancı devlet adamlarını etkilemek adına sert ve kurnaz bir kral imajı çizmek amacıyla uygulanan bir propaganda da olabilir.

Priscus'un diğer fragmanları, Hun toplumunun yukarıda tasvir edilenden daha karmaşık olduğuna dair kanıtlar sunmaktadır ancak bu bilgiler Attila hükümdarlığına ait olmakla beraber sefeleri veya halefleri için kesin bir hüküm verilememektedir. Ordusu

ve krallığı büyüdükçe Attila'nın bunları nasıl organize ettiğine dair bazı kanıtlar bulunmaktadır. Örneğin, Attila'nın ve muhtemelen Bleda'nın, *yakın dostlar* (*epitedeios*) olarak bilinen kişisel korumaları bulunmaktadır fakat bunların nasıl seçildiği veya organize edildiği belirtilmemiştir.

Priscus'un aktardıklarına göre ya sayısal bir sisteme göre ya da kabilelere göre askeri birimleri kontrol eden ve idari yetkileri olan *logades* (seçilmiş adamlar), kraldan sonra en önemli kişileri oluşturuyorlardı.²⁶ Skirlerin "hükümdarı" Edeco; daha sonra Romalılara hizmet eden Orestes; soylu olarak dünyaya geldiği için "İskitya'daki birçok köyü yönettiği" öne sürülen Berik gibi kişiler *logades* arasında sayılabilecek isimlerden birkaç tanesidir.²⁷ *Logadesin* idari yetkileri arasında vergi ve haraç toplamak olduğu görülmektedir fakat muhtemelen bunlar genel oranda daha düşük dereceli görevliler tarafından toplanmıştır. Sonraki dönemlerde bu tarz istekleri "o kadar ağırlaştırılmıştır ki 460'ların sonuna doğru bir Got isyanı patlak vermiştir".²⁸

Logades arasında da hiyerarşik bir düzen bulunmaktadır. Priscus'un yukarıda verilen alıntısında geçen oturma düzeninde, Attila'nın sağındaki koltukların daha yüksek statüdeki *logades* verildiği görülmektedir. Bunun İç Asya kabilelerinin karakteristik bir özelliği olduğu iddia edilse de, kişilerin ve hatta ordu birliklerinin bir onur işareti olarak sağa oturması veya yerleştirilmesi tarih boyunca birçok devlette görülen bir özelliktir.²⁹ Bu gözlemler sonucunda, Hunların "barbar" imajını korumak isteyen tarihçiler tarafından genellikle görmezden gelinen bir hiyerarşi ve yönetim sistemi olduğu çıkarılmaktadır. Roma'nın Attila'ya görevliler göndermesi, Hun toplumunda bürokrasinin Roma yöntemlerine göre düzenlenmesine katkıda bulunmuş olabileceği gibi, kendilerine sığınan Romalıların ve ele geçirdikleri Romalı yöneticilerin, Hun şartlarına uyum sağlatılarak görevlendirmesinin de bu sürece destek sağlamış olması mümkündür. Roma'nın Attila'ya görevliler göndermesi, Hun toplumunda bürokrasinin Roma yöntemlerine göre düzenlenmesine katkıda bulunmuş olabileceği gibi, kendilerine

sığınan Romalıların ve ele geçirdikleri Romalı yöneticilerin, Hun şartlarına uyum sağlatılarak görevlendirmesinin de bu sürece destek sağlamış olması mümkündür. Bu kişilerin Hun dili öğrenmelerinin gerekip gerekmediği veya Latincenin yeterli olup olmadığı bilinmemektedir fakat sonraki dönemlerde Kafkas Hunlarının bölgesine giren Doğu Roma piskoposunun, dönüşte Hun dilinde yazılmış kitaplar götürdüğü bilinmektedir.³⁰ Bu konuda geleneksel görüşü yıkmaya yetecek kadar kaynak bulunmadığından daha fazla bir şey söylemek mümkün değildir.

Göçebelik ve Atlar

Attila'nın at sırtında tasvir edilmesi, çağdaş tarihçilerin Roma'ya ve Sasanilere büyük tehdit oluşturan Hunların yapısını anlamaya çalışmasında tek etken olmamıştır. Uçsuz bucaksız Asya bozkırlarında yaşam tarzlarını korumaları için birçok at yetiştirmeleri büyük sorun teşkil etmemiştir. Fakat Macar bozkırları büyüklük açısından Asya bozkırlarıyla ölçülemeyecek derecede küçüktür, ayrıca Karpat Dağlarını geçtikten sonra Hunların gerektiği kadar çok sayıda atla ilgilenmesinin imkânı yoktur. Bunun sonucunda çoğu ya yarı göçebe olmuş ya da yerleşik hayata geçmiştir.³¹

Dahası, daha sonraki kaynakların, Hunların büyük kısmının daha yerleşik bir yaşam tarzını benimsedikleri ve Hun toplumunda atların daha az önemli hale geldiği tezini desteklediği ileri sürülmüştür. Kanıtların çoğu anekdot niteliğindedir ve yalnızca bu bakış açısını desteklemek için yorumlanmıştır. Örneğin 452'de Aquileia'da olduğu gibi Hunların uzun kuşatmalarda yer aldıkları ve uzun bir kuşatma sırasında atları beslemenin zor olacağı kaydedilmiştir.³² Bunun yanında, yem aramak için büyük sayıda at sürüsünün tek bir kişi tarafından kuşatmadan uzaklaştırılabileceği ve kuşatmayı sürdürmek üzere binicilerin geride bırakılabileceği de hesaba katılmalıdır. Dahası, Hunların birçok müttefiki bulunmaktadır ve özellikle piyade birlikleri tedarik etmek zorunda kalacak halkları ele

geçirmişlerdir. Hun süvarileri hem atlar hem de kuşatmayı yürütenler için yiyecek toplarken, bu piyade birliklerinin kuşatmayı sürdürmüş olması da mümkündür. İkinci olasılık, Asimus kuşatması sırasında “kaledekilerin adamları pusuya düşürüp oradan uzaklaştırdıklarına dair”³³ aktarım ile daha mümkün gözükmektedir. Bu olay Hunların çok sayıda süvari kullanmayı bıraktığının bir kanıtı olarak sunulsa da, kaleyi savunanların kuşatıcılara Hun süvarileri yemek aramak üzere uzaklaşmışken saldırdığı veya süvarilerin başka bir yere sefere gittiği ve bu sırada kale kuşatmasını piyadelere bıraktıkları da imkân dâhilindedir. Durum her ne olursa olsun, bu örnekler Hunların büyük çoğunluğunun atlarını kaybettiğine ve yerleşik hayata geçtiklerine dair kesin kanıt sunmamaktadır.

Son olarak, Priscus’un Attila’ya elçi olarak gittiği zamanları tarif ederken atlardan bahsetmediği ve 451’de Katalon Ovası Muharebesi’nde kullanılan taktiklerin göçebe ordusuna değil bir piyade ordusuna ait olduğu öne sürülmektedir.³⁴ İlk bakışta kesin bir bilgi sunuyor gibi görünseler de, ikisinin de açıklaması yapılabilmektedir. Priscus’un tasviri sırasında atlardan bahsetmediği doğrudur fakat bahsi geçen bölümler “kalıcı” Hun yerleşimlerinde geçtiğinden atlardan bahsetmemesi olağan bir durumdur. Savaşa gelince, Hun ordusunun büyük bir kısmı ordularının büyük çoğunluğu piyade birliklerine dayanan Franklar, Gotlar, Gepidler ve başka birçok küçük kabileden oluştuğundan göçebe kabile savaş taktiklerini uygulamak uygun olmayacaktır. Dolayısıyla bu hipotez her ne kadar olası görünse de, kanıtlanmış olarak görülmemelidir.

Hunların (ve haleflerinin) bir bütün olarak Avrupa üzerinde yarattığı etkiyi değerlendirmek üzere bir faktör daha bulunmaktadır. Herodotos’un İskitleri tanımlamasından başlayarak, göçebe toplumlar “batılı” yerleşik toplumlar için her zaman büyük bir tehdit olarak görülmüştür. Bu durum kısmen, göçebeyi “öteki”, “vahşi” ve “geri” olarak tasvir etmek üzerine şekillenmiş tarihsel gelenekten kaynaklanmaktadır. Yine de bu genel algı bir konuda gerçeğe yaklaşmaktadır: savaş. Sasaniler ve özellikle Roma imparatorluklarının

sadece nüfus avantajları sayesinde Hunlarla başa çıkabilmeleri gerekirken, “göçebelerin askeri potansiyeli çiftçilerin ve köylülerinkinden çok daha üstündü”.³⁵ Belki de, Romalılar veya Sasaniler bütün askeri kaynaklarını tek bir geniş orduda birleştirerek ve Hun bölgelerini ele geçirerek Hunları yok etmede muvaffak olabilirlerdi. Diğer sınırlarında ortaya çıkan tehditler nedeniyle, ordularını birleştirmek iki imparatorluk için de mümkün olmamıştır. Nüfuslarının büyük çoğunluğunun Hun saldırılarına karşılık veremeyen basit tarımcılar olması, Hunların kendi yurtlarına bir misilleme tehlikesi olmadan nasıl istedikleri zaman saldırıya geçtiklerini açıklamaktadır.

Hunların siyasi ve askeri mahiyetine ilişkin sonuçlara varılmıştır ve sonraki bölümde Roma İmparatorluğu sınırlarına dayanan ve kaynaklarda adı geçen ilk Hun olan Uldin’in hikâyesinin analizi yapılacaktır.

Üçüncü Bölüm

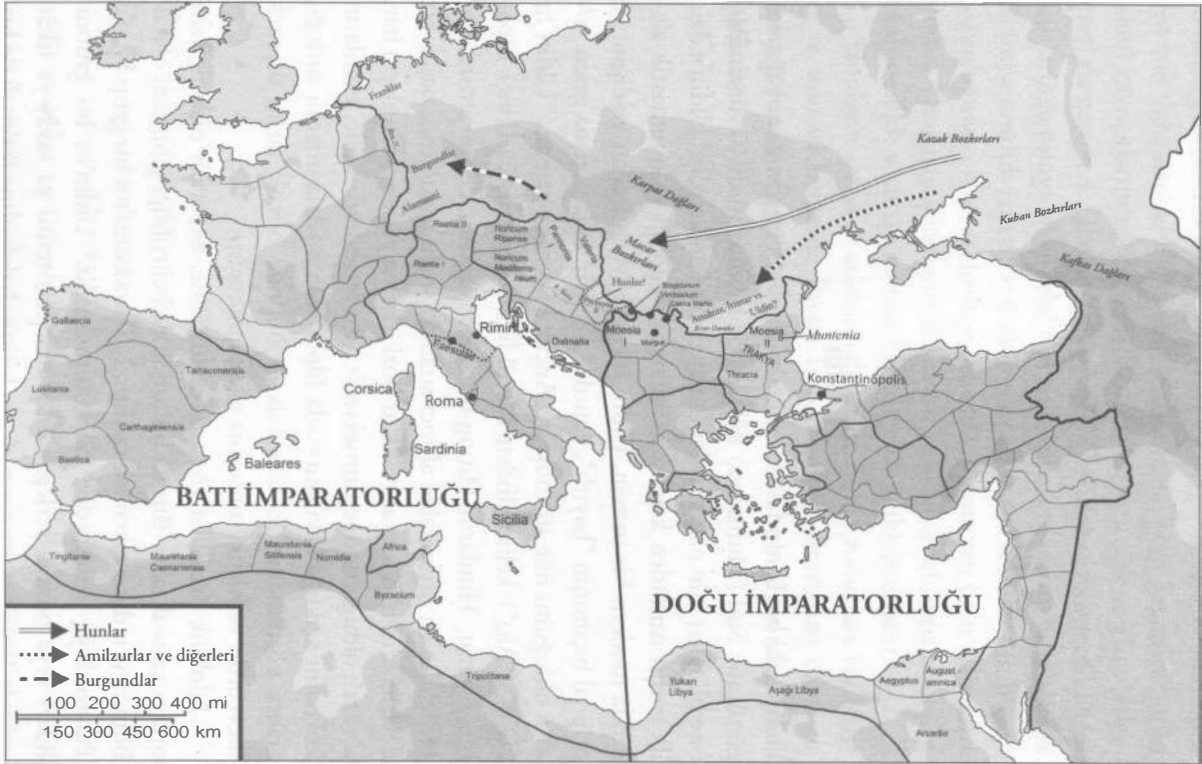
İSTANBUL

TEMAS

Uldin

Hun tarihi bağlamında Uldin, kesin olarak bilinmemesine rağmen, günümüz Sud (Muntenya) bölgesinde hüküm sürdüğü düşünülen önemli fakat tam olarak anlaşılamayan bir karakterdir.¹ Uldin'e dair ilk sorun isminden kaynaklanmaktadır. Filoloji ve onomastik alanında modern bir uzman, Uldin isminin Moğolcadan geldiğini ve orijinal biçiminin “hayırlı”, “mutlu”, “şanslı” anlamlarına gelen **öldi-n* olduğunu öne sürmüştür.² Ancak bir başka uzman, “Uldin”in “Uld” (“Altı”) kelimesinden türetildiğini söylemiştir. İkinci hipotezde yazar, Hunların Hiung-nu siyasi yapısını devam ettirdiğini ve “Uldin”in hiyerarşide altıncı sıradaki soylu olduğunu, başka bir deyişle, Uldin’in o sıralar Macar bozkırlarına yerleşen Hunların batı alt kralı olduğunu öne sürmektedir.³ Bu örneklerden bile, Hunların kökenini açıklığa kavuşturmada filolojiden faydalanmanın zorluğu açıkça görülmektedir. Uzmanların önünde birçok farklı seçenek mevcuttur ve hiçbirisi aynı yola çıkmamaktadır.

Filolojik özellikler göz ardı edildiğinde, başka bir olasılık daha ortaya çıkmaktadır. Birinci bölümde de belirtildiği gibi, tam olarak bilinmeyen daha erken bir tarihte, I. Theodosius’un bir grup Hun’u Pannonia’ya yerleştirdiği düşünülmektedir.⁴ Uldin’in bu grubun lideri veya buraya yerleştikten sonra otoritesini ya savaş ya iskân yoluyla Tuna boyunca genişleten kişinin halefi olma ihtimali de bulunmaktadır.

Harita 4: Hunlar Avrupa'ya ulaşıyor.

Roma tarihçileri tarafından kaydedilen sonraki olaylar, Uldin'in ikincil derecede bir Hun kralı olabileceğini ve daha sonrasında asıl yöneticilere tabii bir konuma geçtiğini göstermektedir. Fakat asıl yöneticiler Macar bozkırlarına yakın bir zamanda gelmiş olsaydı, halklarını yeni yurtlarına yerleştirmek ve komşu kabilelere üstünlük sağlamakla meşgul olacaklarından, Roma'nın işlerine karışamazlardı. Aşağıda henüz bu bölgeye gelmediklerinden ve Uldin'in batıda Tuna'ya göç eden otonom bir lider olduğunun daha mümkün olduğundan bahsedilmektedir. Uldin'in kuzeydeki Hun yönetimine tabii olmadığı belirlendiğinde, faaliyetleri ve sonraki olaylar daha anlaşılır hale gelecektir.

Uldin kayıtlarda ilk olarak 400 yılında yer almaktadır. Gainas adlı Got bir asker Doğu Roma ordusunda hizmet etmeyi kabul etti ve rütbesi 394 yılında Batı Roma İmparatorluğu'ndaki gasıp Eugenius'a karşı I. Theodosius'un yanında yer alan komutanlardan biri olacak kadar yükseldi.⁵ Zaferden sonra Gainas doğuya döndü ve döner dönmez Konstantinopolis'te *magister militum* (ordu komutanı) oldu. Tribigild adlı başka bir Got, imparatorluk yönetimine karşı ayaklandığında, Gainas durumu kendi lehine kullanarak Konstantinopolis'in kontrolünü ele geçirmeye çalıştı.⁶ Başarısız darbe girişiminden sonra yeni kral Fravitta komutasındaki Roma askerleri tarafından mağlup edilen Gainas, yandaşlarıyla birlikte kuzeye kaçtı. Tuna Nehri'ni geçtikten sonra Uldin tarafından durdurulan ve birkaç savaş sonrasında öldürülen Gainas'ın kellesi Konstantinopolis'e gönderildi.⁷ Buna karşılık Doğu Roma İmparatoru Arcadius hediyeler gönderdi ve Uldin ile bir anlaşma yaptı.⁸ Uldin'in, Doğu Roma'ya Gainas'a karşı yardım etmeye bu kadar istekli olması, imparatorluk ile hâlihazırda ilişkileri olduğunu göstermekte ve bu bölgeye daha önce Theodosius tarafından yerleştirilmiş olan Hunların lideri olduğu teorisini desteklemektedir.

Nitekim barış uzun sürmeyecekti. Gainas'ın ölümünden sonra Doğu Roma ile yapılan anlaşma, 404–405 kışında "Hunlar Tuna'yı geçip Trakya'yı tahrip etti" ifadesinde görüldüğü üzere, bilinmeyen bir nedenden ötürü bozuldu. Büyük ihtimalle Doğu Roma sözlerinin

en azından bir kısmından dönmüştü ve Uldin, Doğu Roma'nın yü-
kümlülüklerini yerine getirmesini sağlamak istiyordu ya da daha uy-
gun bir antlaşma istiyordu, bu nedenle de tavizler vermesi için Doğu
Roma'ya baskı uyguluyordu. Her koşulda, kısa süre sonra Batı'da Sti-
lich'o'ya yardım ettiği görülen Uldin, o sırada Doğu ile savaş halinde
olamayacağından amacına ulaşmış gibi görünmektedir.

405'te bir Got olan Radagaisus ve takipçileri İtalya'yı işgal et-
ti. Radagaisus'un Tuna'nın kuzeyindeki Hunların baskısı altında ve
muhtemelen Macar Bozkırlarına yerleşmeye başlamış olan Hun-
ların egemenliğinden kaçmak için İtalya'ya saldıran Got grubunu
yönettiği düşünülmektedir. Bu fikrin doğru olması, Uldin'in küçük
bir Hun grubunun lideri olduğu, muhtemelen ana Hun yönetimi-
ne bağlı olmadığı ve Doğu Roma'ya kendi başına saldırdığı hipo-
tezini daha da güçlendirecektir. Hunların büyük bölümü 404 ve
405'te Doğu Roma'ya saldırıyor olduğundan, aynı zamanda Macar
Bozkırlarına taşınarak Radagaisus'u kaçırmaya zorlamaları mümkün
görünmemektedir.

406'da Uldin Batı Romalıları katılmış ve Batı *magister mili-
tumu* Stilicho ile ittifak halinde, Faesulae Savaşı'nda Radagaisus'u
yenilgiye uğratmışlardır.¹⁰ Saldırıları Doğu Roma'dan, Batı'yı des-
teklemek üzere Radagaisus'a yöneltmesi pek olası görünmemekte-
dir. Bütün bu durumlar, Uldin'in olaylarda yalnızca küçük bir figür
olduğu ve Doğu Roma tarafından reddedildiğinde, mali ve siyasi
kazanç karşılığında Batı Roma'ya destek olmaya istekli olduğu var-
sayımını güçlendirmektedir.

Öyleyse, Pannonia'ya (muhtemelen Valeria'ya) yerleştiği iddia
edilen Hunların, Radagaisus'un topraklarından geçmelerine neden
karşı çıkmadıkları sorusu karşımıza çıkmaktadır.¹¹ Bunun büyük
olasılıkla iki nedeni vardır. Birincisi, Radagaisus Hun toprakların-
dan geçtiyse, Hunlar o sırada kendi başlarına onunla yüzleşme riski-
ni alamayacak kadar az sayıdaydılar. İkincisi, Radagaisus'un izlediği
yol bilinmemektedir fakat muhtemelen Noricum ve Yukarı Panno-
nia'dan geçmiştir, dolayısıyla Hunların bu istilaya direnmesine gerek
kalmamıştır.

Bilinmeyen bir tarihte Stilicho'nun İtalya ve Aşağı Pannonia'ya başka Hunlar da yerleştirdiği öne sürülmektedir. Özellikle 408 yılında Stilicho'nun ölümünden önce bağımsız Hun gruplarının İtalya'yı işgal eden güçlere katıldığı da düşünülmekle beraber, bu konu bir olasılık olarak kalmaktadır.¹²

Bu dönem boyunca Uldin, Kuban bozkırlarındaki ana Hun yönetimi altında hareket ettiği düşünülebilir ancak aradaki mesafe Doğu Roma'ya saldırmaktan vazgeçip Batı Roma'ya yardım etmeye başlamak gibi kararların bu kadar hızlı verilmesini imkânsız kılmaktadır. Uldin'in merkezi bir Hun gücünün emirlerine göre mi, yoksa kendi inisiyatifıyla mi hareket ettiği bir bakımdan önemsizdir; Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesi bütün rakiplerine böl ve fethet oyununu oynamaları için bir şans vermiştir ve herkes bunun farkındadır.

Batı Roma ile yapılan anlaşmaya rağmen Doğu Roma ile gerginlik devam etti ve 408 yazında Uldin, güçleriyle birlikte Trakya'ya karşı büyük bir istilaya girişti.¹³ Uldin bu hareketinde, imparatorluğun içinde bulunduğu sıkıntılardan istifade ederek muhtemelen daha sonraki Hun hükümdarları için yeni bir emsal oluşturmuştur. Mayıs 408'de Doğu Roma İmparatoru Arcadius öldü ve halefi olarak yedi yaşındaki oğlu II. Theodosius tahta geçti. Tam bu sırada, İlyricum'da Batı Roma İmparatorluğu'na hizmet eden Got Alaric, İtalya'yı işgal etmek için harekete geçti. Görünüşe göre bu istilaya Aşağı Pannonia'ya yerleşen Hunlar arasından çok sayıda bir katılım olmamıştı.¹⁴ Doğu Roma, Balkanlardaki Got tehdidin ortadan kaldırılmasıyla, Gotları kontrol altında tutmak için yakınlarda konuşlanmış birlikleri Sasani Persleri ile yüzleşmek üzere uzak taraftaki doğu sınırına taşıma fırsatı buldu.¹⁵ Uldin ise Arcadius'un ölümünden ve Roma savunmalarının zayıflamasından faydalanan Balkanlarda büyük bir istila hareketine girişti.

Sozomen, bu sırada tuhaf bir öykü kaydetmiştir:

İster [Tuna] yakınlarında yaşayan barbar kabilelerin lideri Uldis [Uldin], büyük bir ordunun başında bu nehri geçerek Trakya sınırlarında kamp kurdu. Hainlik yaparak Castra Martis adında

bir Moesia kentini ele geçirdi. Buradan Trakya'nın geri kalanına akınlar düzenledi ve Romalılarla ittifak kurmayı küstahça reddetti. Trakya askerlerinin valisi kendisine barış teklifinde bulundu, ancak güneşi gösterdi ve isterse dünyanın aydınlanmış her bölgesine boyun eğdirebileceğini belirterek cevap verdi. Fakat Uldis tehditlerini dile getirirken, büyük miktarda bir haraç isterken ve bu koşulda Romalılarla barış sağlanabileceğini veya savaşın devam edeceğini söylerken, yani işler bu kadar çaresiz olduğu anda Tanrı mevcut hükümdarlığa açıkça işaretler verdi. Kısa bir süre sonra, Uldis'in kabilesindeki görevliler ve liderler, Roma yönetim biçimini, imparatorun hayırseverliğini ve onun en iyi ve iyi insanları ödüllendirmedeki çabukluğu ve özgürlüğünü tartışıyorlardı. Bu tartışan kişiler, Tanrı'nın yardımıyla kendi emirlerindeki birliklerle beraber Romalılara katıldılar. Ordularının kendisini terk ettiğini anlayan Uldis, zorlukla nehrin karşı kıyısına kaçtı. Askerlerinin çoğu öldürüldü ve öldürülen diğerler kabilelerin yanı sıra, Skir adı verilen kabile de kılıçtan geçirildi. Bu talihsizliğe düşmeden önce Skirler sayıca çok fazlaydı. Bazıları öldürülürken, diğerleri esir alındı ve zincirler geçirilerek Konstantinopolis'e götürüldü.

Sozomen 9,5¹⁶

O sırada Kudüs'te yaşayan Jerome'un saldırı hakkındaki betimlemesi, ilk saldırının vahşetini göstermektedir.¹⁷ Yine de ilk saldırıdan sonra istila hızla yavaşlamıştır ve 23 Mart 409'da Theodosius'un saldırısının sonrasına ilişkin bir kararname yayınlamasıyla sona ermiştir.¹⁸

Burada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, Uldin'in pek çok askeri tarafından terk edilmiş olmasıdır. Şayet Uldin Hun siyasetinde en büyük güç olsaydı, bu olay Hunlar için bir felaket olurdu ve bu yenilginin Roma kaynaklarında kaydedilen büyük yansımaları olması beklenirdi. Böyle bir kayıt olmaması, Uldin'in yeni kurulan Hun idaresinin güney ucunda, nispeten küçük bir güç olduğu fikrini desteklemektedir. Ayrıca, Uldin'in söyleminin Attila'nın gerçek öncüsünün yerinde küstahlığı değil, tam anlamıyla bir "blöf" olduğu, bahsedilen olaylardan açıkça anlaşılmaktadır.¹⁹ Ne yazık ki,

yeni kanıtlar ortaya çıkmadıkça, Uldin'in bağımsız bir hükümdar olup olmadığı ya da ana Hun gövdesinin yöneticilerinin bir astı olup olmadığı anlaşılamayacaktır.²⁰

Bu noktada, Uldin ile Doğu İmparatoru Theodosius arasındaki savaş sürüyor olsa da, Batı Roma'ya hizmet eden Hunlar da bulunmaktaydı. Hunların Uldin yönetiminde hizmet etmemeleri, 408'deki yenilgisinden sonra Uldin'in gücünün çöktüğüne dair kanıt olarak sunulmasına rağmen, Batı Roma'ya hizmet eden Hunların Uldin'i hiçbir zaman liderleri olarak kabul etmemiş bağımsız kabile mensupları olmaları da mümkündür.²¹ Örneğin, 408'deki ölümünden önce Stilicho, Hun paralı askerlerinden oluşan bir korumaya sahipti.²² Dahası bu korumaların Stilicho'nun idamından sonra Roma'ya karşı Alaric ve Gotlara katılmaya karar veren Hunlar olma ihtimali de vardır, dolayısıyla Uldin ile hiçbir bağlantıları olmayabilir.

Uldin'den Sonra

Zosimos'a göre, Honorius, 409 yılında İtalya'da Alaric'le yüzleşmek için 10.000 Hun'u ordusuna almaya çalışmıştır.²³ Bununla birlikte, iddia edilen sayı şüphelidir ve bir tarihçi bu sayının 10.000 değil yalnızca "birkaç yüz" olduğunu öne sürmektedir.²⁴ 10.000 Hun iddiasında doğruluk payı var ise, Uldin'den böylesine büyük bir ordu alınmasının pek de olası görünmediği bilinmelidir. Romalıların 408'de Uldin'in adamlarına rüşvet vererek kolayca kendine çekmiş olması, çok büyük bir ordusunun olamayacağını göstermektedir.

Bu Hunların gerçekten İtalya'ya gelip gelmediği tam bilinmemesine rağmen, Zosimos'un kayıtları, muhtemelen 409 yılının sonlarında bazı Hunların Batı Roma'nın yanında Alaric'e karşı savaşmak üzere yarımadaya girdiğini göstermektedir.²⁵ Alaric komutasındaki Gotlar 410'da Roma'yı yağmaladıysa da, ertesi yıl yeni *magister militum* Constantius, "Ravenna'yı engelleyen askeri felci kaldırdı" ve Batı Roma'nın düşmanlarına karşı adımlar atmaya başladı.²⁶ Ancak 411 yılında çok sayıda yeni Hun *foederati* paralı asker

tedarik edilebilecekti ve Roma'nın Gotlar tarafından yağmalanmasının ardından 410'da İtalya'da yaşanan karışıklık imparatorluğun tepkilerini sınırlayacaktı.²⁷ Yine de Batı Roma hükümeti, barışı sürdürmek için tamamen anlaşmalara bel bağlamamıştı. 409 yılında, Yukarı Pannonia, Noricum ve Raetia'daki Roma birlikleri, muhtemelen anlaşmanın bozulması halinde Hunlara karşı çıkma yetkisiyle, Generidus adında bir adamın komutası altına alınmıştır.²⁸

Bu sıralarda Hunlar ve en azından bazı Alan grupları arasındaki ittifakın çöktüğü görülmektedir, ayrıca bazı Alan gruplarının 406 yılında Galya'nın barbar istilasına katılmış olması, daha öncesinde de bütün Alan gruplarının Hunlarla müttefik olmadığını göstermektedir. Beşinci yüzyılın başlarından sonra hiçbir kaynak Hun-Alan ittifakından bahsetmemektedir. Hatta Orosius, Roma ordusunda görev yapan Gotlar, Alanlar ve Hunların birbirleriyle savaştığını söylemektedir; “Barbarların çok sayıdaki iç savaşlarından birinde, iki *cunei* (Roma askeri birimi) Got, Alanlar ve Hunlar bir savaşa tuttu ve karşılıklı katliamda birbirlerini yok ettiler”.²⁹ Diğer kabilelerin çoğu, özellikle Attila'nın yönetimi altında oldukları dönemde, her ne kadar Hun yönetimini kabul etse de, bu halkların çoğunun Hun egemenliğinde mutsuz olduğu unutulmamalıdır. Yine de, bazı kabileler yağma arzularıyla veya ittifak bağlarıyla Hunların yanında savaşmaya istekli olarak devam etmişlerdir.

İtalya ve Aetius³⁰

Hun saldırılarından en çok zararı Doğu Roma görmüştür fakat Uldin'in saldırılarının hâlâ Batı Roma tarafından yönetilmekte olan bölgelere de yöneldiği düşünülmektedir. Batı Roma diğer sorunlarıyla başa çıkabilmek için doğu sınırlarında acilen barış yapılmasına ihtiyaç duyuyordu; Galya'da gasıplarla ve İtalya'da Got kralı Alaric ile ilgilenmek zorunda kalan Honorius'un üzerindeki baskı, Alaric'in 408 ve 409 yıllarında Roma'yı kuşatma kararı almasıyla daha da artmıştı.

409 Yılı Antlaşması

Yukarıda belirtildiği gibi, muhtemelen 409 yılında Batı Roma ve Hunlar arasında bir antlaşma yapıldı. Uldin, Trakya'ya yaptığı başarısız saldırı ve bu saldırıda askerlerinin birçoğunu kaybetmesinin ardından, kayıplarını telafi etmek üzere siyasi çıkar sağlayabileceği bir antlaşmaya ihtiyaç duymuştur. Antlaşma bu durumda her iki tarafın da faydasına olmuştur.

Hun tarafında, antlaşmayı kabul eden kişinin Uldin olması mümkündür, ancak o sıralarda ana Hun gövdesinin Macar bozkırlarına yerleşmiş olma ihtimali daha yüksektir. Uldin'in yenilgisinden sonra, yanındakiler onun yanından ayrılıp, başka birine veya kuzeydeki Hun siyasi birliğine bağlanmış veya Uldin Macar bozkırlarındaki Hunların otoritesine boyun eğmek zorunda bırakılmıştır.

Batı Roma, antlaşmanın bir parçası olarak, daha önce Gotlar tarafından rehin tutulan Aetius adında bir adamı aynı şekilde Hunlara rehine olarak gönderdi.³¹ Uldin'in hükümdarlığında başladığı şaibeli olan rehineliği, başka bir Hun hükümdarının döneminde sona erecektir.

Karaton

Roma kaynakları, imparatorluk sınırları içerisindeki olayların yanı sıra Uldin'in Hunları ile Radagaisus ve Alaric'in Gotlarının saldırılarına odaklanırken, Tuna'dan uzakta büyük değişiklikler gerçekleşmektedir. Radagaisus'un 405 ve Asding Vandalları, Siling Vandalları, Süevler ve bazı Alan gruplarının 406 yılında Roma sınırlarına girmede başarılı girişimleri, ayrıca 411'de Burgundların Alamanların doğusundan Ren Nehri'nin kıyılarına geçmeleri, Hunların ana gövdesinin güçlendiğini ve diğer kavimlerin Hun İmparatorluğunun boyunduruğuna girmekten kaçmaya ne kadar istekli olduğunu göstermektedir. Buna göre Hunlar, 400'lerin başlarında ana merkezlerini Karpat (Macar) bozkırlarına taşımışlardır.³² Honorius'un İtalya'da Alaric'e karşı savaşmak üzere 10.000 Hun ayarlaması bu

şekilde açıklanabilmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi, Uldin'in bu kadar büyük sayıda adamı olması mümkün değildir, dolayısıyla Honorius'un Macaristan'daki yeni Hun gücüyle müzakere ediyor olması daha mümkündür.

Her ne kadar kaynaklarda bir sebep belirtilmemiş olsa da, göç etme kararları muhtemelen doğudaki akraba kavimlerle sürtüşmekten kaçınmak istemelerinden kaynaklanmaktadır. Aldıkları bu karar onlara büyük fayda sağlamıştır ve kısa süre içerisinde Macar bozkırlarında hâkim siyasi güç haline gelmişlerdir. 409–410 yılları arasında “Hunların kralı” Charaton/Karaton/Qaraton (isminin yazılışı kaynaklarda değişiklik göstermektedir) adlı bir adamdı.³³ Hunları yeni bölgelerine taşıyan adamın Karaton olma ihtimali bulunmaktadır. Bu adamın Uldin'in halefi olma ihtimali de vardır fakat yukarıdaki analizler, bu ihtimali azaltmaktadır.

Hunların Macar bozkırlarında ortaya çıkması Doğu Roma'nın politikasında büyük bir etki yarattı. İmparator, 412 Ocak ayında Tuna Nehri havzasındaki filosunu güçlendirdi ve Konstantinopolis çevresinde yeni duvarların inşasına başladı.³⁴ Bu gelişmelerin Uldin'in 408–409 yıllarındaki saldırılarının sonucu olduğu düşünülse de, Doğu Roma'nın bu önlemleri almadan önce üç yıl beklemiş olması farklı bir sebebi akla getirmektedir.

Bu sıralarda yani 412 yılının sonlarında ve 413'ün başlarında, Batı Roma İmparatoru Honorius ya da Doğu Roma imparatoru II. Theodosius, Olympiodorus'u Hunlara gönderdi:

önlara (Hunlara) ve Donatus'a göreve gittim ve [o] deniz kenarındaki gezintileri ve tehlikeler hakkında trajik bir açıklama yaptı. Bir yeminle aldatılan Donatus'un nasıl haksızca öldürüldüğünü, cinayetten tepesi atan, kralların ilki Karaton'un, imparatorundan gelen hediyelerle nasıl yatıştığını anlattı.

Olympiodorus, Fragman 18

Olympiodorus'un Tuna boyundaki Hunlara Doğu Roma'dan gönderildiği düşünülse de, Batı Roma tarafından gönderildiğini olası

kılan kanıtlar bulunmaktadır.³⁵ Bahsi geçen metin Donatus'un bahsinin geçtiği ilk ve son kaynak olduğundan, Donatus'un kim olduğu bilinmemektedir. Hun, Romalılardan kaçan bir adam hatta 409 veya 410 yılında Aetius'un yanında Hunlara gönderilen bir rehine olma ihtimali vardır.³⁶ Hunlar tarafından tutulan Aetius'un itibarı ve Donatus'un da Karaton tarafından aynı şekilde tutulması düşünüldüğünde, Donatus'un Aetius'un yanında bulunan bir rehine olduğu, görevli bir elçi olduğu ya da Aetius'un yanında gönderilen elçilik görevlilerine eşlik ettiği sonucuna varılmaktadır.³⁷

Karaton'dan başka bir yerde söz edilmemektedir ve Hun hükümdarlarının soy ağacı hiçbir güvenilir kaynakta bulunmamaktadır. Karaton'un otoritesine dair elimizdeki tek ipucu Olympiodorus'un son cümlesinde geçen "Kralların ilki, Karaton" ifadesidir. Buna göre, Romalılar artık bir ast veya ufak bir Hun grubunun kralıyla değil, Macar bozkırlarında hüküm süren en güçlü Hun kralıyla etkileşim içerisindeydi.³⁸ Bu dönemden önce sayısız Hun grubu, Gotlar ve Pontus bölgelerindeki diğer kavimler için uzun süreli krizler yaratarak genel yapının durumunu bozmuştur.³⁹ Bahsedilen durumlar, 412'den önceki kaynaklara ait fragmanların Hun faaliyetleri hakkında verdiği bilgileri ve 420 yılına kadar merkezi yönetime dair herhangi bir kayıta rastlanmamasını açıklamaktadır. 412'den önce yeni bölgeleri keşfe çıkan, Batı Roma ordularına asker olarak katılmayı ya da saldırmayı tercih eden birçok Hun grubu bulunmaktadır.

412'den sonra ise işler değişmeye başlamıştır. Karaton her ne kadar Hunların asıl kralı gibi görünüyorsa da, Uldin'in halefi olması hâlâ ihtimaller dâhilindedir. Bu kavram, daha sonraki kanıtlardan ortaya atılan, Macar Bozkırlarındaki ana Hun teşkilatının ikili yönetim geleneğine sahip olduğu fikrine dayanmaktadır.⁴⁰ Öte yandan, Aetius ile daha sonraki Hun hükümdarları arasındaki yakın bağlantılar, Karaton'un Hun siyasetinde önemli bir figür olduğunu ve Aetius'un sınırlardaki sıradan bir Hun asilinin değil, asıl Hun hükümdarının rehinesi olduğunu göstermektedir.

420 ve Sonrası

412/413 yıllarındaki elçilerden sonra 420'lere kadar Hun hükümdarlarından söz edilmemektedir. Muhtemelen bu sırada Romalılar ile yaptıkları bir anlaşmaya bağlı kalırken, Macar bozkırlarındaki yeni bölgelerini çevreleyen kabileler üzerinde üstünlük kurmaya ve bölgelerini genişletmeye uğraşmışlardır. Marcellinus'un 422'de bir Hun ordusunun Trakya'ya baskın düzenlediğine dair raporu, artık işlerini hallettiklerini göstermektedir.⁴¹ Doğudaki olaylar incelendiğinde, bu ihtimal daha olası hale gelmektedir.

421 yılında Doğu Roma İmparatorluğu, İran ile savaş halindedir ve *Chronicon Paschalé*'de 6 Eylül tarihli bir Roma zaferi kaydedilmiştir. Bu zaferin küçük ölçekli bir savaşta kazanılmış olması da mümkündür. Doğu Roma'nın, bu savaşa asker göndermek için askerlerini Tuna'dan çekmiş olması ve Hunların da bu zayıflıktan yararlanmak üzere saldırıya geçmiş olma ihtimali bulunmaktadır fakat bu saldırının büyüklüğü hiçbir kaynakta belirtilmemiştir.⁴³

Bunun yanında, bahsi geçen Hun saldırısının arkasında Doğu Roma'nın neden Hunların saldırısından kurtulduklarına inandıklarını yanıtlayan başka bir neden de olabilir. 421'de Doğu Roma'nın Hunlara karşı politik oyunlar oynamış olma ihtimali bulunmaktadır. Theophanes, İmparator II. Theodosius'un 420 civarında Trakya'ya Got grupları yerleştirdiğini kaydetmiştir.⁴⁴ Her ne kadar karmaşık ve Attila'nın öyküsüyle alakasız görünse de, bir hipoteze göre Theodosius 421 yılında (tarihçiler bu tarih konusunda uzlaşmaya varmamıştır) bölgeyi Hun saldırılarından korumak amacıyla Hunlara bağlı olan bir Got grubunu kendi tarafına çekmiş ve onları Trakya'ya yerleştirmiştir.⁴⁵ Hunların öfkesi ve Doğu Roma'nın askerlerini Tuna boyundan çekip Sasanilerle mücadeleye gönderebilmesi bu şekilde açıklanabilmektedir.

Romalılar 422 yılında, muhtemelen Hun saldırısı nedeniyle, Sasanilerle barış yapmış ve birliklerini doğu sınırından geri çağırmıştır. Geri çağırdığı askerleri Konstantinopolis duvarları içinde barındırması, Hun saldırısının küçük bir baskından daha fazlası

olduğunu göstermektedir.⁴⁶ Theodoret, bu saldırı sırasında Hun lideri Rua'nın öldüğünü iddia etmektedir fakat Rua Trakya'da değil Hun topraklarında ölmüştür, dolayısıyla bu bilgi tutarlı görünmemektedir.⁴⁷ Bununla birlikte, Theodoret, tasvir edilen olaylardan yıllar sonra çalışmasını tamamladığından, muhtemelen 422'deki Hun istilası ile 434 veya 435 yılında gerçekleştiği tahmin edilen Rua'nın ölümünü birleştirmiştir.⁴⁸ Theodoret bunun yanında önemli bir bilgi aktarmıştır; 422 yılında Hunların lideri Rhoilas, genelde bilinen ismiyle Rua adlı bir adamdır.

Muhtemelen 422 veya 423 yılında Rua ile Doğu Roma İmparatorluğu arasında bir antlaşma imzalandı. Attila ile Doğu Roma arasında 435'te imzalanan antlaşma hakkında Priscus şunları söylemiştir:

Antlaşma, Romalılar İskit krallarına her yıl 3 20 kilo altın ödediği sürece bozulmamalı ve sürdürülmelidir (daha önceki ödemeler 160 kilo altındı).

Priscus, Fragman 2, çev. Blockley

Bu alıntıda Priscus'un saldırıları durdurmak için Rua ile Doğu Roma arasında imzalanan daha önceki bir anlaşmanın ayrıntılarını veriyor olma ihtimali vardır.⁴⁹

Rua ve Oktar

Daha önce belirtildiği gibi, Macar Bozkırlarında ikili yönetim geleneğinin ilk olarak 395 yılında Hunların Kafkasya akını sırasında kaydedilmiş olma ihtimali bulunmaktadır. Aetius'un Hunların yanına bulunduğu 424 yılında (aşağıya bakınız), çifte krallar kesin olarak Rua ve Oktar olarak adlandırılmaktadır.⁵⁰ Muncuk ve Oebersius adında başka kardeşleri de olduğu için "üçlü" veya "dörtlü" bir yönetim sistemine sahip oldukları da düşünülebilir. Ancak kaynaklarda buna dair en ufak bir bilgi yer almadığından bu fikir olasılıktan ileri gidememektedir.⁵¹

Buradaki amaç, Hunların yayılmasının en azından çağdaşlarının gözünde bazı yönlerden Hiung-nu İmparatorluğu'na benzeyen

politik bir sistem yarattığı ve sonuç olarak Hunların ataları olduğu öne sürülen doğudaki Hiung-nu'nun ikili monarşi sistemini hatırlatan bir geleneği yeniden dirilttiklerini belirtmektedir. Eğer durum gerçekten böyleyse, Rua'nın batı bölgelerini, Oktar'ın ise doğu bölgelerini yönettiğini anlaşılmaktadır. Fakat bazı kayıtlarda Oktar'ın Batı tarafında savaştığının görülmesi, onun Batı'yı yönettiği fikrini vermektedir. Ne yazık ki hiçbir kaynakta Hun İmparatorluğu'nun sınırlarına yer verilmemiştir ve hükümdarların yönettiği bölgeleri hatta bütün imparatorluğun sınırlarını belirlemeye yönelik girişimler bir olasılıktan öteye gitmeyecektir. Elimizdeki tek bilgi, üzerinde hâkimiyet kurduğu bütün insanları yönetmiyor olsalar da, Attila'dan önceki kralların Rua ve Oktar olduğudur.⁵²

Hunlarla ilgili bir diğer elle tutulur bilgi, Batı Roma'nın 423 yılında İmparator Honorius'un ölümünden sonra siyasi bir karışıklığa sürüklenmesinden sonra ortaya çıkmıştır. John isimli bir adam Batı Roma *magister militum* tarafından imparator yapıldı ve Doğu Roma İmparatoru II. Theodosius bunun bir hükmü olmadığını ilan ederek savaş hazırlıklarına başladı. John, daha önce yanlarına rehin olarak gönderilen Aetius'u desteğe çağırmak üzere tekrardan Hunların yanına gönderdi.⁵³ John'un Roma ordusunda yer alan Hun birliklerini, imparatorluk hanedanına sadık kalan Bonifacius'un bölgesini ele geçirmek üzere Afrika'ya gönderdiği kesin olmamakla beraber, ihtimaller dâhilindedir.⁵⁴ Aetius 424 yılında Hunların başkentine gitti. Bu sırada Karaton'un öldüğü ve eğer gerçekten ana Hun kralı o ise yerinin iki kardeş tarafından alındığı düşünülmektedir.

Rua ve Oktar, hiç tereddüt etmeden Aetius'a ihtiyaç anında yardım etme sözü verdi.⁵⁵ Rua'nın ve Oktar'ın Aetius'a yardım etmeye bu kadar hazır olması, belki de, imparatorluğun içinde kaos oluşmasını sağlamak üzere, barbarların sürekli uyguladığı yöntem olan "böl ve fethet" prensibini uygulamaya çalıştıklarını göstermektedir. Geriye, seleflerinin yüksek profilini ve Batı Roma İmparatorunun tahtta kalması için destek sağlayarak imparatoru kendilerine minnettar kılarak Roma siyasi sistemi içerisinde yer almak

böylece kendi siyasi konumlarını korumak amacı güttükleri hipotezi kalmaktadır. Muhtemelen bahsedilenlerin hepsi John'a yardım etmelerinde pay sahibidir.

Muhtemelen ana etkenlerden bir diğeri de Aetius'un konumudur. Aetius 410'ların sonlarına hatta belki de 420'lerin başlarına kadar Hunların arasında rehine olarak kalmıştır.⁵⁶ Kaldığı bu süre boyunca büyük ihtimalle yaşları ona oldukça yakın olan Rua ve Oktar, hatta başka Hunlarla yakın bağlar kurmuş olmasında şüphe yoktur. Geleceğin krallarıyla birlikte büyüyen Aetius'a yakın olmaları, yardım çağrısını kabul etmelerini açıklamaktadır.

Bir Hun ordusuyla beraber İtalya'ya dönen Aetius, John'un yenildiğini ve idam edildiğini görünce geç kaldığını fark etti.⁵⁷ Ancak Hunların da yardımıyla, Aetius, Roma'yla bir antlaşma ayarladı, Hunlara bir miktar altın ödenmesi ve Hun kaçakların geri gönderilmesi karşılığında akınları durdurmaları kararlaştırıldı.⁵⁸

Pannonia

Bu anlaşmanın bir parçası olarak, 425 yılında Valentinianus ve Aetius'un Pannonia'nın bir kısmını Hunlara verdiği öne sürülmektedir.⁵⁹ Bu her ne kadar olası görünse de, kaynaklarda buna dair kesin bir ifade bulunmamaktadır, aksine daha "geleneksel" bir anlaşmaya işaret edilmektedir:

[Hunlar] altın verilerek öfkelerini ve silahlarını bir kenara bırakmaya ikna edildiler, teminat vererek ve taahhüt alarak topraklarına geri döndüler.

Philostorgius, 12.14

Marcellinus Comes'in kroniğinde yer alan 427 yılına yönelik kayıtlarda Hunların Pannonia'dan sürüldüğünü söylemesi, bu antlaşmada Pannonia'nın bir kısmının verildiğine dair bir hüküm olmadığı fikrini güçlendirmektedir. Jordanes de Hunların, Romalılar ve Gotlar tarafından sürüldüklerini söyleyerek bu söylemi desteklemektedir.⁶⁰

Bu kayıtlar, Hun çalışmaları üzerinde yapılacak çalışmaları karmaşıklştırmaktadır ancak Hun çalışmaları için önemli bilgiler vermektedir. Örneğin, yakın bir zamanda bölgeyi Hunlara veren Romalıların, onları buradan kovması tutarlı görünmemektedir. Hunların ana kuvvetlerinin Aetius'un Batı Roma'ya kendini kabul ettirmesine yetecek kadar güçlü olması, Roma'nın onlara savaş açması halinde zorluk altında kalacağını göstermektedir. Bir diğer olasılık da, antlaşma Batı Roma'yla yapılsa da, Hunları Roma'nın içişlerine karıştırmaktan alıkoymak üzere bu bölgeden sürenin Doğu Roma olduğudur.⁶¹ Elbette bu da ihtimaller dâhilindedir fakat Hunların ana kuvvetlerinin gücü ve Romalıların saldırısına karşı ne Doğu ne de Batı Roma'ya herhangi bir Hun saldırısının kayıtlarda geçmediği bilinmelidir. Kaynaklarda belirtilmemiş de olsa, 425 yılında yapılan görüşmelerde Hunların Pannonia'dan çıkartılması kararına varılmış olma ihtimali vardır. Bu da onları bu bölgeden çıkarmanın Roma-Got birlikleri olduğunu, kendi istekleriyle göç etmediklerini göstermektedir.⁶²

Kaynaklardaki kısa ifadeler, birçok şekilde açıklanabilmektedir fakat belirsizlikleri karışıklığa sebep olmaktadır.⁶³ Jordanes'in Got güçlerinin de bu saldırıya dâhil olduğunu belirtmesi, saldırının Doğu Roma tarafından mı, yoksa Batı Roma tarafından mı gerçekleştirdiğine açıklık getirmemektedir; antik kaynaklar Galya'daki Vizigotlar için de Trakya'daki Ostrogotlar için de Got ifadesini kullanmaktadır ve Roma İmparatorluğu'nun iki yarısının da Gotlardan oluşan orduları bulunmaktadır.

Bu durumda Macar bozkırlarında kurulmuş olan ve Batı Roma ile antlaşma yapan ana Hun grubunun yanında, bu grupla bir bağı olmayan ve önceki dönemlerde Pannonia'ya yerleşmiş daha küçük bağımsız bir Hun grubu olmak üzere, iki farklı Hun krallığı olduğunu varsaymak yerine olacaktır.

Bu hipotez, geniş kapsamlı iki sonuç ortaya çıkarmaktadır. Birincisi, çağdaş yazarların iddialarının aksine Hunlar bu tarihte bile hâlâ tam olarak bir birlik haline gelememiştir. İkincisi, Uldin

dördüncü yüzyılda Roma'ya akınlar düzenleyen ve Tuna Nehri'nin kıyılarına yerleşen bağımsız ve küçük bir Hun grubunun kralıdır.

Dahası, Rua ve/veya Oktar bağımsız Hunları asıl Hun grubuna katabilmek için Pannonia'daki Hunların yerlerinden edilmesini teklif etmiş olabilir.⁶⁴ Daha sonraki yıllarda yaşayan olaylar bağımsız Hunları asıl Hun grubuna katma fikrini desteklemektedir.

Oktar ve Aetius

İmparatorluğa yönelik herhangi bir Hun saldırısı olmaması, Pannonia'daki Hunların sürgün edilmesinin Romalılar ve Hunlar arasındaki ilişkiyi engellemediğini göstermektedir. Hatta 430'da Burgundlara düzenledikleri saldırıda görüldüğü gibi, egemenliklerini Germania'nın içlerine kadar genişletmeye çalışıyor olma ihtimalleri de bulunmaktadır:

Hunlar, bu halklar üzerine sürekli akınlar yaparak ülkelerini tahrip etti, birçoğunu öldürdü ... Burgundlar çareyi kendilerini Tanrı'ya adamakta buldu ... Bundan sonra kendilerinden emin olduklarından işgalcilere karşı saldırıya geçtiler, umutları onları yüzüstü bırakmadı. Hunların kralı Uptar [Oktar] o gece aşırı yemekten öldü, Burgundlar liderleri olmayan düşmanlarına karşı savaştı. Kendileri sayıca az, düşmanları çok olsa da, kusursuz bir zafer elde ettiler. Üç bin kişiden fazla olmayan Burgundlar, en azından on bin kişilik bir orduyu yendi.

Socrates, Historia Ecclestica, 7. 30.

Socrates olaya tanık olmadığından, verilen sayıların doğru olma ihtimali düşüktür fakat Hunların yenilgisini abartarak anlatan kaynaklardan yararlandığına şüphe yoktur. Burgundların Hunları yenmesi, küçük bir grup insanın sonraki yüzyıl içinde nasıl ünlendiğini açıklayabileceği için, bahsi geçen olayların yaşanmış olma ihtimali yüksektir.⁶⁵ Hunlar Batı Roma'da yaşanan olaylar neticesinde intikamlarını alma fırsatı bulmuştur.

Tekrar Aetius

432'de Galya ve İtalya'da görev yapan Aetius ile Afrika'da görev yapan Bonifacius arasında bir iç savaş çıktı. Rimini Savaşı'nda Aetius yenildi ve kısa bir süre sonra Hunların yanına kaçtı.⁶⁶ Pannonia boyunca ilerlemesi, Hunların artık bu bölgelerde olmadığı fikrini desteklemektedir.⁶⁷ Muhtemelen, en geç 400'lü yıllara tarihlenen Hun soylularına ait mezarların bulunduğu, Margus yakınlarındaki bir bölgeye gitmektedir.⁶⁸

Oktar'ın ölümünden sonra neredeyse kesin olarak tek kral olan Rua, Aetius'a tekrar yardım etmeyi kabul etti ve sonraki yıl imparatorluk sınırlarında Aetius tarafından yönetilen büyük bir Hun ordusu görüldü.⁶⁹ Düşmanını yenen Aetius, aldığı zaferle Batı Roma'ya tek *magister utriusque militiae* olarak dönmüş, bu görevi sonraki yirmi bir yıl boyunca devam ettirmiştir.⁷⁰

Aetius hiç kuşkusuz Hunların yardımını alabilmek adına onlara bazı sözler vermiştir fakat bunların ne olduğundan hiçbir kaynakta bahsedilmemektedir, dolayısıyla olası bir sonuca ulaşabilmek için bazı çıkarımlar yapılmalıdır. En mantıklı tahmin Aetius'un bağımsız Hunların 427 yılında sürüldüğü Pannonia bölgesini Rua tarafından yönetilen ana Hun grubuna vermeyi kabul ettiğidir. Pannonia'nın bazı bölgelerini Hunlara veren antlaşmada, bölgeye yerleşecek Hunların *foederati* olması koşulu olduğu öne sürülmektedir.⁷¹ *Foederati* ifadesi genellikle Romalı olmayan grupları Roma'ya tabi kılmak anlamında kullanılmaktadır. Rua ve Hunlarının Roma imparatoruna tabi olmayı kabul etmesi pek mümkün görünmemektedir. Ancak yalnızca Pannonia'ya yerleşecek Hunların *foederati* olması üzerinde uzlaşmaya varılmış olabilir. Ne yazık ki, olayın aslı hiçbir zaman bilinemeyecektir.

Antlaşmanın Batı Roma İmparatoru III. Valentinianus'un rızası olmadan yapılması mümkün değildir, dolayısıyla Aetius zafere kadar kendi sözleriyle hareket etmiştir. Fakat 434 ya da 435 yılında, Aetius'un oğlu Carpilio ve Cassiodorus tarafından yönetilen bir elçilik heyetinin Batı Roma adına Hunların yanına gitmesi, Aetius'un

bir söz verdiği varsayımını desteklemektedir.⁷² Heyetin Aetius'un Rua ile vardığı antlaşmanın detaylarını konuşmak ve sonuçlandırmak üzere gönderilmiş olması mümkündür.⁷³

Geriye Pannonia'nın hangi bölümlerinin Hunlara verildiği sorusu kalmaktadır.⁷⁴ Priscus "Sava Nehri'ne yakın bir Pannonia bölgesinden" bahsetmektedir fakat eldeki bilgi bununla sınırlıdır.⁷⁵ "Bölge" olarak bahsedilmesi, bütün bir eyalet veya bölünmüş bölge gruplarının değil, Sava'ya yakın tek bir alanın Hunlara verildiğine işaret etmektedir. Bu fikir ayrıca Priscus'un ikinci fragmanında Constantiolus adlı bir adamın "Pannonia'nın Attila'ya tabi bölgesinden" olduğundan bahsetmesiyle daha da güçlenmektedir.⁷⁶ Antlaşma muhtemelen Romalıların idari amaçları için ihtiyacı olan büyük kasabaları kapsamamaktadır.⁷⁷

Rua'ya verilen bölge, kesin bir şey söylemek mümkün değilse bile, büyük oranda abartılmış gibi görünmektedir. Bazı yetkili kişilerin oluşturdukları haritalara göre, Batı Roma Hunlara Macar bozkırları kadar geniş bölgeler vermiştir ve bu yeni verilmiş bölgelerin birbirleriyle nasıl bağlandığını belirtilmemiştir. Bunun yerine, verilen bölgenin Tuna'nın kuzey kıyılarında Hunlar tarafından kontrol edilen bölgelere direkt olarak bağlı olduğunu varsaymak daha yerinde olacaktır.

Buna göre, muhtemelen Pannonia II'nin güneyi, Valeria'nın büyük bir kısmı ve Sava Nehri yakınlarındaki geniş Savia arazileri Hunlara verilmiştir. Ayrıca Pannonia I'in en güneyindeki bölgelerin de verilmiş olma ihtimali vardır. Romalılar iletişim ve ticaret yollarının tehlikeye girmesini istemeyeceğinden, muhtemelen bölge üzerindeki ana yollar antlaşmadan mümkün olduğunca hariç tutulmuştur.⁷⁸ Sirmium şehrinin yakınındaki bölgelerin 441-442'de saldırıya uğraması, bu bölgelerin antlaşmaya dâhil edilmediğini göstermektedir.

Rua

Hun hükümdarları, imparatorlukla güçlü bir konumdan başa çıkmanın en iyi yolunun "böl ve fethet" taktiği uygulamak olduğunu fark etmişti. Batı'daki yerini sağlamlaştıran Rua, İmparatorluğun iki

kısının da krizle uğraşıyor olmasını fırsat bilerek ve muhtemelen aklında bu düşünceyle, 434 yılında gözünü Doğu Roma'ya çevirdi. 429 yılında, Vandallar Afrika kıtasına geçmiş, Batı Roma'nın hayati değer taşıyan eyaleti Africa Proconsularis'in sınırlarına dayanmıştı. Bunun karşılığında Doğu Roma, 431 yılında Doğu Roma *magister militum* Aspar'ı Batı Roma'nın Vandalları durdurmasına yardım etmeye gönderdi.

Fakat Romalılar bununla uğraşırken, Hunlar da bazı sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Don ve Volga boyuna geldiklerinde fethettikleri kabileler, Hun boyunduruğundan kurtulmaya ve güçlerini Romalılarla birleştirmeye çalışmaktadır.⁷⁹ Romalıların sıkıntılarını kendi yararına kullanan Rua, saldırgan bir siyasete geçmeye karar verdi:

Rua Hunların kralıken Amilzur, Itimar, Tounsor, Boisk ve Tuna civarında yaşayan diğer kabileler Romalıların yanında savaşmak üzere kaçıyordu. Rua bu kabilelerle savaşmaya karar verdi ve genelde kendiyse Roma arasındaki anlaşmazlıkları halleden Esas'ı, kaçaklar teslim edilmezse mevcut barış ortamını bozacağını söylemek üzere elçi olarak gönderdi. Romalılar Hunlara elçi göndermeye karar verdi ve Plinthis ile Dionysus buna gönüllü oldu. Plinthis İskit, Dionysius ise Trak kökenliydi. İkisi de generaldi ve Roma konsüllüğüne kadar yükselmişti. Roma elçisi oraya varmadan Esas'ın Rua'ya ulaşacağı anlaşıldığında, Plinthis Rua'yı kendinden başka bir Romalıyla görüşmemeye ikna etmek için uşaklarından biri olan Sengilach'ı onunla birlikte gönderdi.

Priscus, Fragman 2, çev. Blockley

Bu kabilelerin ilk olarak buraya Hunlardan kaçmak için gelip gelmediklerine veya Hun efendileri tarafından buraya yerleşmeye zorlanıp zorlanmadıklarına dair hiçbir yerde bilgi verilmemiştir. Fakat Rua'nın, Tuna Nehri'nden aşağıya, akınlar halinde Doğu Roma'ya doğru gitmelerinden hoşnut olmadığı açıkça görülmektedir.

Romalıların bu durumla yeterince ilgilenmemesinden rahatsız olan Rua'nın, karşısındaki Roma kuvvetlerine aldırmayarak bir orduyla

Trakya'ya yöneldiği görülmektedir.⁸⁰ Fakat Plinthas'ın elçilik yapmak üzere uğraşlarına rağmen, Rua ile barış antlaşması yapılmamıştır:

İskit göçebelerinin prensi Rhoilas [Rua] Tuna'yı büyük bir orduyla geçerek Trakya'yı tahrip edip yağmalarken ve imparatorluk şehrini kuşatmaya, hızlıca ele geçirip onu yerle bir etmeye çalışırken, Tanrı onu şimşek ve fırtına ile cezalandırdı, istilacıyı yakıp kül ederken ordusunu yok etti.

Theodoret, 5. 36. 4.

Theodoret kaynakları karıştırmış ve Hunların daha önceki Trakya seferini Rua'nın ölümüyle birleştirmiştir, bu yüzden Hunların 434 yılında Roma bölgelerine saldırıp saldırmadığı kesin olarak bilinmemektedir. Fakat Rua'nın ölümü Socrates Scholasticus'un kayıtları tarafından da desteklenmektedir.⁸¹ Görüşmelerin uzun ve karışık süreci, Rua'nın 434 yılında mı yoksa 435 yılında mı öldüğünü bilmeyi güçleştirmektedir. Öldüğünde yerine geçen iki yeğeninden biri, gelmiş geçmiş en büyük askeri komutanlardan biri olacaktır.

ATTILA

Attila muhtemelen 390 ile 410 arasında bir zamanda doğmuştur. Tam bir tarih verilebilecek bir kayıt bulunmamaktadır ve kesin olduğu bildirilen tarihler kişilerin kendi fikirlerine dayanmaktadır. Biri Jordanes'in muhtemelen Priscus'a dayanarak verdiği "sakalı seyrek ve hafif kırışmıştı" ifadesi, diğeri 434 yılında kral olduğu ve 453'te öldüğü bilgisi olmak üzere bu konuda fikir alınabilecek yalnızca iki bulgu bulunmaktadır.¹ 434'te tahta geçtiğine göre, o tarihlerde yetişkin bir adam olmalıdır ve "hafif kırışmıştı" ifadesi otuzlarının sonlarında veya kırklarının başlarında olduğu fikri vermektedir. Fakat 453 yılında ölen Attila'nın ölüm şekli, yaşı hakkında bir bilgi edinmeyi engellemektedir. Sonuç olarak Attila'nın yaşı tamamen belirsizdir.

Attila'nın babası Hun kralları Rua ve Octar'ın erkek kardeşi Muncuk'tu ve kral olarak nitelendirilmeyen Oebersius adlı bir kardeşleri daha vardı.² Diğer yönetici Bleda Attila'nın kardeşiydi –İkinci Bölüm'de bahsedilen Hun evliliklerinin yapısı düşünüldüğünde, üvey kardeşi olma ihtimali de bulunmaktadır– ve muhtemelen yaşça büyük olan Bleda'ydı.³ Attila adının anlamı belirsizdir ancak "ulu ata" anlamına gelen bir unvan olabilir, bu durumda o da diğerleri gibi anlamı tam olarak bilinmeyen bir Hun ismine sahiptir.⁴ Az önce de belirtildiği gibi, Attila'nın tasvirini yalnızca Jordanes yapmıştır ve bu tasviri Priscus'un kayıp fragmanlarından edindiği düşünülmektedir:⁵

Kendisiyle ilgili her tarafta çıkan korkunç söylentilerle tüm insanlığı dehşete düşüren, ulusları sarsmak için dünyaya gelmiş bir adamdı, tüm toprakların belasıydı. Çok kibirli yürüyor, gözlerini oraya buraya yuvarlayarak her hareketinde gururlu ruhunun gücünü yansıtıyordu. Tam bir savaş aşığıydı ama bu aşkını susturabiliyordu, güçlü öğütler veriyor, kendisinden bir şey isteyeneye cana yakın davranıyor ve bir zamanlar koruması altına alınanlara hoşgörölü yaklaşıyordu. Boyu kısaydı, geniş bir göğsü ve büyük bir kafası vardı; gözleri küçüktü, sakalı seyrek ve hafif kırılmıştı, esmer teni ve düz burnu kökeninin ne olduğunu gösteriyordu.

Jordanes, Getica, 35 (182)

Hunların kökenleri tartışmalı olsa da, Priscus / Jordanes'in Attila tanımı Türk kökenli birini yansıtmıyor gibi görünmektedir; ten rengi her ne kadar İç Asya bozkırlarından bir kavmi gösteriyor olsa da, burun tasviri Attila'nın "Moğol" kökenli olduğunu düşündürmektedir. Ancak bu kesin kayıtlara dayanmayan bir varsayımdır. Bu tanımın aksine, Priscus ve muhtemelen John Malalas, Attila'nın "Gepid Hunlarından" olduğunu öne sürmektedir. Bunun manası tam olarak net olmasa da, muhtemelen Attila'nın doğuda ikamet eden Hunlardan değil, batı Hunlarından olduğu söylenmektedir.⁶

Kişilik tasviri daha fazla dikkat çekmektedir. "Barbar" liderlerinin çoğu şahsi güçlerini pekiştirmek için savaşta başarı kazanmaya ve aksi takdirde daha güçlü bir savaşçıya gitmek üzere yanlarından ayrılacak olan takipçilerini ödüllendirmeye dayanmıştır. Dolayısıyla Attila'nın "savaş aşığı" olarak nitelendirilmesi anlaşılır bir durumdur. Diğer yandan "savaş aşkını susturabilmesi" ve "güçlü öğütler vermesi" yani her fırsatta şiddete başvurmaması, halkına ve tabilerine güzel tavsiyeler vermesi kişiliğiyle onların saygısını ve sadakatini kazanmaya yönelik sıradan kabile reisi özellikleri gösterdiğini belirtmektedir. Bu fikir "kendisinden bir şey isteyeneye cana yakın davranıyor ve bir zamanlar koruması altına alınanlara hoşgörölü yaklaşıyordu" ifadesiyle de desteklenmektedir. İkinci ifade, imparatorluğunun hızlı genişlemesini açıklar. Savaşmadan Hun egemenliğini kabul eden

kabileler liderlerini değiştirmek zorunda kalmayıp ve büyük oranda kendi iradeleriyle hareket etme hakkına sahip olurken, savaşı tercih edenler ve kaybedenler sadakatlerine dair bir şüphne duyulmadığı takdirde Hun hiyerarşisinde yer edinmişlerdir. 451 yılındaki Katalon Savaşı'nda Attila'nın ana komutanlarının Hunlardan değil, diğer krallardan oluşması bu şekilde açıklanabilir. Karar verme yetkisi her ne kadar yalnızca Attila'da olsa da, yenilen kabileler de yeni rejim altında kendilerine yüksek birer rol edinmeyi beklemiştir. Ne yazık ki Attila'ya bahşedilen siyasi yetenekler oğullarına geçmemiştir.

Attila'nın yetiştirilme tarzına ve nasıl eğitim aldığına dair hiçbir şey bilinmemektedir. Aynı anda dört atla ilgilenmesi ve binmesinin öğretildiği, okçuluk, kılıç ve kement kullanımı konusunda eğitim aldığı ileri sürölmektedir. Muhtemelen Hunca dışında en büyük "müttefik" gruplarının dili olan Gotça konuşuyor, az da olsa Latince biliyordu. Priscus görüşmelerin Latince konuşarak yapıldığını yazmıştır fakat Attila'nın bir tercümana ihtiyacı olup olmadığını açıklamamıştır. Ayrıca Grekçe Attila'nın sarayında yaygın olarak konuşulmadığından görüşmelerde kullanılmamaktadır.⁷

Amcalarının Roma ve fethettikleri Avrupa kabileleriyle olan görüşmelerinde Attila'nın da bulunduğuna kuşku yoktur, dolayısıyla böyle bir dil yeteneği faydalı olmuştur. Birlikleri yönetecek kadar tecrübe edinmek ve "imparator" rolüne uygun biri olabilmek için de birçok akın ve savaşta yer aldığı kuşku götürmemektedir.⁸

Attila'nın özel hayatı hakkında çok az şey bilinmektedir. Hun evliliklerinin geleneksel yapısına göre birkaç karısı ve bunlardan doğan çok sayıda çocuğu vardı. Kaynaklarda en büyük oğlunun adı olan İlek'in yanında, Dengizik ve İrnek isimli oğulları zikredilmektedir.⁹ Eşlerinin isimleri ne yazık ki bilinmemektedir ve kaynaklarda yalnızca büyük oğlundan babasının döneminde faal olarak bahsedilmiştir. Diğer oğulları ise babalarının ölümünden sonra öne çıkmıştır.

Attila'nın kardeşi aynı zamanda yönetimde ortağı olan Bleda hakkında ne yazık ki çok az bilgi bulunmaktadır. Günümüze ulaşan kayıtlarda fiziksel görünüşü veya kişiliği hakkında bilgi bulunmaması,

tarihçilerin Bleda'nın yönetim tarzını ve Attila'nın Bleda üzerindeki hareketlerini farklı yorumlamasına sebep olmuştur. İlgili yerlerde bu konuya tekrar değinilecektir.

Kardeşler Hun krallığının yönetimini üstlenmiştir fakat kaynaklarda Hun krallığının büyüklüğüne veya tahta çıktıkları sıradaki genişliğine dair bir bilgi verilmemektedir. Dolayısıyla yeni krallığın ne şekilde bölündüğünü veya sonraki yıllarda yaptıkları seferleri tam olarak belirlemek mümkün değildir. Bu nedenle temel ifadeler dışındaki durumlar için hipoteze başvurmak gerekmektedir. Örneğin Doğu Roma'nın da Batı Roma'nın da Attila'ya elçiler göndermesi, Attila'nın Batı'daki Hunların kralı olduğunu varsaymayı mümkün kılmaktadır.¹⁰ Kardeşler krallıklarını coğrafi temelli bir sisteme göre paylaşmışsa, en olası paylaşım bu şekildedir. Bleda'nın yaşça büyük kardeş olduğu düşünüldüğünde, ordunun büyük bölümünün onun elinde olduğu, Hun İmparatorluğu'nun kuzey, doğu ve batısındaki kabileleri boyunduruk altına almaya çalıştığı ve bu şekilde savaşlardan kendi adına zaferler edindiği hipotezi ortaya çıkmaktadır. Bu sisteme göre Attila kalan güçlerle birlikte imparatorluğun kalbinin kontrolünü üstlenmiş ve Roma İmparatorluğu'nun iki yarısıyla uğraşılması gerektiğinde yönetimi devralmıştır. Ne yazık ki bu varsayımların hangisinin daha doğru olduğunu belirlemek mümkün değildir fakat ikincisinin doğruya daha yakın olduğu daha sonra açıklanacak nedenlerden anlaşılmaktadır.

435 Yılındaki Antlaşma

Rua 434 yılında Doğu Roma'yı antlaşmaya ikna etmek için Trakya'yı işgal etti, bunun karşılığında Doğu Roma 429 yılında başlayan Vandal istilasının zararlarını en aza indirmek için gönderdiği askeri komutan Aspar'ı Afrika'dan geri çağırdı.

Bölgedeki Hun soylularına ait mezarların varlığından da anlaşılabacağı üzere, bu döneme gelindiğinde Hunların güç merkezleri muhtemelen Tuna'nın kuzeyine, Roma kasabası Margus'a kadar

dayanmıştı. Ancak, Attila'nın ana merkezinin Macar Ovası'nda olduğu görülmektedir.¹¹ Bu konum her ne kadar kuzey, doğu ve batı bölgelerinde temas halinde oldukları kabilelerle ilişkiler açısından olmasa da, Roma İmparatorluğu ile yapılacak görüşmeler için uygundu. Ayrıca bu bilgiler Attila'nın imparatorlukla ilgilenmediği ve Bleda'nın tek görevinin imparatorluğun dışındaki kabilelerle müzakerede bulunmak veya onları fethetmek olduğu fikrini desteklemektedir.

Trakya işgalinin ardından Rua'nın ölmesi, görüşmelerin sonuçlandırılmasını engelledi, dolayısıyla imparatorluk temsilcilerini Rua'nın ölümünün ardından Hunların hükümdarı olan Attila ve Bleda karşıladı. Muhtemelen gönderilen elçiler Theodosius'un en kıdemli generali ayrıca 419 yılında da bir konsül olan Plinta ve bu sırada büyük olasılıkla *magister epistularum* (Mektup Görevlisi/Haberleşmeyle Görevli) olan Epigenes'ten oluşmaktaydı.¹² Sıkıntılarla uğraşmakta olan imparatorluğun antlaşmaya verdiği önem iki yüksek kıdemli görevliyi elçi olarak göndermesinden anlaşılmaktadır. Doğu ve Batı Roma'nın hoşlarına gitmeyen fakat kaçınılmaz olan bu antlaşmayı kabul etmelerinde Hunlarla görüşmelerin uzaması da bir dereceye kadar etkili olmuştu. 435 yılının daha önceki bir vaktinde Vandallarla bir antlaşma yapılmış, Afrika'nın bir kısmı yerleşmeleri için Vandallara bırakılmıştı. Böylece Africa Proconsularis eyaletindeki baskı azalmış fakat özellikle Batı Roma İmparatorluğu'na büyük bir darbe vurulmuştu.

Diğer yandan Vandallarla antlaşma yapmak, 431 yılından beri Afrika'da Vandallara karşı savaşan Aspar önderliğindeki Doğu Roma ordusunun geri dönmesi ve yurtlarına dönüp Balkan savunmalarına destek vermeleri anlamına gelmekteydi. Dolayısıyla amcaları Rua'nın yüzleştiğinden çok daha büyük bir Roma ordusuyla karşı karşıya kalan yeni Hun kralları Attila ve Bleda'nın uzlaşmaya varma konusunda şüphesiz baskı altında kalmıştı.

* Mektuplara cevap vermek ve yazışmaları gerçekleştirmekle görevli memur. Ç.N.

Harita 5: Pannonia'nın verildiği düşünülen bölgesi de dâhil olmak üzere Hun Bozkırları.

Daha da önemlisi, Attila ve Bleda'ya olan talepler artmaya başlamış, ayrıca muhtemelen hükümdarlıklarına karşı çıkanlar olmuştur. En azından iki “kraliyet hanedanının” Roma İmparatorluğu'na sığınmaya çalıştığının görülmesi, diğer üyelerin tahtı ele geçirmeye çalıştıklarına işaret etmektedir (aşağıya bakınız). Ayrıca Rua'nın ölümünü Hun boyunduruğundan kurtulmak için bir fırsat gören veya yeni krallara boyun eğmeyi kabul etmeyen tabilerine karşı sefere çıktıkları neredeyse kesindir.

İki tarafın da antlaşma yapmak istediği bu dönemde, Attila ve Bleda görüşmek üzere gelen Romalı elçileri at sırtında karşıladı. Roma geleneğine göre görüşmeler yapılırken oturulması gerektiğinden, elçileri at sırtında karşılamaları bir aşağılama hareketi olarak görülmüştür.¹³ Bunun doğru olabileceği gibi, Romalıları “aşağılamak” değil, yeni Hun krallarının Roma geleneklerini benimsemeye hazır olmadıklarını, elçilerin böyle görüp rahatlamaması için

yapılmış olma ihtimali de vardır. Asıl amaçları görüşmeler sırasında en ufak üstünlük elde etmek adına elçilerin huzurunu bozmaya çalışmaktı. At üzerinde yapılan konuşma muhtemelen yalnızca bir ön konuşmadan ibaretti. Bleda ve Attila, “üstünlüklerini” gösterdikten sonra, büyük ihtimalle antlaşmaları yazıya dökmek adına daha rahat bir yere geçerek konuşmalarını orada sürdürdüler. Nihayet 435 yılında, genelde *Horreum Margi* Antlaşması veya Margus Antlaşması olarak bilinen antlaşma imzalandı.¹⁴ Priscus’un elçi Epigenes’i 438 yılından sonra aldığı *questor sacri palatii* (Kutsal Saray’ın Müfettişi) sıfatıyla belirtmesi bu antlaşmanın 438 yılının Şubat ayından sonra, 440’tan önce bir tarihte yapıldığını düşündürmektedir.¹⁵ Fakat antik kaynaklarda kişilere, henüz almadan önce unvanların atfedilmesi sık rastlanan bir durumdur. Geçmiş faaliyetleri anlatırken muhtemelen bireylerin mevcut unvanları kullanılarak okuyucuya tanıtmak istenilmiştir.

Antlaşma Koşulları

Romalılar önceki antlaşmalardan birinde, (muhtemelen 422 yılında Rua ile yapılan antlaşmada) 160 kilo altın ödemeyi kabul etmiştir fakat bunu iç siyaset harcamaları olarak nitelendirdiklerine dair şüphe yoktur. Ödenecek altın yapılan yeni antlaşmayla iki katına çıkarak 320 kilo altına yükseldi.¹⁶ Ayrıca yeni krallar paranın direkt olarak kendilerine ödenmesini istediler. Henüz güçlü bir konumda değillerdi ve paranın elçilere verilmesini istemiyorlardı; Hun siyasetinde elçiler güç sahibiydiler ve yeni krallar paranın kendilerine meydan okuma potansiyeli olan birinin eline düşmesini istemiyordu.¹⁷

Priscus, koşulların çoğunu kaydetmiştir.¹⁸ Antlaşmaya göre Hun bölgelerinden kaçanların imparatorluğa girmesine artık izin verilmeyecek ve sığınmaya çalışanların tümü Hunlara geri gönderilecekti. Priscus, geri gönderilen kaçaklardan ikisinin isimlerini ve onlara ne olduğunu kaydetmiştir. “Kraliyet hanedanının” üyeleri olan Mamas ve Atakam, Bleda ve Attila’ya teslim edildikten sonra

Trakya'daki Carsum'a yakın bir yerde kazığa oturtuldu. Bahsedilen olay Bleda ve Attila'nın hükümdarlıklarının herkes tarafından kabul edilmediği hanedan soyluları arasında onların bu rolü edinmesinden memnun olmayan kişilerin bulunduğunu göstermektedir.

Romalılar, savaş sırasında Hunlar tarafından ele geçirilen Romalılar arasından imparatorluğa kaçanların 8 *solidi* ücret verilmediği takdirde Hun efendilerine geri gönderilmesi koşulu karşısında şaşkınlığa uğramıştır. Romalılar hiç beklemedikleri bu teklifi ağır bir koşul olarak görmüştür. Esirlikten kaçan Romalıların sayısı düşünüldüğünde, Hunların ve Romalıların bu antlaşma konusunda nasıl uzlaştıkları sorusu ortaya çıkmaktadır. Muhtemelen Hunlar bu sayının daha az olduğunu söyleyen imparatorluktan daha fazla para alabilmek için abartılı rakamlar vermiştir. Yine de bu sorunun tam bir açıklaması yapılamamaktadır.

Antlaşmanın son koşulları, çağdaş okurlar için kabul edilebilir olan klasik konulardan oluşmaktadır. Roma Hunların savaştığı kabileler de dâhil olmak üzere Hunlara karşı hiçbir kabileyle müttefik olmayacaktır. Son olarak Hunların ürünlerini satabilecekleri ve Hunlar ile Romalıların eşit haklara sahip olacağı ticaret noktaları bulunacaktır. Bu koşul muhtemelen Roma vergilerine karşılık olarak sunulmuştur. Büyük ihtimalle bu antlaşmadan önce Hun tüccarlarının sattığı ürünlere uygulanan vergi, Romalı tüccarlara uygulanandan daha fazladır. Antlaşmayla bu duruma son verilmiş ve iki taraf da aynı vergiyi ödemeye başlamıştır.

Kesin bir şey söylenemese de antlaşmada bir koşul daha olma ihtimali vardır. Priscus daha sonraki kayıtlarında Attila için *notarius* (kâtiplik) görevi yapan ve Pannonia'nın Attila'ya verilen kısmından gelen Orestes isimli bir adamdan bahsetmektedir.¹⁹ Fakat ne yazık ki bu bölgenin ne zaman verildiğini belirtmemiştir. Pannonia'nın bahsedilen kısımlarının bu antlaşmadan sonra verildiği öne sürülmektedir. Pannonia bu dönemde resmi olarak Batı Roma'ya bağlı olduğundan Doğu Roma elçilerinin bu tür bir antlaşma yapması mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla Pannonia'nın farklı bir

antlaşmayla bırakılmış olması daha muhtemeldir. Daha önce de bahsedildiği gibi, 432–433 yıllarında Hunlardan yardım isteyen Batı Roma *magister militum* Aetius’un Pannonia’nın bir kısmını onlara verdiği (Rimini Savaşı’nda Bonifacius’a yenildikten sonra) ya da Pannonia’nın bu kısmının Rua’nın ölümünden sonra Bleda ve Attila tarafından Aetius’a destek sağlamaya devam etmek üzere istendiği ihtimaller dâhilindedir.

Savaş

Yeni Hun kralları elçilik işlerini bitirip güney ve batı bölgelerinde barışı sağladıktan sonra hükümdarlıklarını sağlamlaştırmak için harekete geçti. Bleda birliklerini “İskitya”daki Sorosgilere yöneltti, Attila ise güney ve güney batı sınırlarındaki bölgelerin güvenli olmasından faydalanarak *barbaricum*da yer alan daha önce Hunlar tarafından fethedilmiş bölgeler üzerindeki güçlerini sağlama almaya çalıştı.²⁰ Elimizdeki sınırlı bilgiden hareketle tahta yeni geçen kardeşlerin birkaç yıl boyunca Gotlara ve Gepidlere hatta muhtemelen daha sonra Attila’ya hizmet ettiği görülen diğer kabilelere doğru seferlere çıktığı anlaşılmaktadır. Bu kabilelerin bir kısmı müttefikleri haline gelirken, bir kısmı ise Hunlara tabi olmuştur.²¹

Ormanlarda ve dağlık bölgelerde yaşayanlar dışında, bu kabilelerin Hunlara karşı direnme şansı çok azdı ve muhtemelen Hunlardan kaçmış olsalar da, uzlaşmaya varmaları her iki taraf için de daha faydalı olacaktı. Atlantik okyanusu ve Kırım arasında yaşayan ve Roma İmparatorluğu’nun bir parçası olmayan insanlar, “geçimlerini tarım yaparak” sağlayan “yerleşik bir yaşam” sürüyor, “köylerinin ötesinde yaşayan kabile liderleri” tarafından yönetiliyorlardı. Savunmaları güçsüz olduğundan sürekli tekrar eden büyük çaplı akınlar onları kıtlığa sürükleyecekti.²² Tek çareleri kaçmak –genellikle Roma İmparatorluğu’na– ya da Hun yönetimini kabul etmektir. Yerlerinde kalıp direniş göstermeden Hun yönetimini kabul eden liderlerin Hunlar tarafından cömertçe ödüllendirildiği görülmektedir. Örneğin

“Pietrosa hazinesi” muhtemelen Hun efendilerine hizmet veren Got bir lidere bahşedilmiştir.²³ Fakat muhtemelen sıradan bir köylü için efendi değişikliği pek de büyük bir etki etmemiştir.

Birkaç yıl süren savaşlardan sonra, 440’ların başlarında Hun İmparatorluğu muhtemelen üç büyük Gotik grubunu, Gepidleri, Sarmatları, Herulileri, Alanları, Rugileri, Süevleri ve Skirleri egemenlik altına almış, Alamanlar, Burgundlar hatta Thuringiler ve Lombardlar üzerinde de etki yaratmıştı. Ayrıca, 450’lerde Frankların hanedanlık sistemine müdahale etmiş olmaları, daha batıdaki siyaseti de etkilemeye başladıkları ihtimalini ortaya çıkarmaktadır.²⁴

Hunlara boyun eğen kabilelerin hareketleri de dikkat çekmektedir. 450’den önce yalnız Gepidlerin, Sarmatların ve Süevlerin Karpatların batısında olduğu görülürken, daha sonrasında Gotların üç grubunun, Alanların, Skirlerin, Herulilerin ve Rugilerin Tuna’nın ortasına doğru ilerlediği görülmektedir. Ne yazık ki bunun Hunların yeni düzenlemelerinden mi kaynaklandığı veya sınırlara yakın olmanın Roma İmparatorluğu’ndan yardım istemelerine olanak sağlayacağını düşünerek kendilerinin aldığı bir karar mı olduğu bilinmemektedir.²⁵ Bütün değişiklikler Roma’nın etki alanının dışında gerçekleştiğinden kaynaklarda bu konuyla ilgili detaylar verilmemiştir. Romalı yazarlar bunun yerine 430’lar ve 440’larda imparatorluğa doğrudan etki eden olaylara odaklanmışlardır.

Beşinci Bölüm

ORTAK YÖNETİM

ORTAK YÖNETİM

Ana odak noktaları batı, kuzey ve doğu bölgelerinde hatta muhtemelen Tuna boyunca yayılmak olsa da, Hunlar, Roma ile ittifak halinde faaliyetlerde de bulunmuş ya da Roma sınırlarında gerçekleşen olayları doğrudan etkilemişlerdir. Noviodunum şehrine yapılan saldırı muhtemelen bu tür olaylardan biridir.

435

Priscus'un tarihlendirilmemiş bir fragmanına göre, Rugilerin en azından bir kısmını "yöneten" Valips adında bir adam, saldırmakla kalmamış ve Noviodunum kentini tamamen ele geçirmiştir.¹ Bu olay tarihçiler tarafından 435 veya 441 yılına tarihlenmiştir. 435 yılına tarihlendirenler Valips ve adamlarının Hunların egemenliği altına girmekten kaçmaya çalıştıklarını söylemektedir. 441 yılına tarihlendirenler ise büyük oranda Jordanes'in Rugileri Hun İmparatorluğunun egemenliği altında saymasından hareketle bu olayı Hunların Doğu Roma'ya o yılki saldırılarının bir parçası olarak nitelendirmektedir.

Beşinci yüzyılın ortalarında ve sonlarında İtalya'daki Roma ordusunun büyük bölümünün Rugilerden oluşuyor olması durumu daha da karmaşıklştırmaktadır. Yakın bir zamanda Valips'in İskitya eyaletindeki Rugi *föderatisini* yönettiği ve adamlarına daha iyi şartlar sağlamak umuduyla isyan ettiği veya olay daha sonraki dönemde

Harita 6: Hun İmparatorluğu. "Barbaricum" bölgelerinde Hun etkisinin nereye kadar ulaştığı bilinmiyor.

gerçekleştiyse Roma'nın güç kaybediyor olmasından faydalanarak bölgeyi tamamen kendi kontrolüne almaya çalıştığı öne sürülmüştür. *Aziz Severinus'un Hayatı* (ölüm MS 482) adlı eserde Rugilerin en azından bir kısmının Noricum bölgesinde olduğunun söylenmesi ikinci ihtimali güçlendirmektedir.² Sonuç olarak saldırı 430'ların ortasından 440'lara kadar tarihlendirilebilmektedir.

Priscus'un kayıtlarında yer alan bir ifade olayın daha erken bir tarihte yaşandığı izlenimi uyandırmaktadır. Priscus, Rugiler Noviodunum'u ele geçirdikten sonra Roma ordusunun şehri kuşattığını ve yenileceğini anlayan Valips'in Romalıları saldırıdan caydırmak üzere çocukları şehirden alıp duvarlara doğru götürdüğünü söylemektedir. Böylece kuşatma uzun sürmüş, olay savaşla değil barış antlaşmasıyla çözülmüştür.

Kabile liderlerinin Attila hizmetinde yarı bağımsız bir role sahip olmaları, Valips'in 441 yılındaki saldırıyı Hun egemenliğinde gerçekleştirmiş olma ihtimalini mümkün kılmaktadır. Öte yandan Hunların vasalı olmaları, onlardan bağımsız bir şekilde Roma ile antlaşma yapamayacaklarını ifade etmektedir. Dolayısıyla bir antlaşma yapılması Valips'in Hunların bir parçası olarak savaşmadıklarını göstermektedir. Dahası Valips çocukları kullanarak kuşatmayı uzatmasına rağmen, Hunların kuşatmayı kaldırmak üzere herhangi bir faaliyeti olmamıştır.

Ne yazık ki sonraki bilgiler bu konuda ipucu vermemektedir; Hunların antlaşma yapmak üzere yapılan görüşmelerde Roma'nın "kaçan hainleri" göndermesi üzerine anlaşılma ve sürekli tekrarladıkları istekleri iki ihtimal doğurmaktadır. Valips ya 435 yılında Hun egemenliğine girmemek üzere başarılı bir girişim gerçekleştirmiş ya da 441 yılında Hunlardan "ayrılıp" Roma'ya yerleşmeye çalışmıştır.

Hiçbir kaynaktan Valips'in Hun egemenliğinde olduğundan bahsedilmemekte ve Rugiler imparatorluğa sığınmaya çalışan kabileler arasında yer almamaktadır. Dolayısıyla Valips'in saldırısının Hun boyunduruğu altına girmemek üzere, Attila'nın Roma ile barış

döneminden faydalanarak *barbaricum* üzerindeki egemenliğini genişletmeye giriştiği 435/6 yılları arasında gerçekleştiği ihtimali öne çıkmaktadır. Buradan hareketle Attila'nın egemenliğini Tuna sınırları boyunca genişletmeye başladığı söylenebilmektedir.

Bu sırada Bleda, Batı Roma ile ortak halde faaliyetlerini sürdürmektedir. Muhtemelen 435 ya da 436 yılında Bleda, Aetius ile ittifak halinde o sıralarda Ren Nehri'nin batısına yerleşmiş olan Burgundlara saldırmıştır. Hunlara topraklarını Pannonia boyunca genişletme izninin Aetius ile bu ortak saldırıyı gerçekleştirmek üzere yapılan görüşmelerde verildiği öne sürülmektedir.³ Fakat ne yazık ki bu konuda kesin bir şey söylemek mümkün değildir.

Aetius'un Burgundlara saldırmasının arkasındaki nedenler kolayca belirlenebilmektedir. Sınırlarında büyük bir kabilenin varlığının imparatorluğa tehdit oluşturuyor olması bu nedenlerden biridir. Burgundlar Got isyanı ile eş zamanlı olarak muhtemelen Belgic eyaletlerinden birini yağmalamış hatta sınırları geçerek ismen Roma kontrolü altında fakat terk edilmiş olan tarım alanlarına yerleşmişlerdir.⁴ Dahası yakın bir zamanda Burgundlar kendilerine yönelik bir saldırıyı püskürtmüş, muhtemelen diğer kabileler de bir dereceye kadar özerklik kazanma umuduyla onlara katılmıştır. Roma ise yeni ve genişlemiş bir kabile konfederasyonunun daha önce kendileriyle yaptıkları herhangi antlaşmaya uymayacağını ve Ren Nehri sınırlarında bir tehdit unsuru olacağını düşünmüştür.

Hunların saldırıya katılma nedenleri de açıklanabilmektedir. Burgundların yakın bir zamanda püskürttüğü saldırı, Oktar egemenliğindeki Hunların 430 yılında gerçekleştirdiği saldırıdır. Saldırı sırasında sözde doğal nedenlerden ötürü ölen Oktar'ın ordusunun cesareti kırılmış, sonuç olarak Burgundlar tarafından yenilgiye uğratılmışlardır.⁵ Burgundlar böylece itibarlarını artırırken, Hunların itibarına darbe vurulmuştur. Yani Hunların Burgundlarla yarım kalan bir işi vardır. Buna ek olarak iki neden daha bulunmaktadır. Birincisi, iki kardeşin büyüğü olan Bleda muhtemelen uzun süre amcaları Rua ve Oktar'ın emrinde hareket etmiştir. Buna göre,

Burgundlara şahsi bir kin duymakla kalmamış, Batı Roma ile ittifak halini sürdürmek için tıpkı amcaları gibi Aetius ile sıkı ilişkiler kurmuştur. İkincisi amcasının intikamını almak ve şanını yüceltmek isteyen Bleda, bu tür bir saldırının imparatorluğun yardımıyla daha kolay halledilebileceğini düşünerek hareket etmiştir.

Sebepe ne olursa olsun, Hunlar ve Romalılar 435 ya da (ortak saldırı planları yapmak için bekledikten ve aşağıda bahsedilen olaylar halledildikten sonra) 436 yılında harekete geçti. Sefer ne yazık ki Romalılar için kısa sürdü. Toulouse'daki Gotlar yaklaşan savaşı öğrenmiş ve Galya'daki Roma birliklerinin bölgelerinden ayrılmış olmasından faydalanarak Narbo (Narbonne) şehrini kuşatmıştı. Birliklerinin büyük kısmını Gotlara saldırmak üzere Galya'ya gönderen Roma, Burgund seferine daha az askerle katılmak zorunda kaldı. Bunun yanında Tibatto adında bir adamın önderliğinde Roma yönetimine isyana kalkışan *bacaudaeyi* (isyen eden Roma vatandaşları) durdurmak adına Armorica'ya daha fazla birlik gerekmişti.⁶ Aetius Tibatto sorununu halletmek üzere Litorius isimli bir *comesi* (kont) küçük bir orduyla Armorica'ya göndermek zorunda kaldı. Burgundlara karşı girişilen sefer küçük bir grupla devam edilmiş olabileceği gibi, birliklerin dağılması yüzünden ertelenmiş de olma ihtimali vardır. Sefer sonraki yıl devam ettirildi.

437

437 yılında Attila ve Roma İmparatorluğu arasındaki ilişkilere büyük etki edecek siyasi bir değişiklik yaşandı. Batı Roma imparatoru III. Valentinianus ile Doğu Roma imparatoru II. Theodosius'un kızı Licinia Eudoxia'nın evlilik törenlerinin bir parçası olarak Pannonia'nın en azından bir kısmı Doğu Roma kontrolüne geçti (bkz. Harita 6).⁷ Bu harekette Hunlarla siyasi olarak ilgilenmek amacı güdüldüğüne şüphe yoktur. Pannonia'nın Hunlar tarafından kontrol edilmesi Batı için hem bir utanç kaynağı olduğundan hem de bir sorumluluk yüklediğinden, onlara karşı daha zayıf bir

konumda kalan Batı Roma, bunu Doğu Roma'ya yüklemeye çalışmıştır. Pannonia'nın kontrolünü daha güçlü taraf olan Doğu Roma devraldığında, Hunlar bölge için Doğu Roma ile ilgilenmek zorunda kaldı ve artık bu bölgede "böl ve fethet" politikalarını uygulayamayacaklardı. Yakın gelecekte Hunlar ve Roma arasındaki doğrudan görüşmeler Konstantinopolis üzerinden gerçekleştirilmiş, aynı zamanda Pannonia'daki Hunlarla ilgilenmek artık Batı Roma'nın değil Doğu Roma'nın sorumluluğuna girmiştir.

Durdurulan Burgund seferi 437 yılında tekrar başlatıldı. Bu kez ilgilenilmesi gereken başka bir olay çıkmadı, Burgund kralı Gundahar'ı ve 20,000 adamını öldüren müttefik kuvvetler Burgundları kırıp geçirdi.⁸ Kaynaklarda geçen ufak bilgiler büyük çaplı tek bir savaştan sonra Burgundların yerleşim yerlerine saldırıya geçildiğine işaret etmektedir dolayısıyla sefer kısa sürmüş olmalıdır. Galya ile ilgili çözülmesi gereken bazı sorunlar olduğundan bu olay Batı Roma için çok önemlidir. Kont Litorius ise Tibatto önderliğindeki *bacaudae* olayını halletmiş, sonrasında güneye dönerek Gotların Narbo kuşatmasını kaldırmaya çalışmıştır.⁹

Harekâtları sırasında bir Hun grubuna liderlik etmesi Litorius'un savaşlarının Attila ve Hun çalışmalarında yer edinmesini gerektirmektedir. Bahsedilen Hun grubunun bağımsız bir grup olma ihtimali de vardır fakat Hunların Tibatto'ya ve Gotlara karşı savaşlarda yer almasından özellikle bahsedilmesi müttefikliğin sağlam tutulduğunu ve bu birliklerin Bleda tarafından sağlandığını göstermektedir.

Gotlar

Burgundlar ve *bacaudae* imha edildi fakat Narbo'da yenilen Gotlar Roma'ya karşı savaşmayı sürdürdü. Aetius ana Roma ordusunun kontrolünü eline aldı ve Mons Colubrarius savaşında Gotları yenilgiye uğrattı.¹⁰ Ancak bu sıralarda muhtemelen Gallias *magister militum* (Galya'daki birliklerin başı) olan Litorius, 439 yılında kendinden oldukça emin bir şekilde Gotlara saldırdı ve başkentleri

olan Toulouse'a kadar sürdü. Jordanes'e göre Litorius Hun kâhinlerine danışmıştı.¹¹ Bu kâhinler kurban edilen hayvanların kürek kemiklerini kullanarak gelecekte haber veriyordu.¹² Zaferini güvenceye alan Litorius Gotlara saldırdı fakat kâhinlerin sözleri boşa çıkmıştı, uzun ve sıkı bir mücadeleden sonra Hun güçleri bozguna uğratıldı. Litorius ise ele geçirildi ve idam edildi.¹³ Roma ordusunun büyük kısmının Hunlardan oluşuyor olması, Litorius'un paralı birlikleri (*bucellarii*) değil, müttefik kuvvetleri oldukları fikrini güçlendirmektedir.¹⁴

Savaşta Hunlar müttefik kuvvetlerden oluşuyor ise, Hunların mevcut kuvvetlerinin yalnızca küçük bir kısmından ibarettir. Bu gelişmelerle eş zamanlı olarak hem Attila hem Bleda merkezi güçlerini güçlendirmeye başlamıştı. Hun İmparatorluğunun sınırları Batı'da Baltık Denizi'ne muhtemelen bu sıralarda ulaşmıştır ancak buna dair somut kanıtlar henüz bulunamamıştır.¹⁵ Priscus'a göre Attila'nın krallığı "Volga Nehri'nden Galya'nın merkezine kadar" ulaşmıştır.¹⁶ Attila'nın 451 yılındaki Galya istilasında geçtiği bölgeleri dâhil etmediği takdirde bu bilginin abartı olduğu oldukça açıktır. Ayrıca bu ifadede Hunların o sıralarda *barbaricumun* içlerine doğru büyük akınlar yaptığı fikri vermektedir. Buna rağmen Roma İmparatorluğu olaylardan etkilenmediği için olayların ne zaman yaşandığı veya sınırlarının nereye kadar uzandığı hakkında bir kayıt yoktur.

Muhtemelen 430'ların sonundan itibaren Hunların etkisi artmış, batıdaki kabileler özellikle askeri alanda ve seçkin kültürü konusunda onların yöntemlerini benimsemeye başlamıştı. Birinci bölümde bahsedilen Hun kazanlarının yanı sıra, bazı seçkinlerin kafatası şekillendirme geleneğini benimsediğine dair arkeolojik kanıtlar bulunmaktadır. Şekillendirme geleneğine göre, yeni doğmuş bebeklerin kafaları bağlanarak kafataslarının uzunlamasına bir şekilde gelişmesi sağlanmaktadır. Ne yazık ki batıda bulunan örnekler henüz incelenmemiştir. Dolayısıyla "Germen" mi, batıdaki kabilelere katılan Hunlar mı yoksa Hunların bunu yapmak zorunda bıraktığı liderler mi oldukları bilinmemektedir.¹⁷

Vandallar

Hunların hâkimiyet alanlarını kuzeye doğru genişletmekle uğraşmaları ve Roma ile olan barış antlaşmaları gibi nedenlerden, Roma sınırlarında olay yaşanmıyordu. Ancak bu durum değişmek üzereydi. 435 yılından beri Afrika'da yerleşmiş olan Vandallar 439 yılının Ekim ayında Roma ile olan antlaşmayı bozdu ve Kartaca'yı ele geçirdi.

Hunlar teorik olarak Batı Roma ile ittifak halinde ve antlaşmayla Doğu Roma'ya bağlı kalmaya devam ederken, Afrika'daki durumlar Roma'nın dikkatini Akdeniz'e yöneltmesini gerektirmiştir. Bleda ile Attila arasında ilk uyuşmazlık 439 ya da 440'ların başında yaşanmış olabilir. Bleda'nın Afrika'daki olaylardan faydalanarak Roma İmparatorluğu'na yağma faaliyetlerine girdiğine ya da daha kârlı bir antlaşma yapmaya çalıştığına dair bir kanıt yoktur. Afrika bölgelerini kaybettiği için bu durumdan en çok etkilenen Batı Roma'ya karşı herhangi bir Hun faaliyeti görünmemesi ilginçtir.

Doğu Roma'ya karşı farklı bir tutum izlenmiştir. Doğu Roma, Afrika'nın kaybindan her ne kadar dolaylı olarak etkilenmişse de, Attila bu olayı Konstantinopolis'ten daha fazla taviz koparmak için bir fırsat olarak görmüştür. Bleda'nın bu stratejiye katılmaması Attila arasındaki sorunların başlangıcı olabilir. Yapılan analizlerin doğru olması halinde 440–441 yıllarında Bleda'nın istemediği bir savaşa girmek zorunda kaldığı ortaya çıkmaktadır. Böylece kardeşler arasındaki anlaşmazlıklar daha da artmıştır.

Büyük kardeş Bleda kuzey ve güney bölgelerine doğru geniş bir alana ilerleyip şan ve ganimetini artırırken, Attila Roma ile yapılan antlaşmalara bağlı kalarak Tuna boyunca küçük bir bölgede ilerlemek zorunda kalmıştır. Bleda'nın isteksiz, buna karşın Attila'nın saldırmaya hevesli olması bu şekilde daha iyi anlaşılabilir. Muhtemelen Attila şartlardan memnun değildir, bu yüzden Roma ile bağları kopararak askeri yeteneklerini gösterebileceği bölgelere doğru sefere çıkmak ve kardeşiyle eşit şan ve ganimet elde etmek istemiştir.

Savaş

Attila, Afrika'da meydana gelen olaylardan bir yıl sonra kendi adını duyurma fırsatı buldu. 440 yılında Konstantinopolis'e Romalıların antlaşmayı bozduğunu bildirmek üzere elçiler gönderdi. Hunların iddiasına göre Margus Piskoposu liderliğinde bir grup Romalı, Tuna üzerindeki Hun mezarlarını soymuştu.¹⁸ 437 yılında piskoposların Hristiyan mezarlarını soymasını emreden bir yasa çıkarılmış olması, bu tür bir işi yapabiliyorsak Pagan Hun mezarlarını da soyarız mantığıyla hareket etmiş olabileceklerini göstermektedir.¹⁹ Dolayısıyla Hunların öne sürdüğü iddianın doğru olma ihtimali yüksektir. Hun elçileri tatmin edici bir karşılık alamadı. Vandalların Afrika işgali, Doğu Roma'ya askeri anlamda bir zarar vermemiş, dolayısıyla büyük bir güç olarak kalmaya devam etmiştir. Dolayısıyla Attila, tatmin edici bir karşılık alamamasına rağmen imparatorluğa karşı herhangi bir harekete kalkışmamıştır.

Margus'ta kararlaştırılan yıllık ödemenin 436 yılından beri yapılmıyor olması da ihtimaller dâhilindedir. Attila bu duruma her ne kadar sinirlense de Hun İmparatorluğu'nun kendisinden çok daha güçlü olan Doğu Roma'ya yönelik politikası yalnızca savunmasız olduğu anlarda saldırmaya yönelikti. O sıralarda Doğu Roma orduları imparatorluk sınırları içinde ve hudutlar askerlerle güvence altında, Tuna Nehri'nde Roma filoları devriye gezmekte ve çeyrek yüzyıl önce nehrin aşağı bölgelerine inşa edilen duvarlar ilk günkü gibi sağlam durmaktaydı. Dolayısıyla Attila herhangi bir faaliyete girişmedi.²⁰

Ertesi yıl meydana gelen olaylarla Attila aradığı fırsatı buldu. Doğu Roma 441 yılında Sicilya'yı ileri üs olarak kullanarak Afrika'yı Vandallardan geri almak üzere büyük bir ordu gönderdi. Gönderilen ordu muhtemelen *praesantal* orduların ("hazır bulunan"; doğrudan imparatora hizmet etmek üzere Konstantinopolis'te bulunan iki ordudan biri) ana kuvvetlerinden ve Trakya'dan alınan iki yedek birlikten oluşmaktaydı.²¹ Muhtemelen diğer bütün olayların yanında bu hareket de Attila için kışkırtıcı olmuştur. Birincisi, Doğu Roma bu hareketiyle Attila ve Hunlarını, Gaiseric ve Vandallardan daha

düşük bir tehdit olarak gördüğünü beyan etmektedir.²² Durum gerçekten bu şekildeyse, muhtemelen Attila bunu bir hakaret olarak görmüş, başarılı ve baskın bir kabile reisi olduğunu yeniden gösterme ihtiyacı duymuştur. İkincisi ve daha kıskırtıcısı, ordularını Sicilya'ya gönderen Doğu Roma artık daha zayıf bir konumdadır ve Attila için heyecan verici bir hedef haline gelmiştir. Yukarıda özetlenenler muhtemelen politikasının temelini oluşturmaktadır fakat bunun yanında saldırmak için başka nedenlerinin de bulunduğu şüphe yoktur. Askeri itibarını Bleda ile eşit seviyeye getirmek için en açık yol Doğu Roma'ya saldırmaktır. Diğer yandan bu analizlerin hatalı olma ihtimali de vardır. Belki de Attila, Doğu Roma'nın birliklerini Trakya'dan çekmesini Margus Antlaşması'nda varılan kararlardan daha iyi koşullarda uzlaşmak üzere bir fırsat olarak görmüştür ve olay bundan ibarettir.

441 ve 442 yıllarında Hunlar ve Roma arasındaki savaşta yaşanan olaylar doğru bir şekilde takip edilememektedir. Bunları anlatan kaynakların çoğu *Marcellinus Comes Kroniği*'nde ve Priscus'un günümüze ulaşan fragmanlarında yer alan bölük pörçük kayıtlardan oluşmaktadır. Priscus'un kayıtları çoğunlukla bağlamdan yoksundur, dolayısıyla içeriğin hangi Hun savaşından bahsettiği belirlenememektedir. Savaş süreciyle ilgili doğru bir sonuca varabilmek için Priscus'un kayıtlarını Marcellinus'un kilerle karşılaştırmak gerekmektedir.

Marcellinus Kroniği çağdaş yazarların hatalı kayıtlarıyla dolu olduğundan bu işlem görüldüğü kadar kolay değildir. Dolayısıyla 441–442 yıllarındaki Hun savaşı hakkında hatalı bir kayıt verilen bilgiyi olumsuz yönde etkileyecektir. Kroniklerin her sene için özel olarak yazılan kayıtlardan oluşması gerekmektedir fakat eski tarihçiler içerikte yer alan bilgiyle alakalı olduğunda başka yıllardan da bilgiler eklemiştir. Özellikle amaçlarına yönelik bilgiler olduğunda genellikle bu şekilde hareket etmişlerdir.

Marcellinus'un 441 yılına ait "Persler, Sarazenler, Tzanneler, İsaerialılar [ve] Hunlar" hakkındaki kaydı bu duruma örnek olarak gösterilebilir.²³ Diğer kaynaklar Perslerin savaşa 440 yılında

katıldığını söylemektedir fakat 441 yılında savaş hâlâ sürmektedir.²⁴ Anlaşıldığı üzere Marcellinus, imparatorluğun durumunu vurgulamak için 440–441 yıllarındaki Pers savaşıyla 441–442 yılları arasındaki Hun savaşını birleştirerek anlatmıştır. Aynı kayıtta “Naissus, Singidunum ve diğer şehirler ile İlyricum *oppidaesinin* (duvarlar) çoğunun tahrip edildiğini” belirtmiştir.

Yine imparatorluğun durumunu vurgulamak amacıyla aynı mantıkla iki yıl içerisinde gerçekleşen saldırıları 441 yılı altındaki kayıtlara geçirmiş olma ihtimali de vardır. 442 yılına ait kayıtlardaysa Bleda ve Attila’nın İlyricum ve Trakya’yı tahrip ettiğini söylemektedir.²⁵

Bütün bu sorunlara rağmen savaş sürecini hakkında sonuçlara varabilmek için Marcellinus’un kayıtlarını kullanmak gerekmektedir. Marcellinus’un Trakya’ya yönelik saldırıyı farklı bir kayıtta belirtmesi 441 seferinde yalnızca İlyricum’a saldırıldığını ve Trakya’nın 442 yılında tahrip edildiğini göstermektedir. Bu varsayım doğru ise seferlerin incelenmesinde büyük etkisi olacaktır. 6 ve 7 numaralı haritalar incelendiğinde Margus’un ele geçirilmesinden sonra Naissus ve Singidunum’a yönelik bir sefer Hunların hedeflerine ulaşmaları için geldikleri yoldan tekrar geri gitmelerini gerektirmektedir. Dönemin askeri seferlerine bakıldığında ise saldırı güçlerinin taşımak zorunda oldukları yükü azaltmak için uzun süre düşman bölgelerinde yerleştiği görülmektedir. Üzerinden geçtikleri bölgedeki kaynakları tükettiklerinden, tekrar geçtiklerinde zor durumda kalma ihtimalleri vardır. Dolayısıyla tutarlı bir sonuca ulaşabilmek için iki sefere dair doğru olabilecek kayıtları incelemek gerekmektedir.²⁶

Marcellinus’un, 440, 441 ve 442 yıllarındaki saldırıları 441’in kayıtlarıyla birleştirip Trakya’nın yalnızca 442’de saldırıya uğradığını belirtmesinden hareketle bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Muhtemelen *praesental* ordularından biri ve Trakya ordusunun büyük bir bölümünden oluşan Doğu Roma ordusunun bir kısmı Vandallarla yüzleşmek için Sicilya’da, geri kalanını Sasanilerle (Haziran 441’de barış yapılacak olsa da, Doğu’daki ordunun İlyricum’daki olayları müdahale etmesi için artık çok geçti) savaşmak üzere en doğudaki bölgelerde

görevlendirilmişti. Buna rağmen bölgede konuşlandırılacak ikinci bir *praesental* ordusu niteliğinde güçlü kuvvetler hâlâ mevcuttu.

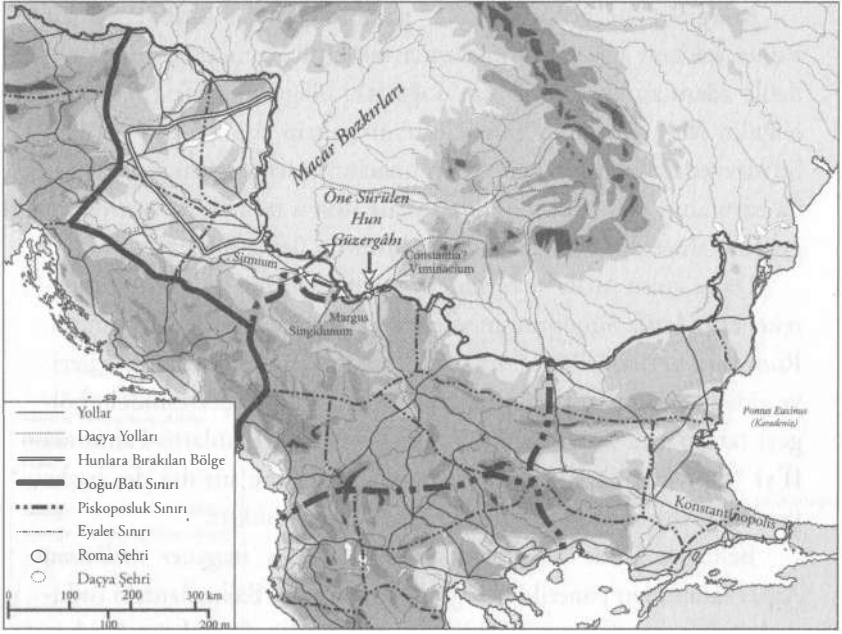
Bu bağlamda, Attila'nın 441'de imparatorluğa yapacağı baskın sırasında Roma'nın karşı saldırıya geçmesi durumunda Konstantinopolis'ten uzak durmaya karar vermiş olabileceği sonucuna varılabilmektedir. Bleda'nın bu döneme kadar Roma ile dost kalması, muhtemelen Attila ile arasında bir kırılma yaratmıştır. Attila, 441 baskını sırasında Roma'nın karşılık veremediğini ve olaylara siyasi tepkisini gördükten sonra 442 yılında doğunun içlerine doğru saldırıya karar vermiştir. Sonuç olarak Hun seferleri batı seferi ve doğu seferi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

441 Yılı “Batı” Seferi

Yapılan değerlendirmelerin ardından 441 ve 442 yıllarındaki Hun seferlerinin net ve tutarlı bir taslağı ele alınacaktır. Fakat okuyucular bunun bir varsayım olduğunu ve olay hakkında diğer değerlendirmelerin de eşit derecede geçerli olduğunu unutmamalıdır.

Kaynaklar, Hunların “en az yedi büyük şehre” saldırdığını ve ele geçirdiğini göstermektedir.²⁷ Bunlardan altısının Sirmium (Sremska Mitrovica), Naissus (Niş), Singidunum (Belgrad), Viminacium (Kostalac), Margus (Oraşje) ve Ratiaria (Archar) şehirleri olduğu bilinmektedir.²⁸ Sadece bir kale ve ticaret merkezi olan Constantia'nın bu yedi “şehir” arasında olması tuhaftır ve altıncı bölümde detaylı olarak incelenecektir. Yukarıda özetlenen “Batı” ve “Doğu” seferi kavramlarından hareketle Sirmium, Singidunum, Viminacium ve Margum seferlerinin 441'de, Naissus ve Ratiaria seferlerinin ise 442'de gerçekleştiği varsayılmaktadır.

Saldırı büyük ihtimalle Doğu Roma donanmasının Afrika'ya yelken açtığı haberi Attila'ya ulaştıktan sonra başladı. Roma'nın uzlaşma çabalarını hiçe sayan ve barış antlaşmasını bozanın Romalılar olduğunu sürekli yineleyen Hunlar Tuna'nın kendi taraflarında bulunan Constantia kalesine doğru harekete geçtiler.²⁹

Harita 7: 441 yılındaki Hun saldırısı.

Casusları aracılığıyla bölgeye dair edindiği bilgilere rağmen seferin olabildiğince çok köle ve ganimet ele geçirmek için yapılması en kolay şekilde geri dönmeyi gerektirecekti. Dolayısıyla esirleri ve hazineyi götürmek için en kolay yol bir kısmı hâlâ kullanılabilir olan Macar bozkırlarındakiler de dâhil, başlıca Roma yollarını kullanılmaktı (bkz. Harita 4). Buradan hareketle Attila'nın Roma sınırlarına girdikten itibaren ordularıyla birlikte Roma yollarından hareket ettiği söylemek mümkündür.

Doğruysa, Hunlar muhtemelen Constantia'dan Tuna'yı geçip Margus'a hareket etmiştir. Tehlikeyi anlayan Margus piskoposu, şehri görünmeden terk etti ve bölge halkı tarafından teslim edilmeden önce Hunlara katıldı ve sonrasında şehrine ihanet etti. Geri döndüğünde, şehirdeki birlikleri Hunlara saldırımları gerektiğine ikna edip onları tuzığa çekti ve ilerleyen Roma kuvvetleri Attila tarafından pusuya düşürüldü. Hunlar böylece savunmasız kalan şehri ele geçirdi.³⁰

Margus'u ele geçiren Attila, ganimet taşıyan birliklerine bir Roma saldırısı olasılığı konusunda temkinli davranmış ve bu nedenle adamlarının bir kısmını doğudaki bölgeleri keşfe göndermiş olabilir. Muhtemelen Viminacium'un "tahrip edilmesinin" nedeni bu kuvvetlerdir. Herhangi bir Viminacium garnizonunu işgal altında tutmanın yanı sıra, doğudan olası Roma takviye kuvvetlerinin gelişini izleyerek Attila'ya bildirme görevini üstlenmişlerdir.

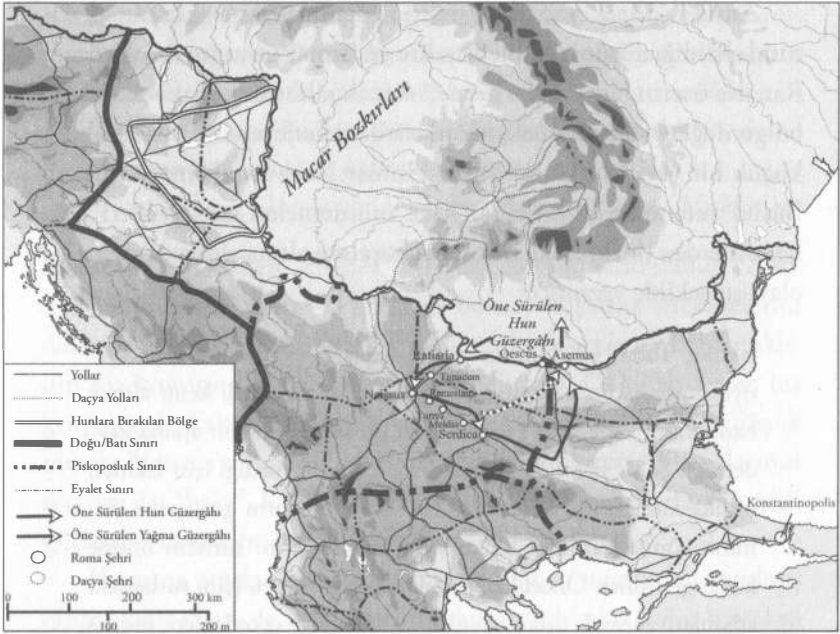
Daha sonra Attila ve birliklerin esas kuvvetleri batıya doğru hareket etti. Attila Singidunum şehrine yapılan saldırıyı bizzat yönetti. Roma'nın herhangi bir saldırıya geçmediğini gören Attila daha ileriye gidebileceğini fark etti ve büyük şehir Sirmium çevresindeki bölgeyi tahrip etti. Sirmium'un ele geçirilmesinin Hunların Pannonia II'yi "topraklarına katmasıyla" sonuçlandığı öne sürülse de, başka yerde bahsedilmediği için gerçeğe uzak bir olasılıktır.³¹

Belirlenemeyen bir noktada Doğu Roma *magister militum* Aspar tarafından yönetilen Doğu Roma elçileri, Balkanlardaki orduyu komuta etmek üzere geldi.³² Kısa süre içerisinde saldırıyı durdurmak konusunda uzlaşmaya varıldı.³³ Roma'yla yapılan antlaşmanın rahatlığıyla muhtemelen en kısa yoldan ganimetlerle kendi bölgesine dönen Attila'nın bu durumdan memnun olduğuna şüphe yoktur.

Bu sırada Attila'nın bilmediği ve sonraki yıllarda Batı Roma ile ilişkileri kızıştıracak bir olay yaşandı. Sirmium kuşatma altına alındığında şehrin piskoposu Attila'nın kâtibi Constantius'a gümüş kaplar verdi. Bu gümüş kapları ele geçirilirse kendisi için veya öldürülürse şehrin diğer sakinlerinin kurtarılması için kullanması üzerinde anlaştılar. Daha sonra Roma'ya kaçan Constantius bunları bir bankacıya vererek altın karşılığında teminat olarak kullandı ve Attila'nın yanına geri döndü.

442 Yılı "Doğu" Seferi

Attila 441 yılı boyunca geçerli olan ateşkes boyunca imparatorluğa herhangi bir saldırıda bulunmadı. Ancak antlaşmanın sona erdiği 442 yılının sefer sezonu başladığında Theodosius'un Afrika'ya

Harita 8: 442 yılındaki Hun saldırısı.

gönderdiği birliklerin hâlâ geri dönmediğini gören Attila ikinci bir sefere girişmeye karar verdi.

Ancak, bu kararı almasında başka faktörler de etkili olmuştur. En önemli etken muhtemelen önceki yılda Doğu Roma'nın mevcut birliklerini göndererek Hunlarla savaşmak yerine ateşkes yapmak üzere bir komutan göndermesidir. Dolayısıyla Attila, Doğu Roma'nın Hunlarla yüzleşmeye istekli olmadığını fark etmiştir.

Attila bu durumlardan hareketle ikinci bir saldırı başlattı. Yukarıdaki tasavvurlardan hareketle Attila ilk olarak Doğu Roma'nın hâkim olduğu Balkan bölgelerinin Batı sınırlarına saldırmıştır. Günümüze ulaşan kayıtlarda bu konuda çok az bilgi olduğundan sefer sırasında izlenen güzergâha tam olarak ulaşılamamaktadır fakat haritada listelenen bölgeler karşılaştırılarak olası bir sonuca ulaşılabilmektedir. Ancak bunun belgelerle kanıtlanmış bilgi değil, bir hipotez olduğu unutulmamalıdır.

Attila ve önceki yılki faaliyetleri nedeniyle saldırıya katılmak zorunda kaldığı düşünülen Bleda şehre saldırmak ve yağmalamak üzere Ratiaria üzerinden Tuna'yı geçti.³⁴ Ancak saldırının odak noktası bu bölge değildi. Muhtemelen Ratiaria'dan ilerleyerek Timacum'daki küçük bir yerleşim yerini geçen Hunlar Naissus şehrine vardılar.³⁵ Bütün yeteneklerini kullanarak ve muhtemelen esir ettikleri mühendislerden de faydalanarak şehri kuşatma altına aldılar. Priscus bu olayı şu şekilde yazmıştır:

İskitler, Tuna Nehri üzerindeki İliryalıların şehri Naissus'u kuşatıyordu.³⁶ ... Bu kalabalık ve sağlam surlarla çevrili kenti almak barbarların kaderinde yazılıydı, her girişimlerinde bir aşama kaydetteler. Şehir sakinleri savaşmaya cesaret edemediği için İskitler, birliklerinin geçişini kolaylaştırmak üzere nehrin güneyden kısmına köprü kurdular ve kuşatma makinelerini surların önüne kadar getirdiler. Öncelikle, geçişleri kolay olduğu için, surlardaki adamları vurmak üzere okçuları oturttukları tekerleklerle monte edilmiş kalasları ileri sürdüler. Kalasların alt tarafında, duvarlardaki açıklıklardan başarılı bir şekilde atış yapabilmek için, tekerlekleri ayaklarıyla iterek makineleri ihtiyaç duyulan yere itmek üzere adamlar duruyordu. Kalasların üzerindeki adamlar savışırken güvende olmak için, kendilerini oklardan ve ucunda ateş olan silahlardan korumak üzere ham deri ve köseyle kaplanmış söğütten örülmüş perdeler kullanıyorlardı. Bu şekilde duvara çok sayıda makine getirildi ve siperlerdeki adamlar ok yağmuruna karşı teslim olarak bölgelerini terk etti. Barbarlar, "koçbaşı" olarak anılan büyük makineler de getirmişlerdi. Bir kiriş, gevşek zincirlerle eğimli kalaslardan yukarıya doğru uzanıyordu ve metalden yapılmış sivri bir ucu vardı. İlerletenlerin güvenliği için etrafına duvarlara saldıranlara örtülenle aynı perde örtülmüştü. Arkaya bağlanan kısa halatlarla adamlar bunu büyük kuvvet uygulayarak geri çekiyor ve sonra serbest bırakıyordu. Böylece duvarın isabet edilen kısmı çarpmanın etkisiyle paramparça oluyordu. Makineler surlara getirildiğinde, surlardaki askerler bu amaçla hazırladıkları

katar büyüklüğündeki kaya parçalarını surlardan aşağıya yuvarlıyordu. Bazıları etraflarındaki adamlarla birlikte eziliyordu fakat makineler o kadar fazlaydı ki hepsine birden karşı koyamadılar. Barbarlar surların koçbaşı darbeleriyle yıkılan kısımlarından ve merdivenler dayadıkları sağlam duvarlardan şehre girdiler.

Priscus, fragman 6.2, çev. Blockley

Hikâyede bahsedilen “kirişler”, Thoukydides’in tanımladığı “vinçler” anımsatmaktadır.³⁷ Hunların benzer kuşatma makinelerini daha önceden biliyor olma ihtimali vardır fakat burada bir taklidin söz konusu olduğu açıkça görülmektedir. Doğudan gelen bir grup göçebe kabilenin Thoukydides’i bilme olasılığının çok düşük olması Naissus’a yapılan saldırıda kullanılan kuşatma araçlarının esir ya da “hain” Romalılar tarafından tasarlandığı düşüncesini güçlendirmektedir.

Kuşatma araçları ister Hunlar ister başkası tarafından yapılmış olsun, şehir düştü ve yağmalandı. Yıkımın şiddeti o kadar büyüktü ki, Priscus yedi yıl sonra (449) Hunların elçisi olarak seyahat ederken “şehri tamamen ıssız bir halde buldu ... [sadece]... Hıristiyan hanlarında hastalıktan muzdarip bazı insanlar vardı”.³⁸ Naissus, bir asır boyunca haritada yer almadı.³⁹

Hunların ganimetleri ve esirleri Naissus’dan nasıl çıkarttıkları bilinmemektedir fakat büyük katarlara yerleştirip Roma İmparatorluğu’nun içlerine girerken yanlarında taşımış olma ihtimalleri düşüktür. Muhtemelen ganimetler ana birliklerden ayrılan bir grubun koruması altında Macar steplerine götürüldü. Dönüş sırasında yanlarındaki yiyecek yükünü en aza indirmek için yol üzerindeki yiyecekleri tüketeceklerinden, geri dönerken büyük ihtimalle daha önce geçtikleri Naissus ve Ratiaria’daki yollardan ilerlediler. Fakat hangi güzergâh üzerinden gittikleri bilinmemektedir.

Bu bağlamda, Priscus’un kayıtlarındaki bazı karışık bilgiler daha iyi anlaşılmaktadır. Savaşın sona ermesinden sonra Attila “Asemus halkından hem Romalı hem de barbar esirleri teslim etmelerini istedi”.⁴⁰ Priscus daha sonra şöyle devam etmektedir:

sadece duvarlar üzerinden savaşmakla kalmayarak hendeğin dışında da karşı konulamaz bir güce karşı savaştilar ve düşmana çok zarar verdiler ... [ve] ... sayıları giderek azalan Hunlar yavaşça geri çekildiler ... [Asemus kalesindekiler peşlerini bırakmadı] ... [Hunlara] saldırmak üzere yurtlarından epey uzaklaştılar ve farklarına bile varmayan düşmanlarının üzerine çökerek ganimetleri ellerinden aldılar.

Priscus, fragman 9.3.42–50, çev. Blockley

Asemusluların direnişi hakkında 433, 441, 442, 443 ve 447 yıllarına ait hiçbir kayıt yoktur.⁴¹ Dolayısıyla Priscus'un dağınık haldeki fragmanlarını bu konuda doğru kronolojik sıraya sokmak diğer konulardan çok daha zordur. Bunlardan en az üç tanesini elenebilir. Attila 433 yılında henüz kral olmadığından emir verme yetkisi yoktu. 443 yılında ise savaşın bittiği ve Hunların imparatorluktan uzaklaştığı görülmektedir (aşağıya bkz.). Hun ordusu 441 yılında yenilgiye uğratıldıysa muhtemelen 442 seferinde kayıplarının intikamını alabilmek için Asemuslulara saldıracaktır. Ancak böyle bir saldırının görülmemesi 441 yılını da olasılıklar arasından çıkarmaktadır. Dolayısıyla bu olayın 433, 441 ve 443 yıllarında yaşanmış olma ihtimali yoktur.

Teoride olayın 447'deki esas savaşın sonunda olması mümkündür ancak Asemus bölgesinin bu antlaşmada tahliye edilecek Roma topraklarının sınırları içinde olması, varılan antlaşmada tuhaf bir ek olacaktır. Dolayısıyla 447 yılı da seçenekler arasından çıkarabilir. Anlaşıyor ki Hunlar Asemuslular onlara saldırdığında kaçan Romalı esirlerin kelle başına 12 *solidi* ödenmediği takdirde geri gönderilmesini 442–3 yıllarındaki görüşmelerde belirttiler.⁴² *Magister militum per Thracias* (Trakya askeri birliklerinin komutanı) ve imparatorluk elçiliği bunun sonucunda Asemuslulardan fidyeyi ödemesini istedi. Asemus halkı esirlerin kaçtığını iddia ederek bu isteği reddetti.⁴³

Sonuç olarak Asemuslular tarafından saldırıya uğrayan Hunlar ganimetleriyle ve esirleriyle muhtemelen Naissus şehrinden geçen

küçük bir gruptu. Kaledekiler ganimeti götüren Hun birliklerinin tek başlarına şehre saldırarak kadar güçlü olmadıklarını fark edip ani bir baskınla Hunları mağlup ederek esirleri serbest bırakıp, ganimetin büyük bir kısmını geri aldılar. Bu Hun birliklerinin Attila'nın emriyle o güzergâh üzerinden gittiğine şüphe yoktur. Dolayısıyla yenilginin şanına leke düşürdüğünü gören Attila, bu durumu düzeltmek için Theodosius'la uzlaşma yapmak zorunda kalmıştır.

Bu arada Attila ve Bleda, Morava Nehri vadisinden Serdica'ya doğru devam etti. Priscus, Serdica'nın da tahrip edildiğini kaydetmiş olsa da, verilen hasar Naissus'un yağmalanmasının yanından bile geçemezdi çünkü saldırıdan sonra Serdica canlı bir şehir olmaya devam etti. Dolayısıyla muhtemelen şehir merkezi değil, etrafındaki bölgeler zarar görmüştü.⁴⁴

Kendilerine ulaşan yeni bilgidен hareketle böyle bir karar almış olabilirler: 442 baharında Afrika'yı Vandallardan geri almak için yola çıkan fakat henüz Sicilya'dan öteye bile gidememiş olan birlikler, Konstantinopolis'e varmak üzere geri çağrıldı. Yaptıkları yağmalardan katarlar dolusu ganimet ele geçiren kardeşler, savaşmaları gerektiği takdirde ellerindeki yüklerin onları engelleyeceğini fark ettiler ve akliselim olmanın yiğitliğin bir parçası olduğu düşüncesiyle imparatorluk topraklarından çekildiler.⁴⁵

İllyria ve çevresindeki bölgelerdeki meselelerle ilgili bir yasa çıkarılması, 21 Ağustos 442 tarihine kadar savaşın en azından etkilenmiş bölgelerin çoğu için bittiğini göstermektedir.⁴⁶ Belki de bu noktada ana Hun ordusu Asemus'tan geçerken, Asemus halkı Hunlara saldırarak esirleri serbest bırakmıştır. Ancak Priscus'un Attila ve Bleda'dan ismen bahsetmemesi bu durumu olanaksız kılmaktadır: iki Hun liderinden birinin yenilmiş olmasının Priscus tarafından kaydedilmemiş olmasının ihtimali çok düşüktür.

443: Yeni Antlaşma

Ordusu Sicilya'dan dönmüş olmasına rağmen üçüncü bir Hun istilasıyla karşı karşıya kalmak istemeyen Theodosius, Attila ve Bleda

ile görüşmelere başladı. Genellikle bir zayıflık işareti olarak görülen düşmanı parayla uzak tutma yöntemi, saldırgan düşmanlarla başa çıkmak için standart bir yöntem haline gelecekti. Yapılacak savaşın sonucu ne olursa olsun ölenler yerine gelecek yeni birlikler oluşturmak, büyük bir askeri harekât finanse etmek çok daha pahalıya mal olacaktı. Dolayısıyla ödeme yapmak, Hunlardan ve haleflerinden çok daha zengin bir imparatorluk için uygun bir yöntemdi.

Magister utriusque militiae per Orientem (Doğu [Oriens] Birliklerinin Komutanı) Anatolius, antlaşma yapmak üzere Hun sarayına gönderildi.⁴⁷ Hunların lehine düzenlenen *Horreum Margi* antlaşmasına göre kaçaklar Hunlara teslim edilecek; daha önce ödenmeyen borçlar için 2720 kilo altın ödenecek, yıllık vergi 950 kilo altına çıkarılacak ve kaçan Romalı esirler için 12 *solidi* fidye ödenecek, para ödenmediği takdirde “kaçak”, Hunlara teslim edilecekti. Son olarak Romalılar kendilerine kaçan barbarları sınırları içerisine almayacaktı.⁴⁸

Priscus ödenen paranın çok yüksek bir meblağ olduğunu, Doğu Roma vatandaşlarının yoksulluktan “eşlerinin mücevher ve ev eşyalarını satmaya” başladığını hatta “birçoğunun açlıktan veya kendilerini asarak öldürdüğünü” öne sürer.⁴⁹ Bunun bir abartı olduğu çok açıktır. Beşinci yüzyılın başlarına dair kayıta, Roma’daki aristokrat ailelerin yıllık altın gelirinin 450–680 kilo arası, en zenginlerinse 1800 kilo kadar olduğu söylenmektedir. Dolayısıyla 950 kilo altının imparatorluğu böyle bir duruma sokma ihtimali bulunmamaktadır.⁵⁰

Buradan hareketle, Attila’nın isteklerinin Doğu Roma için aşırı yüksek meblağlar olmadığı söylenebilmektedir. Muhtemelen Attila tabilerine gücünü gösterebileceği ve Roma imparatorunun antlaşmayı reddetmeyeceği meblağı oldukça iyi hesaplamıştı.⁵¹ Ayrıca ödenen miktarın Perslere verilenle aynı olması, Attila’nın itibarını iyice artırmıştı.⁵² Diğer yandan Afrika’yı Vandallardan geri almak üzere giriştiği (başarısız sonuçlanan) sefere yaptığı harcamalar muhtemelen Doğu Roma’nın hızlı bir şekilde para toplamasını engellemişti. Dolayısıyla aniden verilen vergi toplama kararı istenen haracı ödemek için alınmış olabilir.

En az bir tarihçi, verilen son iki noktadan hareketle söz konusu olan barış antlaşmasının 443 değil 447 yılına tarihlendiğini söylemiştir. Hazine aristokrat ailelerden para istemeyi gerektirecek kadar kötü bir seviyedeysse 444 yılında vergilerin azaltılması ve 455'te Tuna Nehri'nin ve sınırdaki duvarların güçlendirilmesinin finanse edilmesi de tarihçilerin bu düşüncelerinde belirleyici olmuştur.⁵³ Muhtemelen vergi indirimleri yalnızca Oriens'in doğu eyaletinde (*prefecture*) geçerli olacak ve bu yasa vergiler için değil kalan vergi borçları için uygulanacaktı. Dahası yakın zamanda bölgenin Sasaniler tarafından saldırıya uğraması nedeniyle borçluların ayakları üstünde durabilmesi için zaman gerektiği düşünülmüş bundan hareketle vergi indirimi uygulanmış olabilir. Ayrıca muhtemelen bölgenin imparatorluğa sadakatini artırmak ve böylece imparatorluğun paraya ihtiyacı olmadığını kabul etmek yerine düzenli bir para akışı sağlamak amacı güdülmüştür.

Doğu Roma vatandaşları intihar etmiş ya da etmemiş olsun, yapılan antlaşma Attila ve Bleda için ezici bir zaferdi. Bir darbeye Doğu'yu sarsıntıya uğratarak bol miktarda ganimet, altın elde ettiler ve konumlarını uzun süre korumalarını sağlayacak itibar kazandılar.

Batı Roma⁵⁴

Doğu Roma'yla yapılan barış antlaşmasından sonra, Attila 443 yılında gözünü Batı'ya yöneltti. Attila'nın Batı Roma'nın da Doğu Roma ile aynı koşullarda bir antlaşma yapmak istediğine şüphe yoktur. Amcalarının Aetius'la yakın olduklarını biliyor ve rakibi olarak ona saygı duyuyordu. Ayrıca Batı Roma'nın durumunun Doğu Roma kadar parlak olmadığını farkındaydı, dolayısıyla gerçekçi düşünerek daha az para isteyecekti.

Attila, görüşmelerin başlatılmasını talep etmek üzere elçilerini Aetius'a gönderdi. Attila'ya karşı temkinli ve bir saldırı beklemekte olan Aetius, ilk evliliğinden olan oğulları Cassiodorus ve Carpilio'yu Attila'yla antlaşma ayarlamak üzere Hunların sarayına gönderdi.⁵⁵

Batı Roma tarihinin son yıllarında adı iyice belirginleşecek olan Orestes'in, ölen Constantius yerine *notarius* (kâtip) olarak Attila'nın yanına Aetius'un oğullarıyla aynı zamanda gönderilmiş olma ihtimali vardır.⁵⁶ Aetius, Hispania'nın büyük kısmının Süevler, Afrika'nın Vandallar, Galya'nın Gotlar tarafından yönetildiğini Franklarla hâlâ sürmekte olan savaşı ve Galya'da süren isyanları da hesaba katarak Batı Roma'nın bir savaş daha kaldıramayacağını biliyordu. Daha öncesinde Hun birliklerini çok kez *bucellarii* ve *foederati* olarak kullanan ve bu birliklerin gelmeye devam etmesini isteyen Aetius, muhtemelen bu yüzden yeni bir antlaşma gerektiğini düşünmüştür. Attila'yla bir anlaşmazlık ise Hun savaşçılarının çoğunun geri çağırılmasıyla sonuçlanabilirdi. Roma ordusunda kendi bağımsız liderlerinin emri altında itaat eden Hun birlikleri, her ne kadar Attila'ya katılmak istemiyor da olsa, Attila Batı Roma'dan ayrılmamalarını savaş veya tahrip edici akınlar için bahane olarak kullanabilirdi.

Hızlıca anlaşmaya varıldı. Ne yazık ki bu konuyla ilgili hiçbir detay elimize ulaşmamıştır fakat Hunların genel istekleri göz önüne alındığında Roma'nın para "desteğini" ödemeyi kabul ettiğini söylemek mümkündür. Valentinianus'un 444'te çıkardığı ek kanun (*novel*) Hunlara para ödemeye doğrudan alakalı olabilir.⁵⁷ Son olarak ve muhtemelen anlaşmaya bağlı kalındığını göstermek amacıyla rehine değişimi yapıldı. Daha sonraki bir dönemde Cassiodorus, *Variae* adlı çalışmasında atası olan aynı isimli elçinin Attila'yla bir barış antlaşması imzalamakta başarılı olduğunu ve bu barış antlaşmasına göre Carpilio'nun bir süre Hun sarayında kalmasının kararlaştırıldığını söylemiştir.⁵⁸ Aetius'un Pannonia topraklarını bu sırada Hunlara devrettiği öne sürülmektedir.⁵⁹ Kaynakların yapısı dikkate alındığında bu ihtimaller dâhilindedir fakat Batı Roma'nın Pannonia'nın kontrolünü 437 (yukarı bakınız) yılında Doğu Roma'ya devretmiş olması bölgeyi devredecek bir konumda olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla çok da olası bir ihtimal değildir.

Roma sınırlarında barış sağlandığına göre Hunlar Roma İmparatorluğu'nun kuzeyindeki bölgelere doğru genişlemeye devam edebilirdi. Fakat olaylar dramatik ve beklenmedik bir hal aldı.

TEK HÜKÜMDAR

444/5

Sonraki iki veya üç yıl boyunca Roma kaynaklarında Hunlar hakkında çok az şey geçmektedir. Başarılarından memnun olan ve yenilmez komutanlar olarak itibarlarını sağlamlaştıran Attila ve Bleda kuşkusuz bu süreyi *barbaricum*daki konumlarını güçlendirmek ve bölgelerini genişletmek için seferlere çıkararak geçirmiştir. Roma'ya karşı seferleri yürüten kişi muhtemelen Attila'ydı fakat Hunların asıl lideri hâlâ Bleda'dır.¹ Hun İmparatorluğu Attila ve Bleda'nın ortak yönetimi döneminde bütün Hun kabilelerini Macar bozkırlarından idare edilen merkezi bir otoritenin kontrolü altında bir araya getirilmesiyle gücünün zirvesine ulaştı. Zaten daha sonrasında Attila ve Bleda'dan başka herhangi bir Hun kralının ismi geçmemektedir.²

Kardeşler arasında gerilim hâlâ sürüyordu. Bunun Bleda'nın Roma'ya yapılan saldırılara karşı oluşundan mı, yaptığı başarılı seferleri Attila'nın kıskanmasından mı ve kontrolü ele almak istemesinden mi yoksa kabile/grup temelli iç çatışmadan mı kaynaklandığı bilinmiyor.³ 444 ya da 445 yılında aralarındaki gerilim o kadar dayanılmaz bir hal aldı ki Attila Bleda'yı öldürdü.⁴

Bleda ve Attila arasındaki gerilimde “cüce” Zerkon'un da bir miktar payı olduğu öne sürülmüştür. Romalı komutan Aspar'a Vandallara karşı çıktığı Afrika seferinde (430–434) sunulan Zerkon, Balkan saldırılarından birinde Hunlar tarafından ele geçirilmiş ve Bleda'nın “soytarısı” olmuştu. Görünüşiyle, elbisesiyle, sesiyle ve

Latince, Hunca ve Gotçadan oluşan karmaşık sözleriyle Attila dışındaki herkese bastırılamaz kahkahalar attırabiliyordu.⁵ Kardeşlerin arasının açılmasında Zerkon'un Bleda'ya tavsiyesinin de küçük bir rol oynamış olması olasıdır.⁶ Kuzey Afrika kökenli Zerkon, Bleda'ya imparatorluğa saldırmamasını tavsiye ederek Attila'nın stratejisiyle zıt düşmesini sağlamış olabilir. Zerkon'u tiksinc bulan Attila'nın, önde gelen bir Hun liderinin böyle iğrenç bir yabancından tavsiye aldığını görmesi şüphesiz aralarındaki gerilimi artırmıştır.

Kardeşlerin arasının açılmasında etkisi olabilecek, doğruluğu tartışmalı bir etken daha bulunmaktadır. Hun tarihi açısından çok da güvenilir bir kaynak olmayan Jordanes, "Mars'ın Kılıcı" hikâyesini şöyle anlatmaktadır:

Tarihçi Priscus kılıcın aşağıdaki şekilde bulunduğunu söylemektedir: "Bir çoban sürülerinin içinde bir düvenin topalladığını görür fakat yaray bulamaz. Endişeyle kan izlerini takip ederek bir kılıca ulaşır ve düvenin fark etmeden bunu çiğnediğini anlar. Toprağı kazarak kılıcı çıkarır ve doğrudan Attila'ya götürür. Hediyeyle sevinçle karşılayan Attila bütün dünyanın hükümdarı olarak seçildiğini ve Mars'ın kılıcıyla bütün savaşlarda zafer kazanmayı garantilediğini düşünür."

Jordanes, Getica, 35 (183).

Hikâyenin doğru olup olmadığını belirlemek imkânsızdır. Bununla birlikte, bu hikâyede kaydedilen ifadeler Attila'nın Bleda'yı öldürme kararını haklı çıkarmak için öne sürdüğü iddialar olabilir. Attila, üstünlük sırasında Bleda'dan sonra geliyor olsaydı, "bütün dünyanın hükümdarı" ve "bütün savaşlarda zafer kazanan" olamazdı ve belli ki tanrılar tarafından seçilmiş kişi oydu.

Bleda'nın öldürülmesinin arkasındaki neden ne olursa olsun, Attila'nın öldürme emri verdiği apaçık görünmektedir. Bleda'nın ölümü Hunların bazı kolları arasında ayrılıklara neden oldu. Örneğin, Akatzirler suikast haberini aldıklarında Hun hâkimiyetine isyan etti ve bu noktadan itibaren Roma İmparatorluğu'na sığınmaya

çalışan “imparatorluğa ait” grupların dönüşü Attila’nın siyasi gündeminin bir parçası haline geldi.⁷

Bleda’nın ölümünden sonra Attila’nın attığı en önemli adım imparatorluğun her iki yarısına da artık tek hükümdar olduğunu bildirmek olmuştur. 445’te Batı Roma’daki Aetius’un oğlu Carpilio’yu ve “Yüksek Rütbeli Subay ve Kâtip” Cassiodorus’u bu olaydan sonra elçi olarak Attila’ya gönderildiği öne sürülmektedir.⁸ Tarihi verilmemiş tüm olaylarda olduğu gibi bunu da kesin olarak söyleme imkânı yoktur fakat Beşinci Bölüm’de belirtilen etkenlere göre 443 yılında gönderildikleri farz edilmektedir. Bu noktada Attila’nın Roma’yla yapılan antlaşma maddelerini değiştirmeye çalıştığına dair bir kanıt yoktur. Dolayısıyla Batı Roma elçileri Attila’nın Hunların tek kralı olduğunu kabul etmekten başka bir şey yapmamıştır.

446

Batı Roma elçilerinin aksine, Doğu Roma elçileri ağır taleplerle karşılaşmak zorunda kalacaktı. Priscus’un aşağıdaki söylemi büyük olasılıkla bu döneme tarihlenmektedir:

Attila, kaçakları talep etmek üzere Doğu Romalıları tekrar elçi gönderdi. Elçileri kabul ederek pek çok armağanla onurlandırdılar ve herhangi bir kaçak olmadığını söyleyerek geri gönderdiler. Ardından başkalarını gönderdi ve onlar da hediyeler aldığı anda üçüncü ve ardından dördüncü kez elçi gönderdi. Barış bozulmasın diye Romalıların cömert davrandığının farkında olan barbar, Roma’ya maiyeti arasından kimin faydalanmasını istiyorsa onu gönderiyordu.

Priscus, fragman 10, çev. Blockley

Sürekli elçilerin gönderilmesi Priscus tarafından elçilerin zenginleştirilmesinin bir yolu olarak görülse de, muhtemelen asıl neden Attila’nın Bleda’nın ölümünden sonra kaçan “kraliyet hanedanı” üyelerinin ve Hun hâkimiyetinden kaçarak Roma’ya sığınan tabi grupların geri gönderilmesi isteğinde kararlı olmasıydı. Muhtemelen

Attila, bu kişilerin ve grupların onu yerinden etmek için Doğu Roma tarafından desteklenme ihtimalinden korkuyordu.

Theodosius'un 446 yılında, 443 yılındaki antlaşmayı imzaladığı zamankinden daha güçlü bir konumda olması Attila'nın endişelerini artırmış olabilir. Theodosius, 443 yılının Eylül ayında Tuna filolarının güçlendirilmesi, Tuna boyundaki hasar görmüş ve yıkılmış askeri kampların tamir edilmesi ve garnizonların gücünün artırılması için emirler vermiştir.⁹ Ayrıca bölgenin akıncılar tarafından saldırıya uğramasını önlemek için Agara yakınındaki Trakya yarımadası (Chersonese) boyunca yeni bir duvar inşa ettirmiştir. Corinth Kıstağı'nın karşısındaki Hexamilion duvarının inşasına da bu dönemde başlanmış olabilir.¹⁰ Sonraki üç yıl boyunca Theodosius'un emirlerinin yerine getirilmesi, artık Hun saldırılarından eskisi kadar korkmadığı anlamına gelmektedir.

Ayrıca Doğu Roma artık hem Sasanilerle hem de Vandallarla barış içindeydi. Muhtemelen 446 yılında son elçiler geldiğinde Theodosius elçilerin tekliflerini reddetti ama görüşmelerin devam etmesini önerdi. Doğu Roma'nın talihsizliğine, Attila bu teklifi kabul etmedi ve görüşme yapmak yerine saldırıya geçmeyi tercih etti.¹¹ Attila, Tuna Nehri'ndeki filoların merkezi olan Ratiaria bölgesindeki Roma topraklarını tahrip etti ve Hun grupları akınlar halinde Trakya boyunca akınlara girişti.¹²

Bunun karşısında Theodosius "konsolosluk rütbesine sahip bir adam olan" Senator'a Attila ile görüşme emri verdi. Tuna sınırlarındaki Hun grupları tarafından elçi olarak kabul edilmeyeceği, yakalanabileceği hatta öldürülebileceğini düşünerek temkinli davranmaya karar veren Senator, Karadeniz kıyılarından Odessus'a geçti ve oradan karaya çıkarak Attila'nın sarayına yöneldi.¹³ Senator'un elçilik yaptığı tarih bilinmemekle beraber 446'nın sonlarında veya 447'nin başlarında gönderilmiş olabilir.¹⁴ Elçiliği hakkında daha fazla bilgi verilmemesi muhtemelen yaşanan büyük değişiklikten kaynaklanmaktadır.

Tuna sınırında gerilim bir kez daha yükselirken, 26 Ocak 447'de Attila ve Theodosius arasındaki durumu değiştirecek bir olay meydana

geldi. Sabah erken saatlerde şiddetli bir deprem Konstantinopolis surlarına hasar verdi ve surların bir kısmı moloz yığınlarına dönüştürken elli yedi kule yıkıldı.¹⁵ Tanrının gazabına uğradığını düşünen II. Theodosius, tacını ve mücevherlerini takmayı reddederek, Büyük Saray'dan şehir surları dışındaki askeri geçit töreni alanı Hebdeomon'a kadar 11 kilometre boyunca yürüdü.

Attila, Ratiaria'ya saldırısıyla 441–22 savaşıdan sonra Theodosius tarafından düzenlenen yeni savunmaların Romalıların umduğu kadar etkili olmadığını kanıtlamıştı. Depremin haberi geldiğinde, Attila'nın bunu ilahi bir işaret olarak gördüğü ve Balkanlara büyük çaplı bir saldırı emri verdiği görülmektedir.

447 Savaşı

Kral Attila, öncekinden daha büyük bir savaş başlattı. Neredeyse tüm Avrupa'yı tahrip etti, şehirleri ve kaleleri istila ederek ve yağmaladı.

Marcellinus comes, 447.2, çev. Croke.

Ratiaria bölgesinden Tuna Nehri'ni tekrar geçen Hunlar, güneydoğuya dönmeden ve Hebrus Nehri vadisine doğru istila hareketlerine devam etmeden önce Margus Nehri'nin yukarı bölümlerinden ilerlediler. İmparatorluğa girdikten sonra İlyricum, Trakya, Dacia'nın iki kısmı, Moesia ve İskitya eyaletlerini tahrip ettiler.¹⁶ Pontus ve Propontis kıyılarına ve muhtemelen Thermopylae'ye kadar ulaştılar ve belirtilene göre Herakleia/Perinthus ve Adrianopolis hariç bütün şehirleri ele geçirdiler.¹⁷ Bununla birlikte, Marcellinus'un bahsettiğinin bildiğimiz "Avrupa" kıtası değil, Balkanlardaki vilayetlerden birinin adı olan "Europa" olduğu unutulmamalıdır.

Muhtemelen kaynaklarda verilen yer adları yazarlar tarafından saldırı altındaki bölgelerin kötü durumunu vurgulamak için belirtilmiş ve ayrıntılı bir şekilde verilmemiştir. Dolayısıyla bu kayıtları kullanarak bir güzergâh ve dolayısıyla Attila'nın saldırı stratejisi ortaya konulabilse de bunun yalnızca bir hipotez olduğu unutulmamalıdır. Kayıtlarda Ratiaria, Serdica, Philippopolis (Plovdiv),

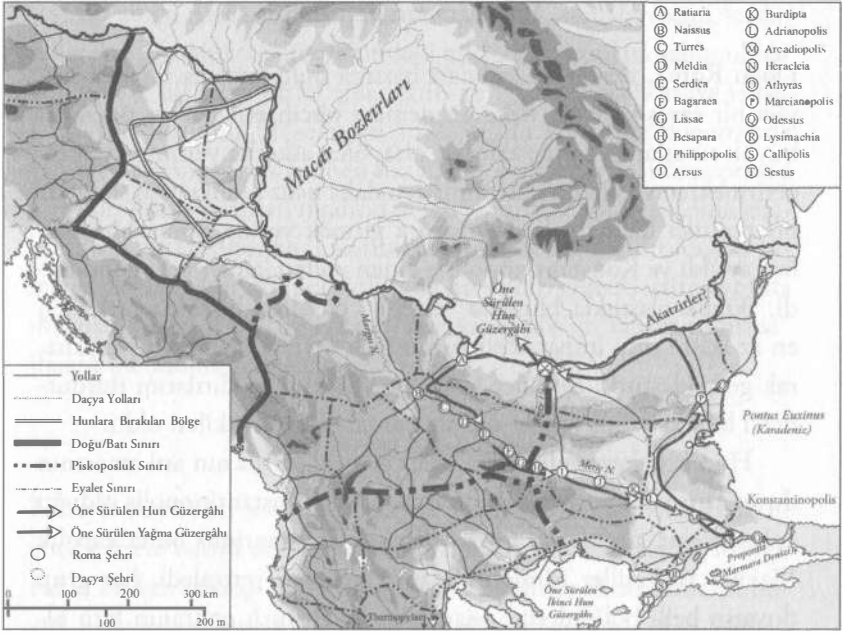
Arcadiopolis (Lüleburgaz), Calliopolis (Gelibolu), Sestus (Eceabat), Athyras, Adrianopolis ve Heracleia (Marmara Ereğlisi) şehirleri yer almaktadır.¹⁸

Büyük Hun ordusu tıpkı 442 yılında olduğu gibi Tuna'nın kuzeyindeki müttefiklerine ait bölgeleri ana hedefleri Konstantinopolis'e doğru giderken birer vasıta olarak kullanmış olabilir. Tuna Nehri'ni geçip Ratiaria çevresindeki bölgeleri tahrip eden Hunların, Roma'nın başkentine ilerlerken ana Roma yollarını kullandıkları görülüyor. Harabeye dönmüş Naissus şehrini geçerek erzak ve ganimet arayışıyla Serdica etrafındaki bölgeleri tahrip ettiler. Daha sonrasındaysa Bagaraea, Lissae ve Burdipta bölgelerini geçip Philippopolis'e ilerlediler. Üç küçük şehir daha yağmalanmış olabilir fakat kesin bir şey söylenememektedir. Attila'nın ana hedefi Konstantinopolis'ti ve depremde hasar gören duvarlar onarılmadan önce ulaşmak istiyorsa hızlı hareket etmesi gerektiğinin bilincindeydi.

Saldırıyı öğrenen ve ana hedefin neredeyse kesin olarak Konstantinopolis olduğunu bilen “[Theodosius,] Areobindus ve Arnegisclus ile birlikte Aspar'ı ve komutasındaki birlikleri savaşmaya gönderdi. Generaller feci şekilde bozguna uğratılırken, Attila Karadeniz ve Calliopolis ile Sestus'un yanındaki deniz olmak üzere iki denize doğru ilerledi”.¹⁹

Priscus generallerin “feci şekilde bozguna uğratıldıklarını” söylese de, yaptıklarını öne sürdüğü savaşlardan bahsetmemektedir. Dolayısıyla bu üç komutana mümkün olduğunca savaştan kaçınmaya çalışarak Hunların ilerleyişini durdurma veya yavaşlatma emri verildiği anlaşılabılır. Bunu yapmanın en kolay yolu Attila'nın güzergâhı üzerindeki büyük şehirlerde garnizon kurmak böylece onu yavaşlatırken aynı zamanda geçtikten sonra arkasında bir tehdit oluşturmaktı.

Roma ordularını görmezden gelerek Philippopolis'ten ayrılan Hun ordusu, güzergâhları üzerindeki bir sonraki büyük şehre ulaşmadan önce Arsus ve Burdipta'yı atladi. Başkente giden “güzergâhı” bloke eden Roma ordularından biri Adrianopolis'te konuşlanmış küçük bir kuvvet olabilir. Balkanlardaki en büyük şehirlerden

Harita 9: 447 yılındaki Hun saldırısı.

biri olan Adrianopolis başkente giden ana yolun üstünde bulunması nedeniyle, saldırılara karşı bir tabya görevi gördü. Fakat şehir Attila'nın hedefleri arasında olmadığından içerdeki birlikleri dikkate almaksızın yanından geçti. Attila'nın tek amacı duvarlar onarılmadan Konstantinopolis'e ulaşmaktı. Roma garnizonunun sürpriz saldırısından korkan Hunların çevredeki bölgeleri de diğer şehirler kadar tahrip etmesi olası değildir. Adrianopolis'in yıkımdan kurtulan az sayıdaki şehirden biri olduğuna dair yukarıda belirtilen iddia böylece açıklanmaktadır.

Ağır tahkim edilmiş şehri geride bırakan Hunlar, Athyras'a gitmeden önce Arcadiopolis ve Herakleia'yı geçerek ilerlediler. Bu şehirlerin çevresindeki bölgeler yağmalanmışsa da, zaman aleyhlerine işlediğinden başlıca şehir merkezlerini ele geçirmekle zaman kaybetmemişlerdir. Athyras bölgesindeyken öncü birliklerinin geri dönerek onu kötü haberlerden haberdar ettiği neredeyse kesindir.

Romalıların Tepkisi

Doğu Roma, *praesental* orduları hazırda bulunmasına rağmen büyük bir savaş yaparak riske girmemeyi tercih etti.²⁰ Para ödemek, büyük savaşlarda, sonuç zafer de olsa, ölen askerler yerine yenilerini getirmekten ve silah temin etmekten daha ucuz olduğu için standart bir politika haline gelmişti. Savaşa girmek yerine Roma birlikleri üçe ayrıldı ve Konstantinopolis'e giden yolları kapatmaya gönderildi. Büyük olasılıkla Hunlara "direniş" gösteren büyük şehirlerden en az ikisi bunu imparatorluğun büyük sayıda birliklerine dayanarak gerçekleştirdi. Birlikler her ne kadar Hun saldırılarını durdurmayı başaramamış olsalar da, bir konuda büyük etkileri oldu.

Hun istilalarının haberleri gelir gelmez, Attila'nın asıl amacının duvarların yıkılmasıyla savunmasız kalan Konstantinopolis olduğu anlaşılmıştır. *Praetorian prefect* Flavius Constantinus buna karşılık Maviler ve Yeşiller isimlerinde yarış grupları tertiplede, her grup duvarın belli bölümlerini onaracaktı ve en hızlı onaranın kim olduğu görülecekti.²¹ Attila Balkanlardaki Roma orduları tarafından yavaşlatılırken şehre gelen öncü birlikleri duvarların tamir edildiğini ve şehrin artık saldırıya açık olmadığını gördü. Attila'nın haberleri nasıl karşıladığı bilinmese de hüsrana uğradığı kesindir.

Attila "istila ve depremle yıkılmış, salgın bir hastalığın patlak verebileceği" bir bölgede ordularını "sabit" tutma şansı az olacağından ayrıca kuşatmayı tamamlayacak bir donanması olmadığından Konstantinopolis'e saldırıyı göze alamazdı.²² Ancak kesin olan bir şey vardı ki Romalılar Hunlarla yüzleşmek istemiyor şehir duvarlarının arkasına saklanmayı tercih ediyorlardı. Bu koşullar karşısında Attila muhtemelen Naissus ve Konstantinopolis arasındaki ana yolun güneyinde yer alan daha önce girilmemiş bölgeleri tahrip etmek üzere ana kuvvetlerinden büyük bir birlik göndermiştir. Kaynaklarda geçen Lysimachia, Calliopolis, Sestus ve kesin olmakla beraber Thermopylae şehirlerine yapılan saldırılar bu şekilde açıklanabilmektedir. Hunlar en sonunda günümüzde Marmara Denizi olarak adlandırılan Propontis'e vardılar.

Bu arada Attila, Romalıların savaşa yanaşmamalarından faydalanarak Konstantinopolis yolundaki güçlü garnizonlara sahip olmayan büyük bir şehri hedef aldı. Attila ve Hun ordusu kuzeye yönelerek yağmalanmış bölgelerden uzak durdu ve Roma döneminde Pontus Euxinus olarak bilinen Karadeniz’e ulaşarak Marcianopolis’e yöneldi. Roma orduları tarafından takip edilmediğini ve Roma güçlerinin Konstantinopolis’i korumak üzere konumlandırıldığını bilen Attila’nın Marcianopolis’e büyük bir saldırı gerçekleştirmiş olma ihtimali vardır. Kayıtlarda geçen Marcianopolis’in “tahrip edilmesi” ifadesi bu şekilde açıklanabilmektedir.

Utus Nehri Muharebesi

Nihayet büyük bir şehir yağmalayan Attila ve Hunları Tuna’yı takip etmek üzere batıya dönmeden önce kuzeydeki yollardan ilerlediler. Fakat bu kez rahatça ilerleyemeyecekti. Muhtemelen Hunların büyük miktarda ganimet ve esir ele geçirdiğini öğrenmiş olan Romalı *magister militum* Arnegisclus, verilen savaşmama emrini umursamayarak Attila’nın dönüş yolunu kesmek üzere ilerledi. Arnegisclus ve adamları Marcianopolis’in batısındaki Utus Nehri’nde Hunların yolunu kesti. Attila’nın savaşmaktan başka şansı yoktu. Ne yazık ki savaş hakkında hiçbir kayıt bulunmamakta. İki tarafın da çok sayıda kayıp verdiği zorlu bir mücadele olduğu fakat savaşın sonunda Hunlar karşıya geçerken Arnegisclus’un öldürüldüğü dışında bir şey bilinmiyor.²³ Kayıplara rağmen Attila bu savaştan büyük bir siyasi zafer sağladı.²⁴ Roma İmparatorluğu’nun birçok bölgesini tahrip etti ve Roma ordusunun onu yenemeyeceğini kanıtladı.

Balkanlar: Şehirler ve Nüfus

Balkanlardaki savaş (yakın dönemdeki) çağdaş yazarlar tarafından bölge için büyük bir felaket olarak görülmüştür. Bir Galya tarihçisi tarafından Hunların en az yetmiş şehri tahrip ettiği söylenir ve keşiş Callinicus, *Vita Hypatii* (*Hypatius’un Hayatı*) adlı eserine göre o

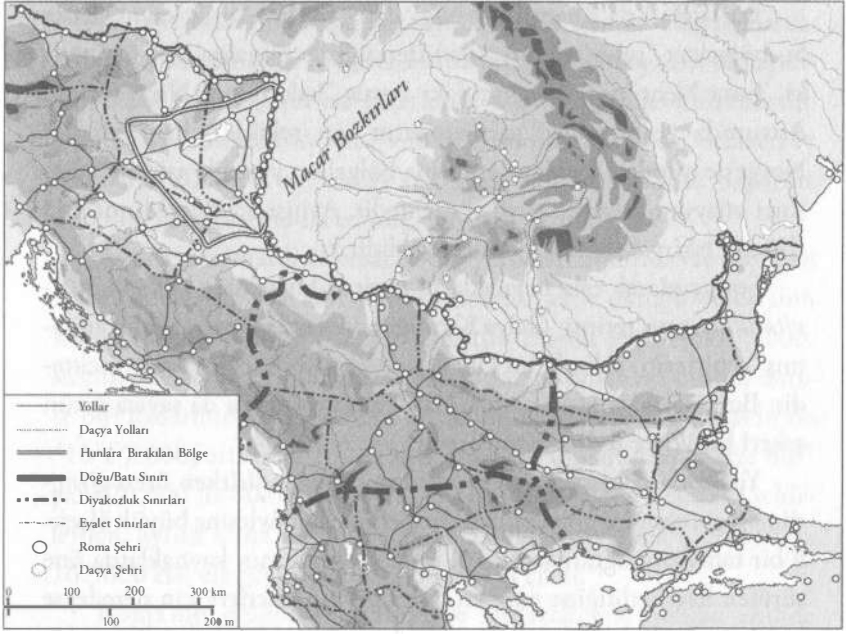
kadar çok insan öldürülmüş ve köleleştirilmişti ki, “Trakya hiçbir zaman eskisi kadar nüfusa sahip olamayacaktı”.²⁵ Bu iddialara rağmen bölgenin ekonomik faaliyetlerini canlı bir şekilde devam ettirmesi şaşırtıcıdır. Mevcut kanıtların yakından incelenmesi ve çağdaş yazarların yöntem ve amaçlarının bir analizi, iddiaların göründükleri kadar doğru olmadığını göstermektedir.

Şehirler

Bölgede Romalılara atfedilebilecek bilinen tüm büyük yerleşim yerlerini göstermeyi amaçlayan Harita 10'da 100'den fazla kasaba ve şehir bulunmaktadır. Ancak Hunların 100 şehirden 70'ini yalnızca tek bir yılda yağmalamış olma ihtimali yoktur. Şehirleri tek tek yağmalamak için gereken süre bir sefer mevsimi için bile çok fazladır. Diğer yandan Galya Kroniği'ndeki (*Gallic Chronicle*) iddiayı olası bir bilgi olarak kabul edebilmek için iki yol vardır:

Bunlardan ilki, antik kaynaklarda *civitas* veya *polis* (“şehir”, “kasaba”) teriminin kullanımıyla ilgilidir. Günümüzde yoğun bir şekilde şehirleşmiş bir bölge için kullanılmasına rağmen, antik çağda *civitas* veya *polis* ifadesi “sadece şehir merkezini değil, aynı zamanda şehre ait olan tarlaları, köyleri ve kasabaları da kapsıyordu”.²⁶ Nitekim toplamda yaklaşık olarak 50 milyon kişilik Roma nüfusunun ortalama 6 milyonu şehir merkezlerinde yaşamıştır.²⁷ Sonuç olarak, eski kaynaklarda yağmalandığı söylenen şehirlerin çoğu durumda yalnızca etraflarındaki bölgenin yağmalandığı ve tahkim edilmiş merkez bölgeye dokunulmadığı söylenebilir.

Aynı durumun Hunlarla Savaş döneminde de geçerli olduğu düşünülürse bir şehrin etrafındaki köylere ve bölgelere yapılan Hun saldırıları da şehre yapılan saldırılar olarak değerlendirileceğinden Hunlar tarafından yağmalanan “şehir” sayısı beklenenden çok daha yüksek çıkabilir. Gezici Hun süvarilerinin malzeme bulabilmek için çok uzun mesafeler kat etmek zorunda olması, Galya Kroniği'nde yağmalandığı belirtilen çok sayıda şehri açıklamaktadır.

Harita 10: Balkan şehirleri.

İkinci açıklama da *civitas* teriminin kullanımına ilişkindir. Dördüncü yüzyılın sonundan itibaren, muhtemelen 376 ile 382 yılları arasında Gotlarla yapılan büyük bir savaştan dolayı, Trakya'da şehir merkezi dışındaki çok sayıda alan tahkim edilmiştir. Bunlar, 1 hektar veya daha fazla alanı olanlar “yarı-şehir merkezleri” ve 1 hektardan daha az olanlar “müstahkem köyler” olarak anılmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Çoğu stratejik bir mevzide bulunan bu bölgelerdeki savunmaların bir kısmı yerel halk tarafından taşınan taşlarla inşa edilmişse de, çoğu imparatorluğun sağladığı taş ve harç ile inşa edilmiştir.²⁸

Her ne kadar sınırlardaki barbar akınlarını yavaşlatmak gibi stratejik sebeplerle inşa edilmişlerse de tahkim edilmiş bu bölgelerden bazıları “demir işleme merkezleri olarak bilinmektedir”. Dolayısıyla “barbarların” bölgeyi yağmalamalarındaki sebeplerden biri daha sonra kullanmak üzere demir külçeleri ele geçirmektir.²⁹

Bu bağlamda önemli bir bilgi daha vardır. Antik kaynaklarda bu bölgelere “şehirler” (*civitates*) dendiği de olmaktadır.³⁰ İlginçtir ki, Tuna Nehri’nin yukarısındaki Iatrus “kalesinde”, Nicopolis ad Astrum’da ve şehirdeki garnizonların ağır şekilde tahrip edildiği Novae’de yapılan kazılara göre bu bölgelere yönelik saldırılar beşinci yüzyılın ortasına tarihlenmektedir. Aynı Scythia Minor’daki (Küçük İskitya) kazılar için de geçerlidir.³¹

Sonuç olarak eski kaynakların tutarsız bir şekilde kullandığı *civitatıs/civitates* terimi, Galya Kroniği’nde kaydedilen saldırıya uğramış “şehirlerin” aslında bu küçük kaleler olabileceğini göstermektedir. Bu kaleler ya Hun akınlarına dayanamamış ya da sayıca üstün askeri birliklere teslim olmuşlardır.

Yukarıda bahsedilenler kaynakları değerlendirirken özen gösterilmesi gerektiğini göstermektedir. Şehirlerin böylesine büyük ölçekli bir tahribata uğramış olması, Hun saldırılarının kaynaklarda öne sürülen hareketliliğine rağmen, tek bir yılın seferleri için neredeyse imkânsızdır. Bahsedilen yağma hareketlerinin çoğu bahsedilen şehir merkezlerini kuşattıklarını ve yağmaladıklarını değil, akıncı müfrezelerinin kırsal bölgelere yaptığı saldırıları veya büyük bir orduya direnmek için inşa edilmemiş olan küçük kaleleri nitelemektedir.

Nüfus

Attila’nın Doğu Roma’ya yaptığı seferler sırasında Hunların “çok sayıda köylüyü” öldürdüğü ve esir aldığı, yaptıkları faaliyetlerle “Roma’nın Tuna vilayetlerini soyduğu” öne sürülmektedir.³² Bu doğru olabilir ve Balkanların “soyulması” Attila’nın 451 yılında batıya dönmesinde bir etken oluşturmuş olabilir. Saldırıların büyük etki bıraktığı kesindir fakat antik kaynaklar ve çağdaş yazarlar muhtemelen bu durumu abartarak vermiştir.

Hun saldırılarının Balkan nüfusu üzerinde büyük bir etkisi olduğu açıktır. Çağdaş tarihçiler, 440’larda Hunlar tarafından kaç kişinin esaret altına alındığını hesaplamaya çalışmıştır. Bu tahminler kaynaklarda 395 yılında Anadolu’yu işgal eden Hunların 18.000

esir aldığı iddiasıyla başlamaktadır.³³ Daha sonraki kaynaklarda, Balkanlarda saldırılan bölgeler Hunların yurtlarına yakın olduğundan daha fazla kişinin ele geçirilmiş olabileceği öne sürülmüştür. Bu teoriyi desteklemek için, 530'ların sonlarında Hun, Sclaven ve Antaların 200.000 esir aldığı ve 539'da Hunların kendi başlarına 120.000 esir aldığı iddia edildiği kaydedilmiştir.³⁴

Ayrıca matematiksel hesapla 447 yılındaki saldırıda ele geçirilen 70 şehirden yalnızca 10 tanesinin önemli şehir olduğu ve 60'ının küçük şehirler olduğu öne sürülmüştür. Büyük şehirlerden 7.000, küçük şehirlerden 1.000 esir, ayrıca kırsal kesimlerden bunun dörtte biri kadarının ele geçirildiği düşünüldüğünde, 447'deki saldırıda "10 x 7.000; artı 60 x 1.000; artı bunların toplamının dörtte biri" yani 70.000 ila 60.000'in toplanmasıyla elde edilen 130.000 şehirlerden, ayrıca kırsal kesimlerden de 32.000 kişiyle tek bir saldırıda 162.000 esir ele geçirildiği sonucu ortaya çıkar.³⁵

Roma'nın uzağındaki kabilelere satılacak bile olsalar, eninde sonunda fiyatlarda düşüşe yol açacağı için Hunların bu kadar çok sayıda köleye ihtiyaç duymaları mümkün değildir. Daha da önemlisi özellikle Roma tehdidi altındayken bu kadar kişiyi Balkanlardan Macar bozkırlarına kadar götürecek lojistik güce ve grupları düzenleyip denetleyecek kadar çok sayıda adama sahip olmaları pek de olası görünmemektedir.

Sayılara gelince, Hunların köleleri çiftlik hayvanlarıyla ilgilenmek, hizmetçi, saki, emir eri ve hamam görevlisi olarak kullandığı ayrıca müttefik Got, Gepid, Herul, Skir ve Rugi kavimlerine hediye olarak sunulduğu kabul edilmektedir. Fakat yapılan hesaplamalardan ulaşılan sayılar bahsedilen kavimlerin içerde büyük bir etki oluşturmada bu kadar Romalı köleyi bakabileceği fikrini mümkün kılmamaktadır. Örneğin, Romalılar MÖ birinci yüzyılda o kadar çok sayıda köle ele geçirmiştir ki çıkarılan isyanları büyük sayıda düzenli birliklerle bastırmak zorunda kalmışlardır.

Eski halklar köleliği sıradan bir olgu olarak kabul etmiş gibi görünse de, bu, özellikle "medeni" bir toplumdan "barbar" olarak

sınıflandırılan bir topluma götürülen bireylerin köleleştirilmekten mutlu olacağı anlamına gelmemektedir. Hun toplumuna özel olarak, kölelerin Hunların dini törenlerinde yer almaya zorlanması onları daha da huzursuz etmiş olabilir.³⁶ Hıristiyan esirler bu tür törenleri tiksinc bir şey olarak görecektir.

Öte yandan “pastoral toplumların genellikle ... esirlerini kendileriyle bütünleştirme” eğiliminde oldukları unutulmamalıdır.³⁷ Priscus elçilik görevlerinden birinde gördüğü Grekçe konuşan Hun, Hunları da bu grubun içine katmaktadır. Bir süre konuştuktan sonra söz konusu adamın esir olarak alındığı fakat efendisine iyi hizmet ederek dahası Romalı yoldaşlarına karşı seferlerde bile Hunların yanında savaşarak özgürlüğünü terk ettiği, Hunlar arasında yaşamayı Roma’daki eski hayatına tercih ettiği ortaya çıkmıştır.³⁸ Bu adamın kâtip, hesap uzmanı ve mimar olarak görev yapan eğitilmiş ve becerikli, yani şanslı kesimden olduğu açıktır.³⁹ Ancak kölelerin büyük çoğunluğu için hayat zor ve acımasız olmuştur. Sonuç olarak 162.000 esirin Hun siyasetinin içine yerleştirilmiş olması pek de mümkün değildir.

Köle ele geçirmek neredeyse kesin olarak saldırının nedenlerinden biriydi ancak muhtemelen asıl kârlı işlem, Attila’nın hükümdarlığı boyunca Hun elçileri gönderilerek Doğu Roma’dan defalarca istenen, esir karşılığı alınan fidye olacaktı. Fidyeye ödendikten sonra, ki genellikle ödeniyordu, tutsakların Balkanlardaki eski yaşamlarına dönmelerine izin verilecekti.

Yukarıdaki analize göre, 447 yılındaki saldırı Hunlar tarafından Roma İmparatorluğu’na şimdiye kadar yapılanlar arasında en ağır olmasına rağmen, şiddetinin ve bazı durumlarda saldırının etkilerinin abartıldığı söylenebilmektedir. Ele geçirilen şehir merkezlerinin ve kölelerin sayısı kesinlikle abartıdan ibarettir. Sonuç olarak, savaş sırasında bölgede büyük alanlar tahrip edilmiş olsa da, birçoğu için bu durum geçici olacak ve altyapısının sağlam kalması, fidyesi verilecek nüfusun geri dönmesiyle sanılandan çok daha kolay ve hızlı bir şekilde eski hallerine döneceklerdi. Öte yandan, Tuna Nehri’nin öbür ucundaki her an saldırmaya hazır siyasi oluşum, bu bölgede yaşamayı düşünen insanların kararlarını değiştirmesine neden olacaktı.

Olaylardan Sonra

Tuna boyundaki güçlendirilmiş savunma hatlarının aşılması, geniş bir arazinin tahrip edilmesi ve Utus Nehri Savaşı'nda bir Roma ordusunun yenilgiye uğratılması, Konstantinopolis'teki Theodosius'u büyük bir şoka uğrattı. Saldırının tekrarlanmasını önlemek için çabucak harekete geçti. Yılın sonuna varmadan *magister militum* Aspar görevden alındı. Alınan yenilgi için günah keçisi olarak seçilmiş gibi görünse de, asıl sebep muhtemelen Konstantinopolis'in iç siyasetinde dönen entrikalardı.⁴⁰ Theodosius, 440 yılında konsüllük yapmış Anatolius'u tekrar elçi olarak gönderdi ve bu sefer yanında *magister* Theodulus da vardı.⁴¹ Buna karşılık Attila önde gelen Hun savaşçısı Scottas'ı imparatorluğa gönderdi.⁴² Attila için her şey daha fazla saldırı yapılmamasını isteyen imparatorluktan koparabileceği şartlara bağlıydı.

448 Yılındaki Antlaşma

447 kışından yeni yılda yapılan antlaşmaya kadar görüşmeler devam etti.⁴³ Attila yükseldiği konumla Doğu Roma'yı küçük düşürerek tabilerine ve takipçilerine emirlerine direnmenin bir sonuca varmayacağını kanıtlamıştı. Antlaşma kayıtlarda bir bütün olarak kaydedilmemiştir ve kaynakların fragmanlar halinde olması kaydedilen “antlaşmaların” hangi yıla ait olduğunun anlaşılmasını engellemektedir. Bu durum çağdaş tarihçiler arasında ihtilaflara yol açmıştır. Aşağıda, var olan birkaç kaynak kullanılarak ve özellikle 442 yılındaki olmak üzere önceki antlaşmaların analizlerini de hesaba katarak 448 antlaşmasının varsayımsal bir yeniden inşası yapılacaktır.

Antlaşmada birkaç “standart” hüküm vardı. Doğu Roma için antlaşmanın ana maddesi, Hunların Balkanlara bir daha saldırmasıydı. Utus Nehri Muharebesi'nde galip gelmiş olsalar da, çok fazla kayıp verdikleri için bunun bir kez daha yaşanması Attila'nın askeri gücüne oldukça hasar verirdi. Dolayısıyla bu madde Attila için bir sorun teşkil etmemiştir. Attila için standart koşullar, özellikle imparatorluk tarafından desteklenerek Macar bozkırlarına dönüp sorun

çıkartabilecek “Hun” esirlerin geri gönderilmesi idi. Muhtemelen mali bir hüküm daha bulunuyordu fakat bu hükmün ne olduğu tartışması antik ve çağdaş tarihçileri karışıklığa sürüklemiştir.

Attila'nın bu konudaki talebi, 433 yılındaki anlaşmanın tekrarı ve yılda 950 kilo altın vergi verilmesi olabilir. Fakat imparatorluğun antlaşma yapmaya zorlandığı her seferde talep edilen altın miktarının arttığı düşünüldüğünden, aynı taleplerin iki kez istenmiş olması pek kabul edilen bir fikir değildir. Antik kaynaklarda istenilen paranın göz ardı edilmiş olması veya belirtilen para miktarının 443 yılındaki değil 447 yılındaki antlaşmada belirlendiği de ihtimaller arasındadır.

Batı Roma elçilerinin Attila'ya göreve giderken bahsetmelerinden hareketle, Attila'nın Batı Roma tarafından fahri *magister militum* yapıldığı kabul edilmektedir.⁴⁴ 434 yılından önce bu konuma atanmasıyla ilgili herhangi bir kayıt bulunmadığından Bleda'nın ölümünden sonra atandığı varsayılmaktadır. İkincisi seçenек olasıyken, birincisi tartışmalıdır. *Magister militum* unvanı Batı ve Doğu Roma tarafından ayrı ayrı verilmesine ve iki tarafın da kendi atadıklarını yönetiyor olmasına rağmen aynı unvan iki tarafta da bulunmaktaydı. Dahası, Doğu Roma'nın Attila'ya bu unvanı vermek için Batı Roma'ninkilerden çok daha büyük sebepleri vardı. Bu şekilde Attila'yı Doğu Roma'ya karşı savaşmada daha isteksiz kılacak ayrıca vermek zorunda olduğu “haracı” Romalı görevlilere verdiği ödeme olarak gösterecekti. Bu hipotez çağdaş kaynaklarda neden haraçtan bahsedilmediğini ve Attila'nın *magister* yapılmasının altındaki nedenleri açıklayabilir.⁴⁵

950 kilo altının 443 ve 448'deki anlaşmaların ikisine birden söz edilip edilmediği veya Attila'nın *magister militum* olarak atanarak haracın gizlenip gizlenmediği bilinmemektedir. Attila ayrıca imparatorluğu her zamankinden daha çok küçük düşürecek isteklerde bulunmuş ve bu şekilde kendi konumunu daha da yüceltmıştır. Ancak yine bunun da 448'deki antlaşmayla bağlantılı olup olmadığı bilinmemektedir.

Bu şartlar 449 yılındaki elçilik görevine katılmadan önce Priscus tarafından kaydedilmiştir. İki şart da Edeco'nun 449'da Konstantinopolis'e gönderdiği mektupta yer almaktadır. Birincisi "İllyria'daki pazarlar daha önce olduğu gibi Tuna sınırında değil, Attila'nın yerle bir ettiği ve İskit-Roma bölgesi arasında sınır olarak belirlediği Naissus'da açılacaktı".⁴⁶ Roma topraklarının bu kadar derininde bir pazar merkezine duyulan ihtiyaç Attila'nın esas talebinden kaynaklanıyordu. Buna göre Romalılar "savaşta kaybettikleri toprağı işlemeyi bırakacak ... beş günlük bir arazi" yani Tuna boyunca Pannonia'dan Trakya'daki Novae'ye kadar geniş ve uzun bir mesafeden vazgeçeceklerdi.⁴⁷ Bir günlük mesafenin yaklaşık 32 kilometreye eşit olacağı varsayıldığında, yaklaşık 160 kilometrelik bir alanın terk edilmesi istendiği anlaşılmaktadır.

Talebin esas amacının Hunların beklenmedik Romalı saldırılardan korunması ve Tuna'nın savunma hattından Romalıları uzak tutmak olduğu öne sürülmüştür. Ana amaçlardan biri bu olabilir, fakat gözden kaçan iki faktör bulunmaktadır. Birincisi, böyle bir hareket imparatorluğa Kartaca'nın Vandallar tarafından ele geçirilmesinden daha büyük bir leke bırakacaktır. Romalıların Kartaca'yı geri almak için deniz ötesi seferlere girişmek zorunda kalmaları, Vandalların hallerine bırakılmasında önemli bir faktördü. Tuna örneğinde alınan bölge Doğu Roma'nın başkentinden yalnızca bir günlük mesafede olduğundan bu tür hafifletici koşullar bulunmuyordu. II. Theodosius, selefi I. Theodosius'un 382 yılında Gotların kendi liderleri yönetiminde imparatorluk sınırları içinde yaşamasına izin vermek zorunda kalmasından bu yana en aşağılayıcı koşullarla karşı karşıyaydı.

İkinci faktör ise politik nedenlere dayanmaktadır. Özellikle müttefiklerinin ve aslarının gözünde, çağdaşları için Attila'nın dönemin en üstün siyasi ve askeri lideri olduğuna fazla şüphe yoktur. Fakat bunu daha da ileri seviyeye getirmek için bir darbeye Roma'yı kendi topraklarını bırakmaya zorlayarak konumunu Theodosius'unakinin üstüne çıkaracaktı. Toprak istemekteki asıl amacı

vasallarını yerleştirmek ve böylece Hun İmparatorluğu'yla arasında “tampon bölge” oluşturmak da olabilir fakat bu sadece tahmindir.

Antlaşmanın imzalandığı yıl Attila, Galya'dan gelen, hakkında çok bir bilgi olmayan ve önemi pek anlaşılmamış bir mülteciyi topraklarına aldı. 448 yılı içerisinde Galya'daki *bacaudic* isyanı bastırıldı ve “yetenekli ve aynı zamanda doktor” olan Eudoxius adlı bir isyan lideri Hunların yanına kaçtı.⁴⁸ Eudoxius'un gelişi Attila'nın sonraki yıllarda aldığı kararlarda etkili olmuş olabilir.

Bu konudan daha sonra bahsedilecektir. Siyasi konumunu güvence altına alan Attila, hâkimiyetini korumak üzere bir süreliğine kendine bağlı kabileleri imparatorluğun çevresine yerleştirmeye odaklanmıştır. Hedefleri fetih hareketlerine girişmekten koruyucu çemberdeki liderlerin Roma'ya kaçmasını engellemeye ve zenginliğini korumak için imparatorluktan düzenli olarak gelen haraçları toplamaya yönelmiş, hükümranlığı zirveye ulaşmıştır.⁴⁹

Yedinci Bölüm

449

İHTİLAFSIZ YÖNETİM

449

Attila siyasi ve askeri gücünün zirvesine ulaşmış ve Doğu Roma'yı mağlup etmişti fakat Roma İmparatorluğu'nun iki yarısı ile Hunlar arasındaki gerilimi sürdürmek için komplo kuruluyordu. Doğu Roma'nın bu olaydaki payı Priscus'un da büyük rol oynayacağı bir elçilik üzerinden gerçekleşecekti. Batı Roma'nın komploya karışması ise, bir dereceye kadar, sekiz yıl önce yani 441 yılında yaşadığı olaylardan kaynaklanıyordu.

Batı Roma

Paniumlu Priscus, 449'da Attila'ya yaptığı diplomatik yolculuk sırasında Batı Roma elçileriyle görüşürken yaşanan olayı şöyle anlatmaktadır:

Burada, Attila'ya elçiliğe gelen bazı “batı Romalılar” ile tanıştık; Kont Romulus, Noricum Valisi Promotus ve askeri lider Romanus. Yanlarında, Aetius'un Attila'ya kâtiplik yapması için gönderdiği Constantius ve Orestes'in babası Tatulus vardı. Bu ikisi elçilik heyetinden değil, elçilerin dostlarıydı ... Elçilik görevinin amacı, Constantius'dan değerli kaplar alan Silvanus adlı Romalı bir altın tüccarının iadesini isteyen Attila'yı yatıştırmaktı. Galya yerlisi Constantius, önceki Constantius gibi Attila'ya kâtiplik yapıyordu. Pannonia'daki Sirmium İskitler tarafından

kuşatıldığında bölgenin piskoposu kapları ona (Constantius'a) emanet etmiş, şehir düşerse ve esir alınırsa onu serbest bırakması için fidye olarak vermesini istemişti. Öldüğü takdirdeyse esir alınan vatandaşlar için kullanacaktı. Fakat şehir düştüğünde Constantius anlaşmayı bozdu ve Roma'ya gelerek kapları Silvanus'a rehin bıraktı. Karşılığında altın aldı ve belirlenen tarihte parayı faiziyle getirirse kapları geri alacağı aksi takdirde bunların Silvanus'ta kalacağı üzerine anlaşılar. Hainliğinden şüphelenilen Constantius, Attila ve Bleda tarafından çarmıha gerildi. Kapları öğrenen Attila, eşyalarını çaldıysa Silvanus'un teslim edilmesini istedi. Bunun üzerine Aetius ve Batı Roma imparatoru Silvanus'un alacaklı, kapların çalınmamış, rehin bırakılmış olduğunu, bir kısmını rahiplere sattığını ve diğerlerinin ise kutsal amaçlar için kullanıldığını söylemek için elçiler gönderdi. Attila isteğinden vazgeçmezse, imparator kapların bedelini gönderecek, fakat Silvanus'u göndermeyecekti.

Priscus, Fragman 8, çev. Blockley

Bu alıntı iki yönden dikkat çekmektedir. Birincisi, Sirmium bir Roma şehri ve mantık olarak şehirdeki insanlar ve mallar Roma'ya ait olmasına rağmen Batı Roma saldırı sırasında alınan kapların Attila'ya ait olduğunu kabul etmektedir. Daha çağdaş bir bakış açısı gümüş tabakların "Roma"ya ait olarak kalacağı ve Attila'nın talebinin "hırsızlık" anlamına geleceği olacaktır. İkincisi, Attila Batı Roma'yı baskı altında tutmak için her yolu uyguluyor gibi görünmektedir. Doğu'yu aşağılayan ve Tuna'nın kuzeyindeki *barbaricum* bölgelerinin çoğunu ele geçiren Attila, ya doğuya doğru başka bölgeleri ya da batıyı fethedecektir, seçeneklerini açık tutmaktadır.

Sirmium 441'de ele geçirilmişti ancak Attila kendisine yapılan ihanetten ancak Hunlara Sirmium'un kontrolünün sembolik olarak verildiği 448 yılında, neredeyse kesin olarak muhbirler aracılığıyla haberdar olmuştu. Daha sonraysa Constantius çarmıha gerildi. Batı Roma kaynaklarına göre daha sonra kapların bir tüccar tarafından Roma kilisesine satıldığını öğrendi ve muhtemelen 448 yılının

sonlarında ya kapların geri gönderilmesini ya da tüccarın teslim edilmesini talep etmek üzere elçiler gönderdi.¹

Batı Roma'nın Attila'yı yatıştırmak üzere gönderdiği elçiler;² Noricum valisi Promotus, *magister* Romanus,³ Attila'nın kâtibî Orestes, Orestes'in babası Tatulus ve kayınpederi *comes* unvanlı Romulus olmak üzere Pannonia ve Noricum'un yerel sivil ve askeri seçkinlerinden oluşuyordu.⁴ Orestes, Pannonia'nın 435 yılında Attila'ya verilen kısmındandı.⁵ Elçiler arasında Aetius tarafından Attila'ya kâtiplik yapması için görevlendirilen Constantius adlı bir adam daha vardı.⁶ Aetius tarafından Attila'ya kâtip atanması iki tarafın da yararına işliyordu. Attila büyük bir imparatorluğun bürokratik işleriyle ilgilenecek kişilere sahip olurken, Aetius da imparatorluğun tam merkezinde hem Hun ilişkilerini etkileyecek hem de Roma'yı haberdar edecek birilerini bırakmış oluyordu.⁷

Elçilikle ilgili bazı açıklığa kavuşmamış sorunlar da bulunmaktadır: Attila bu elçilik sırasında Batı Roma tarafından *magister militum* unvanı, ayrıca unvanın getirdiği ücreti almış olabilir.⁸ Sirmium hazinelerini ve tüccarı Attila'ya teslim etmek istemeyen Batı Roma, böyle bir teklifte bulundursa muhtemelen onu isteklerinden caydırmayı amaçlamıştır. Kayıtlarda bu anlaşmazlıktan daha fazla bahsedilmemesi dikkat çekmektedir. Bunun nedeni Batı Roma'dan beklenmedik bir habercinin Hunlara gelerek siyasi güç dengesini değiştirmesi olabilir. Attila, muhtemelen 449 yılının sonlarında İtalya'da yaşanan olaylar sayesinde Batı Roma'ya karşı saldırgan yaklaşma fırsatı buldu. Bunun hemen öncesindeyse çok sayıda Doğu Roma elçisiyle ilgilenmek zorunda kaldı.

Doğu Roma

449 baharında, Batı Roma elçileri henüz gelmeden önce Attila şahsi korumaları arasından Edeco'yu diğer elçileriyle birlikte Doğu Roma'ya gönderdi.⁹ Görüşmeler yaz boyunca devam etti ve 435 yılında Rua'yı temsil eden Eslas ikinci kez Doğu Roma'ya gönderildiğinde son buldu.¹⁰ Attila'ya dönen son elçiler arasında, Attila ve Hunlar arasındaki elçilik süreci hakkındaki tanımları günümüze

ulaşan tek kişi olan Priscus da vardı. Tanımları her ne kadar yalnızca Attila ve Hunlarla ilgilenenlerin (İkinci Bölüm’de olduğu gibi) bakış açısından incelenmiş olsa da Theodosius’un üzerindeki lekeden kurtulmak için her şeyi yapabilecek durumda olması göz ardı edilmiştir. Doğu Roma’nın itibarını zedeleyen 448 antlaşması hâlâ büyük sorun teşkil ediyordu.

Theodosius, Doğu Roma’nın zenginliğini kullanarak Hunları bölmeye çalışıyordu:

Onegesius, Attila’nın en büyük oğluyla (İlek) birlikte aşağıdaki nedenlerden Attila’ya boyun eğen İskit halkı Akatzirlere gönderilmişti. Klan ve kabilelerine göre bu halkın birçok yöneticisi vardı ve imparator Theodosius onlara hediyeler göndererek Attila’nın yanından ayrılıp Roma’yla barış yapmalarını sağlamaya çalışıyordu. Gönderilen elçi hediyeleri rütbelere göre dağıtmadı. Daha üst kıdemli Kouridachus, hediyeleri ikinci sırada alınca görmezden geldiğini ve gereken saygının sunulmadığını söyleyerek diğer krallara karşı Attila’yı çağırdı. Attila’nın çok geçmeden gönderdiği büyük bir ordu bunların bazılarını öldürürken geri kalanını boyun eğdirdi ... Kouridachus’un kendi halkı arasında kalmasına ve krallığını sürdürmesine izin verilirken Akatzir halkının geri kalanı Attila’ya boyun eğdi. En büyük oğlunu bu halkın kralı yapmak isteyen Attila, bu amaç için Onegesius’u gönderdi.

Priscus, fragman 11.241 vd., çev. Blockley.

Bu alıntıda birkaç detay göze çarpmaktadır. Birincisi, Theodosius, Hunlarla olan ilişkilerinde, olayları genelde bilinenden daha fazla takip etmekte ve ona göre hareket etmektedir. Müttefik kabilelerin Attila’yla ilişkilerini bozmaya çalıştığı antik ve çağdaş tarihçilerce nadiren bahsedilmiştir. Mücadeleden kaçınmak için Attila’ya her istediğini vermeyi kabul eden zayıf bir yönetici tasviri ise ikisinde de sabittir.

İkincisi, 448–9’da Hunların tek hükümdarı Attila olmasına rağmen, imparatorluk üzerindeki hâkimiyeti genelde bilindiği kadar mutlak değildir. Priscus’un kayıtlarına göre, Romalı elçiler hediye

dağıtırken uygun prosedüre göre hareket etmiş olsaydı Akatzirler bağılıklarını Roma'ya sunabilirlerdi. Diğer yandan Priscus'un bir Roma geleneği olan başarısızlığı birinin ihanetine veya hataya bağlama yöntemini uygulamış olabileceği de unutulmamalıdır. Bu olaydaysa hatalı kişiler elçilerdir.

Akatzirlerin aslında ana Hun yönetiminin bir parçası, Hiung-nu'daki gibi bölünen Hun İmparatorluğu'nun Doğu yarısının hâkim gücü oldukları ve Attila'nın tek hükümdar olmasına karşı "ayaklandıkları" öne sürülmüştür.¹¹ Böyle bir ihtimal vardır fakat daha fazla bulgu olmadan bu hipotezi kanıtlamak çok zordur.

Son olarak, olayın bir de siyasi yönü vardır. Kouridachus'un hükümdarlığını geri veren Attila, muhtemelen onu Akatzirlerin tek lideri olarak atayabilirdi. Ancak kabilelerin çoğu başka bir güç tarafından aralarındaki klanlardan birinin daha üstün bir konuma getirilmesinden rahatsızlık duyacağından, aralarında yeni bir mücadele yaşanabilirdi. Bunu fark eden Attila, en büyük oğlunu Akatzirlerin lideri olarak atayarak akılcıca bir karar aldı. Böylece kabileler arası çatışmaya sebep olmadan kontrolü eline almış olacaktı.

Doğu Roma'nın üstünlüğünü yeniden kazanmak için giriştiği tek yöntem bu değildi. Priscus'un anlatısının alt metninde Konstantinopolis'te Attila'ya suikast düzenlemek için hazırlanmış bir komplo yatmaktadır. Attila'nın şahsi korumalarından Edeco 449 baharında elçi olarak Konstantinopolis'e geldiğinde Romalıların 448 antlaşmasına göre belirlenen yerleri boşaltmasını ve Roma-Hun sınırında bulunan Naissus'un pazar yeri olarak kullanılmasını isteyen mektuplar getirdi. Attila ayrıca karşılık olarak en yüksek rütbeli elçilerin gönderilmesini ve onları karşılamak için Serdica'ya ilerleyebileceğini belirtti.¹²

Göründüğü kadarıyla Roma hak iddia edilen bölgeleri hâlâ boşaltmamıştır. 363 yılında İmparator Julian'ın ölümünden sonra Nisibis şehrinde görüldüğü gibi, antlaşmalara göre büyük şehirler devredildiğinde boşaltılacak bölgedeki az sayıdaki insanın çıkarılabiliyor olması Roma yetkililerinin güçlerini kullanabildiği anlamına

gelmektedir. Ancak Attila'nın istediği boyutta bir bölgenin boşaltılması bambaşka bir konudur. Gerekli lojistikten yoksun ve yakın bir zamanda bozguna uğrayarak morali bozulmuş, güçsüz durumdaki ordunun uğraşları, büyük ve dağınık bir nüfusu olan bölgedekilerin boşaltma emrini umursamamasıyla sonuçlanmıştır. Dolayısıyla boşaltma talebi 449 yılında tekrar edilmiştir.

Görüşmeden sonra Edeco, imparatorun danışmanı Chrysaphius ile bir araya geldi. Edeco Romalıların zenginliğine olan hayranlığını dile getirdiğinde Chrysaphius Attila'yı terk ederse kendi servetini vermeyi vaat etti. Kısa bir süre sonra, Edeco, Attila'ya suikast girişiminde yer almayı kabul etti. Parayı hemen alabileceği söylenece de Attila'nın yanına dönmesi gerektiğini söyledi. Ardından, görüşmelerde tercümanlık yapan Vigilas'ın Attila'ya elçi olarak gelecek heyetin içinde yer almasını ve geldiğinde parayı nasıl ödemeleri gerektiğini söyleyeceğini belirtti. Şayet Edeco yanında fazla para bulundursa bu Attila tarafından fark edilirdi. Sonuç olarak anlaşmaya varıldı.¹³ Chrysaphius, ilginçtir ki, tam bu noktada imparatorun yanına giderek onu haberdar etti ve plan onaylandı. Kısa süre sonra bu sıralarda muhtemelen *comes rei militaris*¹⁴ olan Maximinus tarafından liderlik edilen bir elçilik heyeti Attila'yla görüşmek üzere yola çıktı. Maximinus, göreve katılması için Priscus'u da çağırdı fakat ikisi de Attila'yı öldürme planından habersizdi.

Edeco yurduna dönüp Attila'nın yanına giderek onu suikast planından haberdar edince elçiler tehlikeye girdi. Edeco'nun durumu hemen Attila'ya bildirmesi, Attila'nın tabileri arasında yoğun bir sadakat oluşturduğuna kanıt niteliğindedir. Attila bunun karşılığında "Romalıları ve Hunlar arasındaki sorunlar çözülene kadar" elçilerin yiyecek dışında bir şey almalarına izin verilmemesini emretti, koşulları da Vigilas'ın yapılacak suikast için Edeco'ya vereceği parayı almak üzere Konstantinopolis'e gidebileceği şekilde ayarlandı.¹⁵ Vigilas parayla geri döndüğünde yanında oğlunu da getirmişti. Attila'nın sorgusu sırasında parayı anlaşma koşullarını yerine getirmek, at ve binek hayvanları almak ayrıca esirler için fidye ödemek

için getirdiğini söyledi. Yalnızca yemek alınabileceği emri verdiğini hatırlatan Attila, sonrasında para hakkında doğruyu söylemezse oğlunu öldürmekle tehdit etti. Vigilas bu noktada daha fazla bir şey yapamayacağını anladı ve suikast planını itiraf etti. Attila, Vigilas'ı zincire vurdu ve oğlunu babasının serbest bırakılması için yanındaki dışında 25 kilo altın getirmek üzere Konstantinopolis'e gönderdi.¹⁶

Attila daha sonra suikast planından haberdar olduğunu ve Chrysaphius teslim edilmediği takdirde tüm suçun Theodosius'a yıkılacağını söylemek üzere Orestes ve Esas'ı Doğu Roma'ya gönderdi.¹⁷ Doğu Roma 449 ya da 450 baharında Anatolius ve Nomus'u elçi olarak gönderdi. Attila başta “kibirli konuştu fakat verilen çok sayıda hediye ve yatıştırıcı ifadeler sakinleşmesine yetti”. Aynı esnada Vigilas'ın oğlu babasının özgürlüğünü satın almak üzere parayı getirirken, Attila'nın kâatibi Constantius'la alakalı ufak bir mevzu sonuçlandırıldı. Daha önceki görüşmelerde Hun elçileri arasında yer alan Constantius, varlıklı ve iyi bağlantıları olan bir kadınla evlenmek üzere Theodosius'la anlaşmaya varmıştı. Anlaşma gerçekleşmedi fakat şimdi yine aynı zenginlikte ve mevkide başka bir kadın teklif ediliyordu. Elçiler, Hunlar ve Roma arasındaki barışı sürdürmeyi başardı.

Ancak hepsi bu kadarla kalmıyordu. Priscus, Attila'nın “aynı koşullar altında barışı sürdüreceğine ve Tuna sınırındaki Roma topraklarından ayrılacağına” dair Doğu Roma'yla bir antlaşma yaptığını kaydetmiştir.¹⁸ Attila görünüşe göre 448 yılında istediği Pannonia'daki büyük bölge üzerinde hak iddiasından vazgeçmişti. Kaynaklarda herhangi bir bilgi yer almadığından neden bu iddiadan çekildiği bilinmiyor. Priscus, Attila'nın sarayına Ravenna'dan gelen kendisinin de aralarında bulunduğu elçilerin tartışmasını da aktarmaktadır. Buna göre “Hunları iyi tanıyan elçi” Romulus şöyle demiştir:

[Attila'nın] talihi ve ona verdiği güç onu o kadar kibirli yapmıştı ki, kendi çıkarına olacağını düşünmediği sürece teklifleri kabul etmeyecekti. Daha önceki hiçbir İskit hükümdarı ya da başka bir ülkenin hükümdarı bu kadar kısa sürede bu kadar çok şey

başaramamıştı... Şimdiye kadar başardıklarından fazlasını hedefliyor ve imparatorluğunu daha da büyütmek için Perslere saldır-
mak istiyordu.

Priscus, fragman 11.2.585 vd., çev. Blockley

Perslere saldırmayı istemesi bazı açılardan doğru olabileceği gibi, kontrol ettiği bölgelerin dışına uzun bir yolculuk, dahası bu yolculuk sırasında yanına birçok birlik alması gerekeceği gerçeği böyle bir sefe-
ri riskli hale getirecektir.¹⁹ Başarısız olduğu takdirde şansını kaybede-
ceği gibi Hun ordusunun yokluğunu fırsat bilerek tahtı ele geçirmek
isteyen akrabaları veya tabi kabileler tarafından isyan da çıkarılabilir-
di. Attila'nın ölümünden sonra bu tarz isyanlar görülecektir.

Neden bu sefere çıkmadığına dair en mantıklı açıklama Priscus'un elçiliği ve Anatolius ve Nomus'un gelişi arasında Batı Roma'dan beklenmedik bir haber gelmiş olmasıdır. Daha sonrasın-
daysa, Attila, çoktan küçük düşürdüğü Doğu Roma'ya odaklanmak
yerine dikkatini başka yöne yöneltmeye karar verdi.

Justa Gratia Honoria

Honoria, Batı Roma İmparatoru III. Valentinianus'un ablasıydı. 417
ya da 418'de doğdu, 425'te *Augusta* olarak kabul edildi ancak impara-
torluk prensesinin davranışlarına uygun olarak hareket etmek zorun-
daydı.²⁰ Fakat Honoria bazı standartlara uymak istemiyordu:

İmparator Valentinianus'un kız kardeşi Honoria, vekili (*procura-
tor*; mülklerinin yöneticisi) Eugenius tarafından kirletildi ve ha-
mile kaldı. Saraydan kovuldu ve İtalya'dan imparator Theodosius'a
gönderildi.

Marc. com. s.a. 434, çev. Croke

Eugenius'un cezası işkence görmek ve idam edilmek oldu an-
cak Valentinianus ve danışmanları, beklendiği gibi, Honoria'ya
karşı farklı bir yaklaşım sergiledi. Marcellinus'un kayıtlarında
Honoria'nın "kovulduğunu" iddia eden ikinci kısım üzerinde pek

durulmamaktadır. En yaygın fikir bu olayın 448 civarında gerçekleştiği ve Konstantinopolis'e sürgüne gönderilmesi için zaman kalmadığıdır. Fakat muhtemelen Marcellinus'un ifadeleri doğrudur. 434 yılında Honoria'nın Eugenius tarafından hamile bırakıldığı fark edilmiş ve herkes öğrenmeden veya hamile olduğu anlaşılmadan önce Konstantinopolis'e gönderilmiştir.²¹ Eldeki az bilgi, Valentinianus'un 437 yılında Konstantinopolis'teki düğününden sonra ağabey kardeş arasında bir uzlaşmaya varıldığı ve Ravenna'ya geri döndüğünü göstermektedir. Fakat çocuğa ne olduğu bilinmemektedir.

Ancak bu, Honoria'nın eylemlerinin Valentinianus'a sorun yaratacağı tek olay değildi. Kardeşler arasındaki ilişki Honoria'nın zorla nişanlandırıldığı 448 ya da 449 yılına kadar kötüye gitmeye devam etti. Nişanlandırıldığı kişi 452 yılında konsül olacak, varlıklı senatör Flavius Bassus Herculanus'tu. Bu sıralarda *Augusta* unvanının da elinden alındığını görünmektedir fakat nedeni bilinmemektedir.²² Daha sonra olanlar, önümüzdeki üç yıl boyunca Batı Roma ile Hunlar arasındaki ilişkilerde büyük bir etken olacaktı. Priscus, Antakyalı John'un kullandığı ve sonunda şaşırtıcı bir ifade olan kaydında tüm olayı aktarmaktadır:

[Honorio]... Eugenius ile gizlice ilişkiye girerken yakalandı... Eugenius idam edildi ve Honoria konsül rütbesi olan ve iyi karakterli Herculanus ile nişanlandırıldı. [Bu durum karşısında Honoria]... hadım Hyacinthus'u Attila'ya gönderdi ve bu evliliğin intikamını alması için ona para teklif etti. Yüzüğünü de taahhüt olarak barbara gönderdi.

*Priscus, fr. 17 = Joh. Ant. fr. 199.2 = Exc. De Ins. 84.*²³

Hyacinthus'un Attila'nın yanına ne zaman gittiği belirsizdir. Honoria'nın Hyacinthus'u 449 baharında gönderdiği ve Priscus'un bahsettiği Doğu ve Batı Roma elçilerinin Attila'nın geri dönen elçilerine cevaben gönderildiği öne sürülmektedir. Bu hipoteze göre, yalnızca böyle büyük bir olay özellikle Batı Roma'dan olmak üzere kıdemli elçileri ve karmaşık görüşmeleri açıklamaktadır. Priscus'un

kayıtlarında Hyacinthus'a yer vermemesinin dönen siyasi oyunlardan ve olayın Batı Roma'da yarattığı utançtan kaynaklandığı iddia edilmiştir. Buna göre görüşmeler de bu nedenlerden gizli tutulmuştur.²⁴ Fakat Priscus olay herkes tarafından öğrenildikten sonraki bir tarihte bunları kayda geçiriyor olduğundan gerçekleri atlamaya ihtiyacı olmayacaktır. Dolayısıyla doğru olması çok düşük bir ihtimaldir. Ayrıca böyle bir durumda “gizli görüşmelerde” bulunmuş “arkadaşları” bundan ona bahsetmiş olurdu.²⁵ Sonuç olarak buradan Honoria'nın nişanlanmasının Sirmium altın kapları için Batı'dan gelen elçilerden sonra gerçekleştiği ve Hyacinthus'un 449 yazından önce yola çıkmadığı anlaşılmaktadır.²⁶

Bazı tarihçiler olayı tamamen reddetse de, gerçekten yaşandığı neredeyse kesindir.²⁷ Alıntı üzerinde birkaç açıklama da yapılabilirdi gibi, muhtemelen doğru çıkarım Honoria'nın imparatorluk iddiasında bulunmayacağı düşünülen fakat hiç hoşlanmadığı hatta belki de nefret ettiği Herculanus'la nişanlanmış olmasıydı. Bunun karşılığında Honoria da yardım için Roma sarayındakilerden yardım istedi. Saray mensupları, bu evliliğin gerçekleşmesinde mutabık olan Valentinianus ya da Aetius'un destekçileri olduklarından, Honoria yardımı başka yerde aradı. Siyasi ve askeri konumuyla ona yardım edebilecek tek kişi kalmıştı; “fahri” *magister militum* Attila. O da saraydaki anlaşmazlıkta kendi tarafını tutması için Attila'ya para teklif etti.

Olayın doğru olduğunu kabul edenlerin çoğu, bir barbarın yardımını almaya teşebbüs edilmesini, daha sonra gerçekleşen felaketlerden dolayı ihanet olarak yorumlamıştır. Fakat bu çok yanlış bir bakış açısidir. Birincisi, Attila bir imparatorluk görevlisidir ve Honoria onu son çare olarak görmüştür. İkincisi, bir saray mensubunun muhaliflerine karşı Hunlardan yardım istediği ilk sefer bu değildir; Aetius kariyerini Hunlardan yardım almasına borçludur. Son olarak, Honoria'nın annesi daha öncesinde Alaric'in kayınbiraderi ve halefi Athaulf ile, yani bir barbarla evlenmiştir.²⁸ İmparatorlukla bağlantılı “barbarlarla” yalnızca dolaylı yoldan görüşme şeklinde bir aile geleneği bulunmaktadır.

Honorio, kimliğinin kanıtı olarak yüzüğünü de elçiyle birlikte gönderdi. Bu hareket, taşıyıcının gönderen adına hareket ettiğinin kanıtı olarak bir elçiye belirli bir kişisel eşya verme şeklindeki yaygın bir eylemi yansıtıyordu. Buna karşılık Honorio, Attila'nın imparatorluğu tehditte bulunmasını ve sonrasında nişanın iptal edilmesini bekliyordu. Aetius da yine benzer bir şekilde iktidara geri dönmüş-tü. Ancak Honorio bir kumar oynamıştı ve kaybetti.

Durum ortaya çıktığında Valentinianus çok öfkelen-di. Hyacinthus'a işkence edildi ve boynu vuruldu; Honorio, iddiaya göre, kardeşlerin annesi Placidia'nın uzun süre boyunca merhamet edilmesi için yalvarmasıyla hayatta bırakıldı. Karara göre, Honorio saraydan sürüldü ve Placidia'nın gözetimine verildi.²⁹ Artık her şey Attila'nın gelen isteğe vereceği karşılığa bağlıydı.

Attila

Belirtildiği gibi, Attila'nın fethedilen topraklarla ilgili politika deği-şikliğinin nedeni bilinmiyor ancak Honorio'nın mesajının Attila'nın batıya dönmeye karar vermesinde etkili olma ihtimali vardır. Öte yandan, Attila'nın Pannonia'dan vazgeçmesinin bir nedeni daha ola-bilir. Priscus, "ihanetten" haberdar edilen Theodosius'un, Honorio'yu teslim etmesi için Valentinianus'a elçiler gönderdiğini kaydetmiş-tir.³⁰ Attila'nın Doğu Roma'ya elçiler göndererek Honorio'yla ilgi-li taleplere ağırlık vermesini talep etmiş olması mümkündür fakat buna dair bir kanıt yoktur. Üstün imparator olmasına rağmen, Valentinianus'un, tavsiyesini önemsemesi gerekmiyordu, böylece çok az çabayla Tuna sınırını geri kazanabilir ve Attila ile arasındaki gerilimi azaltabilirdi, yani Attila böyle bir talepte bulunduysa, bu-nu gerçekleştirmek onun için bir sıkıntı teşkil etmeyecekti. Dahası, Valentinianus'a elçiler göndererek Attila'nın dikkatini Batı'ya yönel-tebileceği, ayrıca Attila'ya düzenlenen suikast planından "kendini aklayacağı" öne sürülmüştür.³¹ Muhtemelen bu teorilerin birleşimi doğru sonuç vermektedir; Doğu Roma, Attila'nın saldırılarından

sonra toparlanabilmek için zamana ihtiyaç duymuş ve arayış tekrar bozabilecek tek olay suikast planı olmuştur. Theodosius küçük bir hamleyle suikast girişiminden kendini aklamış ve kaybettiği toprakları geri almıştır.

Attila ve Batı Roma

Theodosius'un eylemlerine rağmen, Attila'nın yönünü Doğu'dan Batı Roma'ya çevirme kararı muhtemelen Theodosius'un Ravenna'ya gönderdiği elçiliğin öncesinde verilmişti. Theodosius'a gönderdiği sırada şüphesiz Honoria'nın teslim edilmesi için Batı'ya da elçiler göndermiştir fakat bunlar kaydedilmemiştir. Kaynakların parçalar halinde olması bahsedilen farklı elçiliklerin dikkatlice değerlendirilmesini ve tutarlı şekilde kronolojik sıraya sokulmasını gerektirmektedir. Bahsedilen elçiler kayıtlarda Theodosius'un ölümünden sonra, Marcianus'un tahta çıkmasından önceye tarihlendirilmektedir.

Attila kısa süre içinde Batı Roma'nın kendisiyle imparatorun kız kardeşinin evliliğini kabul etmesi ve Batı Roma'nın yarısının kendisine çeyiz olarak verilmesi için mektup gönderdi, bununla kalmayıp aynı teklifte Doğu Roma'nın da rızasını aldı. İki tarafa da elçi gönderilmesinin Attila'nın bu taleplerde barışçıl bir yol izlediği anlamına geldiği öne sürülmüştür. Muhtemelen Doğu Roma'ya kendisini yenemeyeceğini gösterdiğini düşündüğünden dolayısıyla daha kötü durumdaki Batı Roma'nın da böyle bir şans olmayacağından böyle bir yol tercih etmiştir.³² Attila'nın isteklerine "barışçıl" yollardan ulaşabileceğini ve Roma İmparatorluğuyla hızlıca anlaşmaya varacağını düşünmüş olabilir. Ancak Batı Roma'nın bölgelerinin yarısını çeyiz olarak vermeyeceğini bildiğinden ne koşullar altında barışı sürdürmeye çalıştığı, hangi koşulları kabul edebileceği veya Batı Roma'nın hangi koşulları kabul edebileceği bilinmemektedir.

Tarihçiler, Honoria'dan gelen (olası) mektuba ve ardından gelen siyasi karışıklığa ayrıca Attila'nın Doğu Roma İmparatorluğu içindeki toprakları terk etmesine odaklanmış olmasına rağmen,

Attila'nın izleyeceği yol konusundaki kararını etkileyen başka faktörler de vardı. Bunlardan en önemlileri, üzerinde pek durulmayan iki büyük gelişmedir.

Franklar

İlki ve en önemlisi, Frank kralının öldüğü haberi idi. Daha öncesinde, kralın küçük oğlu elçiler arasında Roma'ya gönderilmiş, Aetius onu evlatlık edinmiş ve taht iddiasında ona destek olmaya söz vermişti.³³ Frank kralı öldüğünde, küçük oğlu tahta geçti. Aetius destek sözünü yerine getirmişti ve buna karşılık Frank kralının büyük oğlu tahta kendisi geçmek için Attila'dan yardım istedi.³⁴ Attila'nın yardım teşebbüsünde bulunmasının Batı Roma'yla arasındaki anlaşmayı bozacağı ve savaş çıkmasına neden olacağı açıktır. Attila ve Aetius arasındaki kırılganlığın, kralın büyük oğluna destek vermesinden dolayı gerçekleşmiş olması mümkündür. Bu durumda "Honorius" olayı büyük bir etkiye sebebiyet vermeyen bir saray siyaseti meselesinden ibarettir, daha sonraki dönemlerde Romalılar tarafından bu yöntem *topos* (geleneksel bir tarih yazıcılığı biçimi) olarak, "birinin imparatorluğa ihaneti savaş sebebidir" şeklinde kaydedilmiştir.³⁵ Ne yazık ki durumun bundan ibaret olup olmadığı bilinmemektedir.

Eudoxius

Muhtemelen yakın öneme sahip fakat pek üzerinde durulmayan bir diğer konu ise Galya'daki *bacaudaenin* sürülen lideri Eudoxius'un Attila'nın sarayına gelişidir.³⁶ Eudoxius'a ne olduğundan kaynaklarda bahsedilmemektedir fakat siyasi sürgünlerin çoğunluğunun izlediği yolu izlediyse, Attila'ya Galya'daki insanların Roma yönetiminin ne kadar mutsuz olduğuyla ilgili hikâyeler anlatmış ve güçlü bir liderin yönetiminde imparatorluğa başkaldıracaklarını söylemiştir. O sıralarda Galya'daki *bacaudic* isyanlara dair söylentiler yayıldığından, oraya ilerlediği takdirde nüfusun çoğunun isyan edeceği ve ona destek vereceği fikrine muhtemelen inanmıştır.

Gaiseric

Jordanes'in kayıtlarına ve Fredegar Kroniği'ne (*Chronicle of Fredegar*) göre Gaiseric, Gotlara saldırması için Attila'ya "rüşvet" vermiş ve Galya'ya saldırma fikri kısmen bundan ortaya çıkmıştır.³⁷ Buna göre Gaiseric'in oğlu Huneric ile evli olan Theoderic'in kızı, Gaiseric'i zehirlemeyi planladığı iddiasıyla işkence görmüş ve yurduna gönderilmişti. Gaiseric ise Theoderic'in intikam almaya çalışacağından korkuyordu. Ancak Theoderic'in Hunlarla savaşması durumunda Gaiseric güvende olacaktı. Priscus'un kayıtlarında da Attila'nın Galya ve Gotlara saldırısında "Gaiseric'e iyilik borcunu ödemesinin" de bir payı olduğu belirtilmektedir.³⁸

Bu ifadeler tarihçiler tarafından genellikle reddedilmektedir fakat en azından bir kısmının doğru olduğunu gösterebilecek nitelikte bir bilgi bulunmaktadır. Eudocia, 450 yılında 12 yaşına ulaştı ve Roma geleneklerine göre artık evlenmesine müsaade ediliyordu. Normalde Huneric'le evlenmek için Kartaca'ya gitmesi gerekiyordu. Eudocia'nın düğüne gitmemesi, Gaiseric'in Hunlara olan önerisi yüzünden Valentinianus ve Gaiseric'in arasının açılmış olmasına işaret ediyor olabilir.³⁹

Vandal-Hun ittifakı hakkındaki iddiaların şüpheli olmasındaki en büyük etken Gaiseric'in kıta üzerindeki etkisinin çok az olması ve denizdeki güçlerine rağmen Galya'nın merkezinde Attila'ya yardım etme şansı olmayacağıdır. Gaiseric teorik olarak Roma'ya giden tahlıl yüklü gemileri de durdurabilirdi fakat böylece 442 anlaşmasını çiğnemiş ve Gotlara zarar vermekten çok Romalıları sinirlendirmiş olurdu. Dahası Attila'nın Gaiseric'le dostluğu ve müttefikliği sürdürmek için herhangi bir nedeni olduğu Priscus tarafından belirtilmemiştir. En mantıklı sonuç, bilgilerin birbirine karıştığı 450 sonları ve 451 başlarında aralarında Vandalların da bulunduğu elçilerin Batı Roma'dan Attila'nın topraklarına kadar dolaştığıdır. Görüşmelerde neler konuşulduğu bilinmemektedir fakat imparatorluk içerisindeki dedikodulardan Vandalların Attila'yla anlaşıp onu Batı Roma'ya saldırmaya ikna ettiği ve bunun için en kolay hedefin Galya olduğunu söyledikleri çıkarılmış olabilir. Ne yazık ki olayın aslı hiçbir zaman bilinemeyecek.

Theodosius'un Ölümü ve Marcianus'un Tahta Geçiş

Attila harekete geçmeden önce Doğu Roma'da önemli bir olay meydana geldi. Atından düşen İmparator Theodosius omurgasını yaraladı.⁴⁰ Doktorlarının bütün çabalarına rağmen sağlığına kavuşturulamayan 49 yaşındaki imparator 28 Temmuz 450'de Konstantinopolis'te öldü.⁴¹ Theodosius Hanesi'nin hayatta kalan tek erkek üyesi Batı Roma'daki Valentinianus'du. Hanedan, Doğu Roma'da Theodosius ve Augusta'nın ablası Pulcheria tarafından temsil ediyordu. İmparatorluk bir kadın tarafından yönetilemeyeceğinden, Marcianus adında bir adamla evlendi ve tahta o geçti. Pulcheria'nın, Attila'ya suikast planı düzenleyen Chrysaphius'un hemen idam edilmesi için Marcianus'u ikna etmesi dikkat çekicidir. Attila'ya yönelik bir jest yapılmış gibi görünse de, idam kararı aslen Theodosius'un ölümünden sonra Konstantinopolis'te meydana gelen iç siyasi karışıklıktan kaynaklanmaktadır.

Marcianus'un tahta geçmesiyle Doğu Roma politikasında ani bir değişiklik meydana geldi. Küçük yaştan itibaren bakanlara ve generallere güvenmek zorunda kalan seleflerinin aksine, Marcianus, kariyerini ordunun saflarında yer alarak yükselmekle geçirmiş olgun bir bireydi. Askeri yeteneklerine çok güvenen Marcianus, Aspar'ın politik ve askeri gücüne rağmen, Batı Roma'da olduğu gibi güçlü bir *magister militum*un kendisini yerinden edeceğinden korkmuyordu.

Rejim değişikliğini öğrenen Attila, Konstantinopolis'e elçi gönderdi. Bu elçilerin "yeni imparatorluk rejiminin, Anatolius ve Nomus tarafından sekiz ay önce yeniden müzakere edilen barış anlaşmasına olan bağlılığını test etmeyi amaçladığı" öne sürülmüştür.⁴² Marcianus anlaşmayı onaylamayı reddetti; Attila "haraç" kelimesini kullanarak daha fazla para istemiş ve Marcianus bu kelimenin kullanımından rahatsızlık duymuş olabilir. Roma "haraç" değil, "destek" veya "hediyeler" verirdi.⁴³ *Magister* Apollonius önderliğinde cevap vermek üzere gönderilen Doğu Roma elçileri, "[Attila] barışı bozmazsa ona hediyeler vereceklerini fakat savaşmaya kalkarsa kendisinininkilerle eşit güçteki silahlarıyla ordusunu karşısına çıkaracakları" mesajını taşıyordu. Attila onlarla buluşmayı reddetti.⁴⁴

Attila'nın muhtemelen 450'nin ortalarında arka arkaya aldığı iki haber bu olayın sonucunu yansıtmaktadır. Birincisi, Batı Roma Hun elçilerini terslemiş ve Theodosius'un da zamanında yaptığı müdahaleye rağmen Honoria'yı teslim etmeyi reddetmişti. İkincisi, Theodosius artık yoktu ve daha saldırgan olan yeni imparator Marcianus, Attila'nın istediği “desteği” ödemeyecekti.

450–451 Kışı

Attila'nın Galya istilası dönemindeki olayların kronolojisini belirlemek diğer tüm dönemlerden daha zordur. Bahsedilen elçilik olayları 450'nin sonbahar vaktinde veya 451 baharında herhangi bir zamanda gerçekleşmiş olabilir. Ancak aşağıda verilenlerin en mantıklı açıklamalar olduğuna inanılmaktadır.

Attila, muhtemelen 450'nin sonlarında, “Batı Romalıların yöneticisine, nişanlısı Honoria'nın hakkının çiğnenmemesini ve hükümdarlık esasını eline almadıysa intikamını almaya geleceğini” söylemek üzere Ravenna'ya elçiler gönderdi.⁴⁵ Attila, gönderilen yüzüğü kendi çıkarı için kullanarak Honoria'nın isteğini Batı Roma'yı alarma geçirecek bir hale getirdi. Kişisel eşyaları kullanarak mesajın kendisinden geldiğini gösterme eylemi çok yaygın kullanılıyordu fakat Attila yüzüğü bir evlilik teklifi olarak görmeyi tercih etmişti. Batı Roma'dan Honoria'nın çoktan başkasıyla nişanlanmış veya evlenmiş olduğunu ve Attila'yla evlenemeyeceğini söyleyen bir mesaj geldi. Elçi ayrıca “Roma yönetimi kadınlara değil erkeklere ait olduğundan” Honoria'nın tahttaki haklarının Batı Roma'nın tarafından reddedildiğini belirtti.⁴⁶

Aynı sıralarda, Attila, “belirlenen haraç” için Marcianus'la görüşmek üzere Konstantinopolis'e elçiler gönderdi.⁴⁷ Marcianus, “Theodosius'un kabul ettiği haracı ödemeye razı olmayacağını ve [Attila] barışı koruduğu takdirde ona hediyeler vereceğini, savaşmaya kalkarsa kendisinininkilere eşit güçte silahları olan ordusunu karşısına çıkaracaklarını” söyledi.⁴⁸ Olaylar kısa sürede Attila'nın Roma İmparatorluğuyla olan sınırlarındaki gerilimi artıracak düzeye ulaştı.

Buna karşılık, Attila isteklerini artırmaya karar verdi. Muhtemelen 450’de ya da 451’in başlarında:

[Attila]... Honoria’nın teslim edilmesi için saray mensuplarını tekrar İtalya’ya gönderdi. Kendisiyle nişanlandığını ve bunu gösterebilmesi için kanıt olarak bir yüzük gönderdiğini iddia etti. Babası hükümdar olduğundan Honoria’nın da tahtta hakkının bulunduğunu ve kardeşinin açgözlülüğü yüzünden bu hakkından mahrum bırakıldığını söyledi bu yüzden Valentinianus’un imparatorluğun yarısını ona vermesi istiyordu. Romalılar önceki gibi yine tüm isteklerini reddettiğinde, Attila savaş hazırlıklarını hızlandırdı ve tüm kuvvetlerini bir araya getirdi.

Priscus, fragman 20.3.8 vd., çev. Blockley

Konstantinopolis’teki rejim değişikliği ve Batı Roma’nın isteklerini yerine getirmeyi reddetmesi Attila’nın “haklarının” iki imparatorluk tarafından da reddedildiği anlamına geliyordu. Attila “savaş ve hediye akını bekleyen büyük bir bölgenin lideriydi, istediklerini alamazlarsa bazı sorunlar çıkabilirdi”.⁴⁹ Dolayısıyla mevcut durumu kabul ederse düşmanları onu güçsüz görerek cesaretlenebilir, Hunlar ve tabileri arasında bir iç savaş çıkabilirdi. Savaş ilan etmek, böyle bir durumda ne yapacağına karar vermek zorundaydı. Priscus’un belirttiği gibi bir dönem Perslere saldırımayı düşündüyse de bu plan iptal olmuştu. Güney sınırında düşman bir imparatorluk varken ordularını Perslere yönlendiremezdi.⁵⁰

Doğu Roma’ya saldırabilirdi ama karşısında üç büyük sorun vardı. Muhtemelen en önemlisi ulaşılması kolay olan vilayetlerin önceki yıllarda birkaç kez yağmalanmış olmasıydı, buralardan edinebileceği ganimet çok düşük olurdu. Dahası, önceden yağmalanmış bölgeleri tekrardan yağmalamak koşullarını Marcianus’a kabul ettirmek için yeterli olmayacaktı. Marcianus, olgun iradeli, güçlü kişiliğiyle, II. Theodosius’un yaptığı gibi saray mensuplarının baskıları önünde eğilecek bir imparator değildi. Attila’nın Konstantinopolis’te geliştirdiği ve neredeyse imparatorluğun politika üretmesini engellemiş

olan siyasi temaslar güçsüzleştirilmişti. Son olarak Marcianus bir askeri. Attila istila hareketine giriştiği takdirde Batı Roma'daki gibi bir "askeri diktatörlük"ten kaçınmak için birliklerinin bir kısmını kullanan seleflerinin aksine Marcianus ihtiyaç duyduğu kadar birliği bir araya getirerek onları Attila'ya karşı saldırıda bizzat yönetebiliyordu.⁵¹ Attila birçok başarılı akın yapmıştı fakat ilk meydan savaşları olan Utus Nehri Muharebesi'nde kazandıkları zafer pahalıya patlamıştı. İmparator tarafından yönetilen büyük bir ordu Hunlar için çok daha büyük bir tehdit oluşturmuyordu.

Sonuç olarak, her zaman Batı Roma'dan daha güçlü olan Doğu Roma artık imparatorluğun tüm kuvvetlerini Attila'yı yenmek için bir araya getirebilecek savaşçı bir imparator tarafından yönetiliyordu. Attila nerede durması gerektiğini biliyordu. Buna göre Attila'nın Konstantinopolis'teki elçileri yeni imparatorla "Roma'nın çıkarlarına uygun" bir antlaşma imzaladı. Bunun Doğu Romalı muhatapların bilgeliğinden kaynaklandığına yönelik düşünce hatalıdır.⁵² Attila basitçe Doğu Roma'yla güvenli sınırları olmasını istiyordu.

Öte yandan Honoria'dan gelen mektup Batı Roma ile siyasi ilişkileri değiştirdi. Attila istediği takdirde Batı Roma'ya saldırabilmek için "geçerli" bir sebebe sahipti, Honoria'yla evlenebilir ve belki de Batı Roma'nın büyük bir bölümünün yöneticisi olabilirdi.⁵³ Batı Roma, ister çeyiz olarak ister savaşla olsun, Attila'nın imparatorluğun yarısına göz diktiğine inanıyordu.⁵⁴ Sonuç olarak Batı Roma, Doğu Roma'ya oranla çok daha cazip ve gerçekçi bir hedef sunuyordu. Dahası, Jordanes'e göre Attila Batı Roma'ya sefere çıkmayı "uzun süre" düşünmüştü.⁵⁵ Batı Roma'yı Hun saldırılarından koruyan tek şey Attila'nın selefleriyle Aetius arasındaki ilişkiydi.

Geriye, nereyi istila edeceği sorusu kalıyordu. Aetius İtalya'ya karşı herhangi bir girişimde Alpleri savunmaya hazır olacağından ve teorik olarak geçişleri engelleyebilecek gücü olduğundan, İtalya'ya saldırmanın zor olacağını biliyordu. Diğer yandan Galya farklı bir meseleydi. Batı Roma parçalanıyordu ve Attila bunu kendi lehine kullanabilirdi. Kuzey sınırında, yeni ölen krallarının küçük oğlu

yönetimi devraldığından Franklar kargaşa içerisindeydi fakat Attila onlara saldırarak büyük oğlun tahta geçmesini sağlayabilir ve böylece Ren Nehri civarında kendisine müttefik kuvvet edinebilirdi. Daha önce de belirtildiği gibi savaşın ana nedeni Frankların taht krizi olabilir. Açıkça görülüyor ki Attila da, Aetius da Frankların kendi etki alanları altında olduğunu düşünüyordu fakat taht kavgasının savaşın asıl nedeni olduğu hipotezi doğruysa, ortada Attila'nın neden Orléans kadar güneye ilerlediği sorusu kalır.⁵⁶

Ren Nehri'nden uzakta, iç bölgelerde sürekli baş gösteren *ba-caudae* isyanları ve Eudoxius'un teşvikleri Hunların birçok kişiden destek alacağı ve Galya'nın kuzeyindeki Roma egemenliğini yıka-bileceğini göstermektedir. Ayrıca Toulouse'daki Gotlar çok yakın bir zamanda Roma'yla savaşta olduğundan Gotların da Hunlarla ittifak yapma ihtimali yüksekti ve Galya böylece bölünmüş olurdu. Bütün bunları düşünen, kurnaz bir siyasi lider olan Attila düzgün bir diplomasiyle Galya'daki bütün grupları birbirine düşürebileceğini biliyordu.

Batı Roma'nın bariz zayıflıklarına rağmen, Attila, muhtemelen çocukluğundan beri tanıdığı Aetius'un yetenekli bir düşman ve daha da ötesinde yetenekli bir komutan olduğunu biliyordu. Dolayısıyla Galya'ya saldırmadan önce Aetius'u ortadan kaldırmaya çalışmış olabilir.⁵⁷ Doğru olsun ya da olmasın, tekrarlanan bilgiler Aetius'un çağdaşları tarafından takdir edildiğini göstermektedir ve Attila'nın savaşta Romalılarla yüzleşmek istemediği de olasıdır. Bütün bunlara rağmen, Attila savaşa hazırlanıyordu.

Sekizinci Bölüm

451 YILI

GALYA İSTİLASI

İlk Hamleler

451 yılı sefer mevsiminin başında Attila ordularını batıya ilerlemeye hazır hale getirdi. Attila muhtemelen bu noktada diplomasi değiştirdi:

Attila ... Gotlar ve Romalılar arasına nifak tohumları ekmek için İtalya'daki imparator Valentinianus'a elçiler gönderdi. Böylece savaşta ezemeyeceklerini birbirlerine kırdıracaktı. İmparatorlukla dostluk bağlarını bozmaya niyeti olmadığını fakat Vizigotların kralı Theodorid'le arasında bir husumet olduğunu söyledi. Nazikçe karşılanmak istediğinden, mektubun kalanını her zaman ki pohpohlayıcı selamlamalarla doldurmuş, sahtekârlığının fark edilmemesi için uğraşmıştı. Benzer bir şekilde Vizigotların kralı Theodorid'e de Romalılarla olan ittifakını bozmaya çağıran ve son zamanlarda neden oldukları savaşları hatırlatan bir mesaj gönderdi. Vahşiliğinin altında zeki bir adam yatıyordu ve savaştan önce hileyle saldırıyordu.

Jordanes, Getica, 36 (185–6).

Ravenna'ya gönderilen elçiler ayrıca, “eş imparator ve Roma dostluğunun koruyucusu olan Attila'nın yeni rolünde yalnızca Gotlara karşı savaşıacağını” iddia etti.¹ Honoria'nın hem müstakbel kocası hem eş yöneticisi ayrıca fahri *magister militum* olduğunu yani kendi görevini yaptığını söylemeye çalıştığı açıktır. Hunlar daha önce

de Batı Roma'daki Germen işgalcilere karşı savaştığından (437'de Burgundları yok ettiler) geçmiş tarihe de atıfta bulunmuş olabilir.

Attila'nın Toulouse'daki Theoderic'e de benzer bir mesaj göndermiş olması, yeni siyasi politikasının amacını göstermektedir. Batı Roma arasında da Gotlar arasında da bir bölünme ve kargaşa yaratarak ikisinin ona karşı işbirliği yapmaması için uğraştığına şüphe yoktur. Roma ve Gotların güçlerini birleştirmesi Attila için ciddi bir rekabet oluşturmazdı. Fakat yaklaşan seferin yapısı göz önüne alındığında Gotların kendi yanına katılacağını ve böylece Galya'nın iki güç arasında bölüneceğini umduğu söylenebilmektedir.

Ancak Attila, Aetius'u hafife almıştı. Valentinianus, Aetius'un tavsiyesine uyarak kararlı bir duruş sergiledi ve Attila'nın iddiasını reddetti. Büyük ihtimalle Aetius'un Galya'da ve Hun sarayında kendi casus ağı bulunuyordu. Attila'nın yanında kâtip olarak görevlendirilen adamların yanında Attila'nın sarayındaki diğer görevlilerden de haber alıyor olma ihtimali vardır. Hatta oğlu Carpilio'nun o sırada hâlâ Hunlar arasında bir rehin olması ve Aetius'u yapılan planlardan haberdar etmesi de ihtimaller dâhilindedir.² Bunun da ötesinde Aetius'un akrabası olan ve onu rehin olduğu günlerden beri tanıyan daha yaşlı Hunların, Attila'nın Batı Roma'ya saldırısını desteklemiyor ve istilayı durdurmak için ellerinden geleni yapıyor olmaları mümkündür.

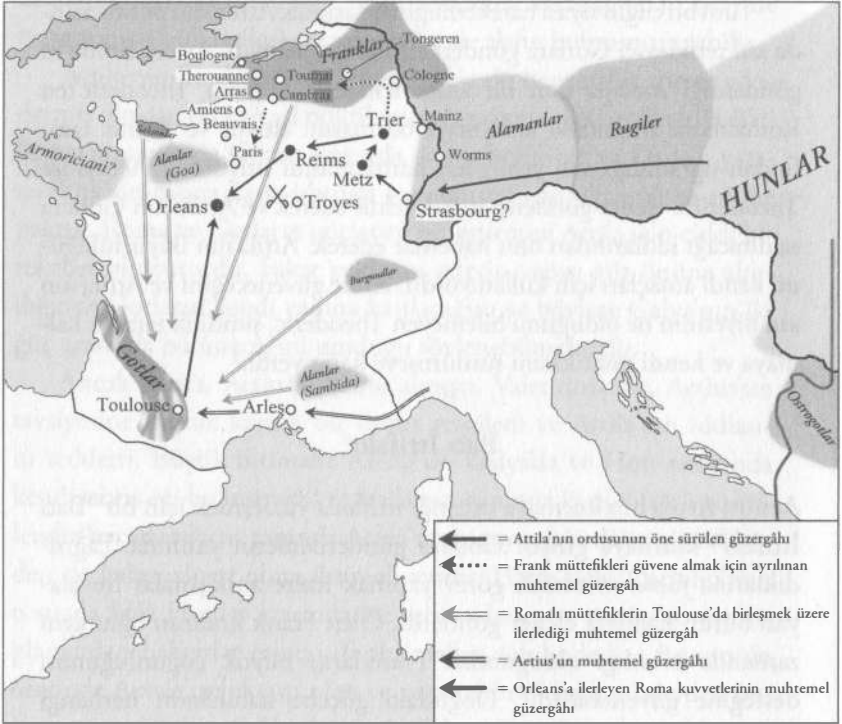
Bu şekilde çok sayıda kaynaktan haber alan Aetius, imparatora ve senatoya Attila'nın Galya üzerinde Hunlar, Gotlar, Franklar ve Alanlardan oluşan bir "barbarlar birliği" oluşturmak amacıyla da elçiler gönderdiğini söylemiş olabilir. Attila'nın Franklara gönderdiği mesaj çok açıktı; ölü kralın büyük oğlunun destekçileri silahlanmaya ve Aetius'un evlat edindiği küçük oğula karşı destek sağlanmaya çağırıyorlardı. Attila ayrıca Aetius tarafından Valence bölgesine yerleştirilmiş Alan grubunun lideri Sambida'ya da elçiler gönderdi. Jordanes'in kayıtlarına göre, Sambida Hunlara katılmayı düşünüyordu fakat bu düşüncesi muhtemelen Aetius'a sadakatsizlikten ziyade Attila korkusundan ileri geliyordu.³ Görünüşe göre Attila'nın stratejisi işe yarıyordu.

Tüm bu çılgın siyasi hareketliliğin ortasında, Attila'nın politikasında asıl tetikleyici Gotlara gönderilen Hun elçileriydi. Attila, Roma'ya gönderdiği mesajla tam bir zıtlık içinde, Got kralı Theoderic'ten Romalılarla arasındaki anlaşmayı bozmasını istiyor ve Aetius tarafından uğratıldığı son yenilgileri hatırlamasını istiyordu.⁴ Aetius ise Theoderic'e elçiler gönderip ittifak teklif ederek ve Attila'nın Gotlara saldıracağı iddiasından onu haberdar ederek, Attila'nın ikiyüzlülüğünü kendi amaçları için kullanıyordu. Kime güveneceğini ve Attila'nın asıl niyetinin ne olduğunu bilemeyen Theoderic, şimdilik tarafsız kalmaya ve kendi politikasını sürdürmeye karar verdi.⁵

Batı İttifakı⁶

Aetius, Attila'nın kurmaya çalıştığı ittifakla yüzleşmek için bir “Batı İttifakı” kurmaya girişti. Gotlara gönderilenlerin yanında, çağrıldıklarına *foederati* olarak görev yapmak üzere antlaşmalar imzalayan bütün halklara elçiler gönderdi. Ölen Frank kralının oğlu aynı zamanda evlatlığı olduğundan Frankların büyük çoğunluğunun desteğine güvenebilirdi.⁷ Doğudaki göçebe kabilelerin herhangi biri için kullanılan şiirsel ve alternatif bir isim olan “Sarmatlara”, burada kastettiği şekliyle Valence çevresindeki Sambida'nın ve daha kuzeyde Goar'ın emri altındaki Alanlara da elçiler gönderdi (bkz. Harita 10). Attila'nın kendisine katılma çağrısına rağmen, Sambida gönderilen elçilerden sonra Roma baskısına boyun eğdi ve Hunlara karşı savaşmayı kabul etti.⁸

Aetius, Batı Roma'daki bütün askeri güçleri birleştirme girişiminde imparatorluk içerisindeki birkaç siyasi oluşuma da haberciler gönderdi.⁹ Muhtemelen o zamana kadar “Britanyalıların” liderliği altında hareket eden yarı bağımsız Armorica yerlileri, Armoricianiler bunlardan biriydi. Bir diğeryse Liticiani veya “Liticianlar”dı. Kökeni belli olmayan ama muhtemelen eski *laet* birliklerinden geriye kalanlardan oluşan Liticianlar, imparatorluğun en uç bölgelerinde yaşıyordu fakat Roma'ya hizmet etmeye hâlâ hazırlardı.¹⁰ Riparlar, Galya'nın kuzeyindeki Franklar ve Olibrionlar gibi “bir

Harita 11: Attila'nın Galya istilası.

zamanlar Roma askeri olan kavimler de İttifak kuvvetleri arasında yerini aldı”.¹¹ Olibrionların bir zamanlar *riparienses* Roma birliği arasında yer aldığı ve sonradan Frankların emrine girdikleri öne sürülmektedir. Olibrion birlikleri muhtemelen Romalı yetkililer ve birliklerin komutasındaki “torunları” tarafından geleneksel Roma savaş teknikleri konusunda eğitim almış askerlerle büyütülmüştür.¹² Olaylardan uzaklıkları düşünüldüğünde listedeki en beklenmedik kavim Saksonlardır. Fakat Galya'nın kuzeyinde, muhtemelen Bolonya (Boulogne) ve Bessin (bkz. Harita 11) çevresindeki yerleşim bölgelerinde bulunmaları katılımlarını mantıklı kılacaktır.¹³ Jordanes “Kelt” ve “Germen” kabilelerinden birkaçının da ittifakta yer aldığını söylemektedir fakat isimleri verilmemiştir. Aetius son

olarak Galya'da yerleşen Burgundları da ittifaka katılmaya ikna etti. Bütün bu kuvvetlerin ittifakına rağmen, Aetius'un asıl endişesi Galya'daki en güçlü birliği listeye katmaktır; Theoderic'in Gotları.

Galya işgalinden hemen önce, Ravenna ve Toulouse'dan gelen elçilerin geri döndükleri bilinmektedir. Taleplerinin Ravenna tarafından kabul edilmeyeceğini fark eden Attila, daha da sinirlendi ve elçilerinin yapısını değiştirdi. Hunları elçi olarak göndermek yerine, Gotlardan oluşan iki elçiye Konstantinopolis'e ve İtalya'ya gönderdi. Attila, askeri liderlerini elçi olarak uzak bölgelere göndermek yerine, yaklaşan savaşta yakın tutmayı amaçlamış olabilir. *Chronicon Paschale*'de şöyle söylenmektedir:

Gepid Hunlarının ırkından olan Attila, on binlerce kişilik bir orduyla Roma ve Konstantinopolis'e karşı yürüdü. Bir Got elçisi aracılığıyla Roma'nın imparatoru Valentinianus'a, "Benim efendim ve senin efendin Attila benim aracılığımın sarayını onun için hazırlamanı emrediyor. Aynı emir başka bir Got elçi tarafından Konstantinopolis'teki İmparator Theodosius'a da verildi."

Chronicon Paschale, s.a. 450, çev. Whitby ve Whitby¹⁴

Kayıtta verilen bilgi doğruysa, Ren Nehri'ni geçmeden önce Attila'nın en azından birkaç birliğe Doğu Roma sınırlarına saldırma emri verdiği anlaşılmaktadır. Ancak tarihçinin iddiasında elçiliğin 450 yılında gerçekleştiği ve Theodosius'a gönderildiği gibi bazı kronolojik sorunlar olayların gidişatı hakkında bir miktar yanıltmış olabileceğini göstermektedir. Elçilikten hemen sonra Aetius'un ittifak çağrısı yapmak adına Gotların yanına gittiğinin söylenmesi, olayların kronikte bahsedildiği gibi 450 yılında değil, 451 yılında, Attila adamlarını Batı Roma'ya yönlendirirken gerçekleştiğini göstermektedir. Alıntındaki bir diğer önemli nokta ise Attila'nın Valentinianus ve Aetius'tan umudu kestiği ve artık sadece Roma'ya karşı Gotlarla ittifak yapmayı amaçladığının görülmesidir.

Ana birlikleri batıya doğru ilerlerken diğer Hun grupları Doğru Roma güçlerini sıkıştırmak ve iki imparatorluk arasında işbirliğini

engellemek amacıyla Balkanlarda çarpışacaktı.¹⁵ Dolayısıyla Attila savaş sırasında kendi yurdunu da ihmal etmemişti. Doğu Roma'ya gönderilen elçiler aslında savaş ilan etmişlerdi ve Attila, ana birliklerinin Galya'da olduğunu gören yeni ve saldırgan Doğu Roma imparatoru Marcianus'un bunu fırsat bilerek Tuna'yı geçebileceğini ve Hunların yurduna saldırabileceğini biliyordu.

Attila, 451'in başlarında Ren Nehri'ne vardı. Nehri geçmeden ve "kendisine verilecek bir eşi almak istermiş gibi" Galya'ya girmeden önce adamlarına Germen ormanlarındaki ağaçları kullanarak ahşap tekneler inşa etmeleri için emir verdi.¹⁶

Galya İstilasası*

"Hun" ordusu olarak adlandırılmasına rağmen Attila'nın ordusu aslında birçok farklı kabileden oluşuyordu. Sidonius istila sırasında Attila'nın yanında yer alan kabilelerin listesini sunmaktadır fakat onun bunları doğru bir şekilde sıralamaktan ziyade geleneksel motifleri izliyor olabileceği de unutulmamalıdır.¹⁷

Listelenen kabileler arasında Volga bölgesinden Gelon, Ukrayna'dan Neuri ve Bastarni, modern Odessa bölgesinden Skir, Pomeranya'dan Rugi, Weser'den Bructeri ve Bavyera'dan Thuringiler bulunmaktadır.¹⁸ Muhtemelen gerçek bir liste olmaktan ziyade geleneklere göre yazılmış olsalar da sayıca çok fazla kabilenin belirtilmiş olması Hunların büyük bir koalisyonu emri altına aldığını göstermektedir. Listede Aetius'un teklifini kabul edip Galya'ya yerleşmek yerine Vistula'da kendi yurtlarında kalan Burgundlar da bulunmaktadır. Son olarak, ölen Frank kralının büyük oğlunu destekleyen kabileler de yol üzerinde Hunlara katılmıştır. En önemli ittifak birlikleri ise Valamir kardeşler; Thiudimer ve Vidimer altındaki Ostrogotlar ve Ardaric emrindeki Gepidlerdir. Dahası Valamir ve Ardaric, Attila'nın gözünde diğer krallardan çok daha önemlidir.¹⁹

* Bu metin ilk olarak *Aetius: Attila's Nemesis*, Barnsley, 2012'de verilmiştir. Bu bölümün amacıysa Galya İstilasını Aetius'un gözünden değil, Attila'nın bakış açısından incelemektir.

Galya'ya yapılan Hun saldırısının seyri kısmen doğrulanmıştır ve farklı yorumlara açıktır. Asıl sorun, Orta Çağ kilise kroniklerinde Attila'nın saldırılarının etkisinin abartılmasından kaynaklanmaktadır. Orta Çağ kronikleri Attila tarafından saldırıldığı ileri sürülen şehirlerin listesini vermektedir fakat bunların çoğunun hiç hasar görmediği bilinmektedir.²⁰ Aşağıda, Hunlar tarafından saldırıya uğradığı belirtilen şehirlerdeki din görevlilerinin tepkilerine yer veren kısa *hagiografilerin* (azizlerin yaşamları) koleksiyonlarını içeren *Acta Sanctorum*'dan (Azizlerin İşleri) hareketle bu şehirlerden bahsedilecek ve iddiaların doğruluğunun analizi yapılacaktır.²¹ Gregorius, Sidonius Apollinaris, Jordanes ve diğer tarihçilerin kayıtlarıyla birlikte savaşın seyri genişletilebilmektedir.

Attila'nın Germania üzerinden Galya'ya yürüdüğü açıktır ancak Alamanların istilayla ilgili hiçbir kayıta geçmemesi ya kaçınılmaza boyun eğerek Attila'nın öylece geçmesine izin verdikleri ya da Hunların Alaman bölgelerinin kuzeyinden geçtiğini göstermektedir.²²

Roma sınırında ulaşan işgalci güçler Koblenz yakınlarından Ren Nehri'ni geçti.²³ 7 Nisan'da (Paskalya Arifesi) ilk saldırı gerçekleşti ve hedef Metz şehriydi.²⁴ Şehir kısa sürede ele geçirildi ve yağmalandı.²⁵ Attila, erken başarısının ardından “çok sayıda başka şehri” tahrip etti.²⁶ “Tahrip” teriminin anlamı tartışmaya açıktır. Genelde şehirlere taarruz edildiği ve yağmalandığı kabul edilmektedir fakat ilerleyiş hızları, buna zaman harcamadıklarını göstermektedir. Tıpkı 442–3 ve 447 yıllarındaki Balkan saldırılarında olduğu gibi tahrip edilen “şehirler” aslen şehirlerin etrafındaki bölgelerden oluşmakta olup, insanlar şehir duvarlarının arkasında saklanırken büyük ordu-lara erzak sağlamak üzere bu bölgelere girilmiştir.²⁷ “Tahrıbatan” sonra bu bölgelerin eski hallerine dönmesi uzun zaman alacaktır. Fakat stratejik öneme sahip şehirlerden bazıları ve savunması güçsüz şehirlerin saldırıya uğrayıp yağmalandığına şüphe yoktur.

Acta'da saldırıya uğrayan bazı şehirlerden bahsedilmektedir. Reims ele geçirilip yağmalanmış, şehir piskoposu (Aziz) Nicasius öldürülmüştür. Tongres (Tongeren) şehri de aynı şekilde yağmalanmış,

şehrin piskoposu (Aziz) Servatius kaçmayı başarabildiyse bile kısa süre sonra o da ölmüştür.²⁸ *Gesta Treverorum*'da (Treveri'nin Eylemleri) Trier'in de saldırıya uğradığı söylenmektedir ve yirminci yüzyıldaki kazı çalışmaları bunu desteklemektedir.²⁹ Attila'nın istilası sırasında saldırıya uğrayan diğer şehirler Strasbourg, Worms, Mainz, Cologne, Cambrai, Arras, Tournai, Thérouanne, Amiens ve Beauvais'den oluşmaktadır.

Strasbourg veya Worms şehrinin, Galya'nın merkezine gittikleri sırada saldırıya uğramış olması mümkündür ancak Cologne, Tournai, Cambrai, Thérouanne ve Arras şehirlerinin de yağmalandığı iddiası olası görünmemektedir. Bunun yerine ana birliklerden ayrılan küçük kuvvetlerin, Frankları Attila'nın adayına yani kralın büyük oğluna boyun eğmeye zorlamak üzere kuzeye gönderilmiş olması daha akla yatkındır. Buna karşılık, Frank kralının sağlam bir temel kurması, istila ordusuna malzeme tedarik etmesi ve yaklaşan sefere birlik sağlaması beklenenekti (bkz. Harita 11). Attila her an Romalılar tarafından karşı saldırıya uğrayabileceğini düşündüğünden "Frank" birliklerine hızlı hareket etme emri verilecektir, dolayısıyla bu bölgelerin ana Hun birliklerine katılmak ve büyük ordularına malzeme tedarik etmek üzere istilacı Hunlar tarafından tahrip edilmekle yetinildiği ve ele geçirmekle ya da yağmayla uğraşmadığı ihtimali daha yüksektir.

Galya'nın kuzeyindeki "yakıp yıkılan" bölgelerin çokluğuyla ilgili başka bir açıklama daha bulunmaktadır. Attila'nın, ordularını ayrı bölümlere ayırarak yiyecek aramak üzere göndermiş olması mümkündür, yağmalanan şehirlerin sayısı da bu tür bir strateji uygulanmış olabileceğini göstermektedir. Ana birlikler de, Metz'den Orleans'a, yollarında iki veya daha fazla birlikle ilerlemiş olabilir. Pek çok tehditle karşı karşıya olduğundan ayrıca Galya ordusunun Romalı komutanının Attila karşısında duramayacak kadar güçlü olmaması ihtimalinden, Romalılar bu duruma karşı bir hareket yapmakta güçlük çekecektir.³⁰

Ancak detaylı düşünüldüğünde bu pek olası görünmemektedir. Attila, Galya içerisindeki farklı grupların, istila hareketlerine nasıl

karşılık vereceğini ya da düşman kuvvetlerinin buraya konuşlandırılmış olabileceğini bilemezdi. Muhtemelen, “Frank” kuvvetleri dışında, birliklerinin Roma’dan gelebilecek herhangi bir saldırıya hazır olmasını isteyecekti. Ana kuvvetler dışında verilen hasarlar muhtemelen ya Franklara gönderilen birlikler ya da malzeme bulmak ve bilgi edinmek üzere kırsal bölgelere ilerleyen Hun öncü birlikleri tarafından verilmiştir.

Fransa’nın başkenti olacak şehir, Paris, saldırıya uğramadı. Şehrin atlanması (Aziz) Genevieve’nin müdahalesine atfedilse de, aslen bu dönemde Paris küçük ve önemsiz bir şehirdi. Attila’nın ana güçlerine katılmayı amaçlayan Hunların şehri görmezden gelmiş olma ihtimali kutsal bir güç tarafından kurtarılmış olma ihtimalinden çok daha yüksektir. Her zamanki gibi malzeme ve yiyecek aramak amacıyla yalnızca çevre bölgeler üzerinden ilerlenmiştir.³¹

Romalıların Tepkisi

Hunların Galya şehirlerine saldırılarından bir etken daha ortaya çıkmaktadır; “yağmalanan” şehirler Hunlar yeni hedeflere yönelmeden önce hızlıca ele geçirilmiştir. Sonraki yılda yapılacak Aquileia kuşatmasında bunun tam tersi yaşanacaktır.³² Bulgular, Galya’nın şehir ve kasabalarında büyük garnizonlar olmadığını, daha önce burayı koruması beklenen adamların Galya’daki “sahra ordusunu” güçlendirmek için yerlerinden ayrıldığını göstermektedir. Hunlarla yüzleşebilmek için olabildiğince çok birlik toplamaya çalışan Aetius’un emirleriyle bölgelerinden ayrılmış olabilirler. Şehirleri kaderine terk etmesi, Aetius’un asker toplamada ne kadar çaresiz olduğunu, ana birlik güçlerinin imparatorluktan uzakta, Galya’da olması Gotlarla henüz bir anlaşmaya varamadığını göstermektedir.

Bunun dışında Galya ordusunun, Attila’nın işgali sırasındaki faaliyetlerine dair hiçbir kayıt yoktur. Askerler birçok şehirden çekilmiş olmasına rağmen, muhtemelen önemli şehirlerdeki birlikler yerlerinde bırakılmıştır. Bütün bu ordu birleştirme hareketlerine

rağmen Aetius, Galya ordusunun ana birliklerinin, yaklaşan Hunlar karşısında geri çekilmesini emretmiş, Gotlarla ittifak yapmayı umarak Toulouse'a ya da İtalyan ordusunun bir kısmıyla Alplerden Galya'ya geçtiğinde ona katılması için Arles'e doğru yönelmiştir.

Hunlar Galya'nın kuzeydoğusunu yakıp yıkarken, Aetius "zayıf ve az sayıdaki, lejyonersiz destek kuvvetleriyle" (*tenue et rarum sine milite ducens robur in auxiliis*) İtalya'dan Alplere geçti.³³ Tarafsız kılınan Gotlardan sonra İtalya'ya doğru bir Hun saldırısı olabileceğini veya Gotların İtalya'nın savunulmasında yardımcı olmayacağını anladığından Hunların olası bir saldırısına önlem olarak arkasında güçlü birlikler bırakması gerektiğini düşünüyordu.³⁴ Alpleri geçtikten sonra Aetius, Gotlara katılıp Hunlarla yüzleşmek üzere ilerlemeden Galya sahra ordusuyla buluşmayı bekliyor olacaktı.³⁵ Gotlar tarafsız kalırken Aetius, Arles'e gitti ve sonraki hamlesini düşündü. İtalya ordusunun geri kalanı, imparatoru Alplerden gelebilecek bir saldırıdan korumak amacıyla İtalya'da bırakılmıştı. Bunun bir diğer nedeni de İtalya'daki ekinlerin yetersizliği ve bölgenin kıtlıkla yüz yüze olması, dolayısıyla ortaya çıkan huzursuzlukla uğraşmak için asker gerekmesiydi.³⁶

Aetius, Attila karşısında Theoderic'in desteğini alabilmek için son bir girişimde bulundu. Durumun ciddiyetinin ve beklenenin aksine Toulouse'a şahsen gitmedi. Bunun yerine bu iş için en uygun adamı Avitus'u gönderdi. 425 veya 426 yılında Got sarayını ziyaret eden Avitus, Kral I. Theoderic'in gözdesiydi. Görüşmelerden sonra Theoderic'in oğlunun eğitimiyle ilgilenmişti. Ayrıca Aetius'un emri altında 430, 431 ve 436 yıllarındaki seferlere katılmıştı, yani askeri bir kariyeri de vardı. Aetius emrinde kariyerinde ilerleyen Avitus, 437 yılında Galya *magister militum*luğuna yükseldi ve Theoderic'in Narbo kuşatmasının kaldırılmasına yardım etti. 439 yılında Galya *Praefectus praetori*oluğuna yükseldi ve aynı sene içerisinde Theoderic ile barış antlaşması konusunda görüştüler. Avitus daha sonra kendi köşesine çekildi.³⁷ Galya'da uzun süre görev alması ve Theoderic ile yakınlığıyla Avitus bu görev için en uygun kişiydi.

Avitus, kısa ama yoğun bir diplomatik manevradan sonra, Aetius'un başarısız olduğu yerde başarılı oldu. Gotları, Hunlara karşı Roma'yla ittifak yaparlarsa bunun çıkarlarına olacağını söyleyerek ikna etti. Görüşmeler sürdüğü sırada Hunların Galya'ya doğru ilerlemelerinin de bu uzlaşmada etkili olmuş olabilir.³⁸ Dahası Gaiseric'in Attila'yı etkileme çabaları hakkındaki dedikodular da muhtemelen etkili olmuştur; Theoderic kızının başına gelenlerden dolayı Gaiseric'i asla affetmeyecekti.

Tarafsızlık politikasından vazgeçen Theoderic, en büyük oğulları Theoderic ve Thorismund'la birlikte savaşa hazırlandı.³⁹ Diğer oğullarını ise Toulouse'da bıraktı. Gotların artık İtalya'yı işgal etmeye kalkışmayacağını bilen Aetius, Galya'ya ilerlemeden önce muhtemelen İtalya'dan destek birlikleri çağırmıştır. Büyük ihtimalle tam bu noktada Aetius'un Galya'da büyük güçlüklerle karşılaştığı haberi karısı Pelagia'ya ulaştı. Haberi alan karısı, Aetius'un güvende olması ve savaşta başarılı olması için dua etmeye başladı.⁴⁰

Hunların istila haberi, Orléans'a muhtemelen bu sıralarda geldi. Şehrin piskoposu Anianus, Hunların Aquitana'daki Gotlara ulaşmasını engelleyen son büyük şehir Orléans'ın saldırıya uğrayabileceğini fark etti. Piskopos, Aetius'la buluşmak ve şehre destek sağlamasını istemek için doğrudan Arles'e gitti.⁴¹ Aetius'un Gotlara katılmaya ve Attila'yla çarpışmaya doğru ilerlediğini söylemesiyle Anianus şehri terk ederek yurduna geri döndü.

Attila önünde hiçbir engel olmadan dolaşıyordu fakat felaketi olacak büyük bir etken vardı. Aetius, Batı Roma'nın lojistik desteğinin yanı sıra iç hatlar boyunca tedarik sağlayabilme avantajına sahipti. Senenin başlarında veya 450 yılında Aetius, Galya *praefectus praetoriosu* Ferreolus'a önceden belirlenmiş noktalarda erzak ve araç gereç depolaması emri vermişti.⁴² Müttefikler, tedarik sağlayabileceklerinden emin bir şekilde, neredeyse kesin olarak Gotların seferberliklerine yardımcı olmak üzere Toulouse'da bir araya geldiler. Hunlar o sırada Galya'nın kuzeyindeki ve doğusundaki yerlere saldırdığından ve Aetius büyük ihtimalle malzemelerin yaklaşan savaşa

karşı hazır bir şehre yerleştirilmesini istediğinden, birleşmeleri için en uygun yer orasıydı. Gotlar ve Burgundlara da böylece imparatorluk tarafından tedarik sağlanacaktı; bir araya geldikten ve Hunlarla yüzleşmek için ilerlemeye başladıktan sonra, Ferreolus'un lojistik yetenekleri sayesinde Romalılar ve müttefiklerine ihtiyaç duydukları malzemeler tedarik edildi.⁴³

Attila'nın koalisyonu ise tedarik sağlamak için yerel bölgeleri yağmalamak zorunda kaldı. Bu şekilde devam edebilirlerdi fakat büyük kaynak rezervleri yoktu dolayısıyla kuşatıldıkları veya geri çekilebilecekleri hatlar engellendiği takdirde çok zor durumda kalırlardı. Bu tarz bir durumla karşı karşıya kaldıklarında ordu açlıkla yüzleşmek ve Aetius'a teslim olmak zorunda kalırdı. Attila etrafının sarılmasını göze alamazdı. Hızlı olmaları gerekiyordu ve Anianus'un korkuları gerçek olmak üzereydi. Aetius'un güçleri Theoderic'e katılmak üzere Toulouse'a giderken, Attila ve ordusu Orléans'a ulaştı ve şehri kuşatmaya başladı.⁴⁴

Attila ve İstila

Galya işgalinin seyrini inceledikten sonra, geriye Attila'nın genel stratejisinin ne olduğu sorusu kalır. Çoğu tarihçi Roma'nın tepkisine odaklandığından, Attila'nın neden Orléans'a kadar ilerlediği üzerinde pek durulmamıştır. Attila'nın neden Galya'yı istilaya kalkıştığı belirsizdir. Daha önce söylendiği gibi Frankların başında kendi istediği birini kral yapmak içinse, düşman bölgesinin bu kadar derinlerine girmesi için hiçbir nedeni yoktur: ölen Frank kralının büyük oğluna verilen güçlü birliklerle bu amaç gerçekleştirilebilirdi. Roma ordusu sınırları korumada sıkıntılar yaşadığından, Aetius'un evlatlık oğluna yardım etmek üzere olaya müdahale edebilme ihtimali düşüktü. Attila'nın asıl amacı Batı Roma'nın büyük bir kısmını ele geçirmek ve Honoria'yla evlenmek de olabilir fakat bu sefer de istilanın neden İtalya'ya ve Ravenna'daki imparatora yönelik olmadığı sorusu ortaya çıkmaktadır.

Bununla birlikte, ilerleyiş yönü amacının en azından bir kısmına yönelik bir ipucu verebilir. Tahmini olsa da, güzergâhının direkt olarak Aquitaine'deki Gotlara doğru yönelik olması dikkat çekicidir. Buradan Attila'nın Aetius'a karşı bir sefere girişmeden önce Gotlarla birleşmeye çalıştığı sonucu çıkmaktadır. Bu şekilde Galya'nın büyük bir kısmı Roma'dan ayrılır ve Attila'yla Theoderic arasında bölünebilirdi. Hatta kuzeydeki bir bölge, küçük kardeşine karşı konumunu sağlamlaştırması için yeni Frank kralına verilebilirdi. Attila, Galya'daki güçlü konumu sayesinde Honoria ve Batı Roma'nın yarısıyla ilgili isteklerini görüşmelerde üstünlük sağlayarak sunabilirdi fakat Attila'nın Honoria'nın konumuyla veya Galya'nın istilasıyla ilgili stratejileri hakkında bir bilgi verilmediği bilinmelidir. Galya'ya doğru ilerlediğinden, bölgeye gönderdiği casuslar onu bulmakta zorluk çekebilirdi dolayısıyla bu sırada Theoderic ve Aetius'un ittifak yaptığından haberdar olmayabilir; bu bilgiyi almada geciken her saniye hayati önem taşıyor olabilirdi.

Orléans Kuşatması

Attila'nın adamları, koçbaşları ve şüphesiz diğer kuşatma araçlarıyla saldırıya başladı.⁴⁵ Kuşatma hakkında iki farklı anlatım bulunmaktadır ve bunları birleştirerek olayı daha net görmek mümkün. Şehir ağır bir kuşatma altındayken ve Hunlar güçlerini hazır duruma getirirken, “dört gün sürecek yağmur fırtınası” şehri ele geçirme girişimlerini engelledi.⁴⁶ Yağmur 14 Haziran'da durdu ve savunmada gedikler açarak şehri almak için hazırlandılar.⁴⁷ Tam bu sırada, Batı Roma orduları bölgeye geldi.⁴⁸ Şehre saldırdığından birlikleri dağınık halde olan, ikmal malzemeleri ve ricat hattından kaygı duyan Attila, saldırıyı hızlıca iptal etti ve şehirden çekildi.⁴⁹

Hikâye hiç şüphesiz antik tarihçiler tarafından abartılmış ve sonu çarpıcı şekilde verilmişse de, Orléans kuşatmasının kıl payıyla durdurulduğu açıktır. Müttefiklerin hızlıca bölgeye gelmesiyle Hunların şehre girmesi ve yağmalaması engellenmiştir. Dahası,

Hunlar başarılı olduğu takdirde Gotların merkezlerine doğru giden yollar da açılacaktı. Bölgelerinin Hunlar tarafından alındığını gören Theoderic'in böyle bir durumda Aetius'a sadık mı kalacağı yoksa halkını saldırıdan kurtarmak için Attila'ya mı katılacağı belirsizdir. Sonuç ne olursa olsun, Orléans kuşatması, Attila'nın Batı Roma'ya saldırısının doruk noktasıdır. Yurduna dönüş yolunun kesilmesi ve ya ablukaya alınması riskine girmek istemeyen Attila, sıcak takip altında müttefikleriyle beraber Ren Nehri'ne doğru geri çekildi. Theoderic'in Aetius'la ittifak yaptığını tam bu sırada öğrenmiş olabilir; böylece en büyük korkuları gerçek oldu.

Takip

Kuşatmayı kaldırmak zorunda kalan Attila, Romalılar ve müttefiklerinin önünde bölgeden çekildi. Kuvvetlerinin döndüğü yön Galya'dan çekilmeyi veya toparlanabilmek ve sefer için yeni bir plan hazırlamak üzere peşlerindeki güçleri atlatmaya çalıştığını göstermektedir. Attila ne yazık ki amacını gerçekleştiremeyecekti. Attila, Orléans kuşatmasının sonlandırılmasından beş gün sonra Troyes'e vardı. Şehir Hunlar tarafından kolayca alınabilecek ve yağmalanabilecek kadar savunmasızdı. *Acta Sanctorum*'da, Attila'ya şehri bağışlaması için yalvaran Troyes piskoposu Lupus'un kutsal faaliyetleri sayesinde şehrin yıkımdan kurtarıldığı söylenmektedir. Lupus şehrin dışında Attila'yla buluşmuş da olsa, şehri piskoposun duaları kurtarmamıştır. Attila bu sırada Troyes ile değil muhtemelen peşindeki müttefik kuvvetlerin faaliyetleriyle ilgilenmektedir. Troyes savunmasız ve saldırıya açık da olsa, müttefikler sıcak takipte olduğundan şehri yağmalamaya zaman ayıramazdı. Ayrıca, şehre girerse özellikle müttefik Ostrogotlar ve Gepidler olmak üzere adamlarının çoğu disiplini koruyamaz ve şüphesiz sarhoş olurdu. Yağmadan sonra kuvvetlerini düzene sokmaya harcayacağı zaman sıkıntı yaratabilirdi fakat daha da beteri Hunlar şehri yağmalarken dağınık ve düzensiz haldeki orduları Romalılar ve müttefikleri tarafından saldırıya uğrayabilirdi.⁵⁰

Şehre saldırmamalarında bir etken daha bulunmaktaydı. Troyes, Sen Nehri üzerindeydi. Kuvvetleriyle birlikte Campus Mariacus olarak bilinen bölgede toplanmış, şafak vaktini beklerken, hiç şüphesiz Attila, birlikleriyle beraber nehir boyunca hiçbir engelle karşılaşmadan kaçamayacağını biliyordu.⁵¹ Dahası elindeki ganimetleri koruması gerekiyordu. Ganimetleri geride bırakmak adamlarının moralini bozacak ve itibarını zedeleyecekti. İkisini de göze almaya niyeti yoktu.

Köprüyle nehri geçmek uzun zaman alacaktı ve bu sırada müttefik kuvvetler tarafından saldırıya uğramaları riski çok yüksekti. Bunun tam anlamıyla bir felaket olacağını bilen Attila, müttefik kuvvetlerle şu anda bulunduğu noktada yüzleşmeye karar verdi. Daha önceki savaşlarda rahatça saldırgan tavır takınabilen Attila'nın, Roma-Vizigot ordusu yaklaştıkça savunmacı bir şekilde hareket etmesi, müttefik kuvvetlerin muhtemelen Hunlardan sayıca daha fazla olduğunu göstermektedir.

KATALON OVASI MUHAREBESİ

19 Haziran 451’de öğleden sonra, Attila’nın Gepid artçı birliği “Roma” ordusunun görüldüğünü ve hızla yaklaştığını haber verdi. Müttefikler öyle hızlı ilerliyordu ki, Aetius’un Frank müttefikleri gece çökmeden Gepidlerle çarpıştı. Kısa fakat zorlu bir çarpışmada iki taraf da üstünlük elde edemedi ve gecenin çökmesiyle savaş durma noktasına geldi. Jordanes bu karşılaşmada 15.000 kişinin öldüğünü söylese de bunun abartı olduğu açıktır.¹ Ancak Attila, bu çarpışmayla, Aetius’un ertesi gün yapılacak meydan savaşından çekinmeyeceğini anlamıştı.

20 Haziran 451 sabahı iki ordu da savaşa hazırlanıyordu.² Birçok fikir ortaya atılmışsa da, kaynaklarda kullanılan terimlerin farklılığı nedeniyle savaşın konumu tam olarak bilinmemektedir. Jordanes, Hydatius ve *Chronica Caesaraugusta*, savaşın “Katalon Ovalarında” yapıldığını belirtmektedir.³ 511 Galya Kroniği ise Mauriac Ovalarında yapıldığını belirtmekte ve bu fikir *Consularia Italica*, Tourslu Gregorius ve *Lex Burgundionum* tarafından desteklenmektedir.⁴ Theophanes ise Attila’nın Lygis (Loire) Nehri’nde yenildiğini söylemekle yetinmektedir.⁵ Diğer yandan Malalas’ın, Attila’nın Tuna Nehri’nde yenildiğine yönelik iddiası kesin olarak hatalıdır.⁶ Bu karmaşadan hareketle savaşın yapıldığı mevzi hakkında net bir sonuca varabilmek için tartışmalar yapılmış fakat kesin olarak bir şey kanıtlanamamıştır.⁷

Kâhinler

Jordanes, savaştan öncesine dair ilginç bir bilgi sunmaktadır. Buna göre, Attila savaşın sonucundan şüpheliydi ve “kâhinlere geleceği danışmaya karar verdi”. Bu adamlar, muhtemelen Romalı komutan Litorius’un 439 yılında Gotlarla savaşmadan önce yaptığı gibi, sığır kemikleri ve iç organlarıyla Hunların başına gelecek felaketleri haber verdi.⁸ Hunların yenileceğinin yanında düşman komutanının öleceğini söylediler ve Attila öldürülecek kişinin Aetius olacağını düşündü.⁹ Her şey göz önünde bulundurulduğunda, Hristiyan olmayan toplumların yaygın bir özelliği olan ve ordunun moralini etkileyen bu geleceği tahmin etme yönteminin Attila tarafından kullanılmış olması mümkündür. Yine de, Jordanes’in bu kadar detaylı bir bilgiye nasıl ulaşmış olabileceği bilinmediğinden verilen bilgi şüphelidir. Böyle bir bilgi verilmesi, Jordanes’in, Hristiyan Romalılar tarafından uygulanmayan bir ritüelde bulunduğunu söyleyerek Attila’nın barbarlığını belirtmek için uyguladığı bir yöntem olabilir. Ne yazık ki doğrulayabilecek bir kanıt olmadığından, bu olayın doğru olup olmadığı hiçbir zaman bilinemeyecektir.

Mevzilenme

Savaşla ilgili ayrıntılar yalnızca Jordanes tarafından verilmiştir.¹⁰ Jordanes’in anlatımıyla Themistocles’in Persler hakkındaki anlatımları arasında benzerlikler olduğu belirlenmiştir.¹¹ Savaşlar bazı bakımlardan benzerlik gösteriyorsa kayıtlar da benzer olacaktır. Sonuç olarak, Jordanes’in kayıtlarına çoğu konuda temkinli yaklaşmak gerekse de, savaşla ilgili ayrıntılı kayıtların yalnızca onun tarafından verilmesi, yazdıklarına güvenmeyi mecbur kılmaktadır.

Bu şekilde yaklaşıldığında bile sonuç kafa karıştırıcıdır. Örneğin, çoğu çağdaş tarihçinin izlediği geleneksel anlatıya göre, Vizigotlar sağ kanattaki bir tepeye saldırmış ve savaşa oradan hâkim olmuştur.¹² Diğer yazarlar da aynı bilgiyi kullanmış ve bu anlatı kabul edilmiştir. Yorumlamanın nereden çıktığı belirsizdir ancak

aşağıdaki alıntı kaynağı hakkında bir ipucu verebilir. Jordanes'ten bir çeviri:

Savaş alanı bu biçimdeydi. [Bir tarafta] tepe denebilecek kıvrımlı bir yer yükseliyordu.

Hodgkin, 1892, cilt 2, 127.

Köşeli parantezle gösterildiği gibi, “bir tarafta” ifadesi çevirmen tarafından eklenmiştir. Savaş alanına dair çağdaş anlatıların çoğunun dayandığı yorum buradan kaynaklanmaktadır ancak çevirmen parantez içinde yaptığı ekleme için kaynak belirtmediğinden daha geriye gidilememektedir. Jordanes'in kayıtlarının hem orijinal Latince hali hem de çevirisi yapılan eklemeyi desteklememektedir:

Convenere partes, ut diximus, in campos Catalaunicos. Erat autem positio loci declivi tumore in editum collis excrescens. Quem uterque cupiens exercitus obtinere, quia loci oportunitas non parvum beneficium confert, dextram partem Hunni cum suis, sinistram Romani et Vesegothae cum auxiliariis occuparunt, relictoque de cacumine eius iugo certamen ineunt.

Jordanes, Getica, 39 (196–197).

Ordular, söylediğimiz gibi, Katalon Ovalarında karşılaştı. Savaş alanı, keskin eğimle tepeye doğru yükselen bir ovaydı, her iki ordu da avantajlı pozisyonunda olmak için buraya çıkmak istiyordu. Hunlar, kuvvetleriyle birlikte sağ tarafı; Romalılar, Vizigotlar ve müttefikleri sol tarafı ele geçirdi ve ardından tepeyi almak için bir mücadele başladı.

Çev. Mierow, C.C.

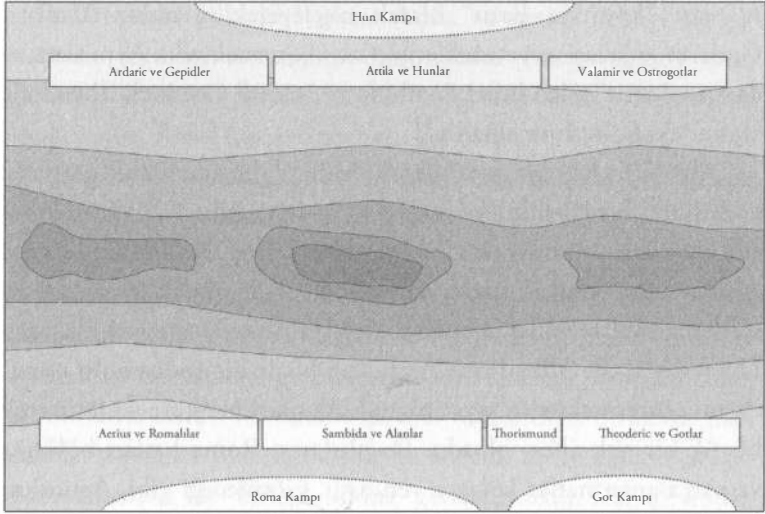
Önceki yorumları göz ardı ederek baktığımızda, bazı yerlerde diğerlerinden yüksek olmasına rağmen savaş alanı bir tepe değil, merkez boyunca bir sırtın hâkim olduğu ova şeklinde görülmektedir. Bu sonuca vardıktan sonra, her ne kadar belirsiz bir iki nokta daha bulunsa da, Jordanes'in alıntısının geri kalanı daha kolay yorumlanabilmektedir.

Daha önce de belirtildiği gibi Jordanes, Hunların “sağ tarafı, Romalılar, Vizigotlar ve müttefiklerinin solu ele geçirdiğini” söylemektedir. Jordanes, Roma perspektifinden hareketle yazıyorsa, “sağ” ve “sol” sırasıyla “güney” ve “kuzey” yönlerini kastetmektedir, bu sonuca hem ifadelerinden hem de müttefiklerin “doğu-kuzeydoğu” hattında ilerlemesinden varılabilmektedir. Dolayısıyla Hunlar tepenin güney ucundaki savaşı kazanırken, kuzeyde müttefikler kazanmıştır. Böylece sırtın merkezi savaşın odak noktası haline gelmiştir.

Yine aynı cümle, Jordanes’in anlatısının temkinli yaklaşılması gerektiğini göstermektedir. Jordanes, Hunların düşman olması nedeniyle, özellikle Ostrogotlar olmak üzere diğer kabilelerin müttefikleri olarak gösterilmesinden çekinmektedir. Buna zıt şekilde, neredeyse Romalıları dışlayacak şekilde Vizigotlara ağırlık vermektedir. Jordanes’in önyargısı açıkça görülmektedir; alıntılanan çalışma Gotların iki kolu üzerinedir ve Attila’nın yanındaki Ostrogotlar önemsiz gösterilirken, itibarlarını yükseltmek için Vizigotlar abartılmıştır. Savaşın analizi boyunca bunlar unutulmamalıdır.

Attila, kuvvetlerini kendisi ve Hunları merkezde olacak şekilde düzenledi. Attila, kralları Valamir ve kardeşleri Thiudimer ve Vidimer’in güçlerine güvendiğinden, Ostrogotlar ve muhtemelen bazı önemsiz müttefikleri, özellikle Vizigotlarla yüzleşmek üzere sol kanadına yerleştirdi. Gepidler ve muhtemelen diğer bazı müttefik birlikler, Gepid Kralı Ardaric’in emri altında sağ kanatta yer aldı.

Attila’nın taktikleri hiçbir yerde ana hatlarıyla belirtilmediğinden mevzilendirme şekliinden çıkarım yapılması gerekmektedir. Hunlar, Aetius’un piyadelerin merkezde, süvarilerin yanlarda olduğu geleneksel Roma mevzilendirmesini uygulayacağı düşünmüş olmalıdır. Bu varsayım doğruysa, Attila’nın planı bütün ordusunu ilerleterek tepeyi almak, buradan da en güvendiği tabilerinin emrindeki kanatları hücumla geçirerek düşman süvarilerini alt etmektir. Hunlar da bu arada düşman piyadelerini geleneksel taktiklerini kullanarak merkezde sıkıştırarak, ok yağmuruyla olabildiğince fazla karışıklık yaratacaktı. Müttefiklerin bir ya da iki kanadı kırıldığında,

Savaş düzeni.

galip kanat(lar) geri çekilen Romalıları takip edebilecek ve sonrasında merkezdeki kanatlara geri dönecekti. Düşman bozguna uğradığındaysa Hunlara sadece onları takip etmek kalacaktı; mükemmel oldukları bir taktik.

Attila yanılmıştı, Aetius tipik bir Roma generali değildi. Savaş hakkında verilen bilgilere göre, Vizigotlar sağ kanatta mevzilendi, ana gövdeyi Theoderic yönetirken oğlu merkezin yanındaki ordu-
ların başına geçti. Aetius, Romalı ve diğer müttefiklerin büyük ço-
ğunluğuyla sol kanadı aldı. Sambida ve muhtemelen Goar'ınkilerin
de arasında bulunduğu Alanlar, muhtemelen Romalı birliklerle
beraber, merkezdeydi; Jordanes, Alanların neden merkeze yerleşti-
rildiklerini şu şekilde açıklar: "Sadakatine fazla güven duymadık-
ları adamın etrafı, askeri tedbir almak üzere, güvenilir birliklerle
sarılmıştır. Savaştan kaçamayacağı şekilde yerleştirilen kişi, savaşın
gerekliklerini yerine getirir."¹³ İlginçtir ki, Jordanes daha öncesin-
de Alanlar "savaşta [Hunlara] denktir fakat medeniyet, görgü ve
davranış bakımından tam zıtlardır" demiştir.¹⁴ Burada da diğerleri
pahasına Gotların itibarlarını yükseltme yöntemini sürdürmüştür.

Alanları “kaçmaya hazır” olarak niteleyerek, inançsız Alanları, Gotların sadakati ve yetenekleriyle karşılaştırmaktadır. Aynı zamanda “sadakatsiz” Alan lideri Sambida ve “sadık” Got kralı Theoderic arasındaki farkı sunmaktadır.¹⁵

Alanların hainlik yapabileceği iddiası genelde kabul görmekle birlikte, bu izlenimi verecek pek az şey vardır.¹⁶ En büyük sorun Alanların “sarılmamış” olmasıdır. Savaş başladıktan sonra, Alanları desteklemek üzere yerleştirilenler de olmak üzere, sağ ve sol kanattaki birlikler Alanlarla değil düşmanla meşgul olacaktı. Dolayısıyla, mevzilendirme Aetius’un böyle bir endişesinin olmadığını göstermektedir, şayet olsaydı Alanları merkeze yerleştirerek büyük bir risk almış olurdu. Dağılırlarsa, Roma hatları bölünür ve parçalanan hatlar kolayca yenilirdi. Görüleceği gibi, Aetius’un güveni boşa çıkmadı.

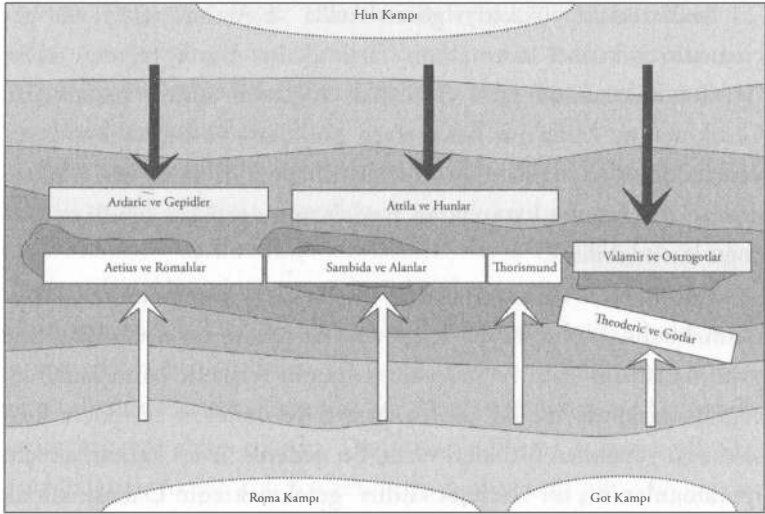
Geriye Aetius’un Alanları neye göre konumlandığı sorusu kalır. Rehine olarak aralarında uzun zaman geçirmesi ve Hun birliklerini sürekli *foederati* ve *bucellarii* olarak kullanması nedeniyle Hunların strateji ve taktikleri hakkında derin bilgiye sahip olduğu, bu noktada sıklıkla unutulmaktadır. Aetius, çok sayıda tabi birlikleri tarafından desteklendiklerini ve böyle bir mevzilenmeyle karışıklığı önleyebileceklerini düşünerek standart bir düzen alacaklarını öngörmüş olabilir Dolayısıyla Aetius’un Hunlarla ilgili bilgilerini onlara karşı kullandığı varsayılabilir. Hunların atlı okçulardan oluşan kendi kuvvetlerini merkeze koyacağını bilen Aetius, yine onlarla kabaca aynı taktiği uygulayan Alanlarla karşı karşıya gelecek şekilde mevzilendirdi. Attila, merkezde nispeten daha hareketsiz piyade bloğuyla karşılaşmak yerine, kendisini hareketli ve becerikli Alanlarla karşı karşıya buldu. Dahası bu adamlar yıllardır Romalılarla birlikte savaşıyorlardı ve düşmanı taciz etmek için ilerlemek ve saldırı altındaiken destek piyadelerinin arkasına çekilmek gibi müttefiklerinin uyguladıkları taktikleri biliyorlardı. Mevzilendirme hakkındaki hipotez doğruysa, iki tarafın da aynı stratejiyi uyguladıkları açığa çıkar; merkezi sıkıştır ve karşı tarafın kanatlarını yıkmaya çalış.

Aralarındaki yükseltiyi gören Attila ve Aetius, tepeyi ele geçirmenin taktiksel avantajının farkındadır. Buna rağmen savaş “günün dokuzuncu saati civarında” (öğleden sonra) başlamıştır. Gecikmenin, Attila’nın kehanetten korkması ve beklemeye karar vermesinden kaynaklandığı iddia edilmektedir; savaş bir felakete dönüşürse, Hunlar karanlıktan faydalanarak geri çekilebilir ve birçoğu kurtulabilirdi.¹⁷

Ancak bu, Aetius’un neden ilk hamleyi yapmadığını açıklamamaktadır. Muhtemelen iki general de uygun bir mevzilendirme yapılmadan ön saldırıyı gerçekleştirmenin felaketle sonuçlanabileceğinin farkındaydı. İki tarafın da ayrı ve desteksiz birliklere hızlı saldırılar yapabilen birlikleri vardı. Bu nedenle savaşı kazanmak için iyi zamanlanmış bir “birleşik saldırı” gerekmektedir. Dahası, küçük gruplar tarafından yapılacak en ufak saldırgan hareket kendi orduları arasında karışıklığa yol açabilirdi. İki taraf da birlikte çalışma deneyimi olmayan ve ortak bir dil konuşmayan çok sayıda askerden oluşuyordu. Mevzilendirme zaman alacaktı. Dahası karşı tarafta aynı dili konuşan birlikler de vardı, dolayısıyla mevzilendirmeye özen gösterilmesi ve doğru yerleştirilmeleri birliklerin kendi müttefiklerine saldırmaya engel olacaktı. Sonuç olarak, iki komutan da birliklerini savaşa hazırlarken yavaşça mevzilendirmeyi seçtiler. Mevzilendirme hayatı önem taşıyordu; dillerinin farklı olması ve ortak bir eğitim almamış olmaları nedeniyle, savaş sırasında strateji değiştirmek iki taraf için de çok zor olurdu.

Savaş¹⁸

Savaş alanına hâkim olmak için tepeyi ele geçirmek isteyen iki taraf, neredeyse aynı anda saldırıya geçti. Jordanes şöyle söylemektedir: “Hunlar, kuvvetleriyle birlikte sağ tarafı; Romalılar, Vizigotlar ve müttefikleri sol tarafı ele geçirdi ve ardından tepeyi almak için bir mücadele başladı.”¹⁹ Daha önce de belirtildiği gibi yön meselesi Jordanes’in “sağ” ve “sol” tanımına bağlıdır. Çağdaş anlatıların

Sahne 1: Tepe için mücadele.

çoğunda savaşın Hunların perspektifinden görüldüğü varsayılır, sağ taraflarındaki tepeyi ele geçirip Aetius'a karşı dururlarken, Vizigotlar tepeye Ostrogotlardan önce gelerek kendi taraflarındaki savaş alanına hâkim olur. Fakat bu analiz neredeyse kesin olarak yanlıştır. Olayların gerçek seyri Jordanes'in açıklamalarını kronolojik bir düzene sokarak görülebilir.

Daha önce de belirtildiği gibi:

Hunlar, kuvvetleriyle birlikte sağ tarafı; Romalılar, Vizigotlar ve müttefikleri sol tarafı ele geçirdi ve ardından tepeyi almak için bir mücadele başladı.

Jordanes, Getica, 38 (197)

Bunun ardından, Romalılar ve müttefiklerinin mevzilendirilmesiyle ilgili bir açıklamayla devam eder:

Ardından, bahsettiğimiz konum avantajı için mücadele başladı. Attila adamlarını dağın zirvesini ele geçirmeye gönderdi ancak tepenin en üstüne ulaşmaya çalışma mücadelesinde daha yükseğe

ulaşan Thorismund ve Aetius onları geride bıraktı ve bu avantajlı konumdan yukarı gelen Hunları kolayca yendiler.

Jordanes, Getica, 38 (201).

Jordanes'in savaşı Roma hatlarından anlattığı açıkça görülmektedir. Attila'nın kuvvetleri Romalıların sağındaki, Vizigotlarla karşı karşıya gelecekleri, tepeyi ele geçirdi. Yukarıda kurulan hipotezdeki Attila'nın Romalıların kanatlarını yenme planı kısmen de olsa başarılı oldu. Buna karşı, kuşkusuz önceki gece yapılan çarpışmada güçsüz düşen Gepidlerin karşıda bulunduğu sol tarafı Aetius ele geçirdi. Daha sonra, Alanların da bulunduğu Aetius'un birlikleri, Thorismund emrindeki Vizigot güçlerinin de yardımıyla, "ortak bir harekât" gerçekleştirerek tepenin merkezini tuttu. Müttefikleri güçlü konumlarından çıkarmak isteyen Hunlar tepeye tırmandıkça kolayca bozguna uğratıldı.

Attila, yenilgiden moralleri bozulan Hunlara bir konuşma yapmak zorunda kaldı:

Attila, ordusunun bu olayla karışıklığa sürüklendiğini görünce, onları bir konuşma yaparak cesaretlendirmenin en iyisi olduğunu düşündü ...

Jordanes, Getica, 39 (202).

Jordanes'in Attila'nın yaptığı bir konuşmayı kelimesi kelimesine yazabilme ihtimali son derece düşük olduğundan, konuşmanın ayrıntılı analizine gerek yoktur. Hatta savaşın kargaşası ve gürültüsü içerisinde sözleri yalnızca birkaç kişiye ulaşacağından, Attila'nın herhangi bir konuşma yapmış olması bile pek olası değildir.²⁰ Bölümün tamamı, Jordanes'in ürettiği retorik bir eserden ibarettir ancak savaş alanıyla ilgili ipuçları verdiği için, verilen konuşmanın bir kısmı önemlidir:

Yüksekleri arar, tepeleri ele geçirirler ve çok geç pişman olarak açık arazilerde savaştan korunmak için yaygara koparırlar.

Jordanes, Getica, 39 (204).

Bölgelerin, “yüksekler” ve “tepeler” şeklinde çoğul olarak belirtilmesi, daha önce bahsedilen Romalıların mevzilendikleri bölgenin sağ tarafında tek bir tepe olmadığı, özellikle merkezdeki olmak üzere bazı bölgeleri diğerlerinden daha yüksek uzun bir sırt olduğu fikrini güçlendirmektedir.

(Sözde) cesaretlenen Hunlar ve müttefikleri, tepeye tekrar saldırdılar:

Durum her ne kadar kötü olsa da, krallarının varlığı endişe ve tereddütlerini giderdi. Savaşta göğüs göğüse çarpıştılar ve mücadele şiddetli, karmakarışık, canavarca, amansız bir şekilde büyüdü, eski savaşların hiçbirine benzemiyordu. Orada öyle işler yapıldı ki, bu muhteşem gösteriyi kaçırın cesur bir adam hayatı boyunca bu kadar harika bir şey göremezdi.

Jordanes, Getica, 40 (207).

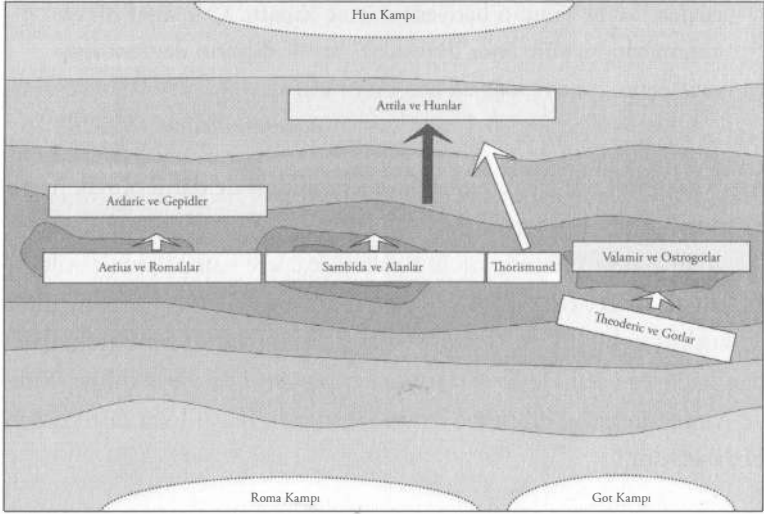
Öte yandan, Roma hattının en sağındaki Vizigotlar, önlerindeki tepeyi alamadılar. Bu noktada Romalı müttefiklerin başına büyük bir felaket geldi:

Kral Theoderic, ordusunu cesaretlendirmeye giderken atından düşürüldü ve kendi adamları tarafından ezildi, böylece, bu olgun yaşında, hayatı son buldu. Ancak diğerleri, Attila'nın hâkimiyetindeki Ostrogotların ordusundan Andag'ın mızrağıyla öldürüldüğünü söylüyor. Kâhinlerin Attila'ya bildirdikleri buydu ama o ölenin Aetius olacağını sanmıştı.

Jordanes, Getica, 40 (209).

Hem Malalas hem de *Chronicon Paschale*, Theoderic'in bir okla öldürüldüğünü iddia etmektedir.²¹ Malalas ve *Chronicon* çok daha geç bir tarihte yazıldıklarından, kanıtları muhtemelen Jordanes'in sunduklarından daha azdır yine de ufak da olsa bu bilginin doğru olma ihtimali vardır.

Gotların tarihini yazan Jordanes'in savaş sırasında bu nokta dışında hiçbir yerde Ostrogotlardan bahsetmemesi ilginçtir. Bunun nedeni neredeyse kesin olarak, Ostrogotların Romalılara karşı, daha

Sahne 2: Theoderic'in ölümü; Thorismund Hunları bozguna uğratıyor.

sonra “Tanrının Kırbağı” olarak anılacak Attila’nın yanında yer aldığı gerçeğinden çok fazla bahsetmek istememesidir. Jordanes’in, Andag’ın soyundan gelenlere ulaşarak olayların gerçek seyrini öğrenmiş olabileceği de ihtimaller dâhilindedir. Theoderic, adamlarını Ostrogotlara karşı yokuş yukarı çıkarırken öldürüldü fakat ölüm haberinin yayılması zaman aldı.

Karanlık çökmeye başlarken babasının ölümünden habersiz olan Thorismund, tepenin zirvesinden, Hunların cesaretlerini yitirmeye başladığını ve kendi kanatları ile kampları arasında sıkışıp kaldıklarını gördü. Ayrıca Attila’nın konumunu da tespit etti. Thorismund fırsatı kaçırmadan kuvvetlerini Attila’ya ulaşmak üzere yokuş aşağı, üzerlerine gelen Hunlara yöneltti. Her zamanki vur-kaç taktiklerini kullanamayan Hunların dağılması ve bozguna uğraması Attila’yı da tehlikeye sokuyordu:

Sonra Alanlardan ayrılan Vizigotlar, Hunların üstüne hücum etti ve neredeyse Attila’yı öldüreceklerdi. Ama Attila ihtiyatlı bir şekilde kaçtı ve kendisini ve arkadaşlarını derhal katarlarla

güçlendirdiği kampın bariyerleri içine kapattı. Çok zayıf bir savunmaydı; bir süre önce dünyadaki hiçbir duvarın dayanamayacağı adam, hayatta kalmak için oraya sığındı.

Jordanes, Getica, 40 (210).

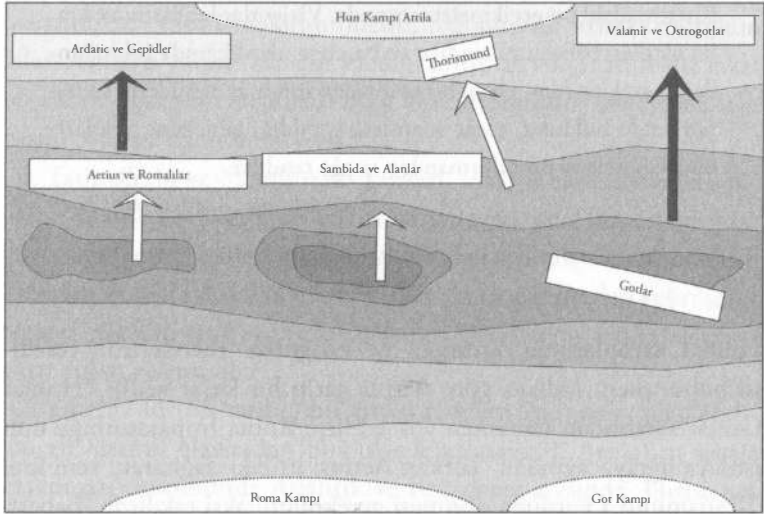
Attila savaş alanından kaçtığında, müttefikleri de dâhil olmak üzere tüm ordusunun cesareti kırıldı. Güneş batarken, Hunlardan geriye kalanlar ve müttefikleri, şafağı beklemek üzere kamplarına çekilmeye çalıştı. Diğerleri karanlıkta kayboldu. Bunların çoğu öldürüldü ve kuşkusuz büyük bir kısmı Attila'yla ittifaklarını unutarak alandan kaçtı ve özellikle Franklar yurtlarına geri dönmeye çalıştı. Yine de Attila'nın savaşı erteleme kararı işe yaradı. Karanlıkta düzensizlik hızla yayıldı:

Ancak Aetius'la birlikte tepeyi ele geçiren ve yüksek sahadan düşmanı püskürten Thorismund, kral Theoderic'in oğlu, gecenin karanlığında kendi hatlarına ulaştığını düşünerek fark etmeden düşman katarlarına yanaştı. Cesurca savaşırken biri onu başından yaraladı ve atından düşürdü. Sonrasında yandaşları tarafından kurtarıldı ve savaş alanından çekildi. Aetius'da gecenin kargaşasında adamlarından ayrı düştü ve düşman bölgesinin ortalarında başıboş dolaştı. Korkunç bir felaket olduğundan korkarak Gotları aramaya koyuldu. En sonunda müttefiklerine ulaştı ve gecenin geri kalanını onların korumasında geçirdi.

Jordanes, Getica, 40 (211–212).

Thorismund'un başındaki yara tedavi edilirken, kafası karışmış ve kendilerini en kötüsüne hazırlayan müttefikler şafağı bekledi. Gün aydınlandığında daha da şaşırdılar:

Ertesi gün şafak vakti, Romalılar cesetlerin tarlaların üst üste yığıldığını ve Hunların ilerlemediklerini gördüklerinde, galip geldiklerini düşündüler ancak Attila'nın büyük bir felakete uğramadıkça savaştan kaçmayacağını biliyorlardı. Yine de, zayıf düşen birinin yapacağı gibi korkakça davranmadı, silahların çarpışmasıyla savaş borularını çaldı ve bir saldırı tehdidinde bulundu. Mızraklarla

Sahne 3: Savaşın sonu; Gepidler ve Ostrogotlar çekilirken Attila kampında sıkışıyor.

delinmiş bir aslan gibiydi, ininin ağzının önünde ne bir ileri ne de bir geri adım atmaya cesaret edemiyor, ancak kükreyerek mahalleyi dehşete düşürmekten geri durmuyordu. Böyle bir durumda bile, geri çekilmiş bu savaşçı kral, fatihlerini dehşete düşürüyordu. Gotlar ve Romalılar bir araya gelerek yenilmiş Attila ile ne yapacaklarını düşündüler. Onu kuşatma altında yıpratmaya karar verdiler çünkü erzak kaynağı yoktu ve Roma kampının sınırları içine yerleştirilmiş okçularla, ok yağmuruyla saklandığı yerden çıkması engellendi. Kralın böyle bir durumda bile son derece cesur kaldığı ve at eyerlerinden bir yığın oluşturduğu söylenmektedir. Düşman saldırıya geçerse kendini bu yığınla oluşturduğu alevlere atarak kimseye ona zarar verme hazzını tattırmayacak ve bunca ırkın efendisi olarak düşmanın eline düşmeyecekti.

Jordanes, Getica, 40 (212–213).

Attila'yı ele geçirmeye veya öldürmeye kararlı olan galip müttefikler, Hunları kontrol altına almak için birlikler konuşlandırırken, savaş alanındaki ölü ve yaralılarla ilgilenmeye başladılar. Kafalarını en çok meşgul eden Theoderic'in yokluğuydu:

Kuşatmadaki bu gecikmeler sırasında, Vizigotlar krallarını ve kralın oğulları babalarını aradılar ve başarıya ulaşıldığında yokluğundan meraklandılar. Uzun bir aramadan sonra, onu ölümlerin sıklaştığı yerde buldular, cesur adamlara yapıldığı gibi, onu şarkılarla onurlandılar ve onu düşmandan uzağa taşıdılar.

Jordanes, Getica, 40 (214).

Sonrası

Hunlar kamplarında dururken ve Vizigotlar Theoderic'in cesedini bulmuşken, iddiaya göre Aetius garip bir karar verdi: "Hunlar Gotlar tarafından tamamen yok edilirse Roma İmparatorluğu'nun istilaya uğrayacağından" korkan Aetius, ittifakı dağıtarak, yeni kral Thorismund'a yurduna dönmesi gerektiğini, aksi takdirde "babasının krallığından mahrum edileceğini" söyledi. Aynı tavsiyeyi ölen Frank kralının küçük oğlu aynı zamanda kendi evlatlığına da verecek ikisini de gönderdi.²²

Müttefikler çekilip dağıldığında, Attila bir hile yaptıklarından ve kampı terk ettiği an saldıracaklarından korkuyordu, bu yüzden uzun süre kampta bekledi.²³ Güvende olduğuna emin olduktan sonra kuvvetlerinden geri kalanları topladı ve yurduna gitmek üzere uzun yolculuğuna başladı. Dönüş sırasında, zihni, aldığı yenilginin olumsuz sonuçlarını tersine çevirme planlarıyla meşgul olmuştur.

Zafer ve Yenilgi

Jordanes'in Attila'nın intiharı düşündüğünden bahsetmesi, Romalıların üstünlük sağladığını ve galipler olarak görülebileceği anlamına gelse de tarihçilerin hepsi bu konuda aynı fikirde değil.²⁴ Jordanes'in kayıtları ve hiçbir kaynakta Hunların büyük miktarlarda ganimet ve esir alarak geri çekildiğinden bahsedilmemesi, savaşın galibinin Roma-Got kuvvetleri olduğunu varsaymak daha doğru olacaktır fakat yine de bu tam bir zafer değildir. Romalılar zaferi Gotların yardımını olmadan kazanamayacaklarını kendileri, Roma kroniklerinde

belirtmiştir.²⁵ Got ittifakının önemi, Sidonius'un ittifakı mümkün kılan Avitus'u yüceltmek için yazdığı şiirde de vurgulanmıştır fakat bu yüceltmeyi yeni efendileri olan Gotlara kendini sevdirmek için yazmış olması da mümkündür.²⁶

Tarihçilerin ve Sidonius'un yazıları, savaşın başlangıcından itibaren önemli görüldüğünü açıkça vurgulamaktadır fakat daha sonraları sıradan bir barbar akını olarak kabul edilmiş olması olasıdır. Örneğin Aetius'a düşman olan Prosper savaşı görmezden gelir; şayet beşinci yüzyılın en büyük olaylarından biri olsaydı o bile bu olayı görmezden gelemezdi.²⁷

Yine de birçok tarihçi bu savaşı modern Avrupa'yı şekillendiren en önemli olaylardan biri olarak görmüştür. Attila'nın savaşı kazanması durumunda Atlantik ve Karadeniz arasında, Hıristiyan olmayan yeni bir imparatorluğun ortaya çıkacağı öne sürülmüş fakat yirminci yüzyılın başlarında bu görüş hakkında şüpheler ortaya çıkmaya başlamıştır.²⁸ İtirazın temeli Attila'nın "imparatorluğunun" yalnızca o hayattayken var olduğuna yöneliktir. Ölümünden sonra ise tamamen dağılmıştır. Galya'yı fethetmiş olsaydı bile ölümünden sonra yerine geçecek oğulları imparatorluğu devam ettiremez ve yine dağılırdı.²⁹ Galya hasar görmüş ve Fransa'nın tarihi değişmiş olabilirdi fakat Hıristiyanlık mevcut durumunu korumaya devam eder ve Hunların etkisi geçici olurdu.

Onuncu Bölüm

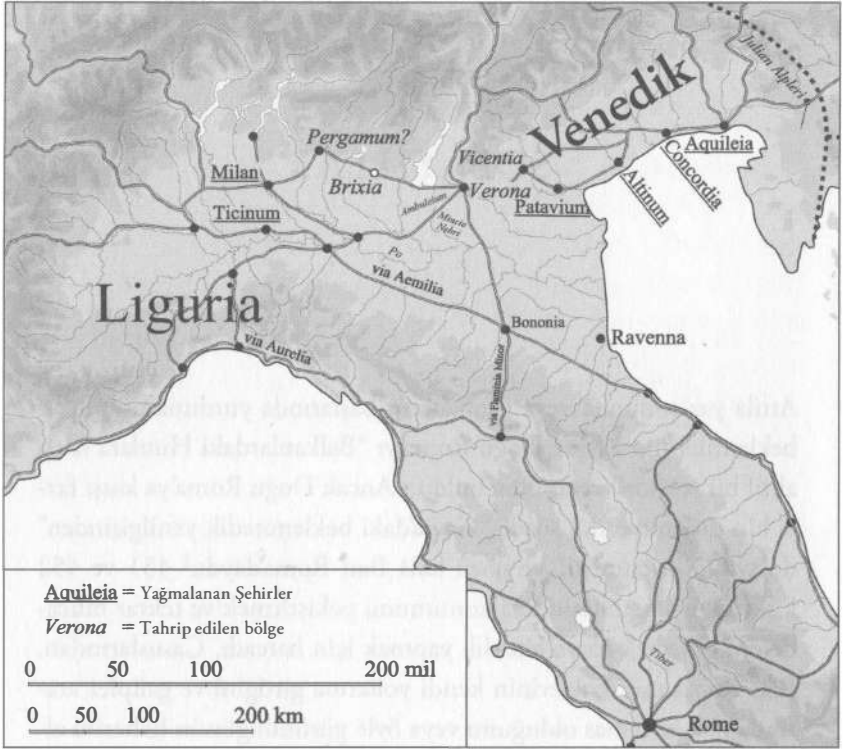
ATTILA

SON YILLAR

Attila yaz sonunda veya sonbaharın başlarında yurduna döndü ve beklentilerinin aksine Doğu Roma'yı "Balkanlardaki Hunlara karşı aktif bir şekilde" savaşıırken buldu.¹ Ancak Doğu Roma'ya karşı fazla kin duymuyordu, sözde "Galya'daki beklenmedik yenilgisinden" dolayı "öfkelenmişti" ve gözü hâlâ Batı Roma'daydı.² 451 ve 452 kışında Attila, ülkesindeki konumunu pekiştirmek ve tekrar mücadeleye girişmek üzere hazırlık yapmak için harcadı. Casuslarından, Batı Roma müttefiklerinin kendi yollarına gittiğini ve galipler arasında çok az temas olduğunu veya öyle görüldüğünün haberini almasıyla cesaret bulmuş olabilir. Attila sonraki yıl için yapabileceklerini düşünmeye başladı.

İtalya'nın İstilas

Attila yenilgisinin intikamını almaya ve yenilmez unvanını yeniden kazanmaya kararlıydı çünkü yenilmiş olması Hun İmparatorluğu'nda kolayca iç karışıklığa yol açabilirdi. Dahası, Batı Roma'daki Aetius ile Doğu Roma'daki yeni Marcianus rejiminin, az da olsa, birleşerek Attila'ya karşı savaşıma ihtimali vardı. Ancak Attila bir açıdan çok avantajlıydı; Aetius ve Theoderic arasındaki ittifakın yalnızca Galya'yı istila etmesiyle mümkün olabildiğini fark etmişti. Attila, muhtemelen yeni ve genç krallarından memnun olmayan Franklardan edindiği Batı Roma hakkındaki

Harita 12: Attila'nın İtalya'yı istilası, 452.

istihbarattan Galya istilasında Gotların tarafsız olmaya ne kadar yakın olduklarını öğrenmiş olabilir. Attila, İtalya'ya saldırırsa Gotların savunmada yer almayacağını düşünerek doğru bir tahminde bulundu, yalnızca Aetius'un kuvvetleri ve Burgundlar gibi birkaç ufak müttefikle mücadele edecekti.³ Ancak Attila'nın Batı Roma'ya karşı yeni bir istila hareketine girişmek için birliklerini bir araya getirmesi uzun zaman aldı. Şüphesiz Galya'da uğradığı kayıpların da bunda payı vardı, ikinci istilada Doğu Roma kuvvetlerini sıkıştırmak üzere geride kuvvet bırakmaması da bu hipotezi desteklemektedir.⁴

452 yazının başlarında Attila istilaya başladı:

Kral Attila ... Rabbimiz'in doğumunun 451. yılında İskitya'dan inerek büyük bir güçle Pannonia'ya girdi, Romalıları kaçırarak bölgeyi aldı ve Tuna Nehri'nin yanında kaplıcaların üzerinde kendisine bir kraliyet meskeni yaptı. Bölgedeki tüm eski binaların onarılmasını emretti ve bunları, Macar dilinde Budavár ve Almanlar tarafından Etzelburg olarak adlandırılan dairesel ve çok güçlü bir duvarın içine inşa etti.⁵

Gesta Hungarorum 1, çev. Rady

Gesta Hungarorum pek güvenilir bir kaynak olarak görülmesi de, verilen alıntısında dikkate değer bir bilgi kaydetmiştir. Doğru olup olmadığı ve bahsedildiği gibi Pannonia'ya yapılan bir istila olup olmadığı tartışmaya açıktır çünkü bahsedilen bölgenin 435'te Hunlara tahsis edilen alanın bir parçası olma ihtimali vardır. Bu durumda Attila'nın birliklerine Aquincum (Budapeşte, bkz. Harita 5) bölgesinde toplanma emri vermiş ve merkezini Roma amfitiyatrosunun kalıntıları arasına kurmuş olması daha mümkündür. Adamları, 452 Haziran'ından çok önce, toplandıktan sonra Attila önderliğinde Pannonia'dan ilerleyip Julian Alplerinden geçerek İtalya'nın kuzey-doğu köşesine doğru ilerlediler.⁶

Önceki yıl Aetius, Attila'nın İtalya'yı istila etmesini bekliyordu fakat Prosper istilanın "hiç beklenmedik" olduğunu iddia etmektedir.⁷ Bu fikir genellikle kabul görmektedir fakat yapılacak analiz bu iddiaya karşı çıkmaktadır.⁸ İddianın kabul görmesinin asıl nedeni Aetius'un "Alplerin geçitlerinden faydalanamamış" olmasıdır.⁹ Bazı açılardan askeri anlamda haklı bir öneridir; dağ geçitlerinin kararlı bir şekilde savunulması Attila'nın ciddi kayıplar vermesine sebep verir ve muhtemelen geri dönmesiyle sonuçlanırdı. Ancak izlenim yanıltıcı; bahsedilen durum yüksek sıradağlar için geçerlidir, Julian Alpleri daha alçak ve çapraz geçişler kuzeydeki dağlardan daha kolay olduğundan aynı şey söylenememektedir.¹⁰ Geçmişte, özellikle az bir kuvvetle tutulan ve İllyricum'a doğudan giren barbar akınlarını durdurmayı amaçlayan mevcut savunma sistemleri *Claustra Alpium Juliarum*'da (Julian Alpleri İstihkamları) olduğu

gibi, geçitleri koruma girişimleri yenilgiyle sonuçlanmıştır.¹¹ Yaz mevsiminde atlı ve hızlı hareket eden Hunların buraları kolayca aşacağını bilen Aetius, muhtemelen ileri savunma girişiminde bulunmayıp, geri çekilmeye ve Doğu Roma'dan takviye çağırmaya karar verdi. Aynı zamanda muhtemelen Hunların ilk ulaşacağı şehir Aquileia'daki garnizonu sağlamlaştırdı.

Attila, haziran ayının sonlarında Aquileia'ya vardı. Elli yıldan fazla bir süre önce, 401'de, Got lideri Alaric İtalya'yı işgal etmiş, kuşatma muharebesini bilmediğinden ve Aquileia'nın saldırmak için çok güçlü bir şehir olduğunu düşündüğünden saldırmamış ve öylece geçip gitmişti.¹² Attila'ysa şehirleri ele geçirme yeteneğine sahipti ve Aquileia'daki garnizon iletişim yollarını tehdit edebileceğinden, arka taraftan saldırıya uğrama ihtimali doğuracağından ve geri dönüş yolunu kapatabileceğinden öylece geçip gitmenin akıllıca olmadığı düşünüyordu.

Attila, çeşitli kuşatma araçları kullanarak derhal bir kuşatma başlattı.¹³ Bir önceki yıl Galya'daki birçok şehirde olduğu gibi, hızlı bir kuşatma olmasını umuyordu fakat hayal kırıklığına uğrayacaktı.¹⁴ Priscus bu konuda, "Kuşatmayı uzun ve çetin şekilde sürdürdü ... en cesur Romalı askerler ona karşı koyuyordu" şeklinde yazmıştır.¹⁵ Attila'nın seferi hızlıca bitirme ihtiyacı Aquileia'nın savunucuları tarafından baltalandı. Hızlı bir ilerleme yerine kendini İtalya'daki kıtlığın ortasında üç ay boyunca şehri kuşatırken buldu.¹⁶ Dahası bölgede bilinmeyen bir salgın baş gösterdi.¹⁷ Sonunda ordusu ümitsizliğe düşmeye ve yurtlarına dönmeyi düşünmeye başladı fakat yine Priscus'a göre, Attila şehirde yuva yapan leyleklerin yavrularıyla birlikte uçup gittiğini gördü.¹⁸ Bunu bir alamet olarak görerek birliklerine saldırıyı yenilemesini söyledi ve ya ağustos sonunda ya da eylül başında şehir Hunların eline geçti.¹⁹ Attila ve birlikleri, uzun süren direnişe olan öfkeleriyle şehri vahşice yağmaladılar. Jordanes'in bu saldırıdan sonra şehre dair tek bir iz kalmadığına dair ifadesinin doğru olmadığı da bilinmelidir.²⁰ Şaşırtıcı bir şekilde, Attila İtalya'nın kuzeydoğusunu bu şekilde istila ederken, Aetius kıtlık sorunlarıyla uğraşmaya devam

etmiş ve nüfusu beslemek için hayvanların Roma'ya gelmesini sağlamak üzere bir ferman yayınlamıştır.²¹

Prosper, işgalin boyutu öğrenildiğinde Aetius'un "Attila'nın tek şansının İtalya'dan tamamen geri çekilmek" olduğuna inandığını fakat bir "utanç duygusu"nun bu tasavvuru engellediğini iddia etmektedir.²² Prosper, Batı Roma'da imparatorun güvende olabileceği çok az yer olan böyle bir zamanda, Aetius'un nereye çekilebileceğini belirtmemiştir. Buradaki tek olasılık, Aetius'un, Valentinianus'u Konstantinopolis'e götürmeyi ve Doğu Roma imparatoru Marcianus'un desteğini alarak İtalya'yı "geri almak" üzere sefere çıkmayı planlamasıdır.

Prosper'in iddiası genellikle reddedilse veya umursanmasa da, daha sonraki olaylar göz önüne alındığında, Aetius'un Marcianus ile temas halinde olduğu açıkça görülmektedir. Aetius, Attila ile dışardan bir yardım olmadan yüzleşmeyeceğini düşündüyse, iddia tutarlı olacaktır çünkü Gotlar kendi işlerine odaklanmış ve Aetius'u desteklemek için hiçbir çaba sarf etmemişlerdir. Sonuç olarak Aetius'un yardım istemek üzere Marcianus'a elçiler göndermiş ve Attila'nın İtalya'yı ele geçirmesi halinde Valentinianus ile beraber şehirden kaçmayı düşünmüş olması mümkündür. Aetius'un şansına, Marcianus elinden gelen en hızlı şekilde yardım göndermeyi kabul etti.²³ Daha da iyisi, Aquileia'nın savunucuları Aetius'a kuvvetlerini organize etmek için ihtiyacı olan zamanı verdi.

Aetius Doğu Roma ile müzakere ederken, en az iki ay süren mesafeler göz önüne alındığında, Attila başarıyla Aquileia'ya girdi ve kuvvetlerini İtalya'nın içlerine doğru yönlendirdi. Venedik ve Liguria'ya doğru ilerleyen Attila, Mediolanum (Milan) ve Ticinum'u (Pavia) kuşattı ve yağmaladı.²⁴ Diyakoz Paul'e göre, doğru kronoloji bilinmemekle beraber, Attila Concordia, Altinum (Altino) ve Patavium'u (Padua) da yağmaladı. Paul bunların yanında Vicentia (Vicenza), Verona, Brixia (Brescia) ve Pergamum (Bergamo?) şehirlerine saldırıldığını da eklemektedir.²⁵ Paul'un cümleleri biraz ikircikli olduğundan bu şehirlerin yağmalanıp yağmalanmadığı belirsizdir fakat Concordia, Altinum ve Patavium'un yağmalandığı,

Vicentia, Verona, Brixia ve Pergamum bölgelerinin tahrip edildiği sonucuna varılabilmektedir. Buna rağmen şehirlere dokunulmamıştır. İtalya'da kıtlığın ortasında, özellikle de Aquileia kuşatmasında birçoğunu tükettikleri hesaba katıldığında, ihtiyaç duydukları malzemeleri bulmak için çok uzaklara gitmeleri gerekeceğinden şehirlere saldırmamış olmaları çok da olağandışı değildir.

Priscus, Milan'ın ele geçirilmesinden sonra Attila'nın Roma imparatorlarının "ayaklarının önünde İskitler yatar halde" altın tahtlarda oturduğu bir resim gördüğünü öne sürmektedir. Attila bunun üstüne bir ressama "kendisi tahtta otururken Roma imparatorlarının ona uzattıkları bir torbadan ayaklarına altın döktükleri" bir tablo yaptırmıştır.²⁶ Hikâyenin kaynağı her ne kadar bilinmiyor da olsa, Attila'nın kaynaklarda belirtilen mizacına ilişkin varsayımlarımızla bağdaştığından, muhtemelen gerçek bir olaydır.

Aetius'un Hunların kuzey İtalya'daki ilerleyişine karşı faaliyetleri veya Roma kuvvetlerini nereye mevzilendirdiği hiçbir kaynakta belirtilmemiştir. İtalya'nın doğu kıyısındaki limanlardan birinde, Doğu Roma'dan takviye gelmesini bekliyor olması mümkündür, bu durumda neredeyse kesin olarak Ravenna'dadır. Diğer bir seçenekte, Po Ovası'nı Hun atlılarına karşı koruyamayacağını anlayan Aetius'un, Roma'yı savunmaya karar vermesidir. Süregelen kıtlığın tek bir büyük orduya erzak sağlamayı zorlaştıracığı gerçeği bu fikri pekiştirmektedir. Erzakın Roma ve savunması güçlü diğer şehirlerde tutulması, Hunların yiyecek bulmasını engelleyecektir. Hunların uzun süren Aquileia kuşatmasından sonra cesaretlerinin kırılacağını ve çekileceklerini de düşünmüş olabilir.²⁷ Romalıların büyük düşman kuvvetlerine geri dönüş yollarındayken saldırma yani bu durumda barbarlar ganimet yüklüken ve savaşırken dezavantajlı durumda olacakları sırada saldırmak sıradan bir Roma taktiğidir. Bu durumda Aetius'un harekete geçmek için doğru zamanı kolluyor olması da mümkündür.

Bu senaryolardan herhangi biri doğruysa, Aetius'un güçlerini Bononia'da (Bologna) konumlandırmış olması mümkündür. Bu

bölge sadece İtalya'nın güneyindeki ana yolları değil aynı zamanda *Via Flaminia Minor*'u kullanarak geçilen, doğrudan Roma'ya giden bir yol olan Apenin Dağlarını da kapsıyordu. Ek olarak, Attila Ravenna'ya saldırmaya karar verirse Aetius, Attila'nın korumasız kalan arka tarafından saldırmak için uygun bir konumda olacaktı. Aetius bu şekilde Attila'nın faaliyetlerinin İtalya'nın kuzeyiyle sınırlı kalmasını sağlayabilirdi. Son olarak, Hunlar İtalya'dan geri çekilmeye başladığında, yarımada'yı terk ederlerken de onlara saldırabilmek için iyi bir konumda olacaktı.

Aetius herhangi bir saldırı hareketinde bulunmamasına rağmen, Attila ve adamları iyi durumda değildi: "Hunlar ... cennetten gönderilen ilahi cezanın kurbanıydılar; kıtlık ve bir tür hastalık."²⁸ Attila bölge mahsul kıtlığıyla cebelleşirken İtalya'ya saldırmak gibi bir hataya düşmüştü. Aquileia duvarları dışında adamları, erzak sıkıntısı nedeniyle açlık ve muhtemelen dizanteri gibi çok uzun süre hareketsiz kalan orduları etkileyen bir hastalık nedeniyle sıkıntıları yaşıyordu.²⁹ Attila'nın stratejisi kuşkusuz Galya'daki gibi hızlı bir sefer düzenlemektir, bir dizi kuşatma yapması gereken böyle bir durum için orduya tedarik sağlamada "gerekli lojistik desteği" organize etmemiştir.³⁰

Po Ovası'na geçmenin gözle görülür bir faydası olmadı. Atlara uygun koşullar sağlandıysa da, bölgenin yerlilerinin kendilerine yetecek kadar bile yiyeceği yoktu dolayısıyla Hunlar şehirleri ve imparatorluk alanlarını yağmalamadan erzak temin edemezlerdi. Ticinum'a kadar girdikten sonra Attila bir ikileme karşı karşıya kaldı, bu noktada malzeme eksikliği muhtemelen çok şiddetli bir şekilde hissediliyordu. Eldeki tek seçenekleri yurda dönmek veya Kuzey Apeninleri geçmeye çalışmak ve Via Aurelia'dan Roma'ya girmekti. Priscus, Attila'nın beraberindekilerin, Attila'nın da Roma'yı yağmaladığı takdirde Alaric ile aynı kadere düşeceğinden korkarak, onun 410 yılında "ebedi şehri" yağmaladıktan sonraki kaderine işaret ettiklerini yazmıştır.³¹ Attila batıl inançlı da olsa, isteseydi bu tavsiyeyi kolayca görmezden gelebilirdi ancak işler o kadar basit değildi. Hunlar

açlık ve hastalıktan mustaripti. Dahası muhtemelen bu sıralarda Marcianus'un Hunların hemen hemen savunmasız durumdaki yurtlarına saldırmak için İlyricum'dan birlikler gönderdiği haberi geldi.³²

Aetius ve Aetius

Bu sıralarda, Aetius'a Doğu Roma'dan takviye kuvvetleri geldi. Ne yazık ki, bu bilginin kaynağı konusunda karışıklıklar bulunmaktadır. Hydatius şöyle yazmaktadır:

Hunlar ... cennetten gönderilen ilahi cezanın kurbanıydılar; kıtlık ve bir tür hastalık. Ayrıca İmparator Marcianus tarafından gönderilen Aetius liderliğindeki destek kuvvetleri tarafından katledildiler ve hem cennetten gelen felaketler hem de Marcianus ordusu tarafından yerleşim yerlerinde ezildiler.

*Hydatius s.a. 452-3.*³³

Bu ifadenin üslubu pek açık değildir. 452 yılında, Doğu Roma'da bir general olan başka bir Flavius Aetius olması bu ifadeyi yorumlamayı zorlaştırmaktadır. Bazı tarihçiler iki Aetius'u birleştirerek tek bir kişi olarak görmüştür.³⁴ Ancak biri Doğu diğeri Batı Roma'da olmak üzere iki Aetius olduğu açıktır. Doğu Roma'daki Aetius, 425'te Doğu Roma *Praetorian Prefecti* iken Batı Roma'daki Aetius Galya'da aynı görevi yapmaktadır.³⁵ Dahası Doğu Roma'daki Aetius 25 Ekim 451'de, Batı'daki hâlâ Attila'nın Galya istilasının çıkardığı sorunlarla ilgilenirken, Kalkedon (Kadıköy) Konsili'nin altıncı oturumunda yer almıştır.³⁶ Doğu Roma'daki Aetius, muhtemelen son iki yılda Hunlara karşı yapılan seferlerin bir ödülü olarak, 454'te Doğu Roma konsül adayı olmuştur. Son olarak, Suriye'deki Aetius'a atıfta bulunan iki kayıttan biri "Batı Roma'daki" Aetius'un ölümünden sonraya tarihlenmektedir.³⁷

Sonuç olarak, aynı isimde iki general bulunması Hydatius'un kayıtlarının karışıklığa yol açmasıyla sonuçlanmıştır. Hydatius İspanya'da yaşadığından, Doğu Roma hakkında verdiği bilgiler hem

geç öğrenilmiş hem çarpıtılmış olacaktır. Batı Roma kaynaklarından, Batı Roma *patriciusu* Aetius'un Doğu Roma'dan destek birlikleri aldığını biliyor olmalıdır. Doğu Roma'dan gelen kişiler ona Aetius'un birliklerini Hunların yurduna yönelttiğini söylemiş olabilir. Muhtemelen hikâyenin karışık yapısı ve iki adamın ayrı kişiler olduğunu kesin olarak bilmemesi, Hydatius'un kendi bilgisizliğini örtmek için müphem bir üslup kullanmasına sebep olmuştur.

Öte yandan, çağdaş tarihçiler bu kayıttan çok fazla şey çıkarmaya çalışmış olabilir. Ayrı ayrı bakıldığında olay ilk bakışta görüldüğünden çok daha basit durmaktadır. Marcianus Doğu'ya iki ordu gönderdi. Biri İtalya'daki Aetius'a destek olacak ufak bir kuvvetti. Aetius, Hunlar kuzey İtalya boyunca çekilirken bu kuvvetlerle onlara baskı uyguladı. İkinci ordu onları zayıflatmak ve İtalya'dan ayrılarak yurtlarına dönmelerini sağlamak için Hunların yurtlarına saldırdı.³⁸ İkinci ordu Doğu Roma'daki Aetius tarafından yönetilmiş olabilir. Bu şekilde yapılan yorumlama doğruysa, alıntı daha kolay anlaşılabilir ve özellikle Attila'nın Aetius'la karşılaşmadan İtalya'yı terk etmesi gibi bazı olaylara açıklık getirebilir.

Bununla birlikte, tüm tarihçilerin Aetius adında iki ayrı general olduğu konusunda aynı fikirde olmadıkları unutulmamalıdır.³⁹ Bu nedenle doğru olabileceği şansı olan iki şey vardır; Aetius İtalya'da, muhtemelen Doğu Roma'dan gelen destek kuvvetleriyle birlikte bölgeden ayrılan Hunlara baskı uygulamış ve Marcianus'un gönderdiği bir diğer ordu da Hunların Tuna boyundaki bölgelerine yönelmiştir.

Aetius'un Doğu Roma tarafından takviye edildiği haberiyle Attila, imparatorla müzakere yapma şansının bittiğini anladı. Attila, ganimet taşıyan katarların sayısı ve yurtlarından uzağa sürülen çok sayıda tutsak nedeniyle İtalya'dan çok yavaş çekiliyordu. Kuzey İtalya'yı doğuya yönelerek tekrar geçerlerken, Aetius ve adamları arka taraflarını taciz edebilecek, geride kalan tüm birlikleri yok edebilecek ve ana gövdeden gönderilen tüm toplayıcı gruplara saldırabilecek bir konumdaydı.

Papa Leo

Attila ve adamları Venedik'teki Ambuleium topraklarına vardıklarında ve Po Nehri'nin bir kolu olan Mincius Nehri'ni geçerken, III. Valentinianus'un elçileri onlara ulaştı.⁴⁰ Bu elçiliğin yapısı ve sonucu o zamandan beri tartışma konusu olmuştur. Prosper'in bu konudaki metni, Victor Tonnensis, *Casiodorus Kroniği* ve Priscus tarafından desteklenmektedir.⁴¹ 450 yılının konsülü Gennadius Avienus, 435 yılında Vandallarla antlaşma müzakerelerinde bulunmuş *Vir Praeceptorius* Trygetius ve Papa Leo, Attila ile bir görüşme ayarladı:⁴²

Kral elçilik heyetini nazikçe kabul etti ve en yüksek din adamının varlığından o kadar gurur duydu ki adamlarına düşmanlıkları durdurmalarını emretti ve barış sözü vererek Tuna'nın ötesine doğru çekildi.

Prosper, s.a. 452: çev. Maenchen-Helfen, 1973, 140.

Orta Çağ'da bu hikâye abartıldı ve günümüze kadar neredeyse tamamen değiştirildi. Örneğin:

Attila Roma'ya yürüdüğünde, Leo onunla buluşmaya gitti ve geri gitmesi için yalvardı. Leo konuşurken, Attila papaz kıyafetleri giymiş, sade bir kılıç taşıyan ve Leo'ya itaat etmezse istilacıyı öldürmekle tehdit eden bir adamın hayalini gördü; Attila oradan ayrıldı. Leo'nun Havarî Aziz Petrus'a büyük bir bağlılığı olduğundan, genellikle ilk papanın Hunlara karşı hayali bir rakip olduğuna inanılıyor. Genserich [sic] Roma'yı işgal ettiğinde, Leo'nun kutsallığı ve konuşma sanatı şehri yeniden kurtardı.

<http://saints.sqpn.com/pope-saint-leo-the-great/> (Ağustos 2010)

İlginç bir şekilde, Aquae Flaviae'nin piskoposu olarak fırsattan istifade Katolikliği yüceltmesi beklenen Hydatius, Papa'dan bahsetmemektedir.

Olayların sonraki versiyonuna yönelik esas itiraz, Attila'nın Roma'ya yürümek bir yana, İtalya'nın kuzey doğusunda bulunması ve Roma'dan uzaklaşıyor olmasından ileri gelmektedir. O halde, Leo

genellikle tasvir edildiği gibi Roma'yı kurtarmaya çalışmıyorsa, orada olmasının asıl nedenlerinin ne olduğu sorusu kalır. Leo, basitçe İmparator Valentinianus'un heyete başkanlık etmesini istemesinden orada bulunmuştu. Başlıca bir dini figür olarak muazzam bir siyasi önemi vardı ve varlığı görüşmeye samimiyet ve zarafet kattı. Bu şekilde Attila'nın elçilikle ilgili hükümlerini etkilemek amaçlanıyordu.

Aziz Petrus ve yanan kılıç hikâyesinin kökeni, muhtemelen, daha sonra Sevilalı Isidore ve diğer kişiler tarafından süslenen, Leo'nun maiyetinden birinin "kılıç çekerek kralı tehdit ettiği" iddiasını ortaya atan Paulus Diaconus'a aittir.⁴³ Ancak, Leo'nun asıl amacı Attila'ya çekilmesini "emretmek" değildi. Doğu piskoposlarından Papa Symmachus'un 512 ya da 513 yılına tarihlenen bir mektubunda Leo'nun görevinin yalnızca Hristiyan değil, "şaşırtıcı şekilde, Yahudi ve Pagan" esirlerin serbest bırakılması için görüşmek olduğu belirtilmektedir.⁴⁴ Leo, yanında getirdiği büyük miktar altın karşılığında tutsakların çoğunu serbest bırakmayı başardı.

Attila, İtalya'dan tamamen çekilmeyi de "kabul etti". Ancak Honoria "imparatorluktan payı ile birlikte" kendisine teslim edilmezse tekrar istilaya girişeceği tehdidinde bulunarak, Honoria'nın kendisine teslim edilmesi isteğini tekrarladı.⁴⁵ Gerçekçi olmak gerekirse, kendi lehine istekte bulunabilecek bir durumda değildi. Attila'nın saldırısı, önceki yıl itibarına verilen zararı kısmen de olsa onarmış fakat hâlâ tam bir başarı sağlayamamıştı. Dahası, Hunların yurtlarına saldırılması, Attila'nın Doğu Roma İmparatorluğu'nu kontrol etme konusundaki şişinmelerinin artık geçerli olmadığını göstermektedir. Attila, faaliyetleriyle planlarını bozan Doğu Roma'dan intikam almaya kararlı bir şekilde yurduna dönmek üzere bölgeden çekildi.

Sonuç

Galya ve İtalya istilaları arasındaki en büyük fark Aquileia'nın savunmasıydı. Attila 451'de, arka arkaya birkaç şehri hızlıca ele geçirerek Galya'nın derinliklerine nüfuz etmişti. Aetius bunu fark ederek

Attila'nın yaklaştığını duyar duymaz Aquileia'ya güçlü bir garnizon yerleştirmiş olabilir. Sonuç olarak, üç ay süren Aquileia kuşatması, Attila'nın sefer mevsiminin büyük bir bölümünü boş yere geçirmesine neden oldu. Ağır kayıplar ve hastalığın da baş göstermesiyle Kuzey İtalya'daki seferin süresi kısaldı.

Aetius'un stratejisi genellikle, Attila'nın Julian Alplerini korumaya çalışmadan İtalya'ya girmesine izin vermesi nedeniyle, zayıf olarak görülmektedir. Ancak, yukarıda belirtildiği gibi, bu ifade gerçekçi değildir. Alpleri savunamayacağını anlayan Aetius, şehrin dayanması ve Doğu Roma'nın İtalya'ya bir yardım gücü organize etmesi için zaman kazanmak umuduyla Aquileia'yı güçlendirerek Hunları geciktirme taktiklerine başvurdu. İtalya kıtlıkla mücadele ederken, zaman Aetius'un tarafındaydı.

Doğu Roma'nın gönderdiği birlikler geldikten sonra, Aetius'un kuvvetlerini kuzey İtalya boyunca geri çekilen Hunları taciz etmek için kullandığına fazla şüphe yoktur. Bu birlikler ve Valentinianus'un gönderdiği elçiler, Attila'nın Batı Roma her ne kadar parçalanmış olsa da Aetius tarafından yönetilen ordular olduğu sürece çok güçlü olduğuna karar vermesine sebep oldu. Attila önündeki tek yolu seçti. Papa Leo ile müzakerelerde esirlerden bazıları fidyeyle vererek az da olsa rahatlayan Hunlar, saldırıya uğrayan binalarını ve Attila'nın saraylarını yeniden inşa etmek üzere yurtlarına döndüler. Ancak Attila'nın öfkesi bu kez Doğu Roma'ya karşıydı ve ertesi yıl Doğu Roma'ya saldırmak için planlar yapmaya başladı.

453

Olaylar, Marcianus'un tahta geçmesi ve imparatorun haraç ödemeyi reddetmesiyle Attila'nın aleyhine dönmeye başladı. Teoride, Attila'nın İtalya seferi ve Roma ordusunun onunla savaşmaması, Katalon Ovalarındaki kaybı telafi etmişti. Bu nedenle Attila, Doğu Roma'ya karşı her zamanki duruşuna geri döndü. 453 başlarında, haracın yanında Theodosius'un ölümünden beri ödenmeyen borçların da

ödenmesini istedi.⁴⁶ Karşılığında Marcianus Attila ile görüşmek üzere temsilciler gönderdi. Attila ise onlarla görüşmeyi reddetti.⁴⁷

Marcianus'un tahta geçmesinden bu yana siyasi ve askeri manzara değişmişti. Marcianus, hem doğudaki Perslerle hem de Mısır'ın güneyinde sorun yaratan Blemmyes ve Nobades ile barış anlaşmaları imzalamıştı. Diğer sınırlarında barış olan Marcianus, Attila'nın oluşturduğu tehdide karşı hâlâ ihtiyatlı olmasına rağmen artık Hunlardan korkmuyordu ve gerekirse savaşılmaya hazırды.⁴⁸ Marcianus'un ödemeyi inatla reddetmesi, şüphesiz, Attila'nın yenilmezlik havasını yitirmiş olması gerçeğiyle de pekişiyordu; eğer zayıf haldeki Batı Roma Attila'yı mağlup edebiliyorsa, çok daha güçlü olan Doğu Roma'nın Hun kralından korkması için hiçbir neden yoktu. Attila'nın imparatorluğundaki tabi milletler 451 yılındaki yenilgiden sonra Hun yönetimine isyan etme olasılığını değerlendirdiğinden gerginlikler artmış olabilir. Dahası, her ne kadar kanıtlaması imkânsız olsa da, Marcianus huzursuzluğu körüklemek ve isyan çıkarılmasını teşvik etmek üzere Hun bölgelerine casuslar göndermiş olabilir.

Baskıların artması, Attila'nın Doğu Roma'dan talep ettiği haracı elde etmesini zorunlu kıldı fakat Marcianus'un ödemeyi reddetmesi Attila'ya tek bir yol bırakıyordu: savaş. Attila adamlarını Doğu Roma'ya karşı yöneltmeden önce

İldico adında çok güzel bir kızla kavminin geleneklerine uygun şekilde evlendi. Düğününde kendini eğlenceye kaptırdı ve içtiği şaraptan zilzurna sarhoş halde sırtüstü uykuya yattı ve uyudu. İç kanama geçirdi ve normalde burnundan akması gereken kan, normal geçiş yollarından çıkamadığından boğazından aşağı akarak onu öldürdü.

*Priscus, frag. 24.1.*⁴⁹

Çoğu tarihçi bu şekilde öldüğünü kabul etse de, kaydedilmiş farklı versiyonlar da bulunmaktadır. Jordanes ve Theophanes bir kaza sonucu öldüğünü söylerken Marcellinus, İldico tarafından öldürüldüğünü

ya da kaza sonucu öldüğünü söylemektedir.⁵⁰ John Malalas bu iki ölüm şeklinin yanında, Aetius'un Attila'nın *spathariusuna* (koruması) para vererek onu öldürttüğü söylentisini de kaydetmiştir.⁵¹ Başka bir kaynakta böyle bir bilgi yer almadığından ve olayların ardından çok uzun süre sonra yazan Malalas, bu bilgiyi nereden edindiğini belirtmediğinden bunun doğru olma ihtimali pek yoktur.

Böylece Hun İmparatorluğu'nun hükümdarı öldü ve Roma İmparatorluğu'na yönelik muhtemelen en büyük dış tehdit ortadan kalktı.

ATTILA'NIN ÖLÜMÜNDEN SONRASI VE SONUÇ

Tepki

Attila'nın ölüm haberi Konstantinopolis ve Roma'ya ulaştığında şüphesiz büyük bir rahatlama yaşadılar; Hunların farklı kabilelerini büyük bir askeri güç olarak bir araya getiren kişi ölmüştü. Yine de Attila'nın imparatorluğuna ne olacağı konusunda büyük bir endişe vardı; oğullarından biri, onun kadar güçlü olmasa da, "Tanrı'nın Kırbağı"nın hareketlerini kolayca taklit edebilirdi. Ancak böyle bir şey yaşanmayacaktı. Attila'nın oğulları kenetlenmek ve Hun İmparatorluğu'nun tek bir vücut olarak kalmasını sağlamak yerine, kimin tüm imparatorluğu miras alacağını belirlemek için bir iç savaş başlattılar.¹ Attila'nın birçok karısı vardı ve her birinden çocuğu olup olmadığı bilinmese de, imparatorluğu "neredeyse kendileri bir halk oluşturan" çocukları arasında bölünmek üzere terk etti.² Dolayısıyla büyük bir çekişme yaşanması kaçınılmazdı.

Batı Roma tarafında Aetius, Attila'nın oğullarından en azından birinin, Roma'nın Hunlarla ya da en azından bir bölümüyle dost olduğu duruma geri dönmek için, kendisine yardım çağrısında bulunacağını beklemiş olabilir. Doğu Roma'da Hunların yıkılışıyla gelen rahatlama, özellikle Marcianus için, bazı üzücü haberlerle yerini başka duygulara bıraktı. Temmuz 453'te karısı öldü ve varlığını "hayırlı amaçlar" için bağışladı.³ Artık onun siyasi desteği olmadan

devam etmesi gereken Marcianus, Attila'nın ölümü ve Hun iç savaşının ortaya çıkmasıyla rahat bir nefes alan Doğu Roma'da "tek" yönetici olarak konumunu kolayca sağlamlaştırabilirdi. 454'te meydana gelen olaylar da bu amacıyla ona yardımcı olacaktı.

454

Attila'nın ölümüyle, diğer halklarla yaptığı anlaşmalar geçersiz hale geldi ve Aetius'un verdiği rehineler, muhtemelen Aetius'un oğlu Carpilio da dâhil olmak üzere, yurtlarına döndüler. Aynı zamanda, Orestes de dâhil olmak üzere, Attila fahri *magister militum* yapıldığında Aetius tarafından ona gönderilen bürokratlar da geri döndü. Yeni Yıl'dan önce veya başlangıcında geri döndüklerinde, bir süredir iç savaşın eşiğinde olan Hun İmparatorluğu'nun iç isyanla karşı karşıya olduğunun haberini getirdiler.⁴ Attila'nın en güvendiği müttefiklerinden olan ve Katalon Ovaları Muharebesi'nde onun saflarında yer alan Gepid kralı Ardaric, Attila'nın oğullarına babalarına duyduğu saygıyı göstermedi ve Attila'nın imparatorluğu üzerinde birbirleriyle atışmaları üzerine çok öfkeleni. İddiaya göre "savaşçı kralları ve halkları uşaklar gibi bölüştürmüşlerdi".⁵ Ardaric bunun karşılığında isyanın boyutunu artırarak diğer kabileleri de yanına aldı ve kısa zamanda Hunlara karşı bir ittifak oluştu.

*Prosper Kroniği'*nden hareketle olaylar bu şekilde açıklanmasına rağmen bu bilgiler son araştırmalarda sorgulanmıştır. Yeni bir analiz, 454'te tüm tabi kabilelerin "heterojen" Hun grubunun bir parçası olduğunu öne sürmektedir. Dolayısıyla Ardaric'in "isyanı", "fethedilmiş" kabilelerin özgürlük için yaptığı bir hareket değil, Hun iç savaşının bir uzantısıdır.⁶ Attila'nın ölümünün ardındaki olaylar hakkında kaynaklarda verilen bilgiler çok zayıf olduğundan bu fikrin doğru olma ihtimali vardır. Ayrıca Ardaric'in, isyan eden "halkı" yönetmek yerine, Büyük İskender'in ölümünün ardından Makedon generaller arasında olduğu gibi imparatorluk topraklarından kendi payını alabilmek için savaşıyor olma ihtimali de vardır.

Ancak yeni bilgiler gün ışığına çıkmadıkça iki teoriye de şüpheyle yaklaşılabacaktır. Burada, antik kaynaklarla bağlantılı olduğu için geleneksel anlatı takip edilmektedir. Diğer yandan, ayaklanma bir isyan da olsa, iç savaşın uzantısı da olsa sonuç aynı olacaktı.

Nedao Muharebesi⁷

İki büyük rakip, tam tarih bilinmemekle birlikte büyük ihtimalle 454 yılında, Nedao (Nedava) Nehri'nde büyük bir savaşta karşı karşıya geldi. Geleneksel anlatıya göre, Hun kuvvetleri Attila'nın en büyük ve en sevdiği oğlu İlek tarafından yönetiliyordu. İsyanın yapısı göz önüne alındığında Attila'nın diğer oğullarından çoğunun hatta belki de hepsinin isyancıları mağlup etmek için bir araya geldikleri anlaşılmaktadır.

Ardaric ve Gepidleri, Ostrogotlar, Rugiler, Süevler, Alanlar ve Herüller de dâhil, bazı kavimlerin yardımına başvurmuştu. Listelenen kavimlerin çoğunun, İspanya'daki Süevler gibi, Roma İmparatorluğu sınırlarında bulunması şaşırtıcı görünse de, Roma İmparatorluğu'nun istilasına katılmadıkları, Hun hâkimiyeti altında anavatanlarında kalmaya zorlandıkları veya tercih ettikleri unutulmamalıdır.

Meydana gelen şiddetli savaşta beklenmedik şekilde Hunlar ağır bir mağlubiyet aldı ve İlek "savaşırken öyle cesur öldü ki, babası hayatta olsa bu kadar görkemli bir son isterdi".⁸ İlek'in ölümünden sonra Hun İmparatorluğu dağıldı böylece Roma'ya yönelik Hun tehdidi de sona erdi. Nedao Muharebesi'nden sağ kalanlar ayrı gruplar halinde Attila'nın hâlâ hayatta olan oğullarını takip ettiler. Bununla birlikte, Hunların aniden tarih sahnesinden silindiği şeklindeki çağdaş görüş hatalıdır. Bu fikir kısmen, kaynakların artık Hunlara dair çok az bilgi sunmasından ve faaliyetlerinden nadiren bahsedilmesinden kaynaklanmaktadır fakat altıncı yüzyılda dâhi paralı asker olarak Doğu Roma'ya hizmet ettikleri kanıtlanmıştır. Hunlardan hayatta kalanların Dinyeper Nehri bölgesine çekildiği görülmektedir:

Attila'nın 453'te ölümü ve ardından Hun kabile birliğinin 454 veya 455'teki (İlek'in öldüğü) Nedao Savaşı'ndan sonra dağılmasıyla, hayatta kalan Hunlar ve sadece adlarını bildiğimiz yakın müttefik kabileler (Ultinzur, Bitgor veya Bittugurlar, Angiscir ve Bardorlar) "Küçük İskitya" yani günümüz Dobruca'sı ve komşu bölgelere çekildi. Attila'nın hayatta kalan oğulları Dengizik... [veya Dintzic]... ve İrnek'in önderlik ettiği iki Hun grubu bulunmaktaydı. Birincisi öldürüldü ve kellesi 469'da Bizans başkentine getirildi, ikincisinin kaderi ise bilinmemektedir. Bununla birlikte, adı Bulgar Prensleri arasında yer almaktadır ve ya kendisinin ya da "güçlü klanının" ve kabile üyelerinin, daha sonra batı bozkır bölgesine giren kabilelerle karıştığı ve daha sonra Bulgar kabile birliğini kurdukları neredeyse kesindir.

*Golden, The Peoples of the South Russian Steppes
(Güney Rusya Bozkırlarındaki Halklar), 1990.*⁹

Sonuç olarak, iz bırakmadan kaybolmadıkları, kanlarının özellikle ataları eski Bulgarlara dayanan Doğu Avrupalıların damarlarında aktığı daha olasıdır.

Hun Orduları

Savaş tarihinde, ister Attila'nın Hunları, isterse Cengiz Han'ın Moğol sürüsü olsun, ziraatçı düşmanlarının durağan, korkmuş piyadelerinin etrafında atına binen vahşi göçebenin görüntüsünden daha yaygın bir şey yoktur. Yine de Hun orduları hakkında dikkat edilmesi gereken bir özellik bulunmaktadır. Genellikle "durdurulamaz" olarak görülmelerine ve çok sayıda atlı okçunun konuşlandırılması sayesinde Roma ordusunu yenebildikleri düşünülmelerine rağmen, bu durum, neredeyse kesin olarak, Hunların hedeflerine ulaşmak için "geniş çaplı akınlarda" bulunmalarından ve göçebe savaş hali algısından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, Doğu Roma'ya yönelik saldırılar Hun "üstünlüğünün" en açık kanıtlarıdır. Hunlar 441, 442 ve 447 boyunca Doğu Roma'yı büyük

“yenilgilere” uğrattılar. İstilalar, Doğu Roma’nın aşağılanması ve büyük bir Roma bölgesinin Attila’ya bırakılmasıyla sonuçlandı.

Ancak bağlam açısından bakıldığında, bu örneklerde Hunlar büyük Roma ordularının karşısına çıkıp onları yenmiyor, Roma şehirlerinin kuşatılması ve yağmalanması da dâhil olmak üzere antik dünyada pek görülmeyen bir ölçekte baskınlar düzenliyorlardı. Baskınların çoğu, basitçe, karşı çıkılmadığı için başarılı oldu. Öte yandan meydan savaşlarında pek de başarılı olamadılar. Hatta 439’daki Toulouse, 447’deki Utus Nehri, 451’deki Katalon Ovaları ve 454’teki Nedao Muharebesi gibi kaynaklardan bilinen birkaç savaştan, yalnızca Utus’da mutlak zafer kazandılar fakat onda bile büyük kayıplar verdiler.¹⁰ Asemus garnizonundakilerle savaşlarında bozguna uğramaları gibi, galip olmaları beklenen savaşlarda bile yenildiler.

Hunların şöhretinin Roma ile temaslarından çok önce Alanlar, Greuthungi ve Thervingi’ye karşı kazandıkları zaferlerde ve sonunda imparatorluklarını oluşturan çok sayıda “barbar” kabileyi fethetmelerinde yattığı görülmektedir. Vur-kaç taktikleri sayesinde öne çıkmışlardı ve Ren ve Tuna Nehirlerinin ötesindeki “şehir merkezlerini” korumaya çalışan halkları bu taktikle yenebiliyorlardı. Hatta bu taktikler, savaş riski almak yerine “onları satın almayı” tercih eden Doğu Roma karşısında bile, özellikle başka dış tehditlerle ilgilenmesi gerektiğinde, bir süre işe yaradı.

Hun devletinin “büyük ölçekte bir haydut grubu” olduğu iddiası bir oranda doğru görünmektedir.¹¹ Bu algı, Galya ve İtalya’ya yönelik saldırıların “düzenli bir malzeme ve gelir kaynağı elde etmeye yönelik [başarısızlıkla sonuçlanan] tipik göçebe girişimleri...” olduğu şeklindeki görüşle de güçlenmektedir.¹² Buna ek olarak, Hun liderlerinin, özellikle de Attila’nın, yüksek düzeyde bir itibar kazanma ve sürdürme ihtiyacı olduğu belirtilmektedir.

Aşağıdaki alıntıda yer alan vurgu, savaşçı ünlerine rağmen, bu fikre kanıt sunmaktadır:

Hunların Roma İmparatorluğu'na yönelik saldırılarının yol açtığı siyasi ve ekonomik zarar, Gotların Aquitaine'de kalıcı olarak yerleşmelerinden veya Kuzey Afrika'daki Vandal istilasından doğan hasardan büyük oranda daha azdı. Hatta Roma ordularını bir kez bile büyük bir yenilgiye uğratmadılar.

Kelly, "Neither Conquest Nor Settlement: Attila's Empire and its Impact", 207.

Hunların aksine, Gotlar 378 yılındaki Hadrianapolis Savaşı'nda Roma'yı askeri ve siyasi anlamda yenilgiye uğrattırırken, Vandallar da 422'de Hispania'da, 431 ve 432'de Afrika'da ve Roma'nın 460 ve 468 yıllarında Afrika'yı geri almak için verdiği savaşlar sırasında Roma ordularını mağlup ettiler. Ayrıca Gotlar da Vandallar da Roma'yı yağmaladılar (sırasıyla 410 ve 455'te). Hunlar bu başarılarla ulaşamadı.

Bu fikir bir noktaya kadar doğruysa da, sunulan model çok düzdür ve yalnızca Roma'yla ilişkilerinde geçerlidir. Hunların *barbaricum*daki birçok kabile üzerinde hâkimiyet kurduğu, belki de bu şekilde efsanevi Got kralı Ermanaric'in rolünü devraldığı, ayrıca Hun egemenliğine boyun eğmeyenlere kaçmaktan başka çare bırakmadığı unutulmamalıdır. Bu, yalnızca yüksek itibar ve ganimet peşinde koşmak gibi sınırlı amaçları olan savaşçıların değil, askeri bir gücün sonucudur. Hunlar iç savaş yüzünden parçalanmadan ve/veya tabileri tarafından yenilmeden, yani kendi başarıları çöküşleri olmadan önce, yaklaşık dört nesil boyunca olağanüstü bir siyasi ve askeri güç teşkil ediyordu. Güçlerinin zirvesindelerken, bir şekilde hem Sasani Perslerine hem de Roma'ya rakip olabilirlerdi. Büyük bir devleti finanse edecek vergilerin artırılmasına yönelik bir parasal sistemlerinin ve kapsamlı bir bürokrasi sistemlerinin olmaması en büyük başarısızlıkları arasında yer alıyordu. En büyük zayıflıklarıysa imparatorluğu zirveye ulaştıran kişinin yerini alacak herhangi bir halef bırakmamasıydı. Daha önce de bahsedildiği gibi, antik dünyayla karşılaştırmak gerekirse bu olay, imparatorluğu ölümünden sonra hiçbir halef bırakmadığı için parçalanan Büyük İskender'in durumuna benzemektedir.

Attila

Hunların güçlerinin zirvesine Attila döneminde ulaştıklarına şüphe yoktur. Yine de Attila'nın kendisiyle ilgili belirsizlikler hâlâ çözülemiştir. Attila'nın kişiliğinin, siyasi ve askeri yeteneklerinin önümüzdeki yüzyıllarda tespit edilip edilemeyeceği bilinmemektedir. Çoğu çağdaş tarihçinin antik kaynaklarda sunulan görüntüyü tekrarlama eğiliminde olması gayet doğaldır. Örneğin:

Vahşi kişiliğinin ardında, Attila, zeki bir adamdı ve kılıçları kuşanmadan önce diplomasiyle savaşırdı.

Jordanes, Getica, 186.

[Attila] Konstantinopolis'teki en güçlü saray mensuplarını geride bırakan zeki ve etkili bir diplomattı.

*Kelly, 2008, 154–5, The End of Empire:
Attila the Hun & the Fall of Rome.*

Attila, Roma'nın gerek askeri gerek siyasi anlamda zayıflığına duyarlıydı. Örneğin, askeri zayıflık bağlamında, 441–442 yıllarındaki faaliyetleri, Kartaca'nın Vandallar tarafından ele geçirilmesini ve hemen ardından Aspar'ın ve büyük bir Doğu Roma ordusunun Afrika'ya mevzilenmesini Doğu Roma'dan siyasi bir çıkar elde etmek amacıyla kullanmaya kararlı olduğunu göstermektedir.¹³ Siyasi bağlamda ise, 451 yılında Roma ve Gotların Galya'daki meseleleri ve Frankların tahta kimin geçeceği üzerine bölünmesiyle, Batı Roma'da bir anlaşmazlıkla karşı karşıya kaldı. Attila, karışıklığı daha da pekiştirmek için elçiler göndererek ve ardından istila hareketlerine girişerek batıdaki kuvvetlerin ilişkilerindeki pürüzlerden faydalandı. Bu güçler ancak Hun korkusuyla, Hunlarla eşit koşullarda yüzleşebilmek için bir koalisyon oluşturabildi. Dahası, Attila'nın 451'deki yenilgisine rağmen Toulouse Gotlarının 452 yılında Romalıları destekleme ihtimalinin çok düşük olması, Attila'nın istila hareketine girişmesinde neredeyse kesin olarak büyük bir etkendi.

Öte yandan, anlaşılması gereken başka unsurlar da bulunmaktadır. İmparatorluğun zayıflığı çoğu barbar lider tarafından biliniyordu, bu nedenle Attila'nın diğerlerinden çok da farklı olmadığı ihtimali vardır. Yakın dönemde bazı tarihçiler önemli “barbar savaş ağaları” arasındaki ince farkı analiz etmeye çalıştı ve daha önce sunulandan farklı bir sonuca ulaştılar. Örneğin:

Hun kralı Attila'nın 440'larda ve 450'lerin başındaki eylemleri ve tutumları... [gösteriyor ki] ... Attila, özellikle Gotların, Burgundların ve Vandalların liderlerinin aksine, çağdaş Roma siyasetini ve toplumunun hanedana ait ve aristokratik dayanak noktalarını hiçbir zaman takdir etmeyen ve tam anlamıyla ilişki kurmayan barbar bir kabile reisi olarak kaldı. Nihai siyasi başarısızlığının temeli burada yatmaktadır.

Croke, Dynasty and Aristocracy in the Fifth Century, 98–9.

“Barbar kabile reisi” tanımının, yazarın Romalılar ve barbarlar arasında gerçekte var olmayan kesin bir ayrım gören geleneksel bir tarih anlayışına sahip olduğunu gösterdiğini söylemek mümkündür fakat durum tam olarak bundan ibaret olmayabilir. Hem Vizigot Kralı Euric (466–84) hem de Vandal Kralı Gaiseric (428–77) Roma İmparatorluğu'nun iki yarısının da siyasi mekanizmasının farkında olduğu görülmektedir ve bu bilgiyi halklarının yararına, imparatorluğun ise zararına kullanmışlardır. “Zeki ve etkili bir diplomat” şeklindeki ününe rağmen Attila, Batı Roma'yla yüzleşirken muhtemelen döneminin en etkili adamı olan Aetius tarafından alt edilmiştir. Aynı zamanda Doğu Roma'yla yüzleşirken, Hun saldırılarını savaşıarak değil ödeme yaparak atlatmaya çalışan II. Theodosius'tan sonra tahta geçen ve güçlü bir askeri komutan olan Marcianus da, Attila'nın blöfüne meydan okumuştur. İki durumda da Attila'nın tepkisi savaşa yönelik olmuştur fakat ikincisinde savaş başlamadan ölmüştür.

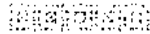
Sonuç olarak, Attila siyasi ve askeri yetenekleri olan, savaş yürütme ve sıradan elçileri manipüle etme gibi konularda güçlü bir adamdır. Ancak bazı durumlarda, Roma'nın karışık siyasetini anlamada ve buna göre yaklaşımda eksik olduğu görülmektedir. Örneğin Honoria'yla

beraber Batı Roma'nın yarısını istemesi ve Roma'daki Aetius ile Toulouse'daki Gotlara çok sayıda elçi göndermesi, her ne kadar siyasi manevralar olarak tanımlansa da, aslında amacına ters etki yapacak hareketler olabilir. Batı Roma'nın, Honoria ile ilgili talepleri kabul etme ihtimali yoktu, dolayısıyla Galya'ya "Honoria'nın ülkesini" korumak üzere girdiğine dair herhangi bir iddia başarısız bir girişimden ibaretti. Ayrıca Galya'daki gruplar birbirleri arasında haberleştikten sonra Attila'nın "böl ve fethet" taktiği uygulamaya çalıştığının farkına vardı. Toulouse'daki Theoderic'in tarafsız kalmaya yakın olması, Attila'nın siyasi dehasına işaret etmeyip, Romalılar tarafından kontrol edilmek istememesinden kaynaklanmaktadır. Nitekim İtalya'ya elçi göndermeyip sırtını yalnızca Gotlara gönderdiklerine dayasaydı belki de planı başarıya ulaşabilirdi. Tüm bunlar yalnızca bir varsayımdan ibarettir. Attila'nın yöntemleri ne olursa olsun, Hunlar önceki yüzyılda halkını yurtlarından kovan "büyük düşman" olduğundan, Theoderic'in Roma baskısına razı olmuş olma ihtimali de vardır.

Sonuç

Kesin gerçeklerin bu kadar az olması Attila'nın hayatı hakkında belirgin bir sonuca varmayı zorlaştırmaktadır. Ya Hiung-nu soyundan ya da bilinmeyen bir soydan geliyordu. Ya başarıları Batı Roma'yı ciddi derecede güçsüzleştiren askeri bir dehaydı ya da Roma'nın askeri zayıflığından faydalanan ortalama bir stratejistti fakat karşısına çıkan fırsatlardan en iyi şekilde yararlanabilecek yetenekleri bulunmuyordu. Ya "böl ve fethet" ilkesini benimseyen politik bir dehaydı ya da az önce de söylendiği gibi önüne çıkan siyasi fırsatlardan en iyi şekilde yararlanamayan bir fırsatçıydı. Ya da bunların hepsinin birleşimi idi; Siyasi ve askeri dehası olan fakat bunları kalıcı bir siyasi ve askeri oluşum kurmak için yeterince düzene sokmamış, kısmi olarak Moğol soyundan bir adam. Hangisinin doğru olduğunu bilmesi son derece düşük bir ihtimaldir. Ancak gerçek ne olursa olsun, Attila'nın mirası çaresiz Roma İmparatorluğu'nu kasıp kavuran yağmacı göçebe, "Tanrı'nın Kırbağı" olarak kalacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

Birincil Kaynaklar

- Ambrose, *Epistulae*, http://www.tertullian.org/fathers/ambrose_letters_00_intro.htm.
- Ambrose, *Expositio Evangelii secundum Lucam*, <https://archive.org/details/expositioevange00schegoog>.
- Chronicon Paschale*, Whitby, M. ve Whitby, M. (1989), *Chronicon Paschale 284–628 AD*, Liverpool.
- Claudian, <http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Claudian/home.html>.
- Code of Justinian*, <http://www.uwyo.edu/lawlib/blume-justinian>.
- Gesta Hungarorum* ("The Anonymous Notary of King Béla") çev. M. Rady, discovery.ucl.ac.uk/18975/1/18975.pdf.
- Ghazar P'arpets'i, *History of the Armenians*, <http://www.attalus.org/armenian/gpintro.htm>.
- Herodotus, *History*, <http://www.gutenberg.org/ebooks/2707>.
- Jerome, *Commentary on Isaiah*, <https://www.ccel.org/ccel/schaff/npnf206.vii.iv.viii.html>, <https://www.ccel.org/ccel/schaff/npnf206.pdf>.
- John of Ephesus, *Ecclesiastical History*, http://www.tertullian.org/fathers/index.htm#John_of_Ephesus.
- John of Nikiu, *Chronicle*, http://www.tertullian.org/fathers/nikiu2_chronicle.htm.
- Marcellinus comes, http://www.documentacatholicaomnia.eu/02m/04740534_Marcellinus_Comes_Chronicum_MLT.pdf; Croke, B. (1995), *The Chronicle of Marcellinus: a Translation and Commentary*, Sydney.
- Merobaudes, *Flavius Merobaudes: A Translation and Historical Commentary*, Clover, F.M. (1971) Philadelphia.
- Philostorgius, *Church History*, Amidon, P.R. (2007) http://www.hourofthetime.com/1-LF/November2012/Hour_Of_The_Time_11042012-The_Ecclesiastical_History_Of_Sozomen_And_Philostorgius-1855.pdf.

- Quintus Aurelius Symmachus, *Relationes*, <https://archive.org/details/qaurelii-symnach00meyegoog>.
- Socrates Scholasticus, *Ecclesiastical History*, <http://www.newadvent.org/fathers/2601.htm>.
- Sozomen, *Ecclesiastical History*, http://www.hourofthetime.com/1-LF/November-2012/Hour_Of_The_Time_11042012The_Ecclesiastical_History_Of_Sozomen_And_Philostorgius-1855.pdf.
- Vita Aniani, http://www.dmgh.de/de/fs1/object/display/bsb00000750_00112.html?sortIndex=010:020:0003:010:00:00.

İkincil Kaynaklar

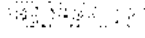
- Amidon, P.R., *Philostorgius: Church History* (Society of Biblical Literature, 2007).
- Atwood, C.P., “Huns and Xiōngnu: New Thoughts on an Old Problem”, Boeck, B.J., Martin, R.E. ve Rowland, D. (haz.), *Dubitando: Studies in History and Culture in Honor of Donald Ostrowski* (Bloomington, 2012), s. 27–52.
- Bayless, W.N., “The Treaty with the Huns of 443”, *The American Journal of Philology* (1976), 97(2), 176–179.
- Blockley, R.C., *The Fragmentary Classicising Historians of the Later Roman Empire: Eunapius, Olympiodorus, Priscus and Malchus: Vol. 2* (Liverpool, 1983).
- Burgess, R.W., “A New Reading for Hydatius ‘Chronicle’ 177 and the Defeat of the Huns in Italy”, *Phoenix*, c. 42, No. 4 (Kış, 1988), s. 357–363.
- Bury, J.B., *History of the Later Roman Empire* (Londra, 1923) <http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/secondary/BURLAT/home.html>.
- Cameron, A. ve Garnsey, P., *Cambridge Ancient History, Volume XIII* (Cambridge, 1998).
- Clover, F.M., “Geiseric and Attila”, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, c. 22, No. 1 (1. Çeyrek, 1973), 104–117.
- Clover, F.M., *Flavius Merobaudes: A Translation and Historical Commentary* (Philadelphia, 1971).
- Collins, R., *Visigothic Spain 409–711* (Oxford, 2006).
- Conant, J.P., “Romanness in the Age of Attila”, Maas, M. (haz.), (2015), s. 156–172.
- Creasy, E., *The Fifteen Decisive Battles of the World* (1851) <http://www.gutenberg.org/dirs/etext03/tfddb10.txt>.
- Croke, B., “Dynasty and Aristocracy in the Fifth Century”, Maas, M. (haz.), (2015), s. 98–124.
- Croke, B., *Count Marcellinus and His Chronicle* (Oxford, 2001).
- Croke, B., *The Chronicle of Marcellinus: a Translation and Commentary* (Sydney, 1995).
- Croke, B., “Evidence for the Hun Invasion of Thrace in ad 422”, *Greek, Roman, and Byzantine Studies* 18 (1977), s. 347–367.
- Dinchev, V., “The Fortresses of Early Thrace”, *Proceedings of the British Academy* 141 (2007) 479–546.

- Drinkwater, J. ve Elton, H., *Fifth Century Gaul: a Crisis of Identity?* (Cambridge, 2002).
- Elton, H., *Warfare in Roman Europe ad 350–425* (Oxford, 1996).
- Elton, H., “Defence in fifth-century Gaul”, Drinkwater, J. ve Elton, H., *Fifth Century Gaul: a Crisis of Identity?* (2002) 167–76.
- Fossier, R. (haz.), *The Cambridge Illustrated History of the Middle Ages 350–950* (Cambridge, 1989).
- Freeman, E.A., “Aetius and Boniface”, *The English Historical Review*, c. 2, No. 7 (Temmuz 1887), s. 417–465.
- Fyfe, L.E., “Hunnish Warfare in the Fourth and Fifth Centuries C.E: Archery and the Collapse of the Western Roman Empire” (Tez, Trent University, Ontario, 2017).
- Gibbon, E., *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire* (Liverpool, 1861).
- Gillett, A., *Envoys and Political Communication in the Late Antique West, 411–533* (Cambridge University Press, 2003).
- Gillett, A., “Embassies and Political Communication in the Post-Imperial West”, Gillett, A., *Envoys and Political Communication in the Late Antique West, 411–533* (Cambridge University Press, 2003).
- Given, J., *The Fragmentary History of Priscus: Attila, the Huns and the Roman Empire, ad 430–476* (Huntingdon, 2014).
- Golden, P.B., *An Introduction to the History of the Turkic Peoples: Ethnogenesis and State Formation in Medieval and Early Modern Eurasia and the Middle East* (Wiesbaden, 1992).
- Golden, P.B., “The Peoples of the South Russian Steppes” *The Cambridge History of Early Inner Asia*, ed. Denis Sinor (Cambridge University Press, 1990, indirilen yer: Academia) s. 256–284.
- Gordon, C.D., *The Age of Attila: Fifth-Century Byzantium and the Barbarians* (University of Michigan Press, 1960).
- Gračanin, H., “The Huns and South Pannonia”, *Byzantinoslavica* LXIV, 2006, s. 29–76.
- Gračanin, H., “The Western Roman Embassy to the Court of Attila in ad 449”, *Byzantinoslavica*, c. 61 (2003), s. 53–74.
- Greatrex, G., “Government and Mechanisms of Control, East and West” Maas, M. (haz.), (2015), s. 26–43.
- Greatrex, G. ve Greatrex, M., “The Hunnic Invasion of the East of 395 and the Fortress of Ziatha”, *Byzantion, Tome LXIX* (1999), s. 65–75 https://www.academia.edu/2470426/The_Hunnish_Invasion_of_the_East_of_395_And_the_fortress_of_Ziatha.
- Halsall, G., *Barbarian Migrations and the Roman West* (Cambridge, 2007).
- Heather, P., “The Huns and Barbarian Europe”, Maas, M. (haz.), (2015), s. 209–229.
- Heather, P., *Empires and Barbarians: The Fall of Rome and the Birth of Europe* (Oxford University Press, 2009).

- Heather, P., *The Fall of the Roman Empire: A New History* (Londra, 2005).
- Heather, P., *The Goths: The Peoples of Europe* (Londra, 1998).
- Heather, P., *The Goths* (Oxford, 1996).
- Heather, P., "The Huns and the End of the Roman Empire in Western Europe", *The English Historical Review*, c. 110, No. 435 (Şubat 1995), s. 4–41.
- Heather, P., *Goths and Romans 332–489* (Oxford, 1991).
- Henning, W., "The Date of the Sogdian Ancient Letters", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London*, 12 (3/4), 601–615 (1948).
Ulaşılan yer: <http://www.jstor.org/stable/608717>.
- Hodgkin, T., *Italy and Her Invaders* (Oxford, 1892). <http://www.archive.org/stream/italyandherinva04hodggoog#page/n111/mode/1up>.
- Holum, K.G., "Mediterranean Cities in the Fifth Century: Elites, Christianizing, and the Barbarian Influx", Maas, M. (haz.), (2015), s. 61–79.
- Hughes, I., *Aetius: Attila's Nemesis* (Barnsley, 2012).
- Hughes, I., *Stilicho: The Vandal Who Saved Rome* (Barnsley, 2010).
- Hughes, I., *Belisarius: The Last Roman General* (Barnsley, 2009).
- Huntzinger, H., "L'affaire d'Anasamos (443): une négociation entre Attila, Anatolius et les habitants d'une place forte danubienne", Becker, A. ve Drocourt, N. (haz.), *Aux origines d'une diplomatie méditerranéenne. Les ambassadeurs, moyens humains de la diplomatie* (2012) Metz, s. 211–226.
- Jones, A.H.M., *The Later Roman Empire 284–602* (Baltimore, 1986).
- Kelly, C., "Neither Conquest Nor Settlement: Attila's Empire and its Impact", Maas, M. (2015), s. 193–208.
- Kelly, C., *Attila The Hun: Barbarian Terror and the Fall of the Roman Empire* (Bodley Head, 2008).
- Khazanov, A.M., *Nomads and the Outside World* (University of Wisconsin Press, 1994).
- Kim, H.J., *The Xiongnu* (2017) <http://asianhistory.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190277727.001.0001/acrefore-9780190277727-e-50?rskey=73POhU&result=1>.
- Kim, H.J., *The Huns* (Routledge, 2016).
- Kulikowski, M., *Rome's Gothic Wars* (Cambridge, 2007).
- Kulikowski, M., "Nation versus Army: a Necessary Contrast?", Gillett, A., *On Barbarian Identity: Critical Approaches to Ethnicity in the Early Middle Ages* (Turnhout, 2003), 69–84.
- Lee, A.D., *Information and Frontiers: Roman Foreign Relations in Late Antiquity* (Cambridge, 2006).
- Lenski, N., "Captivity Among the Barbarians and its Impact on the Fate of the Roman Empire", Maas, M. (2015), s. 230–246.
- Lindner, R.P., "Nomadism, Horses and Huns", *Past and Present No. 92* (Ağustos 1981), s. 3–19.

- Maas, M. (haz.), *The Cambridge Companion to the Age of Attila* (Cambridge, 2015).
- MacDowall, S., *Catalaunian Fields ad 451: Rome's Last Great Battle* (Osprey, 2015).
- Maenchen-Helfen, O.J., *The World of the Huns: Studies in Their History and Culture* (University of California Press, 1973).
- Mangaltepe, I., "Attila: The ruler of the Huns (434–453)", *International Journal of Multidisciplinary Thought* (2011), s. 7–15.
- Masek, Z., "Hun Period Cauldrons in Hungary: Current Research in the Light of a New Find", *Hungarian Archaeology Journal* (Yaz 2015).
- Mathisen, R.W., "Peregrini, Barbari, and Cives Romani: Concepts of Citizenship and the Legal Identity of Barbarians in the Later Roman Empire", *The American Historical Review*, c. 111, No. 4 (Ekim 2006), s. 1011–1040.
- Muhlberger, S., *The Fifth-Century Chroniclers: Prosper, Hydatius and the Gallic Chronicle of 452* (Francis Cairns, 2006).
- Oost, S I., "Aetius and Majorian", *Classical Philology*, Vol. 59, No. 1 (January 1964), 23–29.
- Payne, R., "The Reinvention of Iran: The Sasanian Empire and the Huns", Maas, M. (2015), s. 282–299.
- Pritsak, O., "The Hunnic Language of the Attila Clan", *Harvard Ukrainian Studies* c. 6, No. 4. (Aralık 1982) 428–477; http://projects.iq.harvard.edu/files/huri/files/vvi_n4_dec1982.pdf.
- Pulleyblank, E.G., "The Consonantal System of Old Chinese", *Asia Major* 9 (1962).
 — Part 1: www2.ihp.sinica.edu.tw/file/1110cxVuiEg.PDF.
 — Part 2: www2.ihp.sinica.edu.tw/file/1114AUUnESH.pdf.
 — Part 3: http://s155239215.onlinehome.us/turkic/29Huns/Pulleyblank_1963_Appendix_HsiungNuLanguageEn.htm.
- Sarris, P., "Rural and Urban Economies in the Age of Attila", Maas, M. (haz.) (2015), s. 44–61.
- Thompson, E.A., *The Huns* (Oxford, 1996).
- Thompson, E.A., "The Foreign Policies of Theodosius II and Marcian", *Hermathena*, No. 76 (Kasım 1950), s. 58–75.
- de la Vaissière, E., "The Steppe World and the Rise of the Huns", Maas, M. (haz.) (2015), s. 175–192.
- Van Dam, R., "Big Cities and the Dynamics of the Mediterranean During the Fifth Century", Maas, M. (haz.) (2015), s. 80–97.
- Vovin, A., "Did the Xiong-nu Speak a Yeniseian Language?", *Central Asiatic Journal*, Giovanni Stary (haz.), 44 (2000) 1, CAJ 44/1 (2000), Harrassowitz Verlag; http://s155239215.onlinehome.us/turkic/29Huns/AVovin_XiongnuLanguageEn.htm.
- Walden, C. ve Mason, C., *Encyclopedia of European Peoples* (2 ciltte), (New York, 2006).
- Whitby, M. ve Whitby, M., *Chronicon Paschale 284–628 ad* (Liverpool, 1989).

NOTLAR

Giriş

- 1 Thorsten Dunlap: http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/sub_document.cfm?document_id=755&language=english.
- 2 Kelly, 2008, 20–1.
- 3 Paul the Deacon, *Historia Romana*, 14.12.
- 4 Kelly, 2008, 17.
- 5 Heather, 1994, 5 vd.
- 6 Prosper, Hydatius ve 452–511 tarihli *Galya Kronikleri* için, bu bölümde de faydalanılan Muhlberger çok değerli bir giriş ve yorum kaynağıdır.
- 7 Muhlberger, 2006, 2.
- 8 Muhlberger, 2006, 147.
- 9 Whitby and Whitby, 1989, ix.
- 10 Muhlberger, 2006, 147; 213.
- 11 Muhlberger, 2006, 213.
- 12 Muhlberger, 2006, 73 vd.
- 13 Muhlberger, 2006, 98. Prosper’in Aetius’tan “hoşnutsuzluğu” hakkında daha fazla bilgi için, 99 dn. Muhlberger şöyle yorumlar: “Yazdığı dönemde Aetius yaşamıyor olsaydı Prosper’in neler diyeceğini ancak Tanrı bilir.” Ancak Prosper “nüshalar” halinde yazmıştır ve 455 yılındaki son nüshası sırasında Aetius ölmüştü yani burada Prosper’in “şahsi” fikrini görüyor olabiliriz.
- 14 Halsall, 2007, 237, 78. dn.
- 15 Oost, 1964, 23.
- 16 Bu bölüm büyük oranda Clover’a dayanmaktadır, 1971, 7 vd.
- 17 PLRE I, *Merobaudes* 2.
- 18 Clover, 1971, 8 vd., özellikle 8, 6. ve 11. dn.
- 19 Merobaudes’in mevcut fragmanları ve Claudian’ın çalışmaları arasındaki benzerlikler üzerine, Clover, 1971, 32–3; alıntılayan Vollmer, *MGH: AA* 14, s. 3–6, 12–13, 16–20.
- 20 Şiirlerin detaylı bir analizi ve bibliyografya için, bkz. Clover, 1971, 16–28.
- 21 Tarihlendirmesi çok zor olmakla birlikte birden fazla olasılık bulunmaktadır. Clover tarafından 443–6 yılına tarihlendirme, 1971, 32–41, diğer hipotezleri de tartışmaktadır.

- 22 Wood, CAH, 519–520.
- 23 *Cod. Th.* 1.1.5 (26 Mart 429).
- 24 Freeman, 1887, 423.
- 25 Gaiseric'in "Zinzirich" olarak yazılması, Chron. Pasch. s.a. 439.
- 26 Kulikowski, 2002, 69, dn. 2.
- 27 Collins, 2006, 19.

Birinci Bölüm

- 1 de la Vaissière, 2014, 175–6: "Hiung-nu", "vahşi/uluyan köleler" anlamına geliyor olabilir.
- 2 Düşünce üzerindeki değişiklikler için, örneğin bkz. de la Vaissière, 2014, 175–6; karş. Gordon, 1960, 57. Daha yakın tarihli tartışmaların analizi için, bkz. de la Vaissière, 2014, 180.
- 3 Hunların kökeni üzerine tartışmaların tarihi için, örneğin bkz. Pritsak, 1982, 429.
- 4 Karş. Heather, 1995, 5; Pritsak, 1982, birçok yerde: Hunların "Ket dili" –Yenisey dilinin bir varyasyonu– konuşuyor olmaları görüşü Pulleyblank (1962) tarafından öne sürülmüştür fakat geniş çaplı bir kabul görmemiştir, fakat karş. Vovin, 2000.
- 5 Pritsak, 1982, 470: fakat karş. Mangaltepe, 2011, 8.
- 6 Kim, 2016, 34.
- 7 de la Vaissière, 2014, 178: karş. <http://www.universalis.fr/encyclopedie/fahu-dharmaraksa>.
- 8 de la Vaissière, 2014, 179.
- 9 de la Vaissière, 2014, 179.
- 10 de la Vaissière, 2014, 179: tarih ve ilişkilendirme, Henning, 1948, özl. 613–615.
- 11 Sorunların daha detaylı bir analizi için, de la Vaissière, 2014, 181f: Atwood, 2012, birçok yerde.
- 12 Orta Asya'daki gövdelerinin çoğunluğu İrani ve Ogur konuşanların karışımından oluşuyor, ikincisi Hiung-nu tarafından fethedilen, daha sonraki adıyla Tiele Konfederasyonu olacak Dinglinglerdi.
- 13 Karş. Maas, 2015, 7.
- 14 de la Vaissière, 2014, 176.
- 15 de la Vaissière, 2014, 176: karş. Theophylact Simocatta.
- 16 de la Vaissière, 2014, 180; 2015, 182.
- 17 Walden ve Mason, 2006, c. 2, 393.
- 18 Karş. Golden, 1992, 86.
- 19 Weishu, 103.2290.
- 20 de la Vaissière, 2014, 187–8.
- 21 de la Vaissière, 2014, 185–6.
- 22 Kelly, 2008, 21, 32.
- 23 Kelly, 2008, 30.
- 24 de la Vaissière, 2014, 187.
- 25 Maas, 2015, 6–7: de la Vaissière, 2014, 189.
- 26 de la Vaissière, 2014, 189–90.

- 27 de la Vaissière, 2014, 190.
- 28 de la Vaissière, 2014, 176.
- 29 de la Vaissière, 2014, 183.
- 30 Kim, 2016, 38.
- 31 de la Vaissière, 2014, 177.
- 32 Karş. Walden ve Mason, 2006, c. 2, 393.
- 33 AM 31.2.
- 34 Muhtemelen Attila ve “Mars’ın Kılıcı” hikâyesiyle karşılaştırılabilir: Evan Schultheis’e bu bağlantı için teşekkürlerimi sunarım.
- 35 Heather, 1995, 6.
- 36 Prisc. frg. 10. 37.
- 37 Prisc. frg. 1.
- 38 Prisc.
- 39 Bu hipotezi sağladığı için Evan Schultheis’e teşekkürler.
- 40 AM 31.3.1.
- 41 AM 31.3.2.
- 42 Karş. Kim, 2016, 74.
- 43 Karş. Kim, 2016, 74.
- 44 Heather, 2009, 215.
- 45 AM 31.3.3.
- 46 AM 31.3.4–5.
- 47 Karş. Heather, 1995, 6.
- 48 Heather, P., 1998, 100.
- 49 Hunlar ve Alanların müttefik olup olmadıkları tartışmalıdır: Alanların yalnızca bir vassal olma ihtimalleri de vardır.
- 50 “Caucalanda”, AM 31.4.13: karş. Heather, 1995, 8; Kelly, 2008, 38.
- 51 Karş. Heather, 1995, 6: Got çöküşünün hızıyla ilgili “geleneksel” görüş için Kim’e bkz., 2016, 74–5.
- 52 “Bir nesilden daha az”, de la Vaissière, 2014, 177.
- 53 Hunların silahları hakkında, bkz. Hughes, 2009, 37.
- 54 Kim, 2016, 75.
- 55 AM 31.2.1; 3.1 vd.: Eun. frg. 41.1; 42: Zos. 4.10.3 vd.: Soc. 4.43: Soz. 6.37: Ambrose, *Expositio Evangelii secundum Lucam*, 10.10.
- 56 AM 31.8.3.
- 57 AM 31.16.
- 58 AM 31.16.7; 25.10.9: karş. Gračanin, 2006, 32.
- 59 Marc. com. s.a. 427: karş. Jord. Get. 32. 166: Gordon, 1960, 58–9: Gračanin, 2006, 34.
- 60 Karş. Gračanin, 2006, 34–5.
- 61 AM. 31.11.6.
- 62 Gratian emrindeki Alanlar, Zos. 4. 35. 2.
- 63 Alpidzur, Tongour ve diğer “Hun” kabileleri için, yukarıya bkz.
- 64 Gračanin bunu reddetse de, yerleşim hakkında karş. Gračanin, 2006, 34–5: din değiştirme girişimi, Gračanin, 2006, 36.
- 65 Zos. 4.35.6.

- 66 Aksine, Kim, 2016, 75.
 67 Ambrose Ep. 24.8: Ambrose'un üslubu biraz karışıktır: karş. Gračanin, 2006, 37.
 68 Gračanin, 2006, 37: Quintus Aurelius Symmachus, *Relationes ad Principes* 2.47.
 69 AM 31.2.7. Ammianus'un tarihin bu döneminde Hun ilişkilerine dair ifadelerinin doğruluğu şüphelidir.
 70 Zos. 4.39, 5.36: tarih, Claud. *Cos. Hon* 4.633–37.
 71 Kim, 2016, 75, bu “Hunların” Hun unvanından faydalanan Alpidzurlar olabileceğini söylemektedir.
 72 Karş. Kim, 2016, 76: aksine, örn. Heather, 1995, 103.
 73 Karş. Heather, 1995, 9: Gračanin, 2006, 39.
 74 Maenchen-Helfen, 1973, 46: Zos. 4. 48–50: karş. Eun. frg. 58 ve 60.
 75 Silah taşıma, CTh 9.14.2: Theodosius, Zos. 4.50.1; Maenchen-Helfen, 1973, 46–7.
 76 Bu modelin daha ayrıntılı bir analizi için, Kim, 2016, 14 vd.
 77 Batı ve Doğu şeklinde bölünmüş tek bir krallık, Kim, 2016, 76.
 78 Karş. Amidon, 2007, 20, dn. 14.
 79 Maenchen-Helfen, 1973, 54: Heather, 1995, 8–9.
 80 Hughes, 2010, 81–5; fakat karş. Zos. 5.7.3.
 81 Joh. Ant. frg. 187.
 82 Karş. Amb. Ep. 60.
 83 Claud. *In Ruf.* 1.317: Zos. 4.51.
 84 Suriyeli Efrayim, Blm. 77.8: çev. ve yorumlar, Kim, 2016, 76.
 85 Maenchen-Helfen, 1973, 55.
 86 TU 89, 1, 1892, 104: Karş. Maenchen-Helfen, 1973, 55–6.
 87 Claud. *In Eut.* 2; *praef.* 55; 2. 367: karş. Kim, 2016, 76–7.
 88 *Incerti auctoris Chronicon Pseudo-Dionysianum vulgo dictum*, c. 1, ed. J.-B. Chabot, CSCO 91, Paris, 1927, s. 187.17–188.14: çev. G. Greatrex, M. Greatrex, 1999, 69–70: Eutropius ve 397'ye kadar geri püskürtmenin tarihi. Greatrex ve Greatrex, 1999, 73: karş. Maenchen-Helfen, 1973, s. 51–5: aksine, akını 410–1'e tarihlendirir, Blockley, 1983, 384–7, dn. 66–8: Heather, 1995, 6.
 89 Karş. Heather, 2015, 214.
 90 Heather, 1995, 5.

İkinci Bölüm

- 1 Khazanov, 1994, 2.
 2 Khazanov, 1994, 12. Göçebeler ve göçebelik üzerinde daha detaylı bir inceleme için bkz. 14 vd., özellikle 16.
 3 Khazanov, 1994, 45.
 4 Kim, 2016, 2.
 5 Golden, 1992, 3.
 6 Golden, 1992, 3.
 7 Maas, 2015, 5; karş. Kelly, 2008, 27.
 8 Golden, 1992, 4.

- 9 Maas, 2015, 4.
- 10 Kelly, 2008, 24.
- 11 Bu tür alışverişlerin sonuçları için, bkz. Lindner, 1981, 4.
- 12 Golden, 1992, 7.
- 13 Golden, 1992, 10.
- 14 “World’s best”, Kim, 2015, 82.
- 15 Örn. Fyfe, 2017, 123 vd.
- 16 Örn. Maur. Strat. 1.1; 1.2; 12.3; 12.5.
- 17 Karş. Fyfe, 2017, 133 vd.
- 18 Kelly, 2008, 27.
- 19 Gillett, 2003, 8.
- 20 Bu komplodan yedinci bölümde bahsedilmektedir.
- 21 Evan Schultheis ile söyleşiler.
- 22 Bu kehanet yönteminin Hunlar tarafından kullanıldığı görülmektedir: bkz. örn. Dokuzuncu Bölüm.
- 23 Elishe (Eghishe): Egise, O. *Vardane i voine armyanskoe*, çev. (Rusçaya) I.A. Orbeli (Yerevan, 1971), s. 31, 127; Golden tarafından verilen atıf, 1992, 90.
- 24 Priscus’un sözü için yukarıya bkz.
- 25 Maenchen-Helfen, 1973, 269.
- 26 Prisc. frg. 11.1: karş. Kim, 2015, 82–3.
- 27 Prisc. frg. 13: karş. Kim, 2015, 83.
- 28 Prisc. frg. 49: Kim, 2015, 84.
- 29 En bariz örnek, Spartalıların Antik Yunan’da savaş hattının sağında mevzilen-dirilmesidir: karş. Kim, 2015, 83.
- 30 Karş. *Zacharias of Mitylene*: Kim, 2015, 85.
- 31 Lindner, 1981, 4 vd..
- 32 Atlar ve kuşatmalar, Lindner, 1981, 9–10: Aquileia için, bkz. Dokuzuncu Bölüm.
- 33 Karş. Lindner, 1981, 10.
- 34 Lindner, 1981, 10–11.
- 35 Lindner, 1981, 4. Alıntıda Orta Çağlardan bahsediyor olsa da, karşılaştırma bahsedilen iki imparatorluğun da yerleşik nüfusunun çoğunluğuna uymaktadır.

Üçüncü Bölüm

- 1 Maenchen-Helfen, 1973, 59.
- 2 Pritsak, 1982, 437.
- 3 Kim, 2016, 77.
- 4 Marc. com. s.a. 427.
- 5 Zos. 4.57.2; 58.2: Joh. Ant. frg. 187.
- 6 Soz. 8.4.5, 18–20: Soc. 6.6.1: Theod. 5.32.1: Zos. 5.19.6 – 21.4: Joh. Ant. frg. 190: Eunap. frg. 82.
- 7 Zos. 5.21.9–22.3: Soz. 8.4.20: Marc. com. s.a. 400, 402: Joh. Ant. frg. 190: Soc. 6.6.1 vd.: Philost. 11.8.
- 8 Zos. 5.27.1–3.

- 9 Soz. 8.25.1: Niceph. Call. 8.35; 13.35: tarihlendirme, Maenchen-Helfen, 1973, 62–3: karş. PLRE 2, Uldin, 1180.
- 10 Oros. 7.37.2: Marc. com. s.a. 406: Jord. Rom. 321.
- 11 İstilaya karşı güç olmaması üzerine, karş. Cod. Th. 7.8.15 (24 Mart 406): karş. Gračanin, 2006, 43.
- 12 Gračanin, 2006, 41.
- 13 Soz. 9.25.1.7: Karş. CTh. 5.6.
- 14 Karş. Jerome, Blm. 123.17: Gračanin, 2006, 44.
- 15 Soz. 11.4.1.
- 16 Karş. Soc. 6.1: CTh 5.6.3 (12 Nisan 409).
- 17 Çeviri ve tam referanslar için, Maenchen-Helfen, 1973, 64.
- 18 Cod. Th. 5.6.2.
- 19 Heather, 1995, 15.
- 20 Bağımsız, örn. Maenchen-Helfen, 1973, 59 vd.: ast, örn. Kim, 2016, 77 vd.
- 21 Karş. Maenchen-Helfen, 1973, 71.
- 22 Zos. 5.34.1.
- 23 Zos. 5.50.1; karş. 5.46.6.
- 24 Maenchen-Helfen, 1973, 69.
- 25 Zos. 5.37.1: karş. Maenchen-Helfen, 1973, 69–70.
- 26 Heather, 1995, 26.
- 27 Heather, 1995, 26, dn. 4.
- 28 Zos. 5.46.2: 5.37.1: Maenchen-Helfen, 1973, 70–1.
- 29 Soz. 7.37.3.
- 30 Müteakip olayların daha detaylı bir analizi için, bkz. Hughes, 2012, 14 vd.
- 31 Greg. Tur. 2.8: Merob. Pan. 2.1–4. Ne yazık ki iki kaynakta da rehine anlaşmasının tarihi veya süresi verilmemektedir.
- 32 Heather, 1995, 14–17.
- 33 Karş. Olymp. frg. 19.
- 34 Tuna Filoları: CTh. 7. 17. 1 (karş. 7.16.2): Surlar: C. Mango, *Le développement urbain de Constantinople (IVe-VIIe siècles)* (Paris, 1990) s. 46 vd. Referanslar, Heather, 1995, 18, ve dn. 2.
- 35 Doğu, örn. Kelly, 2008, 53: Batı, örn. Maenchen-Helfen, 1973, 73–4.
- 36 Karş. PLRE 2, Donatus 2, 376.
- 37 Evan Schultheis ile söyleşiler.
- 38 Karş. Heather, 1995, 11: karş. Akatziri, Prisc. frg. 11.2.
- 39 Heather, 1995, 11.
- 40 Bu konuda daha fazla bilgi için, aşağıdaki “Rua ve Oktar” bölümüne bkz.
- 41 Marc. com. s.a. 422.
- 42 Chron. Pasch. s.a. 421.
- 43 Croke, 1977, 347–8.
- 44 Theoph. A.M. 5931.
- 45 Tartışmanın daha detaylı bir analizi için, bkz. Croke, 1977, 358 vd.
- 46 Cod. Th. 7.10.10.
- 47 Theod. 5.37. 4–10: karş. Croke, 1977, 349.
- 48 Croke, 1977, 349; 351–2, dn. 14.

- 49 Croke, 1977, 351–2, dn. 14.
- 50 PLRE 2, *Rua*, 951; *Octar*, 789–80.
- 51 PLRE 2, *Mundiuch*, 767.
- 52 Priscus, Jordanes tarafından korunduğu haliyle, alıntı ve referans Golden, 1992, 90, dn. 22.
- 53 Prosp. a. 423 ve 425: Greg. Tur. 2.8: Philost. 12.14: Soc. 7.43.3: karş. Joh. Nik. 84.81.85.
- 54 *Pseudo. Aug.* Böl. 4: karş. Maenchen-Helfen, 1973, 76–7.
- 55 Soc. 7.43.3: Joh. Nik. 84, 81, 85.
- 56 Hughes, 2102, 22.
- 57 Karş. Soc. 7.43.3: Joh. Nik. 84.81.85: Greg. Tur. 2.8.
- 58 Örn. Prosp. a. 425: detaylar, Philost. 22.14.
- 59 Örn. Gordon, 1960, 59.
- 60 Marc. com. s.a. 427, muhtemelen Marcellinus'un kaynağı olan, Symmachus'un kayıp *Historia Romana*'sına dayanan bir abartma; Maenchen-Helfen, 1973, 77: karş. Jord. Get. 166.
- 61 Croke, 1977, 354.
- 62 Karş. Gračanin, 2006, 47, ancak ayrıca bkz. dn. 55.
- 63 Bunlardan bazıları üzerine, Gračanin, 2006, 47–9.
- 64 Karş. Maas, 2015, 8.
- 65 Kim, 2016, 80.
- 66 *Chron. Gall.* 452 No. 112 (s.a. 433).
- 67 “*Per Pannonias*”, Prosp. a. 432: Karş. *Chron. Gall.* 452 112(a. 433): Croke, 1977, 354; Heather, 1995, 17.
- 68 Croke, 1977, 354.
- 69 Aetius'un yalnızca Hunlardan yardım alacağı tehdidiyle geri döndüğü öne sürülmüştür. Ancak bir “hainin” lafı büyük bir ordunun yükünü taşıyamayacağından, bu olası görünmemektedir.
- 70 Prisc. frg. 11.2, 627–631: *Chron. Gall.* 452 116 (s.a. 434).
- 71 Gračanin, 2006, 49–50.
- 72 Cass. Var. 1.4.10–12.
- 73 Gračanin, 2006, 51.
- 74 Tartışmanın daha detaylı bir değerlendirmesi için, Gračanin, 2006, 53.
- 75 Prisc. frg. 11.1.
- 76 Prisc. frg. 11.2.
- 77 Gračanin, 2006, 52.
- 78 Gračanin, 2006, 53.
- 79 Karş. Kelly, 2008, 71.
- 80 80. Soc. 7.43: Theod. 5.3.64: Karş. Kim, 2015, 80.
- 81 Soc. 7.43.

Dördüncü Bölüm

- 1 Jord. Get. 35 (182).
- 2 Jord. Get. 180, 257: Prisc. frg. 8, 12: Theoph. AM 5942.

- 3 Prosp. s.a. 444: Marc. com. s.a. 442: Prisc. frg. 1: *Cass. Chron.* s.a. 444: Theoph. AM 5942: Suid Z 29.
- 4 Heather, 2009, 208.
- 5 Gordon, 1960, 61, 200 dn. 12.
- 6 Prisc. frg. 21.1: karş. Malal. 19.5–12: *Lakatos Quellenbuch*, 55: Kim, 2015, 87: Evan Schultheis ile söyleşiler.
- 7 Prisc. frgg. 11.2 ve 13.3.
- 8 Karş. Kelly, 2008, 70.
- 9 Ellac, Prisc. frg. 8; Jord. Get. 262: Dengizich ve Ernach, Prisc. frg. 36; Marc. com. s.a. 469; Jord. Get. 272; *Chron. Pasch.* s.a. 468.
- 10 Karş. Hughes, 2012, 105.
- 11 Mezarlar, Prisc. frg. 6.1: Gračanin, 2006, 17.
- 12 Elçiler, Priscus frg. 2: Plinta, *Fl. Plinta*, PLRE 2, 892–3: Epigenes, *Epigenes*, PLRE 2, 396 (antlaşma burada 438'e tarihlendirilir).
- 13 Lindner, 1981, 9.
- 14 Kelly, 2015, 199: Kelly, 2008 tarafından 439 yılına tarihlendirilmiştir.
- 15 PLRE 2, *Attila*, 182–3.
- 16 Thompson, 1950, 63.
- 17 Karş. Kelly, 2008, 111–12.
- 18 Prisc. frg. 2.
- 19 Prisc. frg. 11.1.
- 20 Prisc. frg. 1.
- 21 Karş. Gordon, 1960, 62.
- 22 Sarris, 2015, 55–6.
- 23 Kelly, 2008, 73–5.
- 24 Heather, 2015, 221.
- 25 Heather, 2015, 222: karş. Jord. Get. 50.264.

Beşinci Bölüm

- 1 Prisc. frg. 1.
- 2 Karş. Gordon, 1960, 61–2; PLRE 2, *Valips*. 1147: karş. 2014, 11–12.
- 3 Kelly, 2008, 89.
- 4 Sid. Ap. *Carm.* 7.234.
- 5 Soc. 7.30: bkz. Üçüncü Bölüm.
- 6 *Gall. Chron.* a 452. s.a. 435.
- 7 Gračanin, 2006, 63: karş. Hughes, 2012, 97–8.
- 8 Prosp. 1322: *Gall. Chron.* a 452, 118: Hyd. 102.
- 9 Kelly, 2015, 198.
- 10 Hyd. s.a. 438: Merob. Pan. I, frg. IIB: karş. Prosp. s.s. 438. Daha detaylı bir tanımlama için bkz. Hughes, 2012, 99.
- 11 Jord. Get. 37 (196).
- 12 Jord. Get. 37 (196): karş. Kelly, 2015, 198–9.
- 13 Hyd. 101, 108: Prosp. 1324, 1335.

- 14 Olayları daha kapsamlı görebilmek için Hughes, 2012, 102–3.
- 15 Karş. Kelly, 2008, 72–3.
- 16 Prisc. frg. 8.
- 17 Karş. Sarris, 2015, 57.
- 18 Kelly, 2008, 94.
- 19 *Nov. Val.* 23.1, 27 Mart 347: karş. Maenchen-Helfen, 1973, 110.
- 20 Thompson, 1950, 63.
- 21 Karş. Kelly, 2015, 199.
- 22 Kelly, 2015, 199.
- 23 *Marc. com. s.a.* 441.
- 24 Lee, 2006, 122.
- 25 *Marc. com. s.a.* 442.
- 26 Karş. örn. Croke, 2001, 58.
- 27 Lenski, 2015, 233.
- 28 *Marc. com. s.a.* 441: Prisc. frg. 6.18, 9.1, 11.2: karş. Theoph. AM 5942.
- 29 Prisc. frg. 3: *Marc. com. s.a.* 441, 442: *Chron. Pasch.* s.a. 442.
- 30 Prisc. frg. 6.1: karş. Kelly, 2008, 95–6.
- 31 Pannonia II'nin "ilhakı", Gračanin, 2006, 68.
- 32 Balkans, *Marc. com.* 441.1.
- 33 *Marc. com. s.a.* 411: PLRE 2, *Fl. Ardabur Aspar*, 164–9: karş. Croke, 2001, 57. Croke (*age.*) bu noktada Hunların Sirmium ve Naissus arasındaki şehirleri de yağmaladığını öne sürmektedir fakat daha önce söylendiği gibi bu Hunların geçtikleri bölgeden tekrar geçecekleri anlamına gelmektedir.
- 34 Prisc. frg. 9.4.
- 35 Prisc. frg. 9.4.
- 36 Priscus (fragman 11.1) şehrin Tuna Nehri'nden beş günlük mesafe uzakta olduğunu söylemektedir. Dolayısıyla bu ya Nişava Nehri'nin antik ismidir ya da metin hatalıdır: Blockley, 1983, 380, dn. 11.
- 37 Blockley, 1983, 381, dn. 15.
- 38 Prisc. frg. 11.2.51–3.
- 39 Kelly, 2008, 96.
- 40 Prisc. frg. 9.3.39–41.
- 41 Asemus olayının tarihlendirme sıkıntısı üzerine: 443'e tarihlendirme Conant, 2015, 161; 443'e tarihlendirme Thompson (s. 239); 447'ye tarihlendirme Greatrex, 2015, 39. Hepsi Prisc. 9.3.'e dayanmaktadır. Tarihlendirmedeki sorunların daha detaylı bir analizi için karş. Maenchen-Helfen, 1973, 111–2.
- 42 Karş. Huntzinger, 2012, 213.
- 43 Prisc. frg. 9.3.34–81.
- 44 Prisc. frg. 11.2.
- 45 Kelly, 2008, 97: karş. Kelly, 2015, 200.
- 46 *Cod. Just.* 2.7.9.
- 47 Prisc. frg. 5: PLRE s, Anatolius 10, 85.
- 48 Prisc. frg. 9.3.1–10. Tarihlendirme, Jones, 1986, 193.
- 49 Prisc. frg. 9.3.21–38, özellikle 28–33.
- 50 Olymp. 41.2: Elton, 2014, 246.

- 51 Karş. Kelly, 2015, 205.
- 52 Evan Schultheis ile söyleşiler.
- 53 Maenchen-Helfen, 1973, 114 referans *Nov. Theod.* 26.1, 29 Kasım 444.
- 54 Buradaki tarihlendirmeler son derece şüphelidir. Antlaşma Merobaudes tarafından bahsedildiği 446 yılından önce herhangi bir tarihte yapılmış olabilir (*Pan.* 2.1–4). Bu tarih diğer olaylara gereken zamanı verdiğiinden ve öne sürülen kronolojiye uyduğu için seçilmiştir.
- 55 Cass. *Var.* 1.4.11: saldırı bekleme, Merob. *Pan.* 2. 55: karş. Heather, 2005, 338.
- 56 Evan Schultheis ile söyleşiler.
- 57 *Nov. Val.* 6.2.3.1: Ayrıca Bölümdeki “444” alt başlığına bakınız.
- 58 Cass. *Var.* 1.4.11–12: Prisc. frg. 11.2.194–5, 11.3.
- 59 Maenchen-Helfen., 1973, 89–90; Priscus 21–3. Attila’nın *notariusu* (kâti-bi) Orestes’in “Aetius’la yapılan bir antlaşmayla barbara [Attila’ya] tabi olan Pannonia’nın Sava Nehri’ne yakın bir bölümünde yaşayan” Roma kökenli biri olduğunda dair Priscus’un metnindeki bölümler (frg. 11.1) böyle açıklanabilmektedir.

Altıncı Bölüm

- 1 Kim, 2015, 83.
- 2 Heather, 1995, 28.
- 3 Golden, 1992, 91.
- 4 Prosp. s.a. 444, 451: Marc. *com. s.a.* 445: Jord. *Get.* 181: *Chron. Gall.* a 452 no. 131 (s.a. 446): Cass. *Chron.* s.a. 444: Theoph. AM 5942.
- 5 Prisc. frg. 13.2.
- 6 Karş. Prisc. frg. 13.3.
- 7 Marc. *com.* 444–5.1.
- 8 Cass. *Var.* 1.4.11.
- 9 *Nov. Th.* 24, 12 Eylül 443.
- 10 Dinchev, 2007, 518–9: Evan Schultheis ile söyleşiler.
- 11 Karş. Kelly, 2008, 100–101.
- 12 Theoph. AM 5942: Prisc. frg. 9.1.
- 13 Prisc. frg. 9.2.
- 14 Senator’un elçiliğinin tarihlendirmesi ve içeriğindeki sorunlar için, bkz. Maenchen Helfen, 1973, 118–9.
- 15 Marc. *com.* 447.1: Malal. 14.22: *Chron. Pasch.* 4.50.
- 16 Prisc. frg. 9.2: Marc. *com. s.a.* 447: Theoph. AM 5942: İlyricum, Trakya, Daçya bölgeleri, Moesia ve İskitya, Jord. *Rom.* 331.
- 17 Marc. *com. s.a.* 447: Theoph. AM 5942.
- 18 Kelly, 2008, 103: karş. *Chron. Pasch.* s. 589: Theoph. AM 5942: Prisc. frg. 11.2.
- 19 Priscus, frg. 9.4.
- 20 Kelly, 2015, 200.
- 21 Marc. *com.* 447.3.
- 22 Kelly, 2015, 200–1.
- 23 Marc. *com.* 441.3, 447.5: karş. Theoph. AM 5942.

- 24 Golden, 1992, 91.
- 25 70 şehir, *Gall. Chron.* a 452, s.a. 447: Callinicus, *Vita Hypatii*, 23–9.
- 26 Sarris, 2015, 63: karş. Aug. Cit. *God.* 3.16.
- 27 Van Dam, 2015, 82.
- 28 Dinchev, 2007, 482–3.
- 29 Demir işleme bölgeleri, Dinchev, 2007, 508–9.
- 30 Dinchev, 2007, 4.
- 31 Lenski, 2015, 235–6.
- 32 Lenski, 2015, 231.
- 33 *Chronicon Miscellaneum ad annum* 724, 3.136–7 = 4.106–7.
- 34 Proc. *Anec.* 18.17.21: *Wars*, 2.4.4–11; karş. 7.11.13–16.
- 35 Lenski, 2015, 234, bu sayıların tek bir yıla değil, 440'lı yılların tamamına tekabül edebileceğini öne sürer.
- 36 Leo, Böl. 159, 156.
- 37 Lenski, 2015, 240.
- 38 Prisc. frg. 11.2.
- 39 Kâtip, Prisc. frg. 14; Anon. Val. 2.38: Mimar, Prisc. frg. 11.2.
- 40 Kelly, 2008, 111.
- 41 Anatolius, PLRE 2, *Anatolius* 10, 84–6: Theodulus, PLRE 2, *Theodulus* 2, 1105–1106: karş. Croke, 2015, 120–1.
- 42 Prisc. frg. 9.3: PLRE 2, *Scottas*, 983.
- 43 Gračanin, 2003, 53.
- 44 Batı, örn. PLRE 2, *Attila*, 182–3: elçilik Prisc. frg. 11.2.630–5.
- 45 Gračanin, 2006, 51–2.
- 46 Prisc. frg. 11.1: karş. Kelly, 2008, 113.
- 47 Prisc. frg. 11.1.
- 48 PLRE2, Eudoxius 2, 412: *Chron. Gall.* 452 s.a. 448.
- 49 Karş. Kim, 2015, 97–8.

Yedinci Bölüm

- 1 Prisc. frg. 8. 77–81, 137–143: karş. Lenski, 2015, 230–1: Gračanin, 2006, 65.
- 2 Croke, 2015, 121.
- 3 Promotus, PLRE 2, *Promotus* 1, 926: Romanus, PLRE 2, *Romanus* 2, 946–7.
- 4 Tatulus, PLRE 2, *Tatulus*, 1055: Romulus, PLRE 2, *Romulus* 2, 949.
- 5 Prisc. frg. 11.1.
- 6 Constantius, PLRE 2, *Constantius* 7, 319.
- 7 Gračanin, 2003, 72.
- 8 Prisc. frg. 8.
- 9 Prisc. frg. 11.1; karş. frg. 10.
- 10 PLRE 2, *Edeco*, 385–6: PLRE 2, *Eslas*, 402.
- 11 Kim, 2016, 85–6.
- 12 Prisc. frg. 11.1.6–18: bkz. Altıncı Bölüm
- 13 Prisc. frg. 11.1.25–58.
- 14 PLRE 2, *Maximinus* 11, 743.

- 15 Prisc. frg. 11.1. 230 vd.
- 16 Prisc. frg. 15.1.
- 17 Prisc. frg. 15.2.
- 18 Prisc. frg. 15.4: tarih, Gračanin, 2003, 67.
- 19 Mesafe her ne kadar Galya İstilasları sırasında olduğundan çok fazla olmasa da, İran istilası daha büyük bir ordu gerektirecektir. Ayrıca "Germen" müttefiklerinden yurtlarından bu kadar uzak bölgelere yolculuk etmelerini isteyecek güçte olmayabilir.
- 20 Gračanin, 2003, 65.
- 21 Croke, 1995, 80–1, dn. 434.
- 22 Gračanin, 2003, 66, dn. 64.
- 23 Karş. Marc. com. s.a. 434: Jord. Get. 224.
- 24 Gračanin, 2003, 71–2.
- 25 450'de herkes öğrendi: Gračanin, 2003, 65: karş. Croke, 1995, 80–1, dn. 434.
- 26 Aksine, Gračanin, 2003, 66, 71–2, Hyacinthus'un 449 baharında Attila'ya gönderildiğini ve kapılar için gönderilen elçilik heyetinin de Honoria'yla ilgili görüşmek üzere gizli bir görevi olduğunu iddia eder.
- 27 Şüpheler için, bkz. Maenchen-Helfen, 1973, 130.
- 28 Heather, 2005, 335.
- 29 Karş. Gračanin, 2003, 67.
- 30 Prisc. frg. 17.16 vd.
- 31 Gračanin, 2003, 67.
- 32 Gračanin, 2003, 67.
- 33 Prisc. frg. 16, karş. Greg. Tur. 2.7.
- 34 Kronoloji Priscus'un verdiği şekle dayanmaktadır, frg. 20.3, Attila'nın Frank kralının ölümünün ardından kralın büyük oğlunu desteklemesi. Fakat karş. PLRE 2, Aetius 7, 27, Frank kralının Katalon Muharebesinde öldüğünü söyler.
- 35 Evan Schultheis ile söyleşiler.
- 36 Prosp. s.a. 448.
- 37 Jord. Get. 184–5.
- 38 Prisc. frg. 15.
- 39 450 yılında Gaiseric ve Valentinianus arasındaki gergin ilişki için, Clover, 1973, 108.
- 40 Chron. Pasch. s.a. 450.
- 41 Kaza şehirden fazla uzakta olmayan Lycus Nehri'nde meydana geldi: Chron. Pasch. s.a. 450: Joh. Mal. 14.10 (358), 14. 27 (367); Cass. Chron. s.a. 450. Vict. Tonn. s.a. 450.1.
- 42 Kelly, 2008, 186.
- 43 Kelly, 2008, 186.
- 44 Prisc. frg. 20.1: karş. PLRE 2, Apollonius 3, 121: Croke, 2015, 121.
- 45 Prisc. frg. 20.1.4–6.
- 46 Prisc. frg. 20.1.
- 47 Prisc. frg. 20.2.7–8.
- 48 Prisc. frg. 20.2.12–15.
- 49 Heather, 2005, 366.

- 50 Prisc. frg. 11. 2. 585 vd.
- 51 Karş. Kelly, 2015. 201.
- 52 PLRE 2, *Attila*, 182: “Doğu Romalı Muhataplar” hatalı şekilde övülmüştür, Heather, 2005, 334.
- 53 Kelly, 2008, 187.
- 54 Prisc. frg. 20.3.
- 55 Jord. *Get.* 36 (185).
- 56 Kim, 2015, 96.
- 57 Joh. Ant. frg. 199.2.

Sekizinci Bölüm

- 1 Hyd. s.a. 451.
- 2 Perry Gray ile söylediler. Carpilio’nun geri dönüş tarihi –eğer döndüyse– kaydedilmemiştir.
- 3 Jord. *Get.* 194 (37). Sonraki bölümde de tartışılacağı gibi bu iddianın doğruluğu şüphelidir.
- 4 Jord. *Get.* 186 (36).
- 5 Romalıların birden çok elçi gönderdiği Jordanes’in *Getica*’sındaki (188–189: 36) Theoderic’i savaşa ikna etmek için “birkaç münakaşa”, muhtemelen birden çok elçi tarafından, gerektiğinin belirttiği bölümden çıkarılabilecek olası bir sonuçtur.
- 6 Liste Jordanes’e dayanmaktadır, *Get.* 36 (191). Jordanes’in olayların 100 yıl sonrasında bunu kayda geçirmesinden hareketle bazı karışıklıklar olabilir, dolayısıyla Aetius’un yanında savaşanlar da karışmış olabilir. Daha fazla bilgi ve analiz için, Hodgkin, 1892, 109 vd.
- 7 Prisc. frg. 16; karş. Greg. Tur. 2.7.
- 8 Jord. *Get.* 37 (194).
- 9 Liste Jordanes’e göre verilmiştir, *Get.* 36 (191).
- 10 Hodgkin, 1892, 109.
- 11 Jord. *Get.* 36 (191).
- 12 Hodgkin, 1892, 109.
- 13 Hodgkin, Bury’den hareket etmiştir, 1923, 292, dn. 55: Boulogne ve Bessin, Rouche, Fossier’de, 1989, 55.
- 14 Karş. Prisc. frg. 17.
- 15 Maenchen-Helfen, 1973, 131; özellikle. dn. 614–616.
- 16 *Chron. Gall.* 452, s.a. 451.
- 17 Sid. Ap. *Carm.* 7.319–325. Sidonius (ve Jordanes) iki ordunun birçok halktan oluştuğunu belirtmek için listeyi süslemiş olabilirler.
- 18 Konumlar, Hodgkin, 1892, 106 vd.
- 19 Jord. *Get.* 38 (199–200).
- 20 Hodgkin, 1892, 117–118.
- 21 Acta’daki ilgili hayatlar Hodgkin tarafından özetlenmiştir, 1892, 114 vd.
- 22 Maenchen-Helfen, 1973, 129, dn. 604.
- 23 Kelly, 2015, 194.

- 24 Greg. Tur. 2.6.
- 25 Sid. *Ap. Böl.* 2.5; Greg. Tur. 2.6: Hyd. s.a. 451.
- 26 Greg. Tur. 2.7.
- 27 Bu hipotez Gordon tarafından desteklenmektedir, 1960, 107.
- 28 Hodgkin, 1892, 115 vd.
- 29 Maenchen-Helfen, 1973, 131, ve dn. 618.
- 30 Perry Gray ile söyleşiler.
- 31 Hodgkin, 1892, 116 vd.
- 32 Bkz. Onuncu Bölüm.
- 33 Sid. *Ap. Carm.* 7, 329–330.
- 34 Maenchen-Helfen, 1973, 129, Papa Leo'nun mektuplarına referans: bkz. özellikle. dn. 605 ve 606: Leo, Böl. 41.
- 35 Sid. *Ap. Carm.* 7, 329–330.
- 36 *Nov. Val.*, 29 (24 Nisan 450), *Nov. Val.* 33 (31 Ocak 451): Clover, 1973, 116, ve bkz. Thompson, 1996, 161.
- 37 Sid. *Ap. Carm.* 7.215–317; bkz. Yedinci Bölüm.
- 38 Sid. *Ap. Carm.* 7.339 vd. Hunlar çoktan Galya'ya varmışken anlaşılmaya varıldı; Aetius Avitus aracılığıyla “birçok Roma şehrine saldıran” Attila'ya karşı Theoderic'le anlaştı. , Joh. Mal. 14.10 (358). Karş. Sidonius, Theoderic'in son ana kadar beklediğini iddia eder, Sid. *Ap. Carm.* 7. 328–331. Ayrıca bkz. Bury, 1923, 292.
- 39 Thorismund, Greg Tur. 2.7: Theoderic, Jord. *Get.* 190.
- 40 Greg Tur 2.7.
- 41 Greg Tur. 2.7.
- 42 Sid. *Ap. Carm.* 7.12.3.
- 43 Perry Gray ile söyleşiler.
- 44 Theoph. AM 5943.
- 45 Greg Tur. 2.7. Çağdaş kaynaklar, örn. Bury (1923, 292, dn. 58) kuşatma olmadığını, Aetius ve Theoderic'in şehre daha önce vardığını öne sürer. *Acta Sanctorum*'daki ve Tourslu Gregory tarafından sunulan ve Sidonius tarafından şahitliği yapılan (Böl. 8.15. 1) versiyonlar tercih edilmiştir.
- 46 Hodgkin, 1982, 121, dn. 1: *Acta Sanctorum*'dan “The Life of Saint Anianus” (Aziz Anianus'un Hayatı).
- 47 Tarih için, *Vita Aniani*, Böl. 7, s. 113: *octavodecimo kal. Iulias*, Bury, 1923, 292, dn. 59.
- 48 Greg. Tur. 2.7.
- 49 Karş. Sid. *Ap. Böl.* 8.15.1, şehir “istila edildi fakat hiç yağmalanmadı”
- 50 Hodgkin, 1892, 122.
- 51 Greg Tur. 2.7.

Dokuzuncu Bölüm

- 1 Jord. *Get.* 41 (217).
- 2 Bury 1923 tarafından verilen tarih, 292–293, dn. 59.
- 3 Jord. *Get.* 36 (191–192) ve 38 (196–197): Hyd. s.a. 451: *Chron. Caes.* s.a. 450.

- 4 *Chron. Gall.* 511, s.a. 451, “*Tricassis pugnat loco Mauriacos*”; *Consul. Ital. (Prosp. Haun.)*, “*quinto miliario de Trecas loco nuncupato Maurica in eo Campania*”; *Greg. Tur.* 2.7, “*Mauriacum campum*”; *Lex Burg.* 17.1, “*pugna Mauriacensis*”.
- 5 Theoph. AM 5943.
- 6 Joh. Mal. 14.10 (358).
- 7 Daha ileri bir analiz için, Bury, 1923, 293, özellikle dn. 60: MacDowall, 2015, birçok yerde.
- 8 Jord. *Get.* 37 (196).
- 9 Jord. *Get.* 37 (195–6).
- 10 Jord. *Get.* 38 (197vd.).
- 11 Kim, 2015, 101.
- 12 Hikâye Gibbon tarafından bu şekilde verilmiştir. “Bu geniş düzlük, zeminin eşit olmamasıyla ayırt edilmekte; ve Attila’nın kampına hâkim olan yükseklik iki general tarafından anlaşıldı ve tartışıldı.”: Gibbon, 1861, c. 2, 370–371.
- 13 Jord. *Get.* 38 (197–8).
- 14 Jord. *Get.* 24 [123–6] = Prisc. frg. 10.
- 15 Evan Schulteis’e dikkatimi Jordanes’in eski açıklamalarındaki belirgin üslup değişimine yönelttiği için teşekkürler.
- 16 Örn. Hodgkin, c. 2, 1842, 126.
- 17 Jord. *Get.* 37 (197).
- 18 Burada verilen ayrıntı Jordanes’ten alınmıştır, *Getica*, 38–40 (197–212). Bu bilgilere Priscus’tan ulaşmış olması mümkündür: Mitchell, 2007, 28–29.
- 19 Jord. *Get.* 38 (197).
- 20 Savaş öncesi konuşması eski bir gelenektir ve sözler tamamen kurgu da olsa tarihte bu tür konuşmalar kaydedilmiştir. Yazarlar bir biçim izlemiştir. Jordanes bu dönemden çok sonra yazdığından kayıtlarının çoğu yazılı kayıtlardan çok sözlere dayanıyor olabilir. Ayrıca Got kitlesini memnun etmeye çalışıyor da olabilir: Perry Gray ile söyleşiler.
- 21 Joh. Mal. 358. *Chron. Pasch.* s.a. 450.
- 22 Jord. *Get.* 41 (215–217): *Greg. Tur.* 2.7; ayrıca bkz. *Addit. Ad Prosp. Haun.* s.a. 451.
- 23 Jord. *Get.* 41 (218).
- 24 Hunların zafer kazandığı bakış açısı için, örn. Kim 2015, 101–2: aksine, örn. Pritsak, 1982, 428.
- 25 *Prosp.* s.a. 451; *Hyd.* s.a. 451; *Chron. Pasch.* s.a. 451 (Theoderic’i önceki Got “kralı” Alaric ile karıştırır); *Greg. Tur.* 2.7; *Cass. Chron.* s.a. 451. karş. *Cass. Variae* 3.3.
- 26 Sid. Ap. *Carm.* 7, özellikle 330 vd.
- 27 Maenchen-Helfen, 1973, 126.
- 28 Muhtemelen Creasey 1851’e dayanarak, Yedinci Bölüm.
- 29 Bury, 1923, 294.

Onuncu Bölüm

- 1 Clover, 1973, 109, özellikle. dn. 20.
- 2 *Chron. Gall.* 511, s.a. 452.

- 3 Prisc. frg. 22.1 = Jord. *Get.* 42. 219–24.
- 4 Maenchen-Helfen, 1973, 132.
- 5 “Kaplıcalar”, muhtemelen Aquae Calidae Superiores ya da Óbuda (Budapeşte) yakınındaki Budafelhéviz: Budavár (Buduar), muhtemelen Óbuda ya da Etzelburg: “dairese duvar” muhtemelen eski Roma amfityyatrosu: Etzelburg muhtemelen Ecilburgu Rayd, 7, dn. 30 ve 31.
- 6 Pannonia boyunca ilerleme, Prosp. s.a. 452: Tarih, Maenchen-Helfen, 1973, 132–135: muhtemelen Aetius *Nov. Val.* 36 (29 Haziran 452) yayınlamadan önce, bu savaş konuşmalarından, muhtemelen İtalya’da.
- 7 Prosp. s.a. 452.
- 8 Şurada tartışılıyor: Maenchen-Helfen, 1973, 134.
- 9 Prosp. s.a. 452, istilanın beklenmedik olduğunu ve Aetius’un bu yüzden Julian Alplerindeki geçitleri korumak için herhangi bir faaliyette bulunmadığını söyler.
- 10 Bkz. Paul. Diac. 2.9: Maenchen-Helfen, 1973, 135.
- 11 Örneğin, Theodosius’un Siscia ve Poetovio savaşlarında Magnus Maximus’u yenmesi.
- 12 Hughes, 2010, 138.
- 13 Prisc. frg. 22: Marcell. *com. s.a.* 452: *Cass. Chron.* s.a. 452: Greg. Tur. 2.7. Kuşatma araçları, Jord. *Get.* 42 (221).
- 14 Bkz. Dokuzuncu Bölüm.
- 15 Prisc. frg. 22.
- 16 Paul Diac. 14.9. Paul “üç yıl” demektedir fakat hatalı olduğu açıktır: karş. Maenchen-Helfen, 1973, 133, dn. 628.
- 17 Hyd. 146.
- 18 Prisc. frg. 22; Paul Diac. 14.9.
- 19 Jord. *Get.* 219–221: Proc. BV 3.4.30–5.
- 20 Aquileia’nın yanması Theoph. AM 5945; Jord. *Get.* 42 (221): analiz, Maenchen-Helfen, 1973, 136–137.
- 21 *Nov. Val.* 36 (29 Haziran 452).
- 22 Prosp. s.a. 452.
- 23 Bu daha sonraki olaylarla kanıtlanmaktadır: aşağıya bkz.
- 24 Prisc. frg. 22.1 = Jord. *Get.* 42. 219–24.: “Fırtına gibi bazı şehirleri aldı” Hyd. s.a. 452–3.
- 25 Paul Diac. 14.11.
- 26 *Suid. Lex*: Suda Online = <http://www.stoa.org/sol/entry> 2123. Muhtemelen asıl kaynak Priscus, frg. 22.3: Maas, 2015, 3.
- 27 Perry Gray ile söyleşiler.
- 28 Hyd. s.a. 452–3.
- 29 Bunu Belisarius Savaşları döneminde Frankların ordularının üçte birini hastalık nedeniyle kaybetmeleriyle karşılaştırın: Hughes, 2009, 172.
- 30 Heather, 2005, 340.
- 31 Prisc. frg. 22.1 = Jord. *Get.* 42. 219–24. Alaric Roma yağmasından kısa süre sonra öldü.
- 32 Hyd. s.a. 452–3.

- 33 Burgess 1988'de tartışıldı, s. 360–1. Burgess kaydın Doğu Roma tarafından aynı zamanda yapılan bir seferi değil, başka bir seferi belirttiğini de öne sürmektedir.
- 34 Freeman (1887) "Aetius'dan ilk olarak kendi yarımadasında Maximus ve Plintha konsüllüğünde Konstantinopolis *prefecti* olarak haber alındığını" öne sürer. (s. 428). Ayrıca "Aetius'un 454 yılında konsül yapıldığını ve dolayısıyla "Aetius'un dördüncü konsüllüğü sırasında öldürüldüğünü" söyler (s. 418). Böylece iki Aetius'un kariyerini birleştirir. Muhlberger de ikinci bir Aetius olduğunu reddeder (2006, 231. dn. 86).
- 35 PLRE 2, *Aetius* 1, 19–20.
- 36 PLRE 2, *Aetius* 1, 19–20.
- 37 PLRE 2, *Aetius* 8, 29–30.
- 38 Öncesinde sivil yönetici olarak görülmesine rağmen, Hydatius Aetius'a "Aetio duce" diyerek ordu yönettiğini belirtir: Hyd. s.a. 452: PLRE 2, *Aetius* 8, 29.
- 39 Burgess, 1988, birçok yerde.
- 40 Prisc. frg. 22.1 = Jord. *Get.* 42. 219–24.
- 41 Prosp. s.a. 452: Vict. Tonn. s.a. 449: *Cass. Chron.* s.a. 452: Prisc. frg. 22.1.
- 42 Trygetius, PLRE2, *Trygetius*, 1129: Gennadius Avicanus, PLRE 2, *Gennadius Avicanus* 4, 193–4.
- 43 Paul Diac. 14.12: Maenchen-Helfen, 1973, 140–141.
- 44 Maenchen-Helfen, 1973, 141: *Patrologiae Latina* 52, 59–60.
- 45 Prisc. frg. 22.1 = Jord. *Get.* 42. 219–24.
- 46 Prisc. frg. 23.1, 2: Jord. *Get.* 225.
- 47 Prisc. frg. 23.3.
- 48 Maenchen-Helfen, 1973, 143: Jord. *Get.* 255.
- 49 Ayrıca bkz. Prisc. frg. 24.2; Marcell. *com.* s.a. 454; *Cass. Chron.* s.a. 453; Vict. Tonn. s.a. 453.2; Theoph. AM 5946.
- 50 Jord. *Get.* 254: Theoph AM 5946 (kaza): Marc. *com.* 454.1 (İldico ya da kaza).
- 51 Joh. Mal. 14.10 (359).

On Birinci Bölüm

- 1 Theoph. AM 5946: Prisc. frg. 25 = Jord. *Get.* 50 (259–263).
- 2 Prisc. frg. 25 = Jord. *Get.* 50 (259–63).
- 3 Tarih, Hyd. s.a. 453. PLRE 2, *Pulcheria*, 930; *Chron. Pasch.* s.a. 453; Theoph. AM 5945.
- 4 Prosp. s.a. 453.
- 5 Jord. *Get.* 38 (199–200): Prisc. frg. 30. 1. = Joh. Ant. frg. 201.
- 6 Kim, 2015, 111–12.
- 7 Bu savaş hakkındaki başka kaynakta verilmeyen bilgiler Priscus'tan alınmıştır (frg. 30. 1. = Joh. Ant. frg. 201.)
- 8 Prisc. frg. 30. 1. = Joh. Ant. frg. 201.
- 9 Karş. Pritsak, 1982, 429.
- 10 Lindner, 1981, 9 ve dn. 25: Kelly, 2015, 205.
- 11 Kelly, 2015, 195.
- 12 Golden, 1992, 91.
- 13 Siyasi ve askeri zayıflık, karşı. Kelly, 2015, 204.

İNDEKS

İÇERİK

382 Antlaşması 51-2, 54, 159, 165
409 Antlaşması 100-5, 244, 254
435 (Margus) Antlaşması 22, 107, 112,
115, 120-1, 123, 127, 129-31, 134,
169, 221, 228, 246, 257
442 Antlaşması (Vandallar) 22, 113,
136-8, 140-1, 144-5, 154, 163, 180,
193, 236, 239, 256, 258
448 Antlaşması 15, 163-4, 166, 168,
170-1, 173, 175, 260-1

A

Aetius, Doğu Roma Generali 20-3, 25,
89, 103, 105, 107-13, 125, 130-2,
147-8, 151, 167-9, 176-7, 179, 184-
5, 188-92, 195-200, 203-4, 206-34,
240-1, 245-7, 249, 256, 259, 261-7
Africa Proconsularis 114, 121
Afrika 26, 108, 112, 114, 120-1, 134-
5, 138, 140, 145-6, 148-50, 238-9
Ağara 152
Akatzirler 150, 155, 171
Ak Hunlar 67
Alamanlar 42, 126, 128, 190
Alanlar 38, 42-6, 50, 52, 70, 102, 190,
207, 210, 213, 215, 235, 237, 252
Alaric 13, 56, 99, 101-3, 176, 222,
225, 265-6

Alatheus 48, 51
Alcidzur 45
Alkhan 41
Alpler 184, 196, 221
Altay Dağları 35, 37-9, 60, 71
Altinum (Altino) 223
Ambuleium 228
Amiens 194
Amilzur 96, 114
Ammianus Marcellinus 11-2, 29, 33,
43-4, 47-50
Anadolu 55, 160
Anatolius, elçi 163, 173-4, 181
Anatolius, komutan 146
Andag 212-3
Angiscir 236
Antalar 161
Apenin Dağları 225
Apilzur 45
Apollonius 181, 262
Aquae Flaviae 228
Aquileia 92, 195, 222-5, 229-30, 254,
266
Aquincum 221
Aquitaine 199, 238
Aral Denizi 38
Arcadiopolis 154-5
Arcadius 24, 60, 97, 99

Archar *b.kz.* Ratiaria

Ardaric 192, 206-7, 210, 213, 215,
234-5

Areobindus 154

Arles 196-7

Armorica 131, 189

Armoricianiler 189

Arnegisclus 154, 157

Arras 194

Arsus 154

Asdingler *b.kz.* Vandallar

Asemus 143-5, 237, 258

Aspar 114, 120-1, 140, 149, 154, 163,
181, 239, 258

Athanaric 48-50

Athaulf 176

Athyra 154-5

Atlantik 125, 217

Attila

Tahta Çıkış 115

Doğum 117

Tasvir 117-8

İmparatorluğun bölünmesi 118-120

Pannonia'nın bölünmesi 125

Bleda'ya Suikast 149-50

Tek Hükümdar 149-67

Trakya İstilası (441-2) 136-45

Galya İstilası 187- 201

Katalon Ovaları Muharebesi 205-
17

İtalya İstilası 219-29

Papa Leo ile Görüşme 228-9

Ölüm 230-2

Avarlar 11, 57

Avienus 228

Avitus 23, 196-7, 217, 263

Avrupa, Europa 11, 37, 39, 41, 43,
55, 58, 61, 65, 67, 93, 96, 119, 153,
217

B

Bacaudae 131-2, 179, 185

Bagaraea 154

Baktriya 35, 37, 41

Balkanlar 54, 157

Baltık Denizi 133

Banat 50

Barbaricum 128

Basık 57-8

Bastarni 192

Bauto 53

Bavyera 192

Beauvais 194

Belgic 130

Belgrad *b.kz.* Singidunum

Berichus 87

Bessin 190, 263

Bigilas 72-4

Bitgor/Bittugurlar 236

Bleda 76, 89, 91, 117, 119-25, 130-8,
142, 145, 147, 149-51, 164, 168
Attila tarafından suikast 149-50

Blemmyes 231

Boisk 45, 114

Bolonya *b.kz.* Boulogne

Bonifacius 108, 112, 125

Bononia 224

Boulogne 190, 263

Brescia 223

Bucellarii 133, 148, 208

Budapeşte *b.kz.* Aquincum

Budavár 221, 265

Bulgarlar 236

Burgundlar 96, 111, 126, 128, 130,
132, 190, 192, 220

C-Ç

Callinicus 157, 260

Calliopolis 154, 156

Cambrai 194

Campus Mauriacus 201
 Carpilio 112, 147-8, 151, 188, 234, 262
 Carpodaceler 52
 Cassiodorus, elçi 112, 147-8
 Cassiodorus, kâtip 151, 228
 Castra Martis 52, 99
 Caucalanda *bkz.* Banat
 Cengiz Han 236
 Germania 24, 111, 193
 Chrysaphius 172-3, 181
 Claustra Alpium Iuliarum 221
 Cologne 194
 Colubrarius Mons Savaşı 132
 Concordia 223
 Constantia 138-9
 Constantinus, Flavius 156
 Constantiolus 113
 III. Constantius 24-5
 Constantius, Attila'nın ikinci kâtibi 169, 173
 Constantius, Attila'nın ilk kâtibi 140, 148, 167-8
 Corinth Kıstağı 152
 Cücen Hanlığı 40
 Çin 10, 34, 36-7, 40

D
 Daçya 49, 52, 122, 139, 141, 155, 159, 259
 Daçya Limesi 49
 Dengizik/Dintzic 119, 236
 Deprem 153-4, 156
 Dharmakşa *bkz.* Zhu Fahu
 Dinyeper Nehri 48, 235
 Dinyester Nehri 33, 49
 Dionysius 114
 Dobruca 236
 Donatus 104-5, 255
 Don Nehri 43, 54, 59-60

E
 Eceabat *bkz.* Sestus
 Edeco/Edecon 72-4, 89, 91, 165, 169, 171-2, 261
 Eftalitler 37, 41, 67
 Epigenes 121, 123, 257
 Ermanaric 46-7, 238
 Eskam 74-5, 90
 Esias 114, 169, 173, 261
 Etzelburg 221, 265
 Eudocia 21-2, 180
 Eudoxius 166, 179, 185, 260
 Eugenius, Batı Roma Gası 54, 56, 97,
 Eugenius, Honoria'nın Vekili 174-5
 Euric 9, 240
 Eutropius 30, 60, 253

F
 Faesulae Savaşı 98
 Ferreolus 197-8
 Foederati 56, 101, 112, 127, 148, 189, 208
 Frank 9, 22, 179, 189-90, 192, 194-5, 198-9, 203, 216, 261
 Fravitta 97
 Frigidus, Savaş 56
 Frigya 54

G
 Gainas 97
 Gaiseric 9, 27, 135, 180, 197, 240, 250, 262
 Galya 5, 16-18, 102, 110, 112, 131-3, 148, 157-8, 160, 166-7, 179-82, 184-5, 188-200, 203, 217, 219-20, 222, 225-6, 229, 237, 239, 241, 249, 261, 263
 Gelibolu *bkz.* Calliopolis
 Gelon 192

Generidus 102
 Genevieve, Aziz 195
 Gennadius Avienus *bkz.* Avienus
 Gepid 118, 161, 191, 203, 206, 234
 Gepid Hunları 118, 191
 Goar 189, 207
 Gobi Çölü 65
 Got 9, 13, 17, 27, 33, 47, 49-54, 56,
 66, 91, 97-9, 102, 106, 110, 126,
 130, 161, 189, 191, 196, 207-8, 210,
 213, 215-7, 222, 238, 251, 265
 Göçebe/Göçebelik 5, 64-6, 92
 Gratian 22, 52, 252
 Greuthingi 46
 Gundobad 9
 Gundahar 132
H
 Hadrianapolis/Edirne 51-2, 61, 238
 Hadrianapolis Savaşı 51, 61, 238
 Han, Hanedanlık 35, 37-8, 236
 Haylandur 90
 Hazar Denizi 35, 37, 43
 Hazar Kapıları 56
 Hebdemon 153
 Hebrus Nehri 153
 Heracleia 154
 Herculanus 175-6
 Herodotos 12, 72, 93
 Heruliler 126
 Hexamilion 152
 Hristiyan 10-1, 13, 17, 74, 135, 143,
 162, 204, 217, 229
 Hindistan 36, 41
 Hispania 22, 23, 148, 238
 Hiung-nu 34-9, 43, 57-8, 68, 95, 107-
 8, 171, 241, 250
 Honoria 174-9, 182-4, 187, 198-9,
 229, 240-1, 261
 Horreum Margi 123, 146

Huneric 180
 Hun Ordusu 69
 Hyacinthus 175-7, 261
I-İ
 Iatrus 160
 İç Asya 36, 64, 91, 118
 İldico 231, 267
 İlek 119, 170, 235-6
 İllyricum 99, 137, 153, 221, 226, 259
 İran/İrani 43, 57, 65, 67, 106, 250,
 261
ayrıca bkz. Sasaniler
 İran Platosu 65
 İrnek 89, 119, 236
 İsaerialılar 136
 İskitler 12, 72, 74, 76, 78-9, 81-2, 84,
 87, 142, 167, 224
 İskitya 44, 55, 58-9, 85, 91, 122, 125,
 127, 153, 160, 221, 236, 259
 İskitya'nın Karadeniz'e yakın kısmı 85
 İster *bkz.* Tuna Nehri
 İtalya 13, 18, 98-9, 101-3, 109, 112,
 127, 169, 174, 183-4, 187, 191, 196-
 8, 2192-5, 227-30, 237, 241, 265
 İtimar 96

J
 John, gasıp 19, 30, 56, 108-9, 118,
 175, 232, 243
 Julian Alpleri 42, 51, 128, 220, 221
 Juthungi 20

K
 Kafkas 42, 58, 65, 92, 96, 128
 Kalkedon, Konsili 226
 Kangju 38
 Karadeniz 35, 37, 56, 59, 67, 85, 128,
 139, 152, 154-5, 157, 217
 Karaton 103-5, 108

Karpat Bozkırları 103
 Karpat Dağları 42, 50, 96, 128
 Kartaca 82, 128, 134, 165, 180, 239
 Katalon Ovaları/Ovası, Muharebesi
 93, 119, 203-17 230, 234, 237
 Kazan 38-9, 71
 Ket 34-5, 250
 Kırım 125
 Kidaritler 37, 41
 Kiyonitler 37, 41
 Koblenz 193
 Konstantinopolis 16, 18, 22, 35, 37,
 42, 51, 55, 60-1, 96-7, 100, 104,
 106, 128, 132, 134-5, 138-9, 145,
 153-7, 163, 165, 171-3, 175, 181-4,
 191, 223, 233, 239, 266
 Kostalac *bkz.* Viminacium
 Kouridachus 170-1
 Kreka 85
 Kuban Bozkırları 50, 96
 Kursık 57-8
 Kuş 35, 37
 Kuşanlar 43

L

Lagarimanus 48
 Licinia Eudoxia 131
 Liguria 223
 Lissae 154
 Liticiani/Liticianlar 189
 Litorius 131-3, 204
 I. Leo, Papa 20
 Loire Nehri *bkz.* Lygis Nehri
 Lombardlar 126
 Lupus, Troyes Piskoposu 200
 Lüleburgaz *bkz.* Arcadiopolis
 Lygis Nehri 203
 Lysimachia 156

M

Macar Ovaları/Macar Bozkırları 54-5,
 58, 61, 92, 95-8, 103-7, 113, 122,
 139, 141, 155, 159, 161, 163
 Macarlar 11
 Maeotis Denizi/Maeotis Bataklığı 11,
 33, 42
 Magnus Maximus 53-4, 266
 Mainz 194
 Makedonya 42, 54
 Marcianopolis 157
 Marcianus 178, 181-4, 192, 219, 223,
 226-7, 230-1, 233-4, 240
 Margum 138
 Margus, Piskopos 112, 120, 123, 135-
 40, 153, 155
 Margus Antlaşması 123, 136
 Margus Nehri 153
 Marmara, Deniz 154, 155, 156
 Marmara Ereğli *bkz.* Heracleia
 Mauriacus *bkz.* Campus Mauriacus
 Mauricius 69-70
 Maximinus 72-4, 80, 84-5
 Maximinusus 172, 261
 Mediolanum 223
 Metz 193-4, 246
 Milan *bkz.* Mediolanum
 Mincius Nehri 228
 Minusinsk Havzası 35, 37, 39
 Moesia 100, 153, 259
 Moğol 34, 43, 118, 236, 241
 Muncuk 107, 117
 Munderichus 48

N

Naissus 137-8, 142-5, 154, 156, 165,
 171, 258
 Nanaivande 36
 Narbo/Narbonne 131-2, 196

Nedao Savaşı 236
 Neuri 192
 Nicasius, Aziz 193
 Nicopolis ad Astrum 160
 Nisibis 171
 Nobades 231
 Nomus 173-4, 181
 Noricum 98, 102, 129, 167, 169
 Notarius 124, 148
 Novae 160, 165
 Noviodunum 127, 129

O

Odessa *bkz.* Odessus
 Odessus 152
 Odotheus 54, 61
 Oebarsius 107, 117
 Okçuluk 69
 Oktar 107-9, 111-2, 130, 255
 Olibrionlar 189
 Olympiodorus 16, 30, 104-5, 244
 Onegesius 73-4, 78-87, 170
 Onogur 37, 40
 Oppidae 137
 Orestes 72, 91, 124, 148, 167, 169,
 173, 234, 259
 Orhun Nehri 39
 Orleans, Kuşatma 190, 194
 Osroene 59
 Ostrogotlar 27, 110, 190, 192, 200,
 206-7, 210, 213, 215, 235

P

Padua 223
 Pannonia (I ve II) 51-4, 78, 95, 98-9,
 102, 109-13, 122, 124-5, 128, 130-
 2, 140, 148, 165, 167, 169, 173,
 177, 221, 245, 258-9, 265
 Paris 195, 253, 255
 Partlar 70

Patavium *bkz.* Padua
 Pavia 223
 Perinthus *bkz.* Heracleia
 Petrus, Aziz 228-9
 Philippopolis 153-4
 Pietrosa (hazine) 126
 Placidia 21, 23, 177
 Plinthis 114, 115
 Plovdiv *bkz.* Philippopolis
 Pomeranya 192
 Po Nehri 228
 Pontus 105, 153, 157
 Pontus Euxinus 157
 Priscus 13, 15, 31, 40, 43-5, 58, 72,
 76-7, 80-7, 90-3, 107, 113-4, 117-
 9, 123-4, 127, 129, 133, 136, 142-6,
 150-1, 154, 162, 165, 167-8, 170-
 7, 180, 183, 222, 224-5, 228, 231,
 244-5, 253, 255, 257-61, 265-7
 Promotus 54, 167, 169, 260
 Propontis 153, 156
 Prut Nehri 49
 Pulcheria 181, 267

Q

Qaraton *bkz.* Karaton

R

Radagaisus 18, 98, 103
 Raetia 53, 102
 Ratiaria 138, 142-3, 152-4
 Ravenna 101, 173, 175, 178, 182,
 187, 191, 198, 224, 225
 Reims 193
 Ren Nehri 27, 103, 130, 185, 191-3,
 200
 Rhoilas *bkz.* Rua
 Rimini, Savaş 112, 125
 Ripari/anlar 190
 Romanus 167, 169, 260

Romulus 58, 167, 169, 173, 261
 Rua 107-9, 111-7, 120-3, 125, 130,
 169, 255
 Rufinus 55-7, 60
 Rugiler 129, 190, 235
 Rusticius 73

S-Ş

Sahra ordusu 195-6
 Sambida 188-9, 207-8, 210, 213, 215
 Saphrax 48, 51
 Saragurlar 40-1
 Sarazenler 136
 Sarbi 40
ayrıca bkz. Siyenpi
 Sardica 72
ayrıca bkz. Serdica
 Sarmat/lar 50, 53, 70, 126, 189
 Sasani/ler 41-2, 57-8, 65, 69, 79, 99,
 238
 Sava, Nehir 113, 259
 Savia 113
 Sclaven 161
 Scottas 73-4, 163, 260
 Senator 152, 259
 Sengilach 114
 Sen Nehri 201
 Serdica 145, 153-4, 171
 Servatius 194
 Sestus 154, 156
 Severinus, Aziz 129
 Sicilya 128, 135-7, 145
 Silingler *bkz. Vandallar*
 Silvanus 167-8
 Singidunum 137-8, 140
 Sirmium 113, 138, 140, 167-9, 176,
 258
 Siyenpi 37-8
 Skir 52, 100, 161, 192
 Slavlar 42, 128
 Soğdya 41

Sorosgiler 125
 Spatharius 232
 Sremska Mitrovica *bkz. Singidunum*
 Stilicho 22, 24, 56, 60, 98-9, 101, 246
 Strasbourg 194
 Strategikon 30, 69
 Süevler 103, 148, 235
 Symmachus, Papa 229, 244, 252, 256
 “Şehirler” 157-8, 160, 193

T

Taifali 49
 “Tanrı’nın Kırbağı” 13, 241
 Tatulus 167, 169, 261
 Themistocles 204
 Theoderic, Gotların Kralı 180, 188-9,
 191, 196-200, 207-8, 210, 212-6,
 219, 241, 262, 264-5
 I. Theodosius 54, 56, 95, 97, 165
 II. Theodosius 22, 25, 99, 104, 106,
 108, 131, 153, 165, 183, 240
 Theodulus 163, 260
 Thermopylae 153, 156
 Théroutanne 194
 Thervingi 33, 45-6, 48, 50-1, 60-1,
 237
 Thiudimer 192, 206
 Thorismund 197, 207, 210-1, 213-6,
 264
 Thuringiler 126, 192
 Tibatto 131-2
 Ticinum *bkz. Pavia*
 Timacum 142
 Tongres/Tongeren 193
 Toulouse, Savaş 131, 133, 185, 188,
 190-1, 196-8, 237, 239, 241
 Tournai 194
 Trakya 50, 52, 54-6, 80, 97, 99-100,
 103, 106-7, 110, 115, 120-1, 124,
 135-7, 144, 152-3, 158-9, 165, 259
 Trakya yarımadası 152

Tribigild 97
 Trier 194
 Troyes 200-1
 Trygetius 228, 267
 Tuna Filosu 152
 Tuna Nehri 33, 45, 49-51, 55, 65, 73,
 81, 97, 104, 111, 114, 135, 142,
 147, 152-4, 160, 162, 203, 221, 237
 Tuncass 45
 Türk 35, 43, 45, 67, 71, 118
 Tzanneler 136

U

Ugor 43
 Uldin 94-5, 97-105, 110, 254
 Ultinzur 236
 Uptar *bkz.* Oktar
 Ural Dağları 35, 37, 41, 43
 Uroglar 40-1
 Utus, Nehri, Savaş 157, 163, 184, 237

V

Valamir 192, 206-7, 210, 213, 215
 I. Valentinianus 22
 II. Valentinianus 52
 III. Valentinianus 21-2, 112, 131,
 174, 228
 Valeria 98, 113
 Valips 127, 129, 257

Vandallar 19, 26, 114, 134, 148, 165,
 238-9
 Venedik 220, 223, 228
 Verona 223-4
Via Aurelia 225
Via Flaminia Minor 225
 Vicentia 223-4
 Vicenza *bkz.* Vicentia
 Viderichus 48
 Vidimer 192, 206
 Vigilas 172-3
 Viminacium 81, 138, 140
 Vistula 192
 Vitalianus 51
 Vithimer 47-8
 Vizigotlar 27, 110, 204-7, 209-10,
 212-3, 216
 Volga Nehri 41, 43, 133

W

Wei Shou 38
 Worms 194

Y

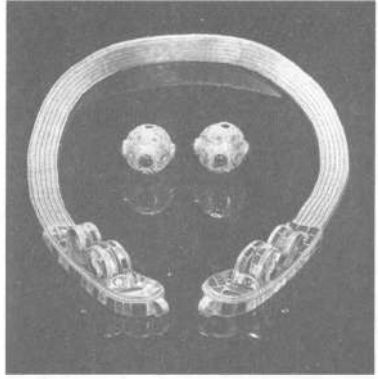
Yenisey 34, 35, 43, 250

Z

Zerkon 89, 149, 150
 Zhu Fahu 36

1 Hsiung-Nu kartal kafalı altın bir geyik. Sınırdaki bir Hsiung-Nu mezarından, MÖ dördüncü ila üçüncü yüzyıl arası.

2 Hsiung-Nu altın gerdanlık. Üzerindeki ince işçilik bu "göçebelerin" kaliteli kuyumculara erişimi olduğunu gösteriyor.

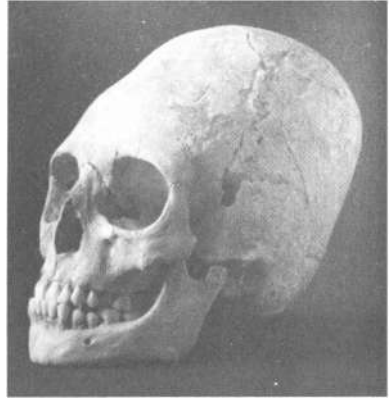
3 Alkhonlara ait madeni para. Bazı göçebe toplumlarla ilişkilendirilen belirgin kafatası şekli görülüyor.

4 Hsiung-Nu altın kurt. Zanaatkârlar mükemmel tasarımlar yapılabiliyorlardı.

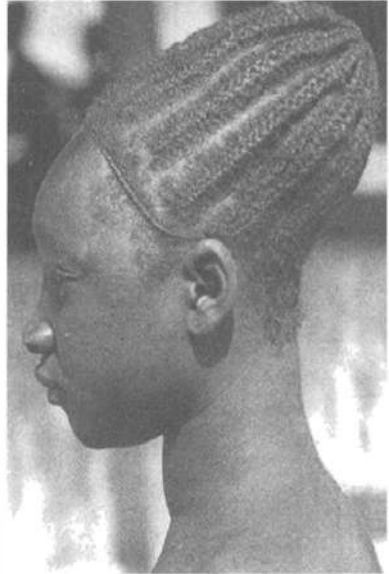
5 Kemiklerin deformasyon düzeyini gösteren “şekillendirilmiş” bir kafatası.

6 Fransa’da ortaya çıkarılan “şekillendirilmiş” bir kafatası. “Hun kafatasları”nın dağılım alanının genişliği açıkça görülüyor.

7 Genellikle Batı’da Hun toplumunun yayıldığıнын göstergesi olarak kabul edilen eserlerden biri olan bir Hun kazanı.

8 Kafatası deforme edilmiş Afrikalı bir kadın. Etki görüldüğü üzere başka dünyaya ait gibi.

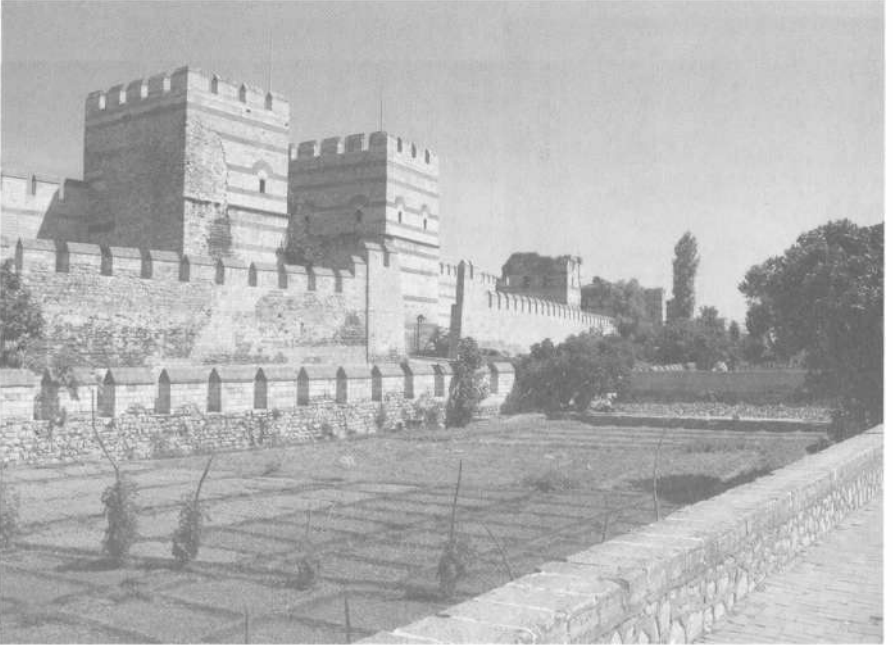
9 Altay Sıradağları. İklim değişikliğiyle genişleyen buzullar toprakları kolayca daraltabilirdi.

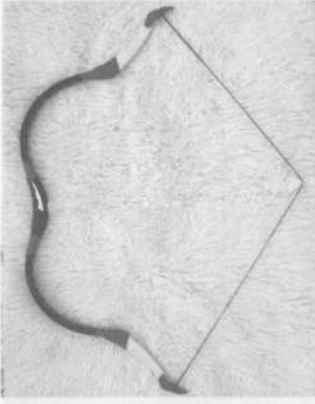
10 Kazak bozkırları, atların yüksek sayılarda üremesine Altay vadilerinden çok daha uygundur.

11 Macar Bozkırları. Karpat Dağlarından uzaktaki bu arazi büyük göçebe kitlelerini barındırma kapasitesine sahiptir. (© *Paddy Shaw*)

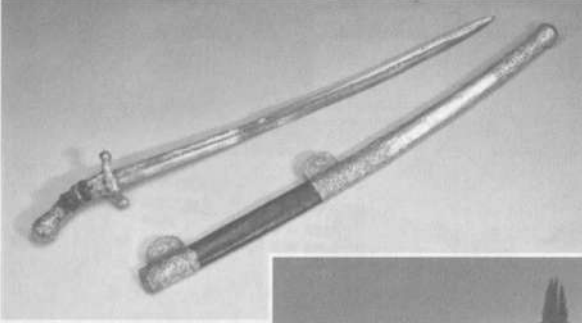
12 Theodosius Duvarları. Tahkimatın yüksekliği, Attila'nın duvarlar depremde hasar gördükten sonra saldırmaya neden bu kadar kararlı olduğunu açıkça gösteriyor.

13 Hun olimpik yayının rekonstrüksiyonu, © www.bowshop.eu. Bir Hun savaşçısının bunu mu yoksa asimetrik yay mı kullanacağı muhtemelen tercih meselesiydi.

14 Hun asimetrik yayının rekonstrüksiyonu, © www.bowshop.eu. Asimetrik şeklin bariz tuhaflığına rağmen, bu yay ar sirtında kullanıldığında belirginleşen bazı üstün özelliklere sahiptir.

15 Bir Hun kılıcı. Kabzanın şekli, Napolyon Savaşları sırasında süvariler tarafından kullanılan sonraki tarihli İngiliz "tabanca kabzası" kılıçlarının öncüsüdür.

16 Aquileia'daki Roma kalıntıları. Şehir, İtalya'nın işgali sırasında uzun bir kuşatma sonrasında Artilla tarafından ele geçirildi.

17 Naissus'taki Roma kalıntıları. Şehir, bir kuşatma sonrasında Hunlar tarafından tahrip edildi. Söylenene göre harabeye döndü ve insanlar şehri terk etti.

18 Aquincum'daki Roma amfiteyatrosu. Amfiteyatro, İtalya'nın işgalinden önce birliklerini bir araya toplamak için Attila tarafından kullanılmış olabilir.

19 Honoria sikkesi. Attila'dan yardım isteme kararı, Batı Roma İmparatorluğu için muazzam sonuçlar doğuracaktı.

20 Marcian sikkesi. Marcian Roma imparatoru olup da askeri yeteneklerinden emin olduktan sonra, Attila'ya yapılan ödemeleri durdurdu.

21 Batı'da Attila'nın rakibi olan Roma imparatoru III. Valentinianus'un büstü.

22 Giuseppe Maria Mitelli'nin Attila ve Papa I. Leo'nun buluşmasını gösteren on yedinci yüzyıldan kalma bir eseri.

23 II. Theodosius'un bir büstü. Attila ile savaşta pek karşı karşıya gelmedi. Attila'nın saldırılarını durdurmak için savaşmak yerine "devlet yardımları" ödemeye başladı.

24 Attila'nın ölümü. Hikâyenin varyasyonları olsa da en çok kabul edileni, düğün gecesinde çok fazla içtikten sonra iç kanamadan öldüğüdür.

25 Attila'nın klasik tasviri. Yirminci yüzyıla kadar Attila "Tanrı'nın Kırbaacı" olarak görülüyordu ve bu çizimdeki boynuzlardan da görüldüğü gibi şeytani görünümü genellikle abartılıyordu.

26 At sırtında Attila. Eugene Ferdinand Victor Delacroix'nın tablosu, soldaki resimde gösterilenden daha az "şeytani"dir; ancak kurt postu giymesiyle "barbar" kimliği vurgulanır.

27 Attila büstü. Doğu Avrupa'da, heykelleri ve büstleri diken rejimlerin siyasi arzularına uygun olarak, "Mongoloid" özelliklerin olası izleri en aza indirilme eğilimindedir.

"Attila, geç Roma dönemi üzerinde uzman Ian Hughes tarafından yazılmış. Attila'nın yaşamının da ötesine giderek, halkı ve Geç Roma Avrupası'na etkisi üzerinde geniş bir gözlem sunuyor."

Military Heritage Dergisi

Çoğu kişi Attila adına aşınadır ancak bu tarihsel figürün ardındaki hikâyeyi bilen pek yoktur. 434 civarında Hun imparatoru olduktan sonra Attila yirmi yıl boyunca Avrupa tarihine damgasını vurmuş bir komutandır. İmparatorları haraç ödemeye zorlayıp aksi takdirde savaşla tehdit ederek Roma İmparatorluğu'nun iki yarısının da gözünü korkutmuş, istekleri doğrultusunda yönlendirmiş ve bugün dahi anıldığı şekilde "Tanrı'nın Kırbaı" unvanını kazanmıştır.

Attila, Hun İmparatorluğu'nun Asya'daki köklerinden başlayarak, altın çağını Attila döneminde yaşayacak olan Batı Hunlarının diğer ırklarla akrabalıklarını, Avrupa'ya g eğişlerini, genmelerini tarihsel açıdan inceliyor, Hunların askeri başarılarının ardında yatan nedenleri irdeliyor ve böylece Attila'yı hazırlayan ortamın çerçevesini çiziyor.

Mutlak hükümdarlığa yükselme yolunda Attila nasıl bir devlet miras aldı? Kardeşi Bleda'yla nasıl bir ilişkisi vardı? Yerini koruyabilmek ve sağlama alabilmek adına şantaj sistemini nasıl kullandı? Doğu ve Batı Roma İmparatorlukları ve diğer kavimler nasıl en sonunda Attila'ya karşı bir araya geldi? Attila, kaderini belirleyen Galya istilası ve Katalon Ovaları Muharebesi'nde nasıl hareket etti? Papa I. Leo Attila'ya Roma'yı istila etmemesini söyledi mi? Düğün gecesi sabahında l bulunan Attila zehirlenmiş miydi? *Attila*, bu ve diğer birçok soruya cevap ararken Attila'nın kusurlarıyla beraber gelen karakterini ve motivasyonlarını günümüze ulaşan bütün kaynakları tarayıp değerlendirerek czmlyor ve yazılı kaynakların ortaya koyabileği en sahih Attila portresini sunuyor.

Ian Hughes, *Hun İmparatoru Attila*'da benimsediği akıcı ve açık anlatımıyla Roma'nın ckşne, Hunların Avrupa'daki varlıklarına ve etkileşimlerine merak duyan okurlar için vazgeçilmez bir kaynak sağlıyor.

Kronik

kronikkitap.com

kronikkitap

ISBN: 978-1-225-8431-4-5

9 786258 431445